

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

GRAD
EREN
198
BUHR

C 559,275

8
5

23, 20

Mantagoumi

12
13

Hovhannes, I

Tearn Hovhannu Mandakunway...

ՏԵԱՌՆ

Յ Ո Վ Հ Ա Ն Ն Ո Ւ

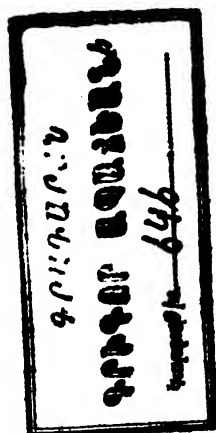
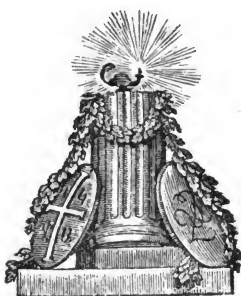
ՄԱՆԴԱԿՈՒՆԻՈՅ

...

ՀԱՅՈՅ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ

ՃԱՌՔ

ԵՐԿՐՈՐԻ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻԻՆ

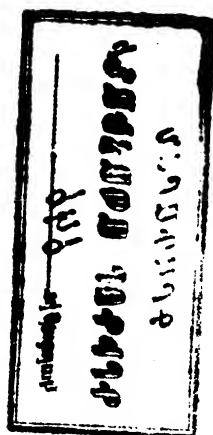

Ի ՎԵՆԵՏԻԿ

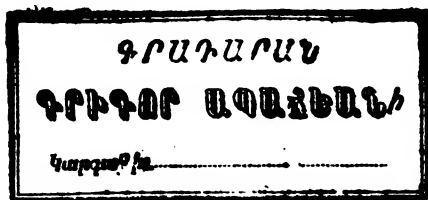
Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՍՐԲՈՅՆ ՂԱԶԱՐՈՒ

ՅԱՄԻ 1860 ՌՅԹ

Grad
EREN
198
BUHR

Grad
EREN
195
1.11.99

ՅԵՌԵՂԵԱՆ

Ստորագրողի որդւոց գովելի բարք են արդեօք ար-
ձան անմոռաց յիշանդակի հաստատել զկնեացն առհա-
սպարակ արժանեաւոր փառաց զնացելոյն եւ սիրոյ մնացե-
լոցն : Այրախոսաբարտ որդիքս ցանկացեալ դպրուց ժա-
մանակաց Թողուլ անմոռաց զյիշատակ անուան զմեծի
հօրս (Երվանդանու մանգակունւոյ, քան զամենայն ինչ
պատշաճական անուան նորա եւ հայրադարով սիրոյս դա-
տեցաք ածել 'ի լոյս 'ի բաղմնաժամանակեայ փոշեաց ըզ-
բաղոր եւ զհօգեբուխ բանից նորա զշարս, որով նշուլա-
զարդ փայլեն յաչա ամենեցուն փառք նորա եւ անստգիւտ
վարք : Հայր կացեալ սորա եկեղեցւոյս հայաստանեայց
զինի սրբոցն Սահակեանց եւ Սեբարովչեանց ճոխացոյց
զեկեղեցի լծային պաշտամամբք, օրհնութիւնաբեր
կնրի՞ք եւ կանոնական սահմանօք, եւ ըստ այ տնտե-
սութեամբ առաջնորդելոյն հօտին իւրոյ . խնդակից եւ
պարագլուխ նոցա գտեալ առ Մարտիոս ցնծութեան
յամենայն փառաւորութիւնս առաքելացելոցն, եւ ա-
նաչառ կշտամբիչ Թերացելոցն յանտարիւր վարուց,
որպէս զայլ ռն Սկիւրեւրան երեւեցաւ 'ի հայաստան
աշխարհիս, քարոզ բանին Ճմարտութեան սքանչելի
պերճախօսութեամբն :

Ի քսան եւ վեց ճառից աստի հայրապետիս առա-
ջինքն մեծաւ մասամբ յանուն Եփրեմի մակազրեալ
են 'ի ճառընտրի ուրեք . որպէս եւ 'ի փարիզացւոց քա-
ղաքին կայ այլ օրինակ մի ամբողջ բողոքազիր անթուա-
կան նովին մակազրով : Եւ առ մեզ նոյն ճառք 'ի նա-

րագիր մատենի միոջ ամենայնս յանուն Սանդակունւոյ մակագրին : Իսկ 'ի հնագոյն պատուական օրինակն երկաթագիր զոր ունիմք եւ զոր կալաք մեզ առաջնորդ 'ի տպագրութեան , խանդարեալ էր անուն մատենագրին առ հնութեանն : Եւ 'ի ճառից աստի եւ ոմանք յայլ եւ այլ գրչագիրս միոյն անուամբ վարեցեալ եւ այլոց յայլում . յորմէ եւ ոչ վայրապար երկբայեցի հնախոյզ ուսումնասէրն եթէ զոր 'ի նոցանէ որոյ մատենագրի սեփականել արժան իցէ . զայս ելէթ յայճնի քիտեմք , զի 'ի յոյն և յասորի բնագիրս մատենագրութեանց Եփրեմի չիք և ոչ մի 'ի ճառից աստի : Եւ վեթէ նորին Սանդակունւոյ իցեն թարգմանութիւնք Եփրեմայ որոց բնագիրն կորուսեալ իցէ , կամ եթէ 'ի բանից նորին Եփրեմի եւ Սկեբերանի ծագկաքաղ արարեալ եւ յանձնէ յայլ կերպարան ածեալ իցէ զնուսին ըստ ժամուն պիտոյից 'ի բեմբասացութիւն ժողովրդեան , յորմէ յոմանս 'ի նոցանէ երեւի անուն Եփրեմի եւ ուրեք եւս Սկեբերանի , չիշխեմք առ ժամս դատատան առնել համարձակ : Եւլ եթէ այսպէս եւ եթէ այն , կարծեմք եթէ չիցեմք վերիպակ ինչ գործեալ եթէ Սանդակունւոյ զնոսին ընծայեցաք ցորչափ օրինակ յանուն նորին 'ի ձեռին ունիմք , եւ 'ի հակառակէն ոչ զօրաւոր ինչ հաւաստիք : Եւ յն զի ոչ ինչ երկբայիմք եթէ ընթերցասիրացն ջան եւ փոյթ 'ի լուսաւոր եւ յանտերիւր վարդապետութեանց աստի ոչ տակաւ հրահանգեսցի 'ի կիրթս առաքինութեանց , որով եւ մատենագրին , ո որ եւ իցէ , եւ աշխատողացս լի կատարեալ պսակին իղձք :

ՆԱԽ ԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Բննայն վերաւորը մարմնով...¹ ար..... անեն զվերս
ցաւոյն..... և հնարադէտ..... ըստ ցաւացուածին և ըստ
վերին չարութեանն գեղ յօրինեն այնմ անգամոց ուր վերն կայցէ . և
ոչ եթէ վեր յականն և գեղ յունկանն ոք աւնիցէ : Կոյնպէս և յոր-
ժամ մեղաց հիւանդութիւն ոք ունիցի , և առ բժիշկն ոք հոգւոց մեր-
ձենայցէ , զոր ինչ վէրս մեղաց ցուցանիցէ վերաւորն , մօտ է բժշկին
զնոյն չարութիւնն ծանուցանել , և վասն նորին խրատել և յանգիմա-
նել և մխիթարութիւն կատարել զխրատ բանի վարդապետութեանն .
զի թանձրագունիցն լսելը զիւրալուր բանիցն հանգիպել կարասցեն ,
և զարութիւն վերին ծանուցանել , և զքեզոցն հանգամանս : Սոյն և
բանից թղթոյս շարագրութիւն ոչ խառն 'ի խուռն զամենայն անօրէ-
նութիւն առաջի արկեալ ցուցանեն , և կամ զայլ և այլ յանցանաց
ինչ պատմեն , այլ ըստ խնդրոյ խնդրողին զնորին անօրէնութիւն չա-
րութեանն ծանուցանեն , զի լսելքն օգտել կարասցեն . ոչ ... չ բա-
նից և կամ . . . . . ց փոյթ արարա . . . . . գիւրալուր ցուց . . . . . նչ
պատմել որ 'ի . . . . . իցն , գիւրաւ և քաջ 'ի միտ տան աւնուլ . զի
ոչ եթէ ճարտարասանութիւն բանից 'ի խնդիր է վերաւորն , այլ որ
գիւրալուր բանիւ զհանգամանս առաջըացուցիչս գեղոցն ոգոյն վերացն
ցուցանիցէ , և զախտս մեղացն փարատիցէ Թժոյին վարդապետու-
թեամբն . ոչ ինչ աւելի ձեացուցանել քան որ հոգւոյն սրբոյ են
հրամանք : Զի Թէպէտ և գիրք բազում գրեցան , սակայն մի և նոյն են
պատգամք : Այսպիսի ինչ է զոր ասէսն : Ընկալաւ Մովսէս տանպատ-
գաման օրէնս 'ի հոգւոյն , որ ունէր զամենայն կամս Թյ . նմին վկայ և
մարգարէքն գրեցին , և զնոյն գիւրապատում արարին . նովին հոգւով
զնոյն և առաքեալքն գրեցին , և եւ առաւել յայտնազայնս ծանուցին .
նովին հոգւով զնոյն վարդապետքն թարգմանեցին . և մի ըստ միովէ գիւ-
րալուր եւ արարին 'ի լրումն...² Ընդմեռանգն արտասուօք պարտ և կալ
առաջի Թյ . և որպիսի ազօթք են անընդունելի . և զինչ վարձք նորա , և
կամ որ ընդունելիք և որպիսի... նորա . և թէ որպիսի մ... ւք Զանայս ա-
տանայս խաբանել զազօթ ազօթականին : Ծանուցանէ և զքանզի գա-
տաւորն ծուլացելոցն և զանմահ կենացն վայելչութիւնս :

Ե . Վասն ողորմութեան և անողորմութեան , և թէ որպէս շահա-
ւոր է քան զամենայն առաքելութիւնս . և թէ որ օգուտ հօրին է և

¹ Բօրինակին խանգարեալ է . որ-   ² Թուղթ մի անկեալ է յօրինակէն :
պէս և զկնի :

որպիսի ինչ աղքատին 'ի արոցն ողորմութենէ : Ուսուցանէ և զանազան կարգած ողորմութեան հանգամանս և զկեղծաւորացն պատիժս : Պատմէ և զնեղելոցն նեղութիւնս և զանողորմիցն զթշնամանս : Յիշեցուցանէ և զանողորմիցն դատաստանն անողորմ, և զողորմածացն ողորմութիւնս յահեղ աւուրն յեանուսն :

Չ. Վասն պտղոց և պատարագաց և ողորմութեան աղքատաց . և և թէ կերպարանք բարւոյ դործ անօրէն կատարէ սատանայ . և թէ պարտ է զոր ինչ ոգւոցն սերմանես՝ երկիւղիւն եյ կատարել և ոչ 'ի ցոյցս մարդկան , զի մի զեռտանն մատուցանելով յանդիմանեացուք իբրեւ զՎայէն : Եւ ապա 'ի խրատ մատուցեալ յայտնէ զշարութիւն հնարից սատանայի , և ցուցանէ թէ որպէս պարտ է զերծանել 'ի նմանէ :

Ի. Վասն փոխոց և վաշխիցն չարաց . և թէ որպէս անօրինազոյն են քան զսամենայն անօրէնութիւնս փոխոցն առկոյսիքն , և անթիւ հոյժ աւմարչաւորութեան ծնանի . և թէ պիղծ են պատարագք և ողորմութիւնք զոր 'ի վաշխիցն որ առնիցէ : Սպանայ և ահիւ գեհնեմն թէ յայնմ աւուր շուրջ զնովաւ տեսնելոց է զչարեացն զպատկերս ըզրկեալ և զկոփեալն :

Բ. Վասն յանդիմանութեան արտնջողացն և միջութարութեան աղքատացն գոհացողացն . և թէ որչափ չար է արտաշի , և հաւասար հոյհոյութեան . և որպիսի չահք են յաղքատացն գոհութենէ , որք և ըզպտակս իսկ զմարտիրոսութեան ստանան : Եւ ուսուցանէ թէ որ են պտուղք և պատարագք և ողորմութիւն աղքատին , որ առանց ոսկւոյ և արծաթոյ է բաշխումն : Պատմէ և զհոյս տրտմութեան մեծատանցն և զաղքատացն անհոգութիւնս . յիշէ և զտանջանացն արհաւիրս , և ապա 'ի խրատ խոհարհի :

Թ. Վասն քահանայիցն տեսչութեան 'ի վերայ ժողովրդեանն . և թէ որպէս ահիւ և զողութեամբ պարտ է առաջնորդել , զի և անդ . . . ժողովրդեանն . զի բազում քննութ . . . . . նէն . և եթէ ահեղա . . . . . ին ոչ զգուշացուցանեն բանիւ վարդապետութեամբ :

Ժ. Վասն բամբասողաց և չգտեալոյ զվարդապետս . և թէ մեծ անօրէնութիւն է բամբասողաց չարութիւն , և ընդ պոռնիկս և ընդ յափըշտակողս դատապարտին . և առաւել ևս որք զքահանայն և զվարդապետն և զառաջնորդս բամբասիցեն . և թէ որչափ ապաշխարութիւն է քահանային վասն հօտին տեսչութեան : Պատմէ և զահեղ տանջանացն , և ցուցանէ զճանապարհ կենացն յաւիտեանից :

ԺԱ. Վասն սիրոյ և յանդիմանութեան և մախտանաց և նախանձու . և եթէ որ է սէրն անախտ , և կամ որ ըստ մարմնոյ . և եթէ որ պիտի անօրէնութիւն է նախանձն և առեւութիւնն զոր զուանիսն սատանայի նմանեցուցանէ և նորուն տանջանացն տանջանակից : Ապա 'ի խրատ խոհարհի , և սպեղանիս 'ի վերայ հրամայէ ըստ ախտին չարութիւն :

ԺԲ. Վասն բարկացողաց բարուց և անհաշտ թշնամութեան մըտաց . և թէ որչափ անհամբոյրք են և վայրենաբարոյք , և զթոյնս թըշնամութեան . . . . . են հանապազ . . . . . ցուցանէ զհաշտելն ընկե .

րին . . . . . ի ահեղ խորհրդո . . . յիշեցուցանէ զԹշնամանս Քրիստոսի զոր առ 'ի մէջ և համբեր . և զպատէա համբերողացն և զանհաղանդիցն զտանջանս :

ԺԳ . Վասն ոխապաշտաց և քինախանաց . որ ծանուցանէ իմէ քան ի չարութիւնք նոխանձոտացն ոխութիւնք , որ իբրեւ զհուր բարբառէալ այրէր զնոսին . և եթէ ոչ է պարտ զայնպիսին մարդ անուանել , այլ օձն և խոս դառնութիոյնս՝ որ հանապազորդս 'ի առեւ և 'ի գիշերի սպանութիւնս գործեն : Ապա և զպատիժս դատաստանին յիշեցուցանէ , և 'ի խրատ յորդորէ հանգերձելոց բարեացն ցանկութեամբ :

ԺԵ . Վասն սահաւ ինչ գողութեանց որ ոչն ապաշխարեն . և այն է զոր ասէն՝ եթէ “ Ամենայն անօրէնութիւնք մեղք են . և են մեղք՝ որ մահուլապի են , , : Յայտնէ և զպատրանս սատանայի թէ ճրպէս փոքր կարծեցուցանէ զմեծամեծ անօրէնութիւնս . զի ոչ եթէ ըստ չափոյ ընչինց գտաի , այլ զվրէժ պատուիրանսհաստութեանն պահանջէ : Յիշէ և զահ հանգ զատաստանին , և զանմահ կենացն . . . . . նս :

ԺԶ . Վասն չար սովորութեան երգմանց . . . . . օրինագոյնք են քան զ . . . . . արգելալ է ամենին 'ի պատուիրանաց զերգմունս սատանայաւ կանս . զի անհաստից են երգմունք և ոչ հաստացելոց : Ապա խրատէ և զճշմարտութիւն ուսուցանէ . և յիշեցուցանէ զանբաւ բարութեանն զվայելչութիւնս :

ԺԷ . Վասն արբեցողացն անօրէնութեան , և թէ ընդ պոռնիկս և ընդ յափշտակողս դատապարտին . պատմէ և զգանալան չարեացն որ անտի են ոգւոց և մարմնոց . եղկելի զյիմարութիւնս արբեցողացն լինի , որ 'ի միոյ սրոյն երկնչին և նմանեալն սատակին . 'ի հնոցէ պոռնը կութեանն սօրսն և բոցով արբեցութեանն այրին և խորովին . որոց պարտ էր յերկոցունցն հեռանալ : Ապա խրատէ և յիշեցուցանէ զարբեցողացն տանջանս և զպատուիրանացն պարգևս :

ԺԸ . Վասն անօրէնութեան թատերացն գիւսականաց՝ եթէ սատանայական է ժողովն և մայր ամենայն մեղաց . յորմէ ծնանին անթիւ տիտիցն բազմութիւնք , և առաւել ևս 'ի կատականացն և 'ի դուստնացն ելանիցեն հայհոյութիւնք և զազրալի հոյք անօրէնութեանն : Եւ եթէ հայհոյիչք են պատուիրանաց որ 'ի թատերս մասնեն , և 'ի շնորհաց հոգւոյն մերկանան : Ապա խրատէ հեռանալ 'ի բազմաչար անտից և առ ձեռն մերձենալ :

ԺԹ . Վասն կնամապաց , որ վասն անպատշաճ ինչ բանից եթէ ըստա , որս բազմօրեայս ունիցի . և գործ մահու գործեաց որ զինն իւր եթող . այնպիսին անձնասպան է որ հեռացաւ յեղ , և աննեղել տանջանացն մասնիցի : Այլ վասն չքաւորութեան որ որդւոց աննեղել զատկելութիւն ընդ ամուսնոյ , չար է առաջի ձեռն՝ որ ապանայ ահիւ գեհեհին : Ապա 'ի խրատ խոնարհի և զգուշացուցանէ վարդապետութեամբ :

ԺԽ . Վասն անանամուլացն և իգացելոցն և անօրէն արուսագիտացն՝ եթէ յորպիսի անդունդս անօրէնութեան իջուցանէ զմարդիկ սատա .

նայ . որ քան զհեթանոսութիւնս ևս պղծագոյն է , և չէ իսկ 'ի մարդկան համարի : Զարմանամ' և ընդ ներողութիւնն նյ , թէ կենդանոյն իսկ փայլարակմամբ 'ի յերկնից պարտ էր սատակել զայնպիսին : Յայտնեմք զամենայն պղծութիւնսն . և ապա 'ի խրատ խոնարհի և յոյս ապաքինութեան ցուցանէ :

Ի . Վասն չոճեկոյ սէրբարեկամութեան ընդ թշնամիս նյ . և փախ չել յազահաց և յափշտակեցաց և յարեցողաց սեզանոյ , զի պիղծ են ագահացն և յափշտակողացն՝ կերակուրք , և պղծ են զայնոսիկ որ մեր ձենան 'ի նոսա , և նոքն բարեկամութիւնս առնեն ընդ թշնամիս նյ : Եւ եթէ պարտ է 'ի սուրբս յարել և զնծառնէս սիրել , զի և յերանութիւնս երանեսցին :

ԻԱ . Վասն միեմարութեան կարկոտն հարուածոց , եթէ վասն որ պիտի ինչ իրաց նեղեն զմարդիկ ցամառնք ազգի ազգի . և եթէ զոր ձծն դարձն , զամենայն 'ի բարի մատակարարէ մեզ : Յայտնէ և այլ գլուխս բազում անօրէնութեանց . և ապա միեմարէ և գոհանալ հոռ մայէ զտորմութենէն նյ , որ անցաւորքս Կարտէ և ոչ յաւիտենական ասնկանգն :

ԻԲ . Վասն զգուշութեամբ 'ի սուրբ խորհուրդն մերձենալոյ . և թէ որպէս պարտ է ահիւ և գողութեամբ և բազում երկիւղել ընդունել 'ի մարմնոյ և յարենէ տեսնն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի . և եթէ յոյժ անհերկի դատապարտի քահանայն՝ որ զիւրջ մեղաց ուրօք դիտեցէ , և 'ի սուրբ խորհուրդն մերձենայ , և ոչ սաստիցէ նմա . և եթէ որպիսի սրբութեամբ արժանասցին 'ի սուրբ մարմինն և յարիւնն տէրունական մերձենալ :

ԻԳ . Վասն սգաւորաց միեմարութեան 'ի վերայ վախճանելոց . և թէ հեթանոսական և սատանայական է սուգ մեռելոց . և լինին . . . վանք չար դիւին խորհրդոց : Եւ եթէ լաւ է մահ և օգտակար , թէպէտ և մեղք դր իցէ վախճանեալ , սակայն յառաջակայիցն դադարեաց : Պատմէ և զանառակութիւնս կոծողացն և փետողացն և զմերկատիկ արիւնաւանացն , և զճշողսն և զկառանչողսն յանդիմանէ , և առ սգաւորսն 'ի միեմարութիւն խոնարհի :

ԻԴ . Եւ ապա ողբքն , և նորին աղօթքն :

ԻԵ . Եւ խրատ հարցն յաղապա առաքինութեանց երիտասարդի . և վասն ամբարտաւանութեան , որ յետ ելանելոյն Մաքսիմ' նախահօգն մեր 'ի դրախտէն 'ի վերայ ծննդոց նորա հաստատեցան :

ԻԶ . Վասն հմայից և անօրէն գիւականաց որք թիւրեցան յաշխարհի 'ի ճշմարիտ և յուղիղ պատուիրանաց , և գնացին զինքն սատանայի առ կախարչս և առ թողիչս և առ վհուկս և առ ձեռնածուս . և թողու զկաթողիկէ եկեղեցի և զխաչն աստուածընկալ , զնոսա յանդիմանէ և լուծանէ 'ի քրիստոսիէական հաւատոց . և առ ճշմարիտ պատուիրանապահսն 'ի խրատ խոնարհի և յաւիտենից բարութեցն ժառանգորդս կացուցանէ :

Եւ արդ զոյս ամենայն փոքր 'ի շատէ ծաղկաբաղ արտաբ . բայց են և այլ անթիւ հոյլք խորհրդոց և բազում օրինակք չարեաց և առաքի .

նութեանց , և որք կարևոր են առաջնորդաց եկեղեցւոյ 'ի խրատ և 'ի յանդիմանութիւն և յերկիւզ և 'ի զքուլըութիւն ամենայն ժողովրդոց . զի որ ինչ միանգամ պակասութիւն է մեղաց , և յանցանք վարուց և գեալ են 'ի սմա , և ամենայն խրատք վարդապետութեան որ պիտոյ են եկեղեցւոյ , 'ի սմա գաւառին յայտնապէս և ոչ ծածկաբար : Յայտնէ և զմեղացն չարութիւնս և զբժշկութեանն զհանգամանս . որով պահէ անարատ և առանց գայթաղութեան զտգիտագունիցն զլեզուս , որք փոյթ են յուսանել վասն երկիւղին եյ և պակասեն բանիւ և կամ դիտութեամբ : Անաշխատ խրատէ զեկեղեցին թղթոյս վարդապետութեամբ : Յուցանէ և զանազան մեղացն չարութիւնս և զահեղ տանջանացն զարհաւիրան : Ծանուցանէ և զխոստովանութեան հանգամանս Թապալախարութեան զընդմէն . զյորդորումն ողորմութեան և զփոյթ ազութից և զպնդութիւն պահոց : Ուսուցանէ և զխոնարհութիւն մեծամեծաց և զհնազանդութիւն նուաստագունիցն . ասէ և զփոյթ խրատու քահանայից և զքուլըութիւն պատուիրանապահութեան ժողովրդոց , զպըծութիւն գործոց , զանպարկեշտութիւն մարմնոյ և ըզգայթաղութիւն լեզուաց և զխորամանկութեանցն աներևայթ փնսուցն , և զամենայն հոյլս ազգի ազգի անօրէնութեան յայտնէ և յանդիմանէ , և ուսուցանէ զզանազանութիւն վարուցն առաքինութեան ըստ հաճոյից կամացն եյ . և ամենայն իսկ չարաչար ախաից և վիրացն և մեղաց բժշկութեան՝ որում ցանկայ և խնդրէ անձն ապաշխարողէ զհնարս գեղոց բժշկութեան՝ 'ի սմա գտանէ , որ են այսոքիկ :

Տ ԵԱՌՆ

Յ Ո Վ Հ Ա Ն Ն Ո Ւ

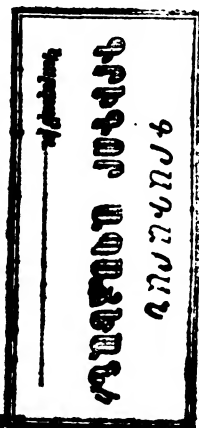
ՄԱՆԴԱԿՈՒՆԻՈՅ

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆԻՔ

Ա.

ԹՈՒՂԹ ՎԱՍՆ ԻՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐՈՒՅ
ՅԱՆՑԱՆԱՑ

Որք սուրբ հոգւոյն են ցանկացողք, և անձային սիրոյն են բաղձացեալք, դալստեան օրդւոյն նոյ սպասեն, և անմահ փառացն փափագեն. միշտ 'ի վերինն խորհին, և հանապաղ անդուրախութիւնսն փափագեն. զառօրեայս արհամարհեն ուրանսն, և օր ըստ օրէ 'ի վեր ելանեն՝ ոչ միայն հաւատոցն ճշմարտութեամբ, այլ և վարուցն առաքինութեամբք. միշտ սկեն սրտին սրբութեամբ, և հանապաղ պատրաստ են ոգւոցն անտրատութեան. վարին և կեան յաշխարհի և ոչ բոտ աշխարհիս հաճոյից, այլ իբրև զօտարս և զթափառ նահանա և զմահկոնս այլոց աշխարհի նեղին և մաշին 'ի բազում պիտոյից. յուսովն զօրանան այնու՝ եթէ " Իւր ենն եմ, անդ և պաշտօնեայն իմ եղիցի ", Ի՛յ, պիտի են հօգեւորացն պատիւք և անձաւորացն պարգևք. Ի՛յ, ևս 'ի բազում նետից չարին վերապրեցայ, և յաղթեալ պարտաւորեցայ. զպարտութիւն խոտաւա-

նիմ, և զամբարշտութիւնս իմ ծանուցանեմ : Զայն թիւ
զմեղս իմ պատմեմ, և զահեղ անօրէնութիւնս իմ
պաղատիմ : Օ ի ցաւք վիրաց իմոց բռնադատեն զիս
պատմել, և վարանք աղէտից իմոց հարկեցուցանեն զիս
պաղատել, դեղ վիրիս իմոյ որոնել, և վտակս արտա-
սուաց խնդրել հանապազ . որով զմեղս իմ լացից, և
զվէրս իմ բժշկեցից : Օ որ բազում բաղձանօք ցան-
կամ հանապազ, և ըղձալի տենչանօք հայցեմ յարա-
ժամ զմարգարէականն զայն ողբալ . զի ընդ նմա ձայ-
նակիցեալ ողբայի, և արտասուելով զաղերսալի զձայն
գորովոյ բարբառէի միշտ՝ ասելով թէ առնէր որ զգլուխ
իմ շտեմարանս ջուրց բազմաց, և զաչս իմ յորդ աղ-
բիւր արտասուաց, և միշտ 'ի տուէ և 'ի գիշերի լայի
պնդադար՝ դառնապէս զամբարշտութիւնս իմ արտա-
սուել, և զչարիս իմ վարանել, զբազմութիւն անօրէ-
նութեանց իմոց լալ, և միշտ զմեղս իմ ողբալ, և զան-
բաւ զյանցանս իմ հեծել, և զանթիւ զպղծութիւնս
իմ հառաչեցից, և զահեղ զկործանումն իմ կոծել, և
վասն աղէտիցն տանջանաց ողբալ դառնապէս : Օ ի
խիղճ յանցանաց իմոց հեղձուցանէ զիս հանապազ, և
չարիք իմ չարչարեն զիս յարաժամ, հայցելով յանթիւ
մեղաց իմոց բազմութիւն, և յահեղ ախտից իմոց ա-
նօրէնութիւն . որ միշտ զմարմինս իմ մաշէ, և զուկերս
իմ խարշատէ, և զսիրտ իմ գելու, և զորովայն իմ գա-
լարէ, և անձն իմ դողայ երկիւղիւ, և զամենայն ան-
դամս իմ հալէ հանապազ : Օ ի առ ցաւս վիրաց իմոց
վարանիմ, և միտք իմ ափշեալ յամառին, զի գիտեմ
զճարին, և առնեմ զչար . իմանամ զարդարութիւն,
և գործեմ զանօրէնութիւն . խօսիմ զուղղութիւն, և
խորհիմ զանիրաւութիւն . երեւիմ սրբութիւն, և մեք
ձենամ յաղտեղութիւն . ճանաչեմ զճշմարտութիւն, և
յարիմ 'ի մոլորութիւն . տեսանեմ զլոյսն, և խաւա-
րին փոփազեմ :

Եւ արդ ո՛վ զիս լացցէ, և կամ ո՛վ զիս ողբասցէ զմե-
ռեալս մեղօք և զկործանեալս անօրէնութեամբ, զան-
կեալս 'ի խորս խաւարի և յանդունդս ամբարշտութե՞ .
զի չարիք իմ չարչարեն զիս, և պղծութիւնք իմ սպանա-
նեն : Եւ արդ որպիսի ինչ լացից, և կամ որպիսի ող-
բացից զանթիւ մեղաց իմոց զբազմութիւն, որ 'ի յան-

ցանացս եմ հիւանդացեալ, և ծուլութեամբ իմով ցաւադնեալ: Օ՛ի անմահութիւն ինձ խոստացաւ, և ես մնամ 'ի մահուս. 'ի վեր յերկինս հրաւիրեաց, և ես յանդունդս դժոխոց իջանեմ. զփափագեցի զդրախտն պատրաստեաց, և ես զփուշս խոցոտիչս ընտրեցի. և կեանս և փառս մկանջենաւորս, և զիս մեղօք իմովք ըսպանի: Եւ արդ այսր ամենայնի ո՞ր սուգ բաւական իցէ, կամ ո՞ր ողբ ողբալոյ. որպիսի լաղումն արտասուաց, կամ որպիսի հառաչանք պաղատանաց. ո՞ր ինչ աշխատութիւնք, և կամ ո՞ր վաստակք առաքինութեան զվերս իմ բժշկեսցեն, զի անթիւք եմ և անհամարք: Եւ անձն իմ հեղձայ ծուլութեամբ, յահեղ մեղաց բազմութենէ լքեալ թուլանայ, և յանշէջ հրոյն գեհնին սարսեալ սարսափէ. զի յիշելով զմեծ օր ահեղ դատաստանին և զսոսկալի բեմքին արհաւիրս՝ անձն իմ զողայ երկիւղիւ, և միտք իմ ահիւ հիւսնայ. սիրտ իմ ողբալ պահանջէ, և աչք իմ բաղձան արտատուաց. ահ ահեղ ատենին փութացուցանէ զիս յապաշխարութիւն, և պատրանք չարին ծուլացուցանեն զիս հանապազ: Եւ ահա նեղեալ եմ. յերկոցունց և տագնապեալ եմ ամենայնիւ, զի միշտ 'ի մեղս զաւուրս իմ անցուցի, և յանօրէնութեան զկեանս իմ ծախեցի, և ումեք զբարիս չարաւի, և զարդարութիւն երբէք ոչ ստացայ. այլ զամենայն անդամս իմ ապականեալ կորուսի 'ի յանցանս բազմադիմիս: Օ՛ բերան իմ բամբասանօք պրդծեցի, և զլեզու իմ դատարկ բանիւք աղտեղացուցի. զունկն իմ 'ի լուր չարութեան, և զակն իմ 'ի տեսս աղտեղիս. զսիրտ իմ զագիր խորհրդովք, և զանձն իմ անպարկեշտ գնացիւք վարեցի հանապազ. և ամենեւին ոչ պահեցի զմարմին իմ առողջ և զսիրտ իմ ճշմարիտ. զի մեղօք 'ի ցաւս, և յանցանօք 'ի հիւանդութիւնս: Կամ իմ զգլխնալ խոստովանել, և թշնամին յապաղեցուցանէ. կամ իմ մտանել 'ի վարս ապաշխարութեան, և թշնամին ծուլացուցանէ. կամ իմ անկանել առաջի նայ, և թշնամին հեռացուցանէ. կամ իմ պաղատել և մաղթել և աղաչել, և թշնամին կարծրացուցանէ. կամ իմ ողբալ և լալ արտասուօք, և թշնամին ցամաքեցուցանէ. կամ իմ ողորմել աղքատին, և թշնամին զաղքատութիւնս իմ յիշեցուցանէ. կամ իմ պահօք զիս մաշել, և թշնա-

մին զսկարանայս մարմնով ինձ յիշեցուցանէ . կամիմ խոնարհել և եղբօքն հնազանդել, և սիրտ իմ սնդի տոբարհաւաճութեամբ . զի որով մարթիմ զմեղս իմ քաւել, զչարութեան որոգայթ թշնամոյն առաջի ե գեալ գտանեմ :

Եւ արդ նեղեալ եմ ամենայնիւ, և անձն իմ հեծե հանապազ . յիշելով զմեղաց իմնց զբազմութիւն զաւ զամ երկիւղիւ, և ընդ զազրութիւն խորհրդոց իմնց վարանիմ . զանարգութիւնս իմ հայելով ողբամ հաւ նապաղ, և զանօրէնութիւնս զմտաւ ածելով արհաւիրք տարակուսանաց 'ի վերայ իմանկանին, և ցաւք երկանց ինձ հարկանեն : Օ ի միշտ զահ ահեղ տոնելիս տեսանեմ, և զարհաւիրս մեծի բեմբի և ահաւորի, և զահ հեղ հնչիւն փողոյն, և զահագին բարբառ հրեշտակապետին . զծովածաւալ հրոյն բորբոքումն, և ընդ ամենայն երկիր ծաւալումն . զվերանալն արդարոցն, և զմենայն մեղաւորացն . զգումարելն ամենայն մեղաւորաց, և տալ համարս բանից և գործոց . զսոսկալի դէմս գատաւորին, և զաններեկի օր գատաստանին . զչար ամօթն մեղաւորաց, և զդաւն ¹ անմահ տանջանան յաւիտեանականս : Եւ վասն այսր ամենայնի հեծեմ և լամ դառնապէս՝ անդադար զմեզս իմ ողբալով, զի յոյժ ահեղ տեսանեմ զարհաւիրս գեհնին, և զսոսկալի աղէտիցն զտեսչութիւնն . ուր ոչ ինչք և ոչ աղաչանք ինչ օգնեն . ոչ լալումն և ոչ արտասուք են օգուտ . ոչ հեծութիւնք և ոչ հառաչանք են պիտոյ . ոչ արդարքն մաղթեն, և սուրբքն բարեխօսեն ընդ քնացելոցն մեզօք : Ինձանօթ ես 'ի ծանօթից, և հեռաւոր 'ի մերձաւորաց . ատեղի ես սիրելեաց, և թշնամի բարեկամաց . ամայի ես ամենեւին, և օտար ես յամենեցունց : Եւ զոր կարես աղաչել, և ոչ որ զբեղ ճանաչէ . ողբաս և լաս ողորմով, և ոչ որ 'ի բեղ խոնարհի . պապեալ ծարաւով տապաւիկս, և ոչ գթայ որ 'ի բեղ . այրիս հանապազ, և հրնարս խորովմանն ոչ գտանես ամենեւին . միզապատեալ կաս 'ի հուր հոցացն, և աղջամղջիւ յաննշոյլ գեհնին, 'ի գուռս խաւարայինս և 'ի տարաւորոս ներքինս 'ի ժահահոտս և յորգնեռացս . հուր բորբոքեալ 'ի ներ-

¹ Մի օր . բառնաճակ :

քոյ, և հրահասանք անհղ 'ի վերաւստ՝ որ յորդեալ ի ջանեն յորդահա գետոցն հրեղինաց, ուր խաւարն է շջափելի: Եւ ամենեկն զոր ոչ կարես տեսանել, զի տեսութոյր միգովն միթապատեալ և արկեալ 'ի մէջ կայ ծափանց՝ լստ և ողբաս անդադար, և զքո միայն վառանն կոծիս, զի յահեղ աղէտիցն ցաւոյ զքեզ միայն համարիս 'ի տանջանս չարչարանացն: Հեծես հանաւորդ և լստ դառնապէս, անհանգիստ և անմխիթար. վիշտք և նեղութիւնք և մշտնջենաւոր տառապանք, անգագար տանջանք և աններելի տաղնապումն, անպատեմ ցաւք և անմահն կսկիծք, ամենայնիւ ժողովանք և ամենեկն տարակուսեալք: Օ՛ ի անդ ճշումն և վարումն միայն է բարբառ. ողորմանք և խանդաղատանք անդ՝ ըզհաջելն և զհառաչելն միայն լսես, զհեծելն և զտաղնապելն. լալ և ողբալ անդադար, և ողորմութիւն ոչ դառանել. այլ միշտ 'ի վիշտս խաշիս, և հանապուղ 'ի կարօտութեան մարիս, հանգեռմ արտասուօք և պաղատմանք զոր ոչ որ լսէ, և ոչ զպաղատանն քնդունին, քանզի անժամ 'է ժաւմանակն: Եւ աստ է լալ և աստ է ողբալ. աստ է հալել և աստէն հառաչել. աստ է պաղել և մարմել և խլնդրել թողութիւն. զի աստ է շահ արտասուացն և օգուտ աղօթից, սեբանք ողորմութեան և արօւղ ապաշխարութեան, ժամանակ հառաչելոյ և ողորմութիւն խնդրելոյ:

Եւ արդ աստէն փոխանակեսցուք զաւղ նեղութիւն մարմնոցս ընդ անապառ տանջանացն ցաւոյ. զի ընդ սաւկաւ պահոց աշխարհիս աշխատութեան ապրեսցուք 'ի բարբորեալ բոցոյն և յահեղ կայծականց գեհնոցն. ընդ փոքր ինչ տքնութեան աղօթիցն ապրեսցուք 'ի յորդահա գետոցն հրեղինաց. ընդ սաւղ ինչ արտմութեան ապրեսցուք յահեղ հնոցացն և 'ի չարածանի որդանցն խաժամաղաց. ընդ հալելոյն և ընդ հառաչելոյն աստ՝ անդ ապրեսցուք 'ի դառն տանջանացն և յաննշոյլ խաւարէն. ընդ սուղ մի լալոյ և արտասուելոյ աստ՝ անդ ապրեսցուք 'ի միշտ լալոյն և 'ի հանապաղ ողբալոյն. և փոխանակ մից ապաշխարելոյ աստ՝ անդ ապրեսցուք 'ի միքապաստ խաւարէն, 'ի դառն մահաւանէն և յաւիտեանական ամօթոյն:

Եւ արդ զայս ամենայն զմտաւ ածելով, ով անձն իմ բաղմամեղ, մի հեղգար 'ի պահոց, և մի ծուլանար յա-

ղօթից . մի դադարեր 'ի զղջանալոյ , և մի յապաղեր 'ի խոստովանութենէ , և մի վհատիւր յապաշխարութենէ , և մի վաստակիւր յողորմութենէ . մի դադարիւր 'ի լալոյ , և մի հանգչիւր յողբալոյ . մի մնար վախճանին , և մի յուսար 'ի վաստակ ծերութեան , և մի համարիւր զքեզ ամս բազումս յաշխարհիս , և մի կարծեր եթէ յապա ինչ ապաշխարեմ . քող է թշնամին և խաբող , խաբէ ըզքեզ և կորուսանէ յապաղեցուցանելով այնպէս : Եւ ժամ գործեցից ասես , ապա ապաշխարեցից . 'ի մանկութես հանգեայց ասես , և 'ի ծերութեանն ապաշխարեցից . կեցից այսօր վայելեցից ասես , և 'ի վաղիւն պահեցից . այժմ փախկացայց ասես , և ապա պարկեշտացայց . այժմ ժողովեցից ասես , ապա սիւսեցից աղքատաց . . .¹ : Եւ յապիք են պատրանք թշնամոյն , որովք խաբէ և կորուսանէ զմեզ՝ ամ յամ առնելով , և ժամ 'ի ժամ սահմանելով գործել զբարին :

Եւ արդ մի խաբեսցուք յայսպիսի պատրանաց . անյայտ է օր վախճանին , աներևոյթ են ելք յաշխարհէս . իբրեւ երկունք 'ի վերայ անկանին , և ոչ ժամանես զղջանալ և ապաշխարել . իբրեւ քող 'ի գիշերի հասանէ , և ոչ տայ կոծել և ապաշխարել . իբրեւ վարմ հաւորոսաց վաղվաղակի ըմբռնէ , և ոչ տայ լալ և հեծել և ողորմութիւնս թողուլ . իբրեւ զառիւծ յարձակի , գոչէ և յափշտակէ , և ամենեւին ոչ ժամանես : Եւ արդ անձն իմ զինչ արասցես , և կամ զինչ գործեացես , որ խորհիսդ զբարին , և ոչ առնես . կամիս ողորմել , և յապաղես . ասես զղջանալ , և ոչ որպէս լաւ լիթ արտասուօք զմահիւն թանաս . այլ և զմիտիւր , տրե , որպէս հաց կերայ , և զըմպելին իմ արտասուօք խառնեցի . և զամենայն գիշերս հեծեծէր և լայր դառնապէս անդադար : Յօժար ես 'ի պահել , և ոչ որպէս ըզնինուէացիսն 'ի խորգ և 'ի մօխիւր իջանես . այլ և դռն ձան ևս , ասէ , յիւրաքանչիւր ճանապարհաց և յանօրէն գնացից , զոր և առնէին : Եւ խորժես արտասուել և լալ , և ոչ որպէս պոռնիկն խանդաղատագին ողբաս . կամիս ողորմել նեղելոց , և ոչ որպէս կինն այրի՝ որ զամենայնն ծախեաց :

¹ Բառ մի եղծեալ է յօրինակին . որ և յայլս պակասէ :

Ի՞նչ այսպիսի է ապաշխարութեան քերմութիւն՝ որ ոչ 'ի յինչս և ոչ 'ի մարմնոյ աշխատութիւն խնայէ, այլ նեղէ և մաշէ և տառապեցուցանէ, և խնդրէ միայն զմեղացն թողութիւն, և զախտից ոգւոցն զբժշկութիւն. որով և մեք զմեզս մեր քաւեսցուք, և զվերս ոգւոց մերոց բժշկեսցուք: Օ ի է և պահօք և ծովածածն տքնութեամբ զմեզս քաւել. է և աղօթիւք և խրնդրուածովք և գորովագին պաղատամբ զմեզս քաւել. է խորգով և մեխրով և գետնախշտի անկողնօք զմեզս քաւել. է և լայով և ողբայով և գթով տնանկաց ըզմեզս քաւել. է և հաչելով և հառաչելով և անգաղար հեծեծանօք զմեզս քաւել. է և հեզութեամբ և խոնարհութեամբ և հնազանդութեամբ զմեզս քաւել. է և աղքատութեամբ և անընչութեամբ և մերկութեամբ զմեզս քաւել. է և բարի բարիւք՝ և ամենեցունց բարերարութեամբ զմեզս քաւել. է և եղբայրսիրութեամբ և երկիւղիւն այլ զմեզս քաւել. է և ուղիղ խրատու և վարդապետութեամբ զմեզս քաւել, ըստ այնմ եթէ “ Ըր դարձուցանէ 'ի չար ճանապարհէն, ապրեցուցանէ զոգի իւր 'ի մահուանէ, և ծածկեսցէ զբազմութիւն մեղաց իւրոց ”: Բայլ¹ և ճմարիտ դարձն միայն և ուղիղ խոստովանութիւնն բաւական են 'ի փրկութիւն և յարգարութիւն, ըստ այնմ եթէ “ Ի՞նչ դու նախ զանօրէնութիւնսք, զի արգաւրասցիս ”:

Եւ արդ դու զի՞նչ ունիս ասել, ով անձն իմ բազմամեղ, եթէ այսքան դեղօք ոչ բժշկիս. այլ փութա մի յապաղեր, զարթիր 'ի դառնանիր՝ 'ի քնոյդ, գարծիր 'ի կորստական 'ի ճանապարհէդ. փարատեա զխաւարն անգիտութեան. սթափեցիր յանգզայ մոլորութենէդ, և եկ 'ի քեզ. ընկեա 'ի քէն զմեղացդ սաստկութիւն. թեթեւացո զճանրութիւն բեռանցդ անօրէնութեան. քաւեա զանթիւ յանցանացդ բազմութիւն. բժշկես զչարաչար վիրացդ զխոցոտումն, և լուա զժահահոտութիւն տղմոյդ ամբարշտութեան. զի սրբեալ և մաքրեալ ոգւով, լուսազարդեալ և մեծապայծառ մարմնով՝ հա-

1 Այսպէս յորինակին:

2 Առտանօր թերատ թուի բանն յորինակին, որ ունէր այսպէս. և

զճմարիտ դարձն միայն և ուղիղ խոստովանութիւն. ըստ այնմ. յարմարեցաւ ըստ այլ օրինակաց:

մարձակադէմ՝ և զուարթ երես անցանիցես ընդ բաղձու-
թիւն տիեզերական ահեզ և անթիւ բանական , լինել
յանդիման ահաւորի և մեծի բեմին ան , և լսել 'ի նը-
մանէ զքաղցրապուր բարբառն երանութեան և աշխար-
հատես հրապարակին՝ եթէ եկաք , օրհնեալք հօր ի-
մոյ , և մտէք ժառանգեցէք զերկնից բարութեանցն ըջ
վայեցութիւն ընդ հօր և ընդ որդւոյ և ընդ հոգւոյն
սրբոյ . որում փառք և պատիւ յաւիտեանս յաւիտե-
անից . ամէն :

ԹՈՒՂԹ ՎԱՍՆ ԱՊԱՇԽԱՐՈՒԹԵԱՆ

Արմատը դեղոց բժշկաց զցաւս մարմնոյն առողջացուցանեն, և հոսումն արտասուաց ապաշխարութեան զմեղացն զվերջն ոգոցն բժշկեն. և մահաւանդ որ հանդերձ ողորմութեամբ և գթով տնանկացն ապաշխարիցեն: Վրանդի բազում արմատը են ախտիցն որ դադարեցուցանեն, սրբ խառն են ՚ի դեղս բժշկաց. բայց է որ առաւել ևս ազգոյ է առ ՚ի ցաւոցն փարատումն: Երկրորդն և ՚ի դեղս սորա բազում ճգնութիւնք ապաշխարութեան են ՚ի մաքրումն մեղաց. բայց ողորմութիւնն է կարեւոր և ազգոյ քան զամենայն առաքինութիւնս առ ՚ի զմեղս քաւելոյ և զվերսն բժշկելոյ հանդերձ ողբովք և հառաչանք և գթագին արտասուք. յորմէ մի յապաղեսցուք և վաղուենէ ՚ի վաղիւ արասցուք զգարձն մեղացն ապաշխարութեան, և մի աւուր վախճանին մնասցուք՝ առնել զընչիցն ողորմութիւն: Օ ի գող է օրն այն, յափշտակող է օր վախճանին. առնեղծք են ելք յաշխարհէս, յանկարծահաս է և ստիպող, և ոչ թողացուցանէ աղաչել և մաղթել, լալ և ողբալ, ողորմել և ապաշխարել: Իմբռնէ իբրեւ զորոգայթ, յափշտակէ իբրեւ զառիծ. և իբրեւ զգերի գերիվարաց վարեալ անողորմ, հառաչես արտասուել և հեծես ողբալով, և օգուտ ինչ ոչ գտանես: Օ ի ժամէ ՚ի ժամ՝ առնելով՝ զժամանակ ապաշխարութեն կորուսեր. որով կարող էիր զբեռինս մեղաց թեթեւացուցանել, և զտիրմանօրէնութեանցն մաքրել. լինել արդարոցն երամակից, որդի հօրն երկնաւորի, և ժառանգորդ անանց բարութեանցն:

Եւ արդ կամ փափագանօք ըղձափափկութեանցն և կամ ապառնալեաց ահեղ տանջանայն փութասցուք յապաշխարութիւն, և մի բեռն ՚ի վերայ բեռն կա-

պեսցուք, և ցաւ 'ի ցաւս յաւելուցուք: [Եւ մի խաբէսցե՛ սատանայ՝] Թէ բազմաժամանակեայ են կեանքս, և մի պատրեսցէ զմեզ մանկութեամբս՝ եթէ 'ի ծերութեանն ապաշխարեմք: [՝] 'ի մնացուք աններելի վախճանին և անողորմ պահանջողացն. մի անվաստակ ծուրասցուք, և անվարձ գնացուք: [Եւ զյանցանս քաւեսցուք և զմեղսն ապաշխարեսցուք, և նախանձաւոր լերուք քաջացն քաջութեան և առաքինութեան առաքինեացն. որոց սիրտքն սրբեալք և միտքն լուսաւորեալք, անմեղ 'ի մեղաց և անարատք յանօրէնութեանց. որ միշտ զվերինն խորհին, և 'ի վերիննն հոգան հանապազ. որք զմարմինս ունին հողեղէնս և հրեշտակակրօնս. որք ոչ են կարօտ զորոց վարդապետութեան և տարացոյց օրինակաց. զի առաւել քան զգիրն երեւցուցին զմտացն ուղղութիւն և զվարուցն առաքինութիւնս՝: Հեռի եմք յուղիղ գնացից, և օտար 'ի վա-

1 Ի նօտագիր օրինակին գտանի առաջիկայս յաւելուած համաձայն այնմ որ ընթերցեալ լինի 'ի Սարգսի մէջն. Վաթոգիկեայց. և սկսանի. “Եւ արգ համեմատեսցուք ընդ միմեանս զայժմու գործս մեր և զնախնի երանելեացն. և տեսանեմք զվատարութիւնս մեր, և զառաջին արժոյն գաղութիւնսն: Նոքա զանձինս մատնեցին վասն սիրոյն Քրիստոսի. նոքա զինչս և զհայրենիս արհամարհեցին: Նոքա զծնողս և զկին և զորդիս թողին վասն աստուածապաշտութե, միայն զի յոյ մի զրկեսցին: Իսկ մեք որք թուիմք թէ եմք ինչ, ոչ այսպէս. այլ զամենայն հնարս վասն հանգըստեան մարմնոյ հնարիմք, և զընչիւք դամք, և զսիրելիս մեծարու համարիմք քան զպատուիրանս նոյ: Եւ զինչ ասեմք զսիրելիս. ուր զորթ այգւոյ և զպարտեղ բանջարոյ և ծառս գրախտի և զկարաս գինւոյ և զանօթս ընչինս յարգոյ և պատուական համարիմք քան զսէրն նոյ: Նոքա վասն Քրիստոսի հալածեին և քարշէին և նախատէին. 'ի բանս և 'ի կապանս մատնէին: Իսկ մեք վասն Քրիստոսի ոչ նախատա-

նաց անգամ տանիմք, և ոչ թշնա մանաց բանից համբերեմք, և ոչ զզայրացումն եղօրն քաղցրութիւն շնուցանեմք. այլ ևս առաւել զազանանամք ընդգէմ՝ նորա: Դարձեալ և մեք վասն Քրիստոսի մի ինչ 'ի մարմնական ցանկութեանց ոչ կապեմք 'ի մեզ ժուժկալութեանն կապանք, և ոչ բանտարգել լինիմք 'ի սոռնս մեր զոր մի ողջոյն վասն Քրիստոսի, և ոչ արտասուզք զբոց մեղացն շնուցանեմք, և ոչ ժուժկալութեամբն իբրեւ երկաթի եղնգամիք քերեմք 'ի մէջ զթարախն անօրէնութեան: Նոքա զթշնամբն սիրելին, մեք և զբարեկամսն ատեմք. նոքա ըզհալածիւսն օրհնէին, և մեք զբարերարսն մեր բամբասեմք. նոքա զինչսն զոր 'ի հայրենեացն անտօրհնէին՝ ցրուէին, իսկ մեք զոր ոչն ունիմք՝ ստանալ ջանամք: Նոքա յերկրաւորացս յերկինս փոխեցան հրեշտակական կրօնաւորութիւնք. զաբաւարեալք. իսկ մեք յերկինս ւոր քաղաքականութիւն յերկիր կործանեցաք, և սանգարամետական եղաք: Նոքա զած յինքեանս բռնակեցուցին՝ զպատուիրանս Քրիս-

բուց առաքինութեան . շեղեալք յորոգայթից թշաւնցն և շաղախեալ տղմով յանցանաց . կարօտք եմք խրատուց և վարդապետութեան և տարացոյց ինչ օրինակաց . և թերեւ ահից սաստիցն յահեղ հրոյն երկիցուք , և տարացոյց օրինակացն աղէտիցն իմասցուք : Ս'արմնովս զոգոցն ծանիցուք , և երեւելեաւս զաներեւոյթն գիտասցուք . ահիւ ահեղ տանջանացն զղջացուք , և փափագանօք յաննց՝ բարութեանցն : Սպաշխարութիւն պարտ է առնուլ զօրինակս վիրաց ոգոցն ցաւոցն զցաւ ախտիցն մարմնոյ , թէ որպէս միշտ ողբայ անձն ցաւագին զվարանս ցաւոցն մարմնոյ , և հանապաղ լայ դառնապէս զաւժամանակեայ ախտիցն զայրացումն , և 'ի տաքախուսանագ ահեղ աղէտիցն հառաչէ և հեծէ անդադար , և ձայնք պաղատանաց և վայից և զանաղորմն խանդաղատեն : ( ) 'ի սաստիկութենէ աշխատիցն՝ ցաւոց ոչ 'ի սէր սիրելեացն բերկրի , և ոչ 'ի թշամանս ատելեացն զայրանայ . ոչ զփափկութիւն կենացն յիշէ , և ոչ զվայելութիւն գեղոյն ածէ զմտաւ . և զամենայն իսկ զպատիւս և զպայծառութիւն աշխարհիս անտիոյթ արարեալ ուրանայ 'ի տարախուսանաց ցաւոյն : Ս՛յլ կայ միշտ սգով և արտասուօք և ողբագին խանդաղատանօք . զվիշտս վտանգին միայն պաղատի , ընդ որ բազումք 'ի մերձաւորաց արտասուեն ողորմելով , և փութան լինել 'ի խնդիր բժշկաց և դեղոց առ զաւժամանակեայ զցաւսն փարատելով , և վարձս ևս բժշկացն խոստանան և գինս դեղոց վասն տագնապի ցաւոց փարատելոյ :

Եւ այս ամենայն վասն ապականացու մարմնոցս լինին նեղութիւն . որ թէպէտ և բժշկի , սակայն մեռանելունի : Իսկ զինչ արասցուք զմշտնջենաւոր ցաւս ահեղ հրոյ գեհենին՝ որ պատրաստեալ պահի բազմամէր ոգոց մերոց , որ միշտ 'ի մեղս է ախտացեալ , և 'ի մահի՞նս

տոսի կատարելով , իսկ մէք անցանելով ընդ պատուիրանս նորատեղի եղաք բանսարկուին սատանայի : Քանզի ամենեկն սանձակտորք եղաք 'ի դաշտի , և զքաղցր լուծն 'ի բաց ընկեցաք 'ի պարանոցայ մերոց , և զփորձոգի բեռն սասանեցուցաք 'ի թիկանց մերոց ,

և ամեհաբար յերկրի շրջեմք : Ո՛վ մեծի աղէտիս , և վշտալի տարակուսիս : Վասն զի , , :

1 Ս՛յլ օրինակ այսպէս ունի . զանոց Բարախիման ծառանգէտոյ ապաշխարութեամբ : Եւ որք պարգէն զառնուլ օրինակ :

2 Յաղում օրինակի տիպի :

յանցանաց անկեալ դնի անբժշկապէս . և հանապազ-
խոցուան , և միշտ վիրաւորեն մեղացն անօրէնութիւնք ,
և առաւել չարաչար չարչարեն գրեզ վարանք աղէտիցն
ցառոյ : Եւ ոչ հառաչեմք և հեծեմք և հանապազ պա-
ղատեմք առ նո՛ւ . ոչ ողբամք զգաւս մեղաց , և ոչ զվերս
յանցանաց մերոց լուանամք . ոչ անդարար լալով արտա-
տուեմք զանօրէնութիւնս մեր , և զվեհանքնաւոր տան-
ջանացն արհաւիրան . այլ վերս'ի վերնոյ յաւելումք հա-
նապազ , և սպեղանեօք ապաշխարութեան ոչ դարմա-
նեմք . ոչ բժիշկս խնդրեմք , և ոչ գեղա որոնեմք . ոչ
ինչօ ծախեմք , և ոչ վարձս խոտաւանամք ընդ կարեւոր
վիրացս բժշկութեան , և ընդ անհնարին ախտիցս ան-
բէնութեան . որ ոչ միայն աղեօք և որովայնիւք եմք 'ի
ցառս , այլ ամենայն մարմնովս եմք 'ի վերս մեղաց : Վշտն
դի աչք մեր յաճողք յարատ հայեցուածովք են 'ի
վերս . լսելիք մեր առ 'ի զանդէպն ախորժեկոյ են 'ի
ցառս . լեզուք մեր բամբասանօք և երդմանք են 'ի ցառս .
սիրտք մեր չար ցանկութեամբ և պիղծ խորհրդովք են
'ի ցառս . ձեռք մեր յախշտակութեամբ և 'ի զբկանաց
են 'ի ցառս . ոտք մեր 'ի թատերացն խաղուց և յան-
պարկեշտ քնապից են 'ի ցառս . և ամենայն մարմնիք մեր
ջրգողեալք մեղօք , և այտուցեալ անօրէնութեամբ : Եւ
այսպէս ամենայն անդամօք եմք 'ի ցառս և 'ի վերտս մե-
ղաց . և առ բժիշկս ոգոցն ոչ մերձենամք , և դեղոյ ա-
պաշխարութեան չեմք 'ի խնդիր . ախտիւ մեղացն չար-
չարելք , և արտասուօք ապաշխարութեան ոչ բժշկիմք :
Այլ ողբովք սրբեմք զգառն թարախն մեղաց , և ոչ ար-
տասուօք լուանամք զչար նեխութեանցն փտութիւն .
զոր եթէ աստ զոչ ոչ բժշկէ սղօթիւք , պահօք և ողոր-
մութեամբ , անդ ահեղ հուրն առաջի կայ , և բորբո-
քումն անշէջ բոցոյ գեհնին . պատրաստ են և սղա-
սեն հրահոսանք¹ գետոցն հրեղինաց և տարտաբալքն
աղջամղինք լի խաւարաւ . դառն դահիճք և անողորմ
չարչարանք , բազում վարանք աղէտից , և ահաղին ար-
հաւիրք անմեքերէի տանջանաց , որ մեռն և պահին յօր
մեծի ահեղ դատաստանին :

Եւ արդ այս ամենայն առաջի կայ , և մեք զբոլմք և

¹ Եզրին . կոտորակ . եզրք ըստ այլ օր :

փափկանամբ և մեղանշեմբ աներկիւղ, և ամենեւին յերկրաւորտ յորդեալք¹ զամենայն ինչ անհոգաբար կատարեմք . ուսեմք և բնութեմք, և ի քուն լինիմք անհոգաբար, և բազում առեւտտապուածութիւն միտերտ ժողովիւմք իբրեւ զանմահս և զմշտնջենաւորս . և զսրն երբէք չածեմք զմտաւ², ոչ զարհաւիրքս ստատանին, և ըզգառն անթիւն յաւիտենական : Եւ ոչ յիշեմք իտէ ամենեւին եթէ զինչ ունիցիմք կրել յետ մահու, և ոչ զամենահար պատերազմն սատանայի ածեմք զմտաւ բազում զգուշութեամբ և երկիւղիւ հանապազ, որ միշտ ՚ի գաղտնիս մարտնջի անդադար, և աներկողմ զիրաւորէ յարածամ³ . և չգգամք և չգրաշանամք ՚ի չար նետից նորա, և խտապէր հարուածոյն . այլ յամենայն ՚ի ցանկութիւնս վայելեմք անհոգաբար, և հանգչիմք անախճեկի : Եւ այնպէս ծուրութեամբ և անհոգութեամբ վարիմք, որպէս թէ չիցեն իտէ տանջանք, և ոչ գեհեն, և ոչ դատաւոր ահաւոր, և ոչ դատաստանք անողորմ . ոչ քննութիւնք գործոց, և ոչ խրնդիրք խորհրդոց . ոչ վարուց համարք, և ոչ դատարկ բանից պահանջումն :

Եւ այս ամենայն ծուրութիւնք ՚ի չար հնարից ստանալի են որ յամենայն վարս մեր ընթանայ, և դնէ անդ զորոգայթն մահաւ . քանզի ոչ եթէ չարեօքն միայն չարչարէ ստատանայ, այլ զուղիւ վարան ՚ի չարութիւն գարձուցանէ . և բարի արուեստիցն զոր ՚ի մարդ տեսանէ, դնէ նմին որոգայթ մահու : Ս որ սակաւն համարիս, և ոչ փութառ ապաշխարել, նովին կորուսանէ . քանզի կորուսանէ զպահոյն կեղծաւորութեամբ և ՚ի ցոյցս ճգնելով . զաղծեալանն արհամարհանօք կալ առաջի թի, և զմիտան յածեցուցանելով արտաքոյ . զողորմածն ՚ի տեսա հիւանդաց ոչ գնալ : Կորուսանէ և ըզվարդապետան կեղծաւորութեամբ ուսուցանելովն, որ ոչ բազում երկիւղիւ զկուսնն թի ուսուցանիցէ : Կորուսանէ և զսաղմոսերգոյն սատանայ, եթէ ոչ զգուշանայցէ չար խտալ մտափառութեամբ, այլ ՚ի ցոյց և ՚ի գով լսելեացն ասիցեն, և ոչ զարտազամեն թի պատմեա

¹ Գայլում օրին . յորդեալք : և զարաւոր եւս յաշխարհէս :

² Այլ օրինակ ունի յառեւտտա .

ցեն , և զօրհնութիւնս նորա երգեսցեն , որք ոչ իբրեւ զփառաւորիչս պատուեն : Եւ որուսանէ և զլսողն սատառնայ վասն ծուլութեամբ և արհամարհանօք լսելոյ պատգամայն նոյ և բանին վարդապետութեան : Եւ որուսանէ և զվաստակաւորաց սատանայ տրտնջելոյն , և մեծ 'ի վերջն չգողաբունիցն երեւելով , և 'ի հաշիւ և 'ի համար մեծ սպասաւորութեան իւրոյ բերելով , և յայտնելով ամենեցուն զվան վաստակոյն իւրոյ . որ ոչ իբրեւ զվաստակաւորան հանգիստ գտանէ , այլ իբրեւ զտրտնջողն և զպատարտեալն յանդիմանի : Եւ որուսանէ և զընչաւորս սատանայ որք 'ի ժողովելն միայն են ժրացեալք , և ոչ 'ի բաշխելն տնանկաց . որ և ոչ ընչիւքն ապրել մարթնացեն , այլ իբրեւ զանդորն և զազահս գատապարտեսցին : Եւ որուսանէ և զազքատս սատանայ հեծեծանօք և տրտնջելոյն , և ոչ գոհանալով . զի որ կամի 'ի մշտնջենաւորսն մեծացուցանել զնոսա : Եւ որուսանէ և զարուեստաւորսն սատանայ , եթէ վարձ աւելի առնուցուն քան զգործն , և կամ նախանձու և չարակեութեամբ գտաղանդ . արուեստին արգելուցուն յայնցանէ՝ որ ուսանելն խնդրեն , որ իբրեւ գտաղանդապարտս պարտաւորեսցին : Եւ որուսանէ և զիշխանս սատանայ՝ որ ծանր իշխանութեանն լինիցի , և գազանացեալ սրաիւ զռամկին ահաբեկիցէ , և կամ վասն շքեղ երեսաց ինչ և կաշառուց՝ զիրաւունսն արդարոցն գողանայցէ : Եւ որուսանէ և զայնտսիկ որ ընդ իշխանութեամբն են , եթէ ոչ իբրեւ սպասաւորի նոյ հնազանդեն և երկիւղիւ զպատին հատուցանիցեն : Եւ որուսանէ և զհարկապահանջն հարկահանաց , եթէ աւելի քան զհրամանս արքունի պահանջիցեն և զնեղեալն նեղիցեն . . .¹ և զքոց գեհնին վառիցեն :

Եւ արդ այսպէս ամենեցուն կազմէ սատանայ որոգայթս մահու , և յուղիղ կարգաց և 'ի վարուցն նոյ հանէ . պտուղ չար և վարձ անօրէն՝ որով կարծենն զարքայութիւնն ընդունել , նովին զտանջանսն ունին ժառանգել : Եւ յայնչափ յափշտակութիւն յիմարեցոյց սատանայ , մինչև յաղթութիւն և 'ի պահելն և յողորմութիւնս առնելն տայ մեղանչել : Եւ ոչ ջանամբ թափել

¹ Եւ որինսն տող մի անընթեանի է . որ և յայլ չիք :

ի մէջ զթմբիւր ստտանայի, և պաղատանօք ապաշխարութեամբ զտէր հաշտեցուցանեմք: զի կարող է ապաշխարութիւնն զսեպեալս մեզօք սպիտակացուցանել, և զքեռաթաթախս մարդէլ, զխաւարեալսն մեզօք լուսաւորել, և զթմբիւր անօրէնութեանցն փարատել: Եւ զայս գիտելով ստտանայի մօտի առ այն՝ որ ապաշխարեւն կամիցի, և ծանրացուցանէ զմիտս նորա չյօժարել ի սկիզբն ապաշխարութեանն: Վնայի գիտէ՝ եթէ միեզն ուզիցի, ապա և վստակ ապաշխարութեանն քաղցրանայ. և վասն այնորիկ ամենայն հնարիւք յսկիզբն ապաշխարութեանն զգուշանայ ծուլացուցանելովն, և օր ի յօր պոնելով:

Եւ մեր զայս գիտելով փութով փութասցուք սկիզբն առնելով ապաշխարութեանն, զի միայն յսկսանեն թուի եթէ ծանր իցէ, և անդէն գործն հեշտանայ, և երթայ բազմք և ցանկալի: Եւսկէս և ապփափեալօք զառաջինն և զպոյն զանուանս ահաւմ գրոյն համարձակի երկրորդէլ որ ուսանեն կամիցի. այլ խեցեղեփօք կիսանուն և բեկբեկելով, և ապա գիր զգրոյ կախելով անաշխատ բերելով զհեգենայն: Եւսկէս և ապաշխարութիւնն եթէ յսկզբանն միայն համբերիցէ, խռատ վանութեամբն շնորհս ընդունին, և շնորհքն միտքն լուսաւորին. զերկիւղ տանջանացն իմանան, և երկիւղիւն արտասուս և սուգ ստանայ. սուգն սրահս ուսուցանէ, և պահքն ազօթս բերեն. ազօթքն յողորմութիւնս յօժարեցուցանեն, և սակաւ սակաւ յաստիճանէ յաստիճան ելանէ, և գիւրաւ յերկինս վերանաս: Եւ կարող ես միով միով ի սոցանէ արդարանալ եթէ կամիցիս. զի բազումք ուզիղ խոստովանութեամբ միայն ապրեցան. ոմանք սգով և տրտմութեամբ փրկեցան. ոմանք խորգով և մոխրով միայն ապաշխարեցին. ոմանք լալով և արտասուօք զտէրն հաշտեցուցին. ոմանք պահօք և ազօթիւք ապաշխարեցին. ոմանք ողորմութիւն զողորմութիւնն նայ լիկալան. ոմանք մարդասիրութիւն և տկարագունիցն ծառայելով գտին ապաշխարութիւն. ոմանք խոնարհութեամբ և հնազանդութեամբ թողութիւն մեղաց ընկալան: Օ ի որպէս ազգի ազգի են մեզացն ճանապարհք, նոյնպէս և զանազան են դէպք ապաշխարութեանն, որով կարող ես բժշկել զամենայն

հիւանդութիւնս մեղաց, ոչ թուովք ամաց և բազում ինչ ժամանակօք, այլ միայն ուղիղ դաթիւ և սրտիւ 'ի չարեացն հեռանալով կարող ես արդարանալ :

Եւ ապա զայս ամենայն գիտելով ապաշխարութեամբ զմեղս մեր քաւեսցուք . քանզի պղծութիւնք մեղաց ոչ միայն յահեղ աւուրն դատապարտեն, այլ և աստէն իսկ չարեօքն չարչարեն մտացն խղճիւ, և դաղտագողին շըրջելով ակնածութեամբք 'ի մարդկանէ, կասկածանօք 'ի ծանօթից, ամօթով 'ի սիրելեաց, նախատանօք 'ի լէրջնամեաց, սպառնալեօք դատաւորաց, երկիւղեալ բանորից և պատուհասից, յանդիմանութեամբ պատուիրանացն նայ, և ահիւ ահեղ տանջանացն : Եւ անդր երթեալ ոյլ կարացն արստմել զմշտնջինաւոր աննիւրելի աղէտիցն նեղութիւնս, ուր այրինս և մաշին ամօթով և նախատանօք : Իսկ զապաշխարութեան պտուղս ոչ միայն յերկինս վայելես, այլ և աստէն իսկ հարիւրապատիկ ընդունիս իմարութիւն, անհոգութեամբն, գովութեամբ պատուիրանաց, անխիղճ մտացն ուրախութեամբ, անակնածելի 'ի մարդկանէ, անկասկած 'ի ծանօթից, անպարսաւ 'ի թշնամեաց, սուանց ամօթոյ առ սիրելիսն, համարձակ 'ի հրապարակս, աներկիւղ առ դատաւորացն, ազատ 'ի պատուհասից, կեանք խաղաղականք, մահ հեշտական, անկալութիւն մշտնջինաւոր և փափագելի փափկութեանցն : Իսկ անդուրախութեանցն որ բերան բաւական իցէ պատմել զանբաւ բաւութեանցն զվայելութիւնսն :

Եւդ այս է վարձ արդարութեանն, այս պտուղ ապաշխարութեանն : Եւ ասն որոյ մի երկնչիւր 'ի մեղաց բազմութենէ մտանել յապաշխարութիւն . միայն անկիր առ անձ . չէ դատաւոր, այլ բժիշկ . չէ դահիճ սպանող, այլ հայր գորովագին : Եւդ առաջ քո ելանէ որպէս անառակ որդւոյն . զգարանոցաւ քո անկանի որ դարձարդ յապաշխարութիւն . յաչս առ բերան համբուրէ զքեզ հայրն երկնաւոր . զպատմուածն առաջինն անմեղութեան հրամայէ զգեցուցանել քեզ . կոչկան 'ի միւսանգամ թիւնիցն թշնամոյն ամրացուցանէ ըզքեզ : Պատարագան 'ի մարմնոյ որդւոյն նայ կերակրիս . ընդ քեզ վայելին ընտիր ծառայքն 'ի պատարագէն, և սուրբք ամենայն երգեն և պարեն 'ի դառնալ յանա-

ռակութենէդ քումնէ : Ընդ որ հիացեալ նախանձի
փոքր մի առաջին ժողովուրդն թլխատութեամբ՝ ոչ մը-
տանել յուրախութիւն զենման որդւոյն այ . առ որս
եւ և եկն էսկանն ան մարմնով՝ աղաչել զհրեայն հա-
ւատացեալ 'ի հայր՝ կոչել 'ի հաւատս հեթանոսին ա-
պաշխարողի , և ուրախ լինել 'ի գաղթի եղբորն իւրոյ ա-
նառակի , և 'ի միասին վայելել 'ի զենմանէ որդւոյն այ ,
և ժառանգել զանանց բարութեանցն զվայելութիւնսն
ընդ հօր և ընդ որդւոյ և ընդ սրբոյ հոգւոյն . որում
փառք և պատիւ յաւիտեանս յաւիտեանից :

ԹՈՒՂԹ ՎԵՍԵ ՊԱՀՈՑ ՊԵՂՈՒԹԵԱՆ

Ազդոյ և օգտակար և կարեւոր են պահոց պնդու-
թիւնք և յորկորստութեանց ժուժկալութիւնք . և մա-
նաւանդ որ ընտրողական գիտութեամբն մերձեւան առ-
նա , և ճշմարտիւ ճանաչեն թէ որպէս շահաւոր է պա-
հոցն պնդութիւն : Իսկ որք ոչ զգուշանայցեն այնմ , ա-
տէն իսկ յերեւելացս պարտ է իմանալ զպարկեշտու-
թեանն մաքրութիւն , և զմասսակար լցումն զորովայ-
նին : Եւ գիտեն՝ թէ որպէս տեղիք երաշտացեալք բան-
ջարս ազգի ազգի ոչ բուսուցանեն , նոյնպէս և որովայնք
ցամաքեալք խորհուրդս պղծութեան ոչ ծնանին : Եւ
որպէս երկիր աղբուտ բանջարս խառնամանս բուսուցա-
նեն և աճեցուցանեն , նոյնպէս և որովայնք աղբով կե-
րակրոցն փափկացեալք՝ խորհուրդս աղտեղիս բերեն՝ ի
վեր հանապազ . զի զորդունս գեջ երկիր պարարէ , և
զախտս պղծութեան գիջացեալ որովայն : Վրանգի որ
համահամօք՝ փափկանան , նա և զխորհուրդ ազգի աղ-
բի իմանան . և որ սուղ ինչ կերակրոյն շատանայ , նա
զտադնապ քաղցին ածէ զմտաւ . զի որովայնք թանձրա-
ցեալք խորհուրդս սուրբս ոչ ծնանին , այլ պահել պա-
տեն ընդ պափուակաւ զգայութիւնս մարմնոյն : Եւ
որք որովայնին ծառայեն , անհնար է լինել հաւատա-
րիմ ծառայ այ : () Ի որ պահօք նրբին և սրբին , ոչ
միայն զպղծութիւն անօրէնութեանցն սրբեն , այլ և
զսուրբն անձ յինքեանս բնակեցուցանեն :

Եւ արդ այսպէս մեծ է պահոցն պնդութիւն և պար-
կեշտութեան առաքինութիւն , որ պարաւանդեալ դա-
դարեցուցանէ զամենայն անդամս մարմնոյն յանդէպ
ցանկութեանց և յաղտեղի խորհրդոց , և ստէպ ստէպ

1 Յաջում օրինակի համադրմամբ :

հալածէ 'ի մնացն խորհրդոց զյարձակումն գիւաց՝ որք կամին պղտորել և պղծել զսիրտս մաքրեցելոցն : Օխ պահոցն պնդութիւն իբրև ջղօք երկաթեօք՝ պնդեալ պահէ զամենայն վարուցն առաքինութիւնս , և զհաւատոցն հաստատութիւնս . քանզի աշտարակ հզօր է ընդդէմ՝ թշնամոյն , և պարիսպ ամրութեան յամենայն նեւտից սատանայի : Եւ քանզի կարի կարեւոր է պահոցն առաքինութիւն բնութեանս մերոյ , և բազում թերութիւնք 'ի խոնարհութենէ պահոցն յարդարին , անդէն իսկ ընդ ստեղծանել մարդոյն՝ պահոցն պնդութեամբ պարսպեաց զբնութիւնս մեր , և եր առաջին մարդոյն առաջին պատուիրան զպահոցն պնդութիւն՝ չնաշակել 'ի ծառոյն : Օխ թէ էր պահեալ զպահոցն պատուիրանն , անախտ և անմահ և անմեղ կեանս էր ծառանդեալ , և յերկինս զերկնից բարութիւնն . զի բազումք որք պահեցին զպահոցն պնդութիւնս , 'ի բազում վըշտաց ապրեցան :

Սոքին պահոցն պնդութեամբ և մեծն Վանիէլ 'ի ժանեաց առիւծուցն տարեցաւ , զի և գազանական բռնութիւնն պատկառէր մերձենալ 'ի սուրբ մարմինն պահողին . և քանզի արգել զինքն չմերձենալ 'ի սեղան թաղարին օր 'ի պիղծ զոհիցն էր աղտեղեալ , արգելան և գազանքն չմերձենալ 'ի սուրբ մարմինն պահողին : Սովին պահոցն պնդութեամբ և երեք մանկունքն ապրեցան 'ի բորբոքեալ բոցոյն , և շիջուցին զմոլութիւն կերակրոցն ցանկութեանց , և տակաւ ինչ ոսպամբ շատեցան . շիջուցին զբարձրացեալ ահեղ հուր հնոցին . զի անդ 'ի ներքօց ցօղ զովացուցիչ զպահողն մխիթարէր , և արտաքոյ բոցն բորբոքեալ զգեղխեցելօքն սատակաւոր , և քառասուն և ինն կանգուն տարածեալ զամենեւեան տատակէր : Սոքին պահոցն պնդութեամբ և բազմամբօս բաղաքն նինուէացւոց ապրեցան , զի դարձան յամենայն անօրէնութենէ և 'ի գնացից չարեաց . խորգով և մոխրով դարձուցին զխստացեալ բարկութիւնն այ . և զի ոչ ինայեցին նեղել զանձինս իւրեանց պահօք և պաղատանօք , ողբալ և լալ հեծեծանօք , խնայեաց ան յողիս և 'ի մարմինս նոցա : Սովին պահոց

պնդուածեամբ և Վոլինէն ընկալաւ զգրեման նմադիւր , զի քառասնոցեայ պահոց մնաքուածեամբ արժանացաւ 'ի մնաքուին մերձենալ , և բերան 'ի բերան խօսիւր ընդ նմա իբրև ընդ բարեկամի : Սոյնն պահոց պնդուածեամբ արեւցաւ Լոգիա Թեապացի , և բանիւ բերանոց իւրոց զերկինս բանայր և փակէր , հուր 'ի յերկիր իջուցանէր :

Եւ զինչ ևս առացից զպահոցն զպնդուածին , որ և տէրունական , ևս մարմնոցն պէտք եղին պահոցն պնդուածինը՝ անմեղին և անարատին վասն մերոյ օրինակի . որով և հարցն առաջինք առաքինացան , և զվարս անմարմնոցն հրեշտակաց 'ի մարմնոս մարդկան երեւեցուցին . մեռուցին յերկրի զերկրաւոր զցանկուածինս , և զօգիս 'ի յերկինս կենդանացուցին . մերժեցան 'ի յանցաւոր հեշտուածեանց , զի ընկալցին զանանց բարուածինան . հեռացեալք 'ի տանց և 'ի ստացուածոց , չարչարեցան բազում փորձանօք , և նեղեալ ամենեկն մեռուցին զանձինս քաղցիւ և ծարաւով և զձուձ հանգերձի : Օ՛ր անանք 'ի նոցանէ խոտաբուտ ճարակօքն ևեթ շտտացան , և ոմանք ճաշակօք միգոց միայն վարեցան : Ոմանք զժայռս ծառացն և զարմատս խոտոց միայն ուտէին , անանք տակաւ ինչ ընդովք ժաժկալէին . օ , մանք երեք նուկի հացիւ ժամէ 'ի ժամ . ոմանք զլոգորոգ մասն նիւանակի , և այլք զվեցերորդն . ոմանք զԹեփ ցօրենոց արարին կերակուր . անանք խոզաբուտ՝ եղջերուն միայն զտաքնապ բազցին գազարեցուցանէին : Ոմանք զճաղորդուածինն հոգեւոր կերակրոցն աւուրն բաւական համարէին 'ի պէտս մարմնոցն . բայց այլ փափկուածին ինչ կերակրոց ամենեկն մեռեալ էր 'ի նոցանէ : Օ՛ր անանք ժամէ 'ի ժամ ճաշակէին . անանք յետ երկուց աւուրց . անանք յետ երեք . անանք յետ եօթն աւուր՝ և որ ևս աւելի՝ յիշէին զպէտս կերակրոցն , և զայն կշռով ճաշակէին , և ջուր չափով ըմպէին , և անդադար հեծուածեամբ յազօթս և 'ի պաշտօնն պարսպէին , և զգիշերն ոմենայն յարտառաս և յողբս անցուցանէին , և ազերապի մազթանօք և հառաչանօք զանձ հաշտեցուցանէին : Ոմանք զլարիւք անկեալ ննջէին . օ , մանք ոտմնաւոր տքնուածեամբ զգիշերն անցուցանէին :

ունեց օտաւա ինչ նստելով . ոմանք մինչև ցառաւօմն
զձեռս 'ի վեր ամբարձեալ ունէին . ոմանց զպարանոցն
խոնարհեցուցեալ մինչև 'ի լուսանալն ժուժկալէին . օ-
մանք աղօթս հարկարաւորս նկարէին : Սմանք անխօսք
լինէին , միայն խօսէին զսագմոսս . ոմանք առանց հարց-
մանց ուրուք ոչ բարբառէին . ոմանք ընտրութեամբ յօ-
գուտ ընկերին միայն խօսէին , և մշտաջան վաստակօք
և պաշատանօք զօրն անցուցանէին , և վասն հոգեւոր
ինչ խթառու 'ի տար աշխարհս անցանէին , և զթշուա-
ման իբրև զբարեկամս սիրէին , և խոնարհութեամբ
զընկերն լաւ քան զանձինս համարէին , և վասն հնազան-
գութեան 'ի հօր ևս մատնէին , և 'ի գազանս գիմէին ,
և զանձինս 'ի ծառայութիւն ընկերին մատուցանէին ,
և յարդար վաստակոց զանկն և զտնանկն և զհիւանդն
կերակրէին : Աստօք զմարմինս իւրեանց վարէին , և
աման խորհրդոց արկանէին . և այնպէս զանազան և
բազում նեղութեամբ զպնդութիւն պահոցն յօրի-
նէին : Օ 'ի այս ամենայն է դուռն նեղ և անձուկ ճա-
նապարհ 'որ ասանի 'ի կեանսն յաւիտենից . որով և բա-
զում նշանս և պանչելիս առնէին , զդևս հանէին , ըզ-
հիւանդս բժշկէին , զմեռեալս յարուցանէին , 'ի վերայ
ջաւրց գնային , և զքնթացս արեգականն զադարեցուցա-
նէին ուզիլ պահոցն մաքրութեամբ . և քան զայս և
առաւել ևս զօրութիւն գործէին պահոցն պնդութիւնք :
Օ 'ի սուրբքն առաջինք յորժամ կամէին մերձենալ առ
նձ , յառաջ պահօքն մաքրէին , և ապա առ մաքուրն
մերձենային և նժատեսք քննէին . իսկ որք հեռացան 'ի
պահոցն , հեռացան 'ի շնորհայն նշ , և բազում չարեօք
չարչարեցան : Ահա Աղամ հեռացաւ 'ի պահոցն պըն-
դութենէ , և ել 'ի դրախտէն յերկիր փշաբեր : Այ-
նունք նոցական ազգին հեռացան 'ի պահոցն պնդու-
թենէ , և համաջունջ ջրհեղեղաւն սատակեցան և
հեղձան : Աողովուրդն երբայեցւոց հեռացան 'ի պա-
հոցն պնդութենէ , և ընտիր ընտիրքն սատակեցան :
Բնակիչքն սողունայեցւոցն հեռացան 'ի պահոցն , և
հրացան անձրեք կայծականց տեղեաց 'ի նոսա : Առ ա-
մենայն օրք արհամարհեցին զպահս , արհամարհեցան
յոյ , և յողորմութենէ նորա հեռացան :

Բայց պահողքն պարտին քննել ընտրողական գիտու-

Թեամբ . քանզի կորուսանէ սատանայ զպահողն եւ զպահս պահողին՝ եթէ զանպարկեշտագոյնն բամբասիցէ , և կամ զինքն գեր 'ի վերոյ այլոցն ցուցանիցէ , և կամ պիղծ զկերակուրնն համարեսցի . և կամ եթէ կեղծաւորութեամբ պահիցէ , որպէս եթէ ինքն յայտն այլոցն ծածկեսցէ զպահոցն պնդութիւնս՝ զի մի մնապարծ և կեղծաւոր երևեսցի , բայց կամի թէ յայլոցն հուշակեր ժուժկալութիւն նորա . և եթէ ոչ դժ ի մասցի , ապա և ինքն կամի կարծրացուցանել ընդ պատուական զպահոցն պնդութիւն , զի իմասցին և զարմասցին ընդ համբերութի նորա : Օ՛ի այսպիսի պահքն ոչ սրբեն և արիւարացուցանեն , այլ պղծեն և կորուսանեն : Բայց եթէ կերակրովք իսկ պարկեշտանայցէ , և այլովք անդամօքն ոչ պահիցէ , 'ի զուր և ընդվայր ջանայ : Եւս է զոր ասեմն . եթէ զլեզուն ոչ պարկեշտացուցանիցէ , և ական և ունկան և խորհրդոց և մտաց ոչ զգուշանայցէ , և յխութիւն ընդ ընկերին պահիցէ , և ատելութիւն ընդ եղբօրն ունիցի , և կամ օեր կեղծաւորութեամբ ումեք ցուցանիցէ , և կամ խոնարհութեամբ ընկերին ոչ ծառայիցէ , և պատուի և իշխանութեան ցանկանայցէ , և զանձն 'ի պահս կարծիցէ , յոյժ ափշութեան իցէ այնպիսին 'ի սատանայական խորհրդոց : Օ՛ի այն ոչ են պահք խոնարհութեան , այլ խաբէութեան և կեղծաւորութեան , զրաջան և անվաստակ՝ որ 'ի հուր այրի , և 'ի ջուր աղայ հանապաղ . զոր ցեցն ապականեաց , և գողք հատին և տարան , և ոչ ինչ օգտեցաւ յայնպիսի պահոց մրցանաց , այլ յոյժ պատժի և պատուհասի : Վանգի աստ կեղծաւորական պահօքն պատժի , և անդ յարդար դատաստանէն դատապարտեալ 'ի հուր հնոցացն չարչարի , և քան զորկութայսն և զարբեցողն առաւել ևս պարտաւորի . զի զամենագէտն անձնագէտ համարեցաւ չարաչար կրօնիցն կեղծաւորութեամբ :

Եւս և են ոմանք որ յորժամ կամին մտանել 'ի պահս , փութան 'ի լուանալ և յօծանել , և խճողէն զպորտ և զորովայնս , և բազում որկորստութեամբ և արբեցութեամբ շուայտանան , ապա մտանեն 'ի պահոցն պնդութիւնս : Եւ արդ զինչ կոչեսցուք զայնպիսիսն , պահօղս եթէ արբեցողս , պարկեշտս եթէ օրկորեսայս ,

Ճգնաւորս եթէ զեղխեցեալս . զի անհնար է պղծութեամբ սրբութիւն գտանել , և մեղօք յարդարութիւն ելանել . և ոչ որ պոռնկութեամբ կուսութիւն ստանայ , և ոչ զեղխութեամբ և արբեցութեամբ զսրբութիւն պահող ընդունել : Օ ի անհնար է այսմ լինել՝ եթէ նախ պոռնկիմ , ապա կուսանամ . և կամ զեղխիմ և շուայտիմ արբեցութեամբ , և ապա մտանեմ ՚ի սրբութիւնս պահոցն . զի անմարմ է պոռնկին կուսանալ , զեղխելոյն արբեցութեամբ՝ պահող և ճգնող : Օ ի կուսանն կուսութեամբ ստանայ զկուսութեանն պսակ , և ոչ պոռնկութեամբ . և պահողն ժուժկալութեամբ ընդունի զվարձս պահոցն , և ոչ արբեցութեամբ , զեղխութեամբ և որկորստութեանն շուայտանօք :

Եւ են ուննք որ զպահս քառասնորդաց ապաղասասն , զկէս ինչ ՚ի շաբաթուցն կարեւոր անուանեն , և պնդին և ճգնին սրբութեամբ , և զայլնն ապաղասանուանեն , և թուլացուցանեն զպնդութիւն պահոցն , և անակնունելի իմն ճաշակեն ՚ի փափուկ կերակրոց , և որկորստութեամբ զսուրբ և զերեւելի պահս քառասնորդացն լուծանեն : Օ ի զայս կարեւոր պահս քառասնորդաց և որդին նոյ վասն մեր պահեաց ՚ի մեր օրինակի . և անդ ոչ անուանէր ապաղաս : Օ նոյն քառասունս և յոմսէս ՚ի լերինն պահեաց . և անդ ոչ անուանէր ապաղաս : Օ նոյն քառասունս յանապատին պահեաց ՚ի լերինն լաղիաս . և անդ ոչ անուանեաց ապաղաս : Օ նոյն քառասունս և մեք մերով տկարութեամբս օր ըստ օրէ պահօք կատարեմք . և ոչ վայել է մեզ քառասնօրեայ պահոցն անուանել ապաղաս , և լուծանել զսուրբ պահոցն պնդութիւնն . զի ՚ի սկսանիլ պահոցն մինչև ցկատարումն նորուն՝ պահք են ՚ի փափկութենէ , եթէ կամիցիս ճգնել և պահել . ապա եթէ որկորստութեամբ լուծանել կամիցիս , ոչ եթէ զթեթև ապաղասս լուծեր , այլ պահս կարեւորս : Օ ի ապաղաս ՚ի ծուլից և յանկատարից անուանի , և ոչ ՚ի պարկեշտից և ՚ի պահողաց :

Եւ պահք ոչ եթէ ՚ի կերակրոցն միայն անուանի , այլ և կարճել յամենայն մեղաց . զի պահք են և լուծիւնք բերանոյ , և ոչ առանց հարկի և հարցանելոյ ուրուք խօսել : Պահք են և անընչութիւն և աղքատու-

[Թիւնք, և ոչ զաւելորդացն հոգալ. այլ զպէտօ առաւելն որոնել, և զնոյնն խնդրել յայ: Պահք են և 'ի տեղ-
ւոյն նստել ցածու[թեամբ, և ոչ վայրապար ուրաք
շրջել ցոխու[թեամբ 'ի զբօսանս և 'ի զօշաքաղու[թիւնս:
Պահք են և զրգուաղելն և գձձելն առանց լուանալոյ և
օծանելոյ. պահք են և խարափն ինչ հանդերձիւք զպէտօ
մերկու[թեան և ցրտոյն միայն վճարել: Պահք են և
ցածուցանել զաչս յարատու[թենէ, և զլսելոն յան-
դէպ լսելոյ, և զսիրտն 'ի պիղծ խորհրդոյ: Պահք են
չհանգանակելն պատուի և իշխանու[թե, չբարխանալն,
չաղաղակելն, չնախանձելն, չխնդրել վրէժ անձինն,
և ոչ ջանալ զանձն առ ընկերին արդարացուցանել:
Պահք են չագահելն, և չանդաճաճոյանալն, և ոչ
հանդերձիւք ինչ օնապարծել: Պահք են խոնարհու-
[թիւն և հնազանդու[թիւն, և սուրբ սրտիւ զամենայն
որ սիրել: Պահք են և յորժամ զպէտօ քնոյ բնութեն
և ե[թ վճարիցէ, և քուն ցանկու[թեան ոչ ունիցի. այլ
զառաջինն միայն, և ապա յարուցեալ գործիցէ և կամ
աղօ[թիցէ:

Եւ արդ այս ամենայն են պահք ճշմարիտք, և առա-
ւել քան զկերակրոցն կարճումն. և զայս և որ սոցին
նման են՝ պարտ է կարճել 'ի ժամ պահոցն, և ազա լի-
նի ընդունելի և կերակրոցն կարճումն: Եւ և կերակ-
րոցն կարճումն ոչ միապէս, այլ ըստ իւրաքանչիւր կա-
րողու[թեան. ոմանք միօրէ. ոմանք երկպահք. ոմանք ե-
րեքօրեայ, և ոմանք եօթներորդ. պարկեշտու[թեամբ
կատարեն ըստ իւրաքանչիւր անձանց զօրու[թե: Ոմանք
լոկով բանջարով, ոմանք ընդով միայն շատացան. ոմանք
սակաւ ինչ հացիւ, ոմանք յոլովագունօք, և զանաքաճոյճ
թանիկն ևս յաւելուն. և ոմանք գինեհատք միայն, և
ոմանք թանահատք, այլ և ոմանք հացահատք լինին, և
զփափուկ ինչ կերակուրս և զհամահամ բացէ 'ի բոց
հալածեն և ուրանան. բայց միով ինչ կերակրոցն և ո-
գեպահոցն և ե[թ շատանան, որ միայն զկենդանու[թիւնն
պահէ, և ոչ 'ի մարմինն և 'ի յարիւնն յաւելու որ ը-
ցանկու[թիւն ախտիցն յուզեն. և զայն տախա ուտել,
սակաւ ըմպել, սակաւ 'ի քուն լինել, և աղօ[թք անդա-
գար: Եւ պարտ է մանաւանդ յաւուրս պահոցն զոր
յորովայնէդ արգելուս, աղքատաց ընձեռել զայն, զի

դու քաղցիցես, և քաղցեալն յագեսցի, և մեղք քո քաւեսցի: Այս են պահք սուրբք և նշանակմք, և սոքօք լինին ընդունելի ամենայն վշտամբերութեանցն ճգնութիւնք, որ բժշկեն զվիրաւորեալս մեղօք, փրկեն զգերեալսն 'ի սատանայէ, կանգնեն զկործանեալսն աւնօրէնութեամբք, յարուցանեն զհիւանդացեալսն ամբարշտութիւնք, սրբեն զաղտեղեալսն պղծութեամբք, լուսաւորեն զխաւարեալսն մոլորութեամբ, և մաքրեն և արդարացուցանեն զպահողսն յամենայն յանցանաց, և կացուցանեն մեծապայծառ լուսով առաջի ահաւորի և լուսաւոր բեմին նշ. և ընդ նմին ժառանգեն զանոց բարութեանցն զվայելութիւնսն 'ի Վրիստոս (Ն) ի առաւ 'ի տէր մեր. որում փառք յաւիտեանս:

ՎԱՐՆ ԸՆԴՈՒՆԵԼԻ ԵՒ ԱՆԸՆԴՈՒՆԵԼԻ ԱՂՕԹԻՑ

Ամբողջալ զմիտս մեր իմաստցուք զբանս ճառիս, և երեւելեալս զաներեւոյթն ծանիցուք, և գիտասցուք թէ որպիսի դողումն և ահեղ արհաւիրք են յանցաւորացն յորժամ առաջի դատաւորին կայցեն ամօթով մեղացն. զիարդ վատնին և այլազունին դէմք նոցա. զիարդ սոսկան և սարսափեն. և զի զդողիւ հարկանին երկիւղիւ յահեղ դիմաց դատաւորին, և գլխակորեալք և ալն 'ի խոնարհ լեզուակապք կան առաջի: Այլ եթէ աղաչել և մաղթել ինչ յանդգնիցին, երկիւղիւ սրտիւ, և անհամարձակ լեզուաւ հիւանդաձայնս բարբառին. և բազում աղերսանօք ցաւազին պաղատանս մատուցանեն. արտասուեն, աղաչեն, մաղթեն, զի 'ի դուժ և յողորմ զգատաւորն ածիցեն՝ ապրել յանցանաց պատուհասից. ոչ այլ ուրեք զբօսանին միտք նոցա, և ոչ այլուր աչք նոցա, և այլուր լսելիք: Այլ յորժամ դատաւորն առ նոսա բարբառի, ոչ իշխեն զերեսս դարձուցանել, կամ խօսել ընդ ումեք 'ի ծառայակցացն, այլ միայն 'ի դատաւորն նային բազում պատկառանօք աղաչել և հայցել զյանցաւոր տանջանացն զթողութիւն: Իսկ իրջափ ևս առաւել կարի կարեւոր է մեզ բազում պատկառանօք կալ առաջի ահաւորի մեծի դատաւորին, ահեղ ահիւ և սոսկալի դողութեամբ մտանել և կալ յանդիման երեսացն նոյ, և ցաւազին ողբովք և յորդահոս արտասուօք ժտել և խնդրել զթողութիւն: Այլ այլուր զմիտս, և այլուր զխորհուրդսն պարտիմք առաքել. այլուր զլսելիս, և այլուր զտեսանելիս յաճեցուցանել, յորժամ վասն յանցանացն մեղաց կամիցի ոք աղաչել և մաղթել յայ. զի հեծեծանօք և հառաչանօք զտէրն հաշտեցուսցուք, և 'ի դուժ պաղատանաց խոնարհեսցուք. որով զմեղս մեր քաւեսցէ, և զանօրէնութիւնս մեր սրբ

բեռնեց, և փրկեցեց յահեղ աղէտիցն տանձանաց և յաւիտենական ամենօրն 'ի ձեռն աղօթիցն մաղթանաց և գթագին սրտին ջերմութեան : Վրանգի բազումք բազում բարութիւնս 'ի ձեռն աղօթիցն ընկալան և եղեն հաճոյք նոյն, որով գտին մեղաց թողութիւն և ոգւոց փրկութիւն . և մանաւանդ որք հանդերձ արտասուօք և գթով տնանկաց աղօթեցին, ոչ եթէ միայն զմեղաց թողութիւն գտանեն, այլ և զխնդիրս մարմնոյ ընդունին, և զերկնից բարութիւնսն : ( ) 'ի ձեռք են աղօթք աղօթականին, և բուռն հարեալ ունի զոտիցն նոյն, և վաղվադակի խոնարհեցուցանեն յաղաչանս մաղթողին . քանզի յոյժ կամի և ախորժէ անձ զժտել աղաչողին .

“Խնդրեցէք և տացի ձեզ, հայցեցէք և գտջէք” :

Եւ արդ պարտ է ամենայն ծանրացելոց մեղօք և նեղելոցն վշտօք և վտանգելոցն 'ի թշնամեաց և աշխատելոցն ցաւօք միշտ աղաչել և ժտել և խնդրել հանապազմանդադար 'ի ձեռն աղօթից և պաղատանաց . զի որք միամիտ մտօք և աննենգ հաւատովք աղօթեն առ անձ, և խնդրեն զբարին, ընդունին զխնդիրս ամենայն, որպէս ընկալան հարցն մեր առաջինք : Իսկ եթէ ասիցէ որ՝ եթէ խնդրեցի և ոչ առի, աղօթեցի և ոչ ընկալայ, չե ևս ժտութեամբ խնդրեցեր, որպէս կինն այրի յանիրաւ դատաւորէն, և իբրև զբարեկամն որ 'ի մէջ գիշերին հայցէր զնկանակացն խնդիրն . զոր ոչ վասն բարեկամութեանն, այլ վասն ժտութեանն ընկալաւ . նոյնպէս և իշնա ցաւագին անձամբ արտասուօքն և աղօթիցն ժտութեամբն ընկալաւ զամուէլ . սոյնպէս և ժողովուրդն 'ի հովիտս տրտմութեան լային առ անձ, և վասն ջերմագութ աղօթիցն և պաղատանացն յարոյց նոցա զՎեդէոն, և փրկեաց զԵսայէլ . և վասն արտասուագին աղօթիցն Եզեկիայի այլ ևս հնգետասն ամ յաւելաւ 'ի կեանսն : Եւ դու եթէ այսպիսի արտասուօք և բոլորով սրտիւ աղօթես առ անձ և ոչ երկմտիցես, բնգունի զխնդրուածս քո :

Չէ ինչ պիտոյ յօդուամ բազում բանից աղօթականին . մաքսաւորն մի բարբառ արձակեաց, և ընդունելի եղեն աղօթք նորա, և զբազմաբանքար բեռնիս մեղացն թեթեւացոյց . և յովսէս անշշունչ բերանով իսկ աղաղակէր, և զծոյն յատակաբար բարժանէր : Եւ դու

եթէ բարորոյ սրտիւ մեղծեա՝ զծով մեղաց միայն ցա-
մաքեցուցանես, և զայիս բարկութեանն դադարեցու-
ցանես : ( ) Ի չառնուին յայն 'ի չժտութենէ է, և 'ի
չաղաչելոյ բողոքով սրտիւ, և կամ եթէ վնասակարացոյն
ինչ խնդրիցէք . իսկ եթէ անդադար աղօթիւք զօգտա-
կարն հոգւոց խնդրիցէք, անհնար է չառնուլ յայն : Ի
հա աղօթք Լաղիայի զերկինս փակեցին և բացին . ա-
ղօթքն Ղաւթի զսուր հրեշտակին դադարեցուցին . ա-
ղօթքն Յունանու զնա 'ի փորոյ կիտին հանին կենդա-
նի . աղօթք քանանացոյն զդէն 'ի դատերէն հալածե-
ցին . աղօթք զպոռնիկս սրբեցին, զհիւանդս բժշկեցին,
զբորոտս մաքրեցին, զկոյրս լուսաւորեցին, զմեղաւորս
արդարացուցին :

Լա արդ այս ամենայն օրինակք ընդունելի աղօթից
առաջի կան . որում եթէ կամիս՝ կարող ես նմանել, և
հանել զքեզ 'ի բանտէն մեղաց, և 'ի տատանայտեան
կապանացն արձակիլ : Եւ այն արտաառւալից պաշտաա-
նօք աղօթեա առ ւած, և յախտից ամբարշտութեանն
թեթեւանաս, զցաւս անօրէնութեանն առողջացուցա-
նես, և զհիւանդութիւն յանցանացն բժշկես : Եւ այն
բողորով սրտիւ աղօթեա առ ւած, և յորդայթից սա-
տանայի ապրիս, 'ի չարաժանի վիշապէն փրկիս, և 'ի
թիւնաւոր թշնամոյն ապրիս ողջանդամ : Եւ այն ան-
դադար աղօթիւք ժտեա առ ւած, և զխաւար մոլորու-
թեանն լուսաւորէ . զաղտեղութիւն պղծութեանն մե-
ղաց և զտիղմ ցանկութեանն ցամաքեցուցանէ : ( ) Ի
յորժամ աններկ հաւատով յամենայն սրտէ աղօթես
առ ւած, ընդունիս մեղաց թողութիւն և յանցանաց
քաւութիւն . ընդունիս զերկնից զարքայութիւնն և
զանբաւ բարութիւնն . ընդունիս մարմնոյ առողջու-
թիւն և հոգւոյ փրկութիւն . ընդունիս աւուրս բարիս
և կեանս խաղաղականս յամենայն զրպարտողաց : Եւ
և զայիս բարկութեան բռնաւորաց աղօթքն դադարե-
ցուցանեն . զցասումն սրտմտութեանն այն դարձուցա-
նեն . աղօթք զաղքատս մեծացուցանեն, և զտկարս
զօրացուցանեն . աղօթք զհիւանդացեալն բժշկեն, և
զախտս մոլեկանս հալածեն . աղօթք զամուլն ծննդա-
կան առնեն, զանորդին բազմորդի . 'ի ծփանաց ծովու
զերծուցանեն, 'ի յորձանաց գետոց ապրեցուցանեն,

գրադնեալս կերակրեն, զմեքիս զգեցուցանեն, զմահս տարածանս արգելուն, զամենայն խնդրուածս հաւատով ժողովոյն լրուցանեն:

Եւ ե զօրութիւն ճշմարիտ աղօթից որ կամին մեր ձեռնալ առ նա. այս է պատարագ բանաւոր անարիւն. զի իւրաքանչիւր ուրուք աղօթքն են պատարագ նոյ. և եթէ ոչ հաճեցիտ օրրով ընդ ընկերին, աղօթքն քո ոչ են ընդունելի պատարագ, զի առ նա ոչ երանէ. զի որ քին ընդ ընկերին ունիցի, անհնար է աղօթից նորա երանել առ նա. իսկ եթէ սիրով սրտիւ աղօթեաց նա առ նա, մինչ չե քո աղաղակեալ իցէ, ասացից՝ Թէ ահա հասեալ եմ: Օ ի աղօթք անարատք արտասուօք և ողորմութեամբ ընդ աղօթելն աղօթականին բանան զրուհք երկնից և ի լսելիս նոյ երանեն. և եթէ միայն անթերանաղի կարգայցեն առ նա:

Եւ զայս ամենայն գիտենալով սաստանայի՝ Թէ մեծամեծ զօրութիւնք և անբաւ բարութիւնք յաղօթիցն գործին, երթեալ մերձենայ առ այն՝ որ աղօթելն կամիցի. և նախ առաջի ի մահիճանս պատերազմիցի ընդ նմա, զանկողինան հեշտացուցանելով, զբունս քաղցրացուցանելով, զմարմինն ծանրացուցանելով. այսր այնք յեղլեղու, և քոչքոտեցուցանէ: Եւ ուր ուրեմն յարուցեալ գնայ յեկեղեցին բեկբեկելով, և մտեալ ի ներքս՝ լինի յանդիման նոյ. և անդ ևս զմիամս պատրուակէ սատանայ առ ի չորիչել զաղմութիւն յանցանաց իւրոց. և ոչ իմանայ եթէ նոյ կայ առաջի. ոչ զօրհնութիւնն լսէ, և ոչ զպառաբանութիւնն իմանայ, և ոչ ի սիրտս նորա մտանեն ընթերցուածոցն վարդապետութիւնք: Ոչ հեծէ և ոչ հառաչէ զմեղացն անօրէնութիւնն. ոչ լայ և ոչ ողբայ զհոգւոյն վերաւորութիւնն. ոչ աղաչէ և ոչ մնղթէ յնոյ, և ոչ արտասուալից պաղատանօք զտէրն հաշտեցուցանէ. ոչ խոստովանեալ զգարեացն զբաղմութիւնս, և յայտնելով զծածկեալ մթերս անօրէնութեան, զի ապրեացի յահեղ տանջանայն, և յաննշոյլ խաւարէն: Եւ փոխանակ լայց և պաղատանաց բաղում աներկիւղութեամբ և արհամարհանօք կամք առաջի նոյ. և ոչ պատկառանօք ահիւ և դողութեամբ իբրեւ զդատապարտեալս առաջի դատաւորացն, և կամ իբրեւ զծառայս մեղու.

ցեալս՝ որք առ ոտս տերանց աղաչիցեն, և բազում ելուկիւղիւ և պաղատանօք աղաչիցեն և պաղատիցին: Այս ոչ հեծեծանօք և հառաչանօք և ողորմագին ողբովք արտասուեմք իբրեւ զժահապարտան՝ զոր ձգեալ տանիցին 'ի տեղի չարչարանաց. և ոչ խորգով և մոխրով և մեծաւ սգով անկանիցիմք առաջի ւնյ, զի փրկեսցէ զմեզ 'ի բորբոքեալ գեհենոյն և 'ի սաստիկ տանջանացն, յորդանցն չարաթիւնից և յաննշոյլ խաւարէն:

Այս արդ ոչ ահիւ և խանդաղատագին մաղթանօք կամք առաջի ւնյ՝ աղաչել և մաղթել զփիրացն բժշկութիւն. այլ 'ի ժամ աղօթիցն և պաղատանացն և թողութիւն մեղացն խնդրելով՝ լուանամք և օծանիմք և զհանդերձն պաճուճեմք, որպէս թէ 'ի բողանոցս կազմիցիմք, կամ 'ի թատերս խաղուց. և մոտեալ յեկեղեցին սնափառ պերճանօք և մոլեկան հպարտանօք կանայք բողից կերպարանօք կան առաջի ւնյ, և արք բողահոմանեաց, և ցոփոգի մեղկութեամբն իզանան պիղծ ցանկութեամբն, և յափրացեալ վաւաշոտին նման այծից քաղաց և ձիոց մատակախազից. և անդէն իսկ յեկեղեցւոյն և յանդիման սրբութեանցն գործեն զպրղծութիւնս և զպրոռնկութիւնս և զշուութիւնս կատարեն. թէպէտ և մարմնով ոչ գործեն, սակայն մտօք ըզնոյնս կատարեն ակնարկելովն և յարատ հայեցուածովն և կնձաձայն բարբառովն, որպէս և տէրն իսկ ասէ՝ թէ որ ցանկութեամբ նայի, շնացող է կատարեալ: Իբր արժանի են փայլատականց և կայծականց և շանթից հրոյ 'ի վերուստ իջանելոյ, և այրելոյ և սատակելոյ զնոսա անդէն. և յետ այնորիկ յախտենական հրոյն, ահեղ խաւարի և աններելի տանջանացն. փոխանակ զի 'ի ժամ աղօթիցն ցանկութիւն պղծութեանցն 'ի սիրտ արկանիցէ:

Օ ի եկիր, ուլ թշուառական, հեծել և պաղատել առ ւնձ, արտասուս արկանել և ողբալ մաղթանօք, հայցել հառաչել և խնդրել թողութիւն, և արդ այդ են կերպարանք խնդրուածոց, պաճուճելոյ և օծանելոյ և լուանալոյ 'ի տեսս տեսողաց. այդ են կերպարանք հայցելոյ և թողութիւն մեղաց խնդրելոյ, այրատանալոյ և շողմոգելոյ և պիղծ ցանկութեամբ ակնարկելոյ. այդ են կերպարանք 'ի վերայ չարեաց քոց զտէրն հաշտեցուցա.

ներկայ՝ ախտի ցանկութեամբ զննել զգեղիք և զհասակդ բողահոմանեաց։ Օքեզ ինքնին սատանայացուցանես, և ՚ի սատանայէ ապրել աղաչես։ դու կամք գիւահաւրիս, և խնդրես փրկիլ ՚ի դիւաց։ Օխարդ կարես հեծել առաջի նայ աշխարհի կերպարանօք, և կամ որպէս հառաչել այդպիսի խորհրդովք։ այլ և իշխեցեր ևս առաջի նայ զազգաւի մօք և սատանայական կերպարանօք մտանել և առնել պոռնկոց զեկեղեցի նայ. և ոչ սոսկաս և դապաս ՚ի սրբոյն սրբութեանց և յահեղ դիմանց նայ։ Ոչ գիտես եթէ սրտագէտն քննէ զխորհուրդս քո և գիտէ զամենայն. ոչ լուար եթէ մտածութեանց է դատումն, և յարատ աչաց պահանջումն։

Եւ արդ եկ ՚ի քեզ, և զկեղծաւորական զխաբէութիւն մտաց և պաշուճանաց ընկես ՚ի քէն. ապա մուտ առաջի նայ և լսեայ։ Սահապարտքն յորժամ մտանեն առաջի թագաւորաց՝ չառնեն ինչ պաշուճանս, այլ մաղթանս և պաղատանս։ Վիրաւորք յորժամ ՚ի բժշկանոցս մտանեն, չեն պէտք այլ և այլ խորհրդոց, բայց միայն դեղ վիրին որոնել, և զցաւսն բժշկել։ Երեսպէս և վիրաւորին մեղօք և ցաւագնելոյն անօրէնութեամբք չեն ինչ պէտք պաշուճանաց և պիղծ խորհրդոց յորժամ յեկեղեցին մտանէ, և ոչ օծանելոյ և հերսն հիւսելոյ ՚ի ժամ աղօթիցն պաղատելոյ առաջի նայ. այլ զմարմինն նեղել, և զխորհուրդն մաքրել. և զձեռք ձեռով, բեկեալ սրտիւ, խոնարհ անձամբ մտանել կալ առաջի նայ, և բազում պաղատանօք ողբալ և լալ դառնապէս. աղաչել և մաղթել անդադար հեծութեամբք. զկուրծս բախել, զձեռս տարածել, զարտասուս հոսեցուցանել, զչարիսն խոստովանել նեղեալ սրտիւ, անհամարձակ լեզուաւ, ամօթալից երեսօք, ողբալի ձայնիւ, և խանդաղատելի բարբառով հաշտեցուցանել զանձ, և առնուլ թողութիւն մեղաց։

Եւս ես կերպարանք աղօթից և խնդրուածոց՝ յորտէրն խոնարհի և լսէ. որով զյանցանսն շնորհէ, և զանօրէնութիւնսն քաւէ. որով մաքրիմք և սրբիմք ՚ի չար ախտից պղծութեանց և ՚ի սատանայական խորհրդոց. որով ընդունիմք զարքայութիւնն և զանմահ կենացն զգիափկութիւնս։ Իսկ մեր զայս ամենայն յիշելով բազում արհամարհանօք մտանեմք առ անձ, և կամք ընդ

սատանայի՝ որ շփոթեալ խառնակէ զմիտս մեր ազգի ազգի մտածութեամբ, և ցրուեալ հոսէ զխորհուրդս մեր ՚ի հոգս և ՚ի զգոսանս աշխարհիս . և գերեալք յօգնութենէ աղօթիցն շահից՝ գրուիմք ՚ի չար խորհուրդս չարին . ՚ի ներքս ծուներ խոնարհեցուցեալ յաղօթան, և միտքն արտաքոյ բազում բանդագուշանօք յածեալ չըջին : Վանդի յաղօթան խորհիմք զհոգս տանց և զանդաստանացն . յաղօթան համարեմք զարդինս անդոցն և զպտուղս այգեացն, եթէ քանի կապի՞ճ հաց լինիցի իմ, և կամ քանի մար գինի . և զխաշինան և զանդեայտն յաղօթան ածեմք զմտաւ . եթէ քանի արջառ իցէ, կամ քանի ուխտար . անդէն և զգործն և զվարձս վարձկանացն յիշեմք, թէ վայ որ երանէ այս ՚ի տանէ իմնէ : Եւ զգատաստանս ևս զընկերին յիշեմք յաղօթան, և անդէն դատիմք առաջիւն տայ . և մինչ գեռ յաղօթան կայցեմք, տակաւին խորհիմք ևս ամբաստանութիւն զեղբօրէն . և չե յեկեղեցւոյն արձակեալ՝ անդէն սկսանիմք ամբաստանել զոսոիէն, և որպէս լեղեաւ զքաղցրութիւն աղօթիցն դառնացուցանեմք : Եւ այնպէս յափշտակէ զմիտս մեր սատանայ, մինչև զխորհուրդս ևս աղտեղիս յաղօթան յիշեցուցանէ . և զվաշխս փոխոցն և տոկոսեացն յաղօթան համարեմք . յաղօթան յիշեմք զխախանձն և զլէնամանս ընկերին : Եւ ոչ միայն այսպիսի չար խորհրդովք դատապարտիմք, այլ ընդվայրած լեզուօք և շառխօսութեամբ փնասեալ յաղօթան վիրաւորիմք . զի բազմաց ոգւոցն փնասեմք, զորոց զմիտն գերեմք, և մերժեալ հանեմք յաղօթիցն և ՚ի փառատրութենէն . դարձուցանեմք ՚ի խօսս խաւարինս և ՚ի խորխորատս կորստեան իջուցանեմք : Եւ այս ամենայն չիցէ՞ ահեղ բարկութեանցն արժանի և բորբոքեալ բոցոյն գեհենոյ, բազում տանջանաց և աննշող խաւարին . որ այսչափ անօրինիմք առաջիւն տայ, և պատուհասեալք դատապարտութեամբ երանեմք յաղօթիցն . և ոչ իբրև զաղօթականս պատուիմք, այլ իբրև զհայհոյիս և զարհամարհողս պարտաւորիմք և պատժիմք :

Իսկ եթէ յաղօթան և ՚ի բարեգործելն մեղանչեմք, որչափ ևս ՚ի չար գործելն պարտաւորիմք . որ ՚ի ներքս ՚ի նաւահանգստիս ընկղմիմք ՚ի խորս չարեաց, զինչ

գործերուք յորժամ արտաքս ելեալ 'ի ծով մեղացն մասերեցեմք, 'ի հրապարակս, 'ի վաճառս, յերգմանս, 'ի հայհոյութիւնս, 'ի գրեմնս, 'ի մնախառութիւնս, 'ի բամբասանս, 'ի ննդանս, 'ի բարկութիւնս, 'ի զօշաքաղութիւնս, յաբբեցութիւնս, յորկորտութիւնս, 'ի հոգորտութիւնս, 'ի յաւենայն ակախից բաղմութիւնս . որ առաւել քան զծովածուփ ալէկոծութիւնս հեղձացեալ ընկղմէ, և խորասուզեալ սատակէ բազմահոյլ յանցանօք : Եւ արդ իւ կամ որով մարթասցուք ապրել յանութիւ և 'ի չարաչար գործոց մերոց և 'ի բազում հնարից սատանայի . որ ոչ միայն դառն չարեօքն չարչարէ և սպանանէ, այլ հնարի և զբաղցրութիւն սուրբ աղօթիցն դարձուցանել 'ի դժնդակ լեղւոյն դառնութիւ . չկարեմք և ոչ այլ իւրիք զերծանել 'ի չար իժէն և 'ի դառն քարբէն, բայց եթէ հանապազ պատրաստիցիմք 'ի մեքենայից սատանայի, և զգուշանայցեմք յաներևոյթ նետից նորա :

Եւ եթէ զօրն վախճանին մերոյ միշտ զմտաւ ածիցեմք երկիւղիւ վտանգին այնորիկ, կարող եմք ապրել յորժամ զոգիսն աններելի տագնապովն 'ի մարմնոյն 'ի բաց պահանջիցիմք, և բռնավարեալ տանիցի խաւարային միգովն մթապատեալ . և ցանկ զսոսկալի մեծի բեմբին զարհաւիրան յիշեմք, և զահագին օր դատաստանին . եթէ յարաժամ զամօթն զայն հոգայցեմք որ լինելոց է առաջի տիեզերական հրապարակին, զբաղմութիւն տանջանացն, զդառնութիւն որդանցն թիւնաւորաց, զօշափելի խաւարն աղձամղջին, զժահահոտ տարտարոսաց զխորութիւնսն, զլորբոքումն կայծականց հրոյ գեհենին, զգոչումն բարձրաձայն հնոցացն, զարհաւիրս յորդահոս գետոցն հրեղինաց, զհանապազորդ այրումն և զխորովումն մեղաւորաց, և զանհնարին կրակիծս աղէտիցն և ցաւոցն :

Եւ եթէ զայս ամենայն միշտ զմտաւ ածիցես, կարող ես զերծանել յորոգայթից սատանայի . կարող ես երկիւղիւ կալ յանդիման երեսացն ւն . կարող ես սուրբ աղօթս մատուցանել . կարող ես սգալ, լալ և ողբալ դառնապէս . կարող ես և զգէմն դատաւորին քաղցրացուցանել, յողորմ և 'ի գութ խոնարհեցուցանել, և ընդունել թողութիւն մեղաց և քաւութիւն յանցաւորաց :

նայ , Ժառանգութիւն լուսեղէն խորանայն , և զգափառ
գելի դրախտին փափկութիւնն , և զյաւիտենական ու-
րախութեանցն զհեշտութիւնսն , զանմահ կենացն ցան-
կութիւնսն , և զանբաւ բարութեանցն վայելչութիւնն
ընդ հօր և ընդ որդւոյ և ընդ սուրբ հոգւոյն . որում
փառք պատիւ և գոհութիւն յաւիտեանս յաւիտենից .
ամէն :

ԹՈՒՂԹ ՅԱՂԱԳՍ ՈՂՈՐԾՈՒԹԵԱՆ
ՏԵԱՆԿԱՑ

Մի որ տղայաբար բարուք և անընարողական ինչ մտօք ժպրհիցի 'ի մատակարարութիւն բանին նյ . այլ միշտ 'ի միտս լսողացն նայել, և բազում զգուշութեամբ սերմանել զբանն վարդապետութեան 'ի խոպանացեալ լսելիս . և մի յսկզբանն միանգամայն զծանրալուր և ըզդժուարակիր վարուցն 'ի վերայ ամայելոցն¹ հասուցանել : Օ ի որք կամիցին զտրմուղ յաւանակն հնազանդեցուցանել, եթէ զառաջինն բեռինս ծանունս և դըժուարակիրս կախիցեն, կամ ինքեանք բեկանին, կամ զհակա բեռինն բացէ 'ի բաց ընկենուն . այլ թեթեօք ընտանեցուցանեն, և 'ի կատարեալսն հասուցանեն : Երկուսն և հմուտք 'ի մեկաց որք զանդս երկրի գործեն, ոչ վայրապար 'ի խուպանն և յանտառացեալս փրջօք սերմանս պատուականս սերմանիցեն, որ կամ 'ի խուպանէն կորնցի, կամ թռչունք յափշտակեն . այլ նախ զփուշն կտրեն, և զերկիրն կակղեն, և ապա ցանեն ըզսերմանինն պատուականս և զշահակէտս : Ետ նմին օրինակի և որք զբանաւոր անդս գործել կամիցին, պարտ է յառաջ խոստովանութեամբ զփուշ մեղացն խլել, և պահօք և աղօթիւք զխոպանացեալսն և զխոտացեալսն² կակղել վասն կուսութեան և անընչութեան և ողորմութեան և մահուչափ չարչարանաց : Օ ի թէպէտ և մահուչափ ծանրագոյն են ընչասիրացն ողորմութեանն հրամանք, այլ առաւել շահաւոր են և օգտակար քան զամենայն վարձուց առաքինութիւնս . և այնչափ 'ի վերէ քան զամենայն ճգնութիւնս պարկեշտութեանց, որ

1 Երկու օր . ափէլցի : 2 Յերկուս նօսր . օրին . պրօսպեւտն :

պէս թէ չերևել իսկ ամենայն վարձուց առաքինութե
առաւել լուսաւորութեամբ ողորմութեանցն պտղոց :

Եւ զինչ ասացից զայլ առաքինութեանցն, որ և սրբ
բութիւնն կուսութեանն ի հնումն և ի նորումն է պա-
տուեալ . այլ առանց ողորմութեան գտաւ արհամար-
հեալ, և արտաքց առագաստին արգելաւ : Եւ ոչ եթէ
չարարին ողորմութիւն, այլ սակաւ և ոչ բաւական . զի
ի մէջ գիշերին պակասեալ շիջաւ նոցայն : Եւ յնպէս և
որ ունիցին ինչս բազումն, և սուղ ինչ ողորմութիւն
առնիցեն, ոչ կարէ բաւական ընել փրկութեան նոցա .
զի ողորմութիւնն ըստ գոյին է ընդունելի : Եւ ինչս բա-
զումն ունին, ի նոցանէ ողորմութիւն բազում պահան-
ջէ . և որոյ ինչքն սակաւք են, ընդունելի են և աղբ-
մութիւնք սակաւք : Եւ ինչս և ի նիւթ խորանին պի-
տոյ էր ոսկի, պիտոյ էր և մաղ . որք ոսկի ունէին և
մաղ բերէին, անընդունելի էր և պիղծ : Իսկ որ անիւնք
էին և մաղ միայն մատուցանէին, ընդունելի էր և հա-
ճոյ ան, և արհամարհութիւն ընդունէին : Օ ի ոչ եթէ ի
չափս ընչոյն, այլ ի կամս տաղեացն նայի ան . ընդունի
ի մեծէն զմեծն իբրեւ զմեծ . ընդունի և ի սակաւէն
զսակաւն իբրեւ զմեծ . զի որ ունիցի տասն դահեկան,
և դահեկան մի ողորմութիւն ծախիցէ, և աղքատն
տասն լումայ միայն ունիցի, և զմինն աղքատագունին
ևս տացէ, ընդ նմին համարեալ է առաջի ան : Եւ յ
չքաւորին առաւել ևս զարմանալի է, զի ի չքաւորու-
թեանէն զընչերեացն չափ ծախեաց : Եւ այս և ի
սուս զարմացաւ, յորժամ այրին որ զերկուս լումայսն
միայն ունէր և զնոյնս յողորմութիւնս ծախեաց, ասէ
Յիսուս . մեծամեծքն զաւելորդս ընչոյն բերին, բայց
այրին տառապեալ զամենայն ինչս իւր բաշխեաց աղ-
քատաց . զի երկու լումայքն միայն էին ինչք նորա : Եւ
արդ այսու խաբէ տառանայ զընչերն և զմեծատունն
յորժամ ոչ տացին ըստ մեծութեանն, և զողորմու-
թիւնս մեծամեծս բաշխեացէ . այլ սուղ ինչ և սակաւ
իբրեւ զսակաւաւորսն, կարծեցուցանելով եթէ այն
բաւական իցէ փրկութեան : Իսկ ուննք զամենայն ինչս
բաշխեցին աղքատաց, և զանձինս աղքատացուցին,
բանդի անանց մեծութեանցն փափագեցին . և ուննք
զկէս ընչոյն ժտուն անանկաց, և զհասարակ աղքատն և
մարմնոյն բարժանեցին իբրեւ եղբարց :

Իսկ առաջինքն հանէին տառանորդս, տային և պը-
տուզս, մատուցանէին պատարագս, տանէին և զողջա-
կէզս, և տային զվասն մեղացն՝ զանդրանիկս մարդոյ և
անասնոյ, և զառաջաւորս կալոյ և հնձանի և զամե-
նայն պտղոց : Եւ տօնս բազումն այ կատարէին տա-
րեկանս, և շաբաթս և ամսագլուխս նուիրէին հան-
գերձ ընծայիւք . յայսր վերայ և զաղքատս կարօտեալս
լցուցանէին, զանթիւ զորքս և զայրիս կերակրէին, ըզ-
հոյս կուսանացն տեսանէին, զհիւանդս դարմանէին,
զհիւրս ընդունէին, զնեղեալն մխիթարէին, և զամե-
նայն կարօտութիւնս տկարացն բառնային : Իսկ արդ
եթէ 'ի թերակատար հնուան խնդրէր անձ զայս ամե-
նայն բարեգործութիւնս արդարութեան, որչափ առա-
ւել ևս 'ի նորումս և 'ի կատարելումս առաւել ևս ար-
գարութիւնս և ողորմութիւնս պահանջիցէ քան զայս
ամենայն . զի « Թէ ոչ առաւելուցու արդարութիւն ձեր
քան զգալաց և զփարիսեցւոց, ոչ մտանէք յարքայու-
թիւնն այս » : Եւս զոր ներեալ թողութեան ունիցիմք,
եթէ ոչ աւելի ողորմութիւնս առնիցեմք քան զթերա-
կատար հնոցն և հրէին ողորմութիւնս մեք քրիստո-
նեայքս որ 'ի նորոցն և 'ի կատարելոյս, որ 'ի Վրիստո-
սէ վարդապետեալքս : Օ ի Թէ զհրէին արդարութիւն
միայն կատարիցեմք, ապա ընդունայն է մեզ գալուստն
Վրիստոսի, եթէ ոչ առաւել քան զհրեայն առաւե-
լուցումք սրբութեամք, պտղօք և պատարագօք, և սի-
րոյն պատուիրանաւն : Վանզի 'ի նորումս աղքատք և
մեծատունք ամենեքեան մի մարմին եմք 'ի Վրիստոս,
և անդամք միմեանց : Եւթէ ծառայ ես Վրիստոսի և
պահես զպատուիրանս նորա, պարտ է իբրեւ քոյոյ ան-
դամոյ ինձամ ունել ընկերին . զի եթէ վշտանայ ինչ
մի անդամն, ասէ, վշտանան ամենայն անդամք ընդ նմա :
Եւ արդ եթէ դուխ է Վրիստոս, և մեք մարմին
եմք Վրիստոսի և անդամք յանդամոց նորա, պարտ
է հասարակ անդամոցս համարել զամենայն ինչ Վրիս-
տոսի՝ զոր ետ 'ի ձեռս մեծատանցն, և կացոյց հազա-
րապետս և մատակարարս, զի գիտութեամք մատակա-
րարեսցեն՝ գիտել թէ որում շատ, և որում սակաւ
պիտոյ իցէ . որպէս և առաքելոցն հասարակաց էին ինչք,
և ամենայն հաւատացելոցն իբրեւ միոյ անձին անդամոյ .

և ոչ ոք իշխէր ասել զընչից թէ իւր իցէ : այլ բերէին և բաշխէին , և տային զայն ինչան որով կարօտն էր անձն խնդրողին : Ի՞նչ էր սրտիւ ողորմութիւն , այն էր անպաշտութիւն և կատարեալ մարդասիրութիւն , որք այնպիսի գթութիւն բաշխէին՝ որ մինչև զկարօտութիւնն և հարցանէին : Եւ այնչափ կարի կարեւոր էր տեսութիւնն աղքատաց առ առաքելութիւն , մինչև ընդ քարոզութեանն Վրիստոսի հանգոյն զողորմութիւնն ուսուցանէին . բերէին և կուտէին առ ոտս նոցա զընչիցն բազմութիւն , յորոց վերայ զստեփաննոսեանն կացուցին մատակարարս : Եւ որք ոչ գթով տնանկացն բերէին զողորմութիւն , այլ իբրև 'ի հարկէ իմն , տատակեցան՝ Ինանիայն և Սափիրայն : Եւ Տաբիթայն՝ որ գթով և խոր նամալն կերակրէր և զգեցուցանէր զորքս և զայրիս , յաղօթից նոցունց յարեալ 'ի մեռելոց : Եւ Պաւղոս ասէ՝ թէ այս հրամայեցաւ մեզ՝ զի զայն աղքատաց յիշեսցուք , զոր և ես փութացայ զնոյն առնել . զի այս պատուիրանն է կատարումն ամենայն գրոց նոյ , որպէս ցմեծատունն ասաց Վրիստոս . “ Եթէ կամիս կոտորեալ լինել , երթ վաճառեա զամենայն ինչս քո , և տուր աղքատաց , և գտցես գանձս յերկինս ,” և ազահացն ասէ . “ Դիւրին է մալխոյ ընդ ծակ ասղան անցանել , քան մեծատանն յարքայութիւնն նոյ մտանել ,” : Օյ որք աստ ինչս բազումս ժողովն , և զողորմութիւնն ոչ սերմանեն , սոսկ և ունայն գնան յաշխարհէս , և յանողորմ և յաններելի հուրն առաքին : Եւ զայն ծանուցեալ տեսառն՝ ասէ . “ Իրարէք ձեզ բարեկամս 'ի մամոնայէ անիրաւութեան , որ ընկալցի զձեզ 'ի յարկսն յաւիտենից ,” : Օ այս և Պաւղոս ասէ՝ եթէ “ Օ հետ երթալք սիրոյ , և նախանձաւոր լերուք աղքատացն ողորմութեան , զի և դուք ողորմութիւն ընկալիք 'ի Վրիստոսէ ,” : Եւ այլուր ասէ . “ Սիւնաց և ետ տընանկաց . արդարութիւն նորա մնայ յաւիտեանս յաւիտենից ,” : Եւ ոչ միայն 'ի կամս ապաստան արարեալ Պաւղոսի , այլ և պատուէր ևս զնէր 'ի վերայ մեծատանցն ասելով . “ Զեր ընչիցդ առաւելութիւն եղիցի աղքատացն կարօտութեանն , և յաղքատացն աղօթիցն առաւելութիւն արասցէ ձերոց մեղաց թողութիւն ,” : Օյ ոչ ինչ թեթեւցուցանէ զմեղացն ծան-

բութիւն իբրև զողորմութիւն և զգութ մնանկաց . որ պէս և սուրբն Վանիէ՛լ լաբուգողոնոսորայ ուսուցանէր , յորժամ հիւանդացեալ էր ՚ի մեղաց . հարցանէր ցմարգարէն՝ եթէ զի՛նչ հնարք իյեն ցաւոյս այտորիկ . և մատուցեալ Վանիէ՛լ որպէս բժիշկ՝ արքայ , ասէ , ոչ պահք և ոչ հսկումն և ոչ քուրձ և ոչ միայնութիւն քեզ օգնել կարեն . բայց երթ զմեզս քո ողորմութեամբ քուեա , և զանօրէնութիւնս քո գթով մնանկաց . և այն կաշառ է՝ որ արգարացուցանէ զքեզ , և ճանապարհ՝ որ տանի ՚ի կեանան յաւիտենից :

Տեսանէս որպիսի զօրութիւն է ողորմութեան , և որպիսի համարձակ երեսօք զողորմածն կացուցանէ առաջի նոյ . և մանաւանդ որ սրտի մտօք զքաղցեալն կերակրէն , որպէս և լսայի ասէ . « Ի՛րդեա քաղցեալոց սրբտի մտօք , և զաղքատս անյարկս տար ՚ի տուն քո . և եթէ տեսանիցես զմերկն՝ զգեցուցանի՛ջիւր , և ՚ի տառապելոյ ազգի քո զերեսս մի դարձուցաներ . յայնժամ կարդայցես , և ամ լսէ քեզ . և մինչ չև քո աղաղակեալ իցէ՝ ասէ , հասեալ եմ » : Եւ այսպիսի արագութեւ ողորմութիւնն ևս ելանէ ՚ի լսելիս նոյ , և փութապէս խոնարհեցուցանէ յօգնականութիւն ողորմածին : Եւ ոչ եթէ աստ միայն օգնէ և փրկէ ամ զողորմածն , այլ և յորժամ պակասիցէ այս , և ՚ի հանդերձեալն փոխիցիմք , բաղմնապատիկ առատութեամբ դարձուցանէ ողորմածին զողորմութիւնս նորա : Բանդի ինքն աւերն ասէ՝ եթէ ընդ ողորմութեան աղքատացն ես եմ պարտական , և ընդ փոխոցն նոցա ես եմ փոխատու : Օ՛ի որ ողորմի աղքատացն , փոխ տայ նոյ , և զմինն հարկապատիկ դարձուցանէ անանց բարութեամբ . այլ և զմեզս քուէ , և փրկէ յահեղ տանջանացն : « Լքանի որ խորհի զաղքատն և զտնանկն . յաւուր չարին փրկէ զնա տէր » :

Եւ զի՛նչ իցէ խորհելն զաղքատն և զտնանկն : Խորհելն այն է , յորժամ զտառապանս նորա զմտաւ ածիցես՝ եթէ եղբայր իմ է , և անդամ և մարմին , և պէտաւնի որպէս զիս , և կարօտ է ամենայնիւ՝ ընչիւք և յարկաւ , և առ վտանգս քաղցոյն բռնութեան յածի և շրջի անհանգիստ . ՚ի տօթոյ տապանայ , ՚ի ցրտոյ դողայ , որովայնն սին , և մարմինն մերկանդամ , հերքն թաղ-

կեալք, դէմքն դեմեալ և թողումեալք, և ամենայն մարմինքն գգուաղեալք և երթեացեալք. թափառի, վարանի, և 'ի դուրս դուրս երեւեալ և դադարեալ կառանչէ, և խանդաղատեի ողորմուկս արկանէ առ աղէտս վշտին. և զանագորոյն զմիտս մեր գիտելով՝ զեւեղ անդամս ամեթոյ անակնածելի ցուցանէ, զի զանողորմութիւնս մեր 'ի գութ խոնարհեցուցանէ. յանդգնի, լքբի, և սուղ ինչ կերակուր բազում աշխատութեամբ գտանէ. երկկիւղիւ 'ի դրունս, երկկիւղիւ 'ի գաւիթս, երկկիւղիւ 'ի տունն մտանէ. զի 'ի տունն ամենայն 'ի շանցն դողայ, յանասնոցն երկնի. զի ձիքն կիցք հանեն, եղինքն եղջիւր ածեն, շունքն վիրաւորեն, և մարդք չարք և անողորմք բամբասեն և թշնամանեն, և իբրեւ նետիւ խոցոտեն, և մանաւանդ եթէ խեղք և կոյրք իցեն և ցաւազնոտք. և վասն քաղցոյն վարանի, և յայնպիսի ալէկոծութիւնս դիմէ, յերեսս անողորմիցն իբրեւ 'ի դէմս գազանաց դիմեալ երթայ հասանէ. յորոց յառաջ թշնամանին, ապա եթէ կարիցեն ինչ առնուլ բազում բամբասանօք: Արդ այս է խորհել զաղքատս և զտնանին, յորժամ զայս ամենայն զմտաւ ածիցէ, և քաղցրաբարբառ բանիւք և գթագին ողորմով զկարօտեալսն մխիթարեսցէ, և հեծեծիցէ և յոգւոց հանիցէ 'ի վերայ նորա: Այնպիսեացն ետ երաւութիւն մարգարէն, որք այնպիսի գթով և ողորմով զաղքատս ընդունին, և յաւուրն չարէն փրկին:

Իսկ օրն չար ո՞ր իցէ անողորմիցն և մեղաւորացն: ( ) Եւ ահեղ դատաստանին է յորժամ երկինք սասանին, և երկիր դողդի. յորժամ արեգակն խաւարի, լուսին և աստեղք կորնչին. յորժամ արհաւիրքն հարկանիցին, և ահագին տոկումն սաստկանայցէ. յորժամ հնչումն փողոյն սաստկանայցէ և զարհուրեցուցանիցէ, և բարբառք հրեշտակայն հիացուցանիցեն. յորժամ զօրութիւնք և իշխանութիւնք և պետութիւնք շարժեսցին, և գունդք հրեշտակաց յերկիր ծաւալեսցին. յորժամ աթոռք անկանին, և զարքայն Վրիստոս իջեալ տեսանիցեմք. յորժամ յահէ փառաց դատաւորին սերով բէքն և քերովբէքն սարսափեն. յորժամ վէմք պատուին, և գերեզմանք բանայցեն, և բազմահոյնն յեալք յարիցեն, և անթիւ կենդանիքն նորոգեսցին.

դառք սրբոցն ցնծասցեն , և ժողովք արդարոցն պայծառասցին . աշխարհս ամենայն զումարեալ կայցէ , և հօւրն ընդհանուր ընթանայցէ և ընդ տիեզերս տարածեսցի . յայնժամ զկապեալսն մեղօք զմեղաւորսն և զպարաւանդեալսն անօրէնութեամբ ածիցեն , և խաւարային միգովմթապատեալ յաշխարհատես հրապարակին ցուցանիցեն առակ և ծանակ անտանելի ամօթով , և առաջի սոսկալի բեմբին կացուցանիցեն յանդիման դատաւորին մեծի և ահաւորի , որոյ հօւրն վառեալ տոչորիցէ և բորբոքեալ բարձրանայցէ , և հնոցն կայծականց և հրահոսանք գետոցն հրեղինաց . ուր հօւրն վառեալ 'ի վայր իջանիցէ , և հրատիկք վառեալ 'ի ներքս տարածիցեն . ուր գուրք խաւարայինք , և տարտարոսք աղջամղջինք . գեհէն չարատանջ , և որդունք դառնալթոյնք , որք սպառնան և պատրաստեալ են ամենայն մեղաւորաց՝ առնուլ վրէժս յահեղ աւուրն յետնում :

Ի՞նչո՞ւ այս է չար օրն մեղաւորաց , յորմէ փրկէ զողորմածն ողորմութիւն աղքատաց և գթութիւն տնանկաց . զոր և ինքն իսկ փրկին երանէ ասելով՝ Թէ՛ “ Իշրանի ողորմածացն , զի նոքա ողորմութիւն գտցեն ” . և “ Հոյժ բարձր 'ի գլուխ պարծի ողորմութիւնն առ դատաստանաւ ” . և “ Հար և անողորմ դատաստան լինելոց է այնմ , որ ոչ արարին ողորմութիւն ” : Ինչողորմ դատախազք են նորա , և անողորմ տանջանարանք . անողորմ այրումն հրոյն հնոցին , անողորմ խորովումն տապոյն . և ամենեւին անանց և աններելի են ահեղ աղէտիցն չարչարանք : Ի՞յս է անողորմիցն անողորմ դատաստան և տանջանք աններելիք , զոր և անողորմ մեծատունն ընկալաւ՝ զահեղ հրոյն զխորովումն , և զաններելի տապակին . վասն զի ոչ արար ողորմութիւն քաղցելոց և մերկոց և հիւանդաց , ընդ օրոց և հատուցումն անողորմ ընկալաւ :

Ի՞նչ արդ զայս ամենայն լսելով մի յապագեսցուք ողորմել աղքատաց նեղելոց , և առաւել ևս խեղանդամոցն և հիւանդացելոց , որբոց և այրեաց և վշտացելոց , օտարաց , հիւրոց և ծերոց , և ամենայն կարօտելոց 'ի կարեւոր պիտոյիցն , որով նոցա յաջողին վաստակքն և կեանք աշխարհիս : Ի՞նչ է իցես անձապաշտ , նոցա լերհոգէբարձող և վերակացու . եթէ կամիս զմեզս քո փա-

բատել, նոցա լեք կերակրիչ և զգեցուցիչ. եթէ կամփա
համարձակ երեսօք զՔրիստոս տեսանել, զերեսս նե-
ղելոցն և կարօտելոցն մի տրտմեցուցաներ. եթէ կա-
մփա 'ի խորանս և յօթեվանս սրբոցն մտանել, և զան-
քառ բարութիւնսն ժառանգել, օթեվան և աստուծական
լեր օտարաց, կարօտելոց, հիւանդաց և վշտացելոց. զնո-
սա հանգո և մոխթարեա երկրաւոր պիտոյիւքս, զի և
դու հանգիցես և վայելեսցես հոգեւոր կերակրողն և ա-
նանց փափկութեամբն: Վանդի այն է անպաշտութիւն
որ միով ազատ ողորմութեամբ զնեղեալս և զվշտա-
ցեալսն տեսանիցէ. զի այնպիսին ոչ եթէ առնէ ողոր-
մութիւնս, այլ առնու զանանց բարութեանցն զվայել-
չութիւնս, և աստ բազում բարիս գտանէ յորժամ ըզ-
բարին առնիցէ: Եւ եթէ աղքատք ոչ էին յերկրի, ով
ոք կարէր զազմութիւ բեռնա մեղաց թեթեացուցա-
նել, և կամ յալէկոծեալ և 'ի ծովածուփ անօրէնու-
թեանցս ապրել: Եւ ողորմութիւնք աղքատացն ան-
ցուցանեն զմեզ ընդ սահելի և ընդ ծփելի կեանս աշ-
խարհիս, և հասուցանեն 'ի նաւահանգիստն խաղա-
ղութեան: Եւ աղօթք վշտազնելոցն խլեալ հանեն
զփուշ մեղացն. մաքրեն և սրբեն զթարսխ մեղաց պղծ-
ութեան. բժշկեն և առողջացուցանեն զվերս սատա-
նայի. ցրեն և թեթեացուցանեն զծանրութիւն անօ-
րէնութեանց, և քաւեալս և արդարացեալս յերկինս
առաքեն: Եւ յապիսի են ողորմութեանցն զօրութիւնք,
որ 'ի դառն կապանէն, և 'ի խորոց յանցանաց հանեն
'ի ձեռն սակաւ ինչ արծաթոյ զոր կարօտելոցն ծախեն:

Եւ մի տրտմիցիս ընդ պակասիլ ընչիցն, զի ընդ նը-
մին և մեղքդ պակասին. և յորժամ հաներ 'ի քէն զար-
ծաթն, հաներ ընդ նմին և զմեղսդ, և զաղտեղութիւն
պիղծ գործոց քոց սրբեցեր. որպէս և ասէ. “Տուք ո-
ղորմութիւն, և ամենայն ինչ ձեր սուրբ եղիցի”: Օր
ողորմութեամբ սրբի մարմին ողորմածին. սրբի և հո-
գին. օրհնին ինչքն, և յաջողին վաստակք նորա. ա-
ռաւելուն անդեայքն: Եւ բազմանան խաչինքն, և պրտ-
ղաբերին անդաստանք նորա՝ եթէ միայն անձական կա-
մօք ողորմութիւն առնիցէ. զի զողորմութիւն տնան-
կացն փոխ տոյ այ. և ոչ այս միայն փոխորէն զոր վե-
րագոյնդ ասացեալ է, այլ շնորհ և զարքայութիւնս,

փրկէ և յորդայութից թշնամոյն , և 'ի ձեռաց գժոխոցն ասպրեցուցանէ զողորմածն : ( ) Ի թէպէտ և մեծ սրբաութիւն է կուսութիւնն , այլ առաւել և պատուական է ողորմածն . թէպէտ և մեծ է պահոց անգութիւն , և առաքինութիւնք բազումք և մեծամեծք , այլ ևս մեծագոյն է ողորմութիւն , և կարեւոր և ընդունելի այ : “ Եւ է և սրատուական այր-ողորմած , : Եւ որ ոչ առնէ ողորմութիւն , զայնպիսին և մարդ ոչ անուանեն գիրք ամաշունչք , այլ շունս և խոզս , և գազանս միայնակերս կոչէ : ( ) Ի այնպիսիքն ճրագ են առանց լուսոյ և աչք առանց տեսանելոյ , աղբիւր առանց ջրոց և ծառք գոսացեալք՝ որք զանուանակոչութիւնն միայն օւնին , և ոչ զօգտակարութիւնն :

Եւ արդ իւ գիտասցուք զանողորմն թէ մարդ իցէ . քանզի աղբիւր 'ի ջրոյ անուանի աղբիւր , և ճրագ 'ի լուսոյ ասի ճրագ . նոյնպէս և մարդ յողորմութենէն ճանաչի թէ մարդ իցէ , որ հանապազ զսիրտն 'ի սէր և 'ի գութ աղքատին խոնարհեցուցանէ , և զձեռս յողորմութիւն կարօտելոցն դիցէ , և 'ի ձեռն աղքատացն քաղցելոցն զՔրիստոս կերակրէ . քանզի և Քրիստոս իւր իսկ համարի զաղքատաց ընդունելութիւնն . “ Վաղցեալ էի , ասէ , և կերակրեցէք զիս . ծարաւի էի , և արբուցէք զիս . օտար էի , և ընկալայք զիս . հիւանդ էի և 'ի բանտի , և ինձ այց արարէք , : Եւ արդ եթէ հաւատաս անսուտ բանին այ , 'ի միտ առ ճմարտապէս , զի յորժամ զքաղցեալն կերակրես , զՔրիստոս կերակրես . եթէ զջուր ծարաւոյն արբուցանես , զՔրիստոս արբուցանես . եթէ զհիւրս ընդունիս , զՔրիստոս ընդունիս . և թէ օտարին լինիս վանաւոր , Քրիստոսի ես ասպնջական . եթէ 'ի տեսս երթաս հիւանդին , առ Քրիստոս երթաս տեսանել . եթէ զնեղեալն սփոփիցես , զՔրիստոս մխիթարես . եթէ անօգնականին օգնեսցես , Քրիստոսի լինիս օգնական . եթէ տկարացն սպասաւորեսցես , Քրիստոսի ես սպասաւոր . և զամենայն զոր քաղցելոցն մատուցանես , տաս 'ի ձեռս Քրիստոսի , և բազմապատիկ հատուցանէ յաւուրն յետնում . ուր ոչ ինչք կան համբարեալք , և ոչ սիրելիք և ծանօթք . ուր ոչ սուրբք կարեն օգնել , և ոչ արդարքն կարեն փրկել . ուր ոչ հարք գթան , և ոչ եղբարք ողոր-

մին, բայց միայն օգնեն ողորմութիւնք աղքատաց և վարք բարիք:

Ըրդ մի մնասցուք վախճանին, և մի ինչ ազահեացուք, մի զաղքատս հարօտեցուցուք, մի զՎրիստոս տրտմեցուցուք. այլ զորքս սնուցուք, զայրիս յանձանձեցուք, զպանդուխտս ժողովեցուք, զքաղցեալս կերակրեցուք, զՎրիստոս մխիթարեցուք. յերկրիս առատատուր մարդասիրութիւն սերմանեցուք, և յերկինս զողորմութիւնս հնձեցուք. ի վերնախորանսն վերացուք, և յանանց ուրախութիւնսն վայելեցուք մեծապայծառ ինդութեամբ ի Վրիստոս Հիսուս ի տէր մեր. որում փառք և պատիւ յաւիտեանս յաւիտենիցամէն:

ՎԱՍՆ ՊՏՂՈՑ ԵՒ ՊԱՏԱՐԱԳԱՑ ԵՒ
ՈՂՈՐԾՈՒԹԵԱՆ

Բազում գաղտաձիգ¹ նետիւք վիրաւորէ զմեզ առ
տանայ, և զվէրն չերեւցուցանէ. զսկիզբն իրացն երեւե-
ցուցանէ որպէս թէ առաքինի ինչ վարուք, և կատարէ
յահէղ անօրէնութիւնս. և փոխանակ վարձուցն վա-
տակոյն արկանէ ընդ մեղօք անօրէնութեամբ. և որ-
պէս ընծայիւք Վայենի և ընծայիւք Յեփթայեայ, որ
կերպարանօք բարւոյ զգործս անօրէնութեան կատա-
րէր: ( ) որ և այժմ առ բազումս կատարէ սատանայ, և
առնէ զբաշտան և սնավաստակ յեկեղեցական 'ի պտղօց
և պատարագաց ընծայից: Եւ ոչ միայն զբաշտան և
զբաշտան 'ի վաստակոցն տեսանեմք, այլ և թշնամանօք
'ի յանդիմանութիւն. և անէծս պատուհասից յայ ըն-
դունին, որպէս և Սաղաքիա մարգարէն ասէ թէ՝ «Միշ-
ծեալ լիցի մարդ որ կարող իցէ, և կայցէ 'ի հօտի նո-
րս որձ, և մատուցանիցէ տեառն զանօգուտն և զարա-
տաւորն և զվտիտն պատարագ», և ՍԵԼ և զքահանայս
ևս որք և զխոտանա 'ի ժողովրդոցն ընդունիցին, պատու-
հասէ և ասէ. «Ղուք քահանայք էք՝ որ բամբասէք
զանուն իմ, և մատուցանէք 'ի սեղան իմ հաց պղծու-
թեան, զխոտանն և զյափշտակեալն և զանօգուտն,
այսինքն զնիհարն, և թէ ընկալայց զայն 'ի ձեռաց ձե-
րոց. այլ առաքեցից 'ի վերայ ձեր անէծս, և նզովեցից
զօրհնութիւն ձեր, և բարձից զձեզ հանդերձ նոքօք. փո-
խանակ զի դուք ոչ եղիք 'ի սիրտս ձեր երկնչել յինէն»:

Եւ որք եթէ որք 'ի հնումն զխոտանն մատուցին, այս-
պիսի պատուհասիւք պատժեցան, զինչ գործեսցեն որք
'ի նորումս զխոտանն կալոյ և հնձանի նոյն իրեսցեն,

1. Մի օրին. գաղտնեգիւք:

և զվտիտն և զանօգուտն 'ի հօտիցն՝ կոչնոց աղքատացն մատուցեն , որով և լայեն կորեաւ խոտան և անրնդու- նելի պատարագաւն . քանզի ոչ ուղիղ բարժանեցեր , ասէ , և այդ եւ առ քեզ դարձցի : Այդ պարտ է մեզ երկնչել 'ի բանէս յայսմանէ . զի եթէ որք առանց օրի- նացն մեղան՝ այնպէն պատժեցան , իրչափ եւ առաւել մեք եթէ հանդերձ օրինօքն մեղիցուք . զի որ 'ի շնոր- հացն որ 'ի հնումն էին՝ ոչ էին վայելեալք , և այնպիսի ուղղութիւնք խնդրէին , որչափ եւ առաւել բազում հաւաստեաւ ուղղութի 'ի նորումս պահանջիցէ , թէ և սակաւ ինչ գթիցեմք . որք յօրինաց իրաւտեցաք , և 'ի շնորհացն վայելեցաք , և զօրինակոն տեսաք : Այլ արդ եթէ զխոտանն այնուիրիցեմք , մեզ որ ներեալ թագու- թեան կայցէ . զի ասէ՝ թէ զառաջաւորս կաջոյ քո և զհնձանի , և զընտիր ընտիրս խաշանց՝ այլ քում մատու- ցանիջիր . և պատուեա զտէր 'ի քոց արդարութե արմտեաց : Այս է ընդունելի առաջի այլ : Այլ 'ի յափշտակութենէ , կամ 'ի գողութենէ , կամ 'ի զրպարտութենէ , կամ 'ի վաշ- խից ինչ տոկոսեաց , կամ 'ի բռնութենէ վաճառոց , կամ 'ի տառապելոց զըկանաց եթէ մատուցանիցէ ինչ պա- տարագ՝ եզն կամ ոչխար կամ քօշ , պիղծ է ինձ որպէս թէ զայն՝ որ շուն որ մորթիցէ , և կամ եթէ հարկանի- ցէ որ զկառափն մարդոյ , և կամ հեղուցու որ զարին խաղի :

Այլ արդ ընդէր որ ժտիցի զայսպիսի պատարագս զաղ- րալիս մատուցանել՝ որ գեհենին առիթ է , և կամ զընդունելութիւն աղքատացն կոչնոց՝ կարողօքն և ան- կարօտիցն պատուօքն կորուսանել . զոր և Վրիստոս ար- գել ասելով , եթէ “ չորժամ առնիցես ճաշ կամ ըն- դունելութիւն աղքատաց , մի կոչեր զեղբարս քո և մի զղրացիս քո և մի զսիրելիս քո և մի զմեծատունս , զի մի և նոքա զքեզ կոչեսցեն , և այն լիցի քեզ փոխորէն . այլ յորժամ առնիցես ընդունելութիւն յաղաքս ոգւոյ քոյ փրկութե , կոչեա զաղքատս և զխեղս և զկոյրս և զկաղս , և երանի է քեզ՝ զի ոչ ունին փոխորէն հատուցանել քեզ . և լիցի քեզ փոխորէն յարքայութեն արդարոց ” : Այլ եւ խօսքս և հրամանքս . ոչ ապաքէն չիսուսի որդւոյն այլ : Այլ արդ ընդէր արհամարհես զհրամանսն Վրիս-

տոսի : Եթէ կամիս զմեծամեծս քո պատուել՝ պատուեալ ունիս աւուրս երեք հարիւր վաթսուն և հինգ տալ մարմնոյդ , և զմի օր 'ի նոցանէ հոգւոյդ նստիլ ես : Եւ ահա զմի օրն չարկանես ապա հոգւորացն և հոգւոյդ կոչունս : Եթէ բժիշկ վիրաւորեալ ոգւոյ քոյ զաղքատան արարեր , և ժողովեցեր զնոսա բարեխօս և աղաչողս առ ւեժ , և մեզաց քոք քաւարան զնոսա կոչեցեր 'ի տուն քո , ապա յայնմ աւուր ընդունելու թեան աղքատաց և ոգւոյ քոյ , յորում աւուր քաւին մեղք , դադարեցոք ըզ փորհուրդս քոյ զմարմնաւորս , ընդ նմին և զսիրելիս քո զմարմնաւորս . և մի գոք 'ի կարողաց և կամ 'ի մարմնաւոր սիրելեաց քոց մուծանիցես 'ի տուն քո , զի մի 'ի թողութենէ մեզաց քոց վերիպիցիս՝ նոցա սպասաւորելով , նոյն ժառանգան զնոսա , զնորօք շրջելովն , զնոսա 'ի վեր մատուցանելովն , և կերակուր և գինի ոչ վերանայ 'ի նոցանէ : Եւ քո քաւարան մեզաց՝ աղքատացն ժողովք 'ի ներքուստ 'ի վեր նային , և սեղանք նոցա դատարկ՝ յոգոց հանիցեն . և ոմանք 'ի նոցանէն արտաքս իսկ մեան իբրեւ զարհամարհեալս , և միայն զձայնն խենդազմականացն , և 'ի սիրտս իւրեանց զարհամարհանան իւրեանց վարանին , զօգեալք և ակնկորեալք նստին : Եւ մի ինչ այսպիսի կոչունս յաւուր պատարագին ընդունելու թեան արասցես , յորոց ծախիցն անվարձ լինիցիս :

Եւ եթէ կամիցիս մեզաց քոց թողութիւն խնդրել , կոչեա զորքս և զայրիս , զնեղեալս և զտառապեալս , ըզ խեղս և զկոյրս և զկաղս , զկարօտեալն և զգէրիւն , և զամենայն քաղցեալս և զանմախթարան . զնոսա մախթարեա , զնոսա սփոփեա , զնոսա կերակրեա , նոցա միայն սպասաւորեա , զնորօք շրջեա , զնոսա յարմարեա , և քաղցր բանիւք պաշտեա , զի թողութիւն մեզաց և փրկու թիւն տան քո եղիցի : Եւ արդ այսպէս յօրինեա զընդունելութեան կոչունս զպատարագացն , և մի ըզ քոյաւորս և զմեծամեծս յընդունելութիւն թաւառացելոցն և աղքատացն մուծաներ . այլ նոքա եղիցին գահերէցք , և նոքին բարձրագլուիւք . նոքա 'ի վերոյ , և նոքին 'ի ներքուստ . զնոսա միայն մոյծ աղաչանօք , և զնոսա միայն յղարկէ աղերսանօք : Եւ եթէ այսպէս ընդունիցիս , ոչ եթէ ետուր , այլ առեր . ոչ եթէ ծախե-

ցեր , այլ մեծամեծ շահս ժողովեցեր , և Թողութիւն ընկալար : Այսմ պար ամենայնի ասէր Վրիտառս՝ եթէ յարժամ առնիցես ընդունելութիւն , մի կոչեր զմեծամեծս , զի մի զբաղմամբք նոցա աղքատքն արհամարհիցին . և դու վասն աշուանսց իբրև զօրինազանց դատիցիս , ըստ այնմ որ ասէ՝ եթէ որ զհանդերձս պայծառս ունիցի , ասիցէք եթէ դու նիստ աստ պատուով . և ցաղքատն ասիցէք եթէ երթ նիստ առ պատուանդանին . և զայս առնելով , ասէ , ոչ խղճիցէք յանձնեալեր , և լինիցիք գատաւորք չարեացն խորհրդոց . զի ՚ի մեծամեծացն աշուելով մեղս գործէք՝ յանդիմանեալք յօրինացն իբրև օրինազանցք :

Այս արդ մի ինչ այսպիսի դատապարտութիւնք ՚ի կոչունս աղքատացն ունիցիս , զաղքատսն և զմեծամեծսն ՚ի միասին ժողովելով . զի մեծամեծքն մտեալ՝ բարձ և պատիւ ինդրեն և գահերիցութիւն և սնափառութիւնս և յարգանս և սուտակասպասութիւնս ՚ի քէն պահանջեն . և աղքատքն նստին ՚ի ներքս զօղեալք և խոնարհեալք լուծեամբ : Այլ է բարւոք կոչ ընդունելի . ոչ որ որոմն ընդ ցորենոյն սերմանէ , և փուշ ընդ որթով տնկեն . և ոչ քեզ պարտ է սուտակասպասութիւն և սնափառութիւն ընդ խոնարհութիւն և ընդ ապաշխարութիւն մեղաց քոց խառնել . խափանիչք են միմեանց և ապականիչք . անհնար է քեզ միով ակամբ յերկինս հայել , և միովք յերկիր . և յայնմ աւուր միանգամայն մարմնաւորացն և հոգեւորացն հաճոյանալ : Հոգեւորքն աղաչեն և մաղթեն զքեզ յերկինս տանել , և մարմնաւորքն սուտակասպասութեամբ և սնափառութեամբ և բաղում ստաբանութեամբ և սուտ յարգանօք յանդունդս քարշեն . հոգեւորքն ՚ի լոյս հրաւիրեն , և մարմնաւորքն ՚ի խաւարն առաքեն : Այսպիսի խափանիչք քեզ փաստկարք են յաւուր ընդունելութեան աղքատսց զմեծամեծսն կոչելով : Այլ զաղքատս սփոփեա , զաղքատսն հանգուցանել , զաղքատսն աղաչել , հաց քաղցելոցն բրդել , զմերկսն զգեցուցանել , զանյարկսն ընդ յարկաւ մոծանել : Այս յայնժամ կարդասցես , և Խժ լուիցէ քեզ . և մինչ չև խօսեալ իցես , ասասցէ եթէ ահաւասիկ հասեալ եմ :

Այսպիսի շահաւոր են ընդունելութիւնք աղքատաց ,

և մերձ առ ան աղօթք նոցա, զոր և մարգարէն ասէ .
 “ Երանի որ խորհի զաղքատն և զանանկն, յաւուր չա-
 րէ փրկէ զնա տէր . երանելի առնէ զնա ’ի վերայ երկ-
 րի, և ոչ մատնէ զնա ’ի ձեռս թշնամեաց իւրոց ” :
 Եւ այս են երանութիւնք վասն կերակրելոյ կարօտե-
 լոցն, զոր և Վրիստոս իւր համարի : Իսկ ընդ անկարօ-
 տիցն կոչնոց զինչ շահիցիս, և կամ որ օգուտ գործիցի,
 զի ընդունելութիւն քաղցելոցն է շահաւոր, և ոչ յա-
 գելոցն . և Վրիստոս ոչ ասէ՝ եթէ զյագեալն կերակ-
 րեցէք, և ոչ ասաց եթէ զարբեալն արբուցէք . այլ
 զծարաւեալն տեսէք և արբուցէք, զմերկն տեսէք և
 զգեցուցէք, և օտարատեսութիւն արարէք : Եւ յայի-
 սիքն են վարձուց և երանութեան արժանի, և ոչ յագե-
 լոց և անկարօտից զմայլութիւնք . զի որ զաղքատն և
 զկարօտեալն կերակրէ, զօտարսն և զհիւանդսն, ոչ
 զմարդ՝ այլ զՎրիստոս ընդունի, զՎրիստոս կերակրէ,
 զՎրիստոս զգեցուցանէ, զՎրիստոս սփոփէ, զՎրիս-
 տոս մխիթարէ, զՎրիստոս հանգուցանէ, և Վրիս-
 տոսի սպասաւորէ . զի անսուտ է բանն տէրունական :

Եթէ Վրիստոս է զոր ընդունիս, ոչ է քեզ պարտ և
 արժան ’ի Վրիստոսի ընդունելութիւն զժողովս զեղիւե-
 ցելոցն ժողովել, զնոսա ’ի նեղքս մուծանել, և զՎրիս-
 տոս թողուլ արտաքց զաւթին : Եւ քա մեծարանօք ’ի
 վերոյ, և Վրիստոս արհամարհանօք ’ի խոնարհ . նոքա
 պատուով ’ի բազմականի, և Վրիստոս արհամարհա-
 նօք առ պատուանդանի . նոքա անդ ’ի վեր սփոփանօք
 սպասաւորին, և Վրիստոս աստ ’ի վայր նստի գլխար-
 կեալ : Եւ է պարտ այսպիսի արհամարհանօք ընդունել
 զՎրիստոս, զի ’ի սրտմտութի և ’ի բարկութիւն զար-
 ւելանես, և ոչ յողորմութիւն և ’ի թողութիւն մե-
 ղաց : Սի եթէ ողորմութեան է ընդունելութիւնդ,
 զի կաշես տեսողս բազումս, և հատուցումն ’ի մարդկա-
 նէ ընդունիս : Եւ նա ուսուցանէ զքեզ ՎՊ . “ Օգոյշ
 լիւր, ասէ, ողորմութեան՝ մի առնել առաջի մարդկան .
 զի որ յաչս մարդկան լինի, և հատուցումն ’ի մարդկա-
 նէ ընդունի . այլ եղիցի ողորմութիւնն քո ’ի ծածուկ .
 և հայրն քո որ տեսանէ ’ի ծածուկ, հատուցէ քեզ
 յայտնապէս ” :

Եւ որ մի զրկիք յայգպիսի վարձուց, և մի տեսողս ու-

ղորմութեան քում ժողովել . այլ զգուշութեամբ մատակարարեալ ի ծածուկ , զի ի մօտ է գոյն , գողանայ զվարձս քո . գարնակալէ աւազակն , յափշտակէ զղորմութիւնս քո . մերձ կան նենգիչք նենգել , և հանել զբարին քո ի քէն . շրջանակաւ ամբարիշտքն շրջին , և ջանան զրաջան առնել զքեզ և սնապաստակ ի վաստակոցն : Այլ յամենեցունց պատրաստեալ երկիւղիւ , պատրաստեալ իմաստութեամբ . և զգոյշ լեք յախտէն մարդահաճութեան և ի դիւհն սնափառութեան , զի մի դարձուցանիցեն զբարիքն քո ի չար , և մի զլոյսն քո ի խաւար . զի եթէ լոյսդ որ ի քեզ տսի՝ խաւար իցէ , իսկ խաւարն որչափ ևս իցէ . զի եթէ ողորմութիւնդ քո չարիք եղեն , չարիքն որչափ ևս ինչ լինիցին : Այդ վասն այսորիկ ծածկեալ յամենեցունց զղորմութիւնս քո . և որպէս ոչ կամիս զպղծութիւն մեղաց քոց ցուցանել , և մի զողորմութիւն ապաշխարութեանդ տալ զիտել . այլ ծածկեալ զառաքինութիւն ապաշխարութեան իբրեւ զմեղացն զազրութիւն . և յամենայն ժամ ընդունելի լինին ապաշխարութիւնք քո , և գտանես մեղաց քոց թողութիւն : Այլ առ հաճոյ սնափառութեան զկոչունս ընդունելութեան արասցես , և մի ի ցոյցս մարդկան զտուրս ողորմութեան արասցես աղքատացն , և մի զմեծամեծս և զգոյաւորս յընդունելութեան կարօտելոց աղքատաց բաշխեսցուք և կոչեսցուք . և մի զխոտանսն կալոյ կամ հնծանի նշուիրեսցուք , և զամենայն տուրս պտղոց եկեղեցւոյ կամ քահանայից մի չարակնեսցուք , որով լայեն յանդիմանեցաւ . և զպէրն և զուղիղն ի հօտից անձանց մերոց մի թողուցումք , և զանօգուտն և զվտիտն ընդունելութիւն աղքատացն արասցուք և կարօտելոցն զենցուք . և մի յազահութենէ և յափշտակութենէ և յանիրաւութենէ ընչից ժողովելոց յանձային ընծային մատուցուք . զի պիղծեն ամենայն զբկողք և ինչք ոոցա առաջի նշ : Իայց զայս ամ ըստ հաճոյիցն նշ արասցուք , որով նա հաճեացի և ընկալցի , և թողութիւն մեղաց արասցէ : Արեւութեամբ և անմեղութեամբ կացցուք , և փառք և պատուք զերկինս ժառանգեսցուք , և խոստացելոց բարեացն արժանաւորեսցուք հասանել ի Վերիստոս (Խոստ ի տէր մեր . որում վայելէ փառք և պատիւ այժմ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից . ամէն :

ՎԱՍԵ ՓՈԽԱՑ ՆԻ ՎԱՇԻԻՑ

Յոյժ չար են ախտք ընչասիրութեան, և անհնարին չար են քան զամենայն փոխոյն սոկոսիք, որ հանապաղ հայհոյեալ բառքասի 'ի հին և 'ի նոր կտակարանս. և պատուհասեալք պատժին չարապէս խնդրողք վաշխիցն և փոխոցն՝ որ ընդդէմ պատուիրանացն նոյ զարծաթա իւրեանց 'ի վաշխու տան, և տոկոսեօք անդէն պահանջեն, և անականածելի ուտեն զմարմինս տնանկաց, և ըմպեն զարիւն նոցա անողորմ. և ոչ աւակնդիր ընին յգեկիելի հոգեւից մարգարէին՝ որ ընդ մեծամեծ չարեօք դնէ զփոխոցն սոկոսիան, և ընդ կռապաշտիցն համեմատէ պրծութեամբքն ասելով՝ եթէ 'ի կուռս տունն խրայելի պղծեցաւ, և վաշխ ու տոկոսիս պահանջեաց ի յաւիտեանս ասէ՝ թէ մի տացես վաշխ ընկերի քում, զի անօրէնութիւն է առաջի նոյ. զոր և արտաքս կացուցանէ յերկնային խորանացն՝ որք վաշխ և տոկոսիս պահանջեն: Իսկ որ զարծաթ իւր 'ի վաշխու ոչ տացէ, և կաշառ 'ի վերայ իրաւանց ոչ առնու, նա մի սասանեսցի յաւիտեանս: Եւ միւս մարգարէն ասէ. որ 'ի վերայ լեւրանց զոհեալն ոչ եկեր, և զգրաւ պարտապանին դարձոյց, և վաշխ և տոկոսիս ոչ պահանջեաց, որդար է նա, և կելով կեցցէ. իսկ որ զվաշխ և զտոկոսիս պահանջեն, դիմադարձ են պատուիրանացն նոյ, և հակառակ հոգւոյն հրամանացն. զի զարգելեալն 'ի հոգւոյն հրամանացն չարաչար 'ի կիր արկանեն անօրէնութեամբք:

Եւ այնչափ անօրէն են ախտ փոխոց տոկոսեաց, մինչև յամուլ արգանդէ խնդրէ որդի բռնութեամբ, և յապառաժ քարանց պտուղ որոնէ, և առանց սերման կամի արդիւնս ժողովել, և յարուաց ծնունդս պահանջել, և 'ի քարէ կաթն կթել, և 'ի վիմաց սոր ստանալ. զթիւ արծաթոյն զոր տուեալն է՝ լիով ընդունի, և առանց

սերման ժտի արդիւնս ժողովել, և ընուլ զտուն իւր ա-
նօրէն ստացուածովք : Ի պա նստի խորհի նախ բազմա-
ցուցանել զընչիցն առաւելութիւն, և ապա ընդ անօրէ-
նութեանցն առնել ողորմութիւնս տնանկաց և պատա-
րաքս հաշտութեան, զոր յանդիմանէ Երայի ասելով՝
Թէ “ Եր մատուցանէ ինձ զյափշտակեալն պատարագ ,
այնպէս զազրալի է՝ որպէս Թէ շուն որ մորթիցէ , և
կամ Թէ հարկանիցէ որ զկառտին մարդոյ , : ( ) Ի լաւ
է աղքատաց անտես լինել յողորմութենէ , քան Թէ
յափշտակութենէ ընդունել ինչ : Ի աւ է քահանայից
'ի սովոր մեռանել , քան Թէ յանարժանիցն կերակրել :
Այր ուրուք , ասէ , զայլոյ առեալ և այլուք բաշխիցէ ,
ոչ եթէ վարձս ընկալցի , այլ պատիժս և տանջանս սառ-
տիկս . զի հուր այրիչ և սուր սատակիչ են ծնունդք փո-
խոց : Եւ որ յընչիցն անիրաւութեանց զամ պաշտել
համարիցին , առաւել բարկացուցանէ . “ ( ) ատուեա ,
ասէ , զտէր 'ի քոց արդար վաստակոց , և հան նմա պը-
տուղ 'ի քոց արդարութեան արմտեաց , : ”

Ի խորհիր զյափշտակութիւն ժողովել, և ապա
առնել ողորմութիւնս վասն մեղաց թողութեան . զի ոչ
երբէք հրով հուր շիջանի , և ոչ վիրօք վէրք բժշկին , և
ոչ մեղօք մեղք սրբին , և կամ անօրէնութեամբ անօրէ-
նութիւնք քաւին . քանզի յոյժ չար են վաշխիցն անօ-
րէնութիւնք , և որպէս երկունք յղոյ են ժամադրու-
թիւնք նոցա : Եւ եթէ աղքատ ևս իցէ փոխապարտն ,
'ի ծուփս և 'ի հոգս մաշի հանապաղ . անքուն և դառ-
նաքուն 'ի գիշերի ննջին նորա . տխուր և տրտում և
մտայոյզ 'ի տուրնջեան շրջի , և ոչ գիտէ յո երթայ :
Երբեմն սուղ ինչ զպախրէն կամի վաճառել , զի հա-
տուսցէ զվաշխիցն տոկոսիս . և երբեմն զանօրէն գողա-
նայն ախորժէ՝ զօգիսն կորուսանել և դիմադարձ լինել
այ վասն պահանջողի վաշխի փոխիցն . և երբեմն խորհի
գաղտագնաց լինել 'ի տար աշխարհ : Եւ ըրի թախառա-
կան յաղագս պարտուցն բռնութե , և 'ի բազում խոր-
հրդոցն վարանիցի , և մտացն չփութեցոյ զաղօթման առ-
նա՞ծ մոռանայ . և յորժամ ձայն ոտիցն հարկանի , նա
'ի ներքս սրտաբեկ լինի յերկիւղէն . և Թէ արտաքց
տեսանէ փոխառուն զփոխատուն , փախչի և Թաքչի իբ-
րե 'ի տարակուսանաց աղէտիցն , և սիրտն Թափեալ

զգողի հարկանի , և կայ պիտարկեալ և լեզուակապ . և ումենեւիմք , յերեսս նորա նայել ոչ իշխե և ոչ համարձակի , զի տոկոսիքն վաշխիցն բազմացան 'ի վերայ նոյրա , և ոչ ինչ ունի հատուցանել և հաճել զփոխառուն :

Եւ արդ տես , ով պահանջողդ վաշխից , եթէ քանի տարակուսանօք և ընդ վշտօք զեզաւորն արկանես , և քեզ քանի կողկողանաց և աղէտից ետ պատճառք՝ զի մահարձդ նայ և բազում մեղաց պարտապան , արկանելով 'ի վերայ փոխոցն վաշխ , և վաշխիցն վաշխ , չար ծննդօք չար թոռունս ծնուցանես . և այս եւն օձք՝ ծընունդք իժից : Իժից ծնունդք զորովայն մօրն ծակեն եւլանեն , և փոխոցն ծնունդք զոգիս վաշխաժողովացն պատառեն և սպանանեն , և դառն տանջանացն և ահեղ հրոյն պատրաստեն . զի դառն արուեստ և անօրէն մշակութի ստացաւ , որ առանց երկրի տնկեալ յանդրդնի և առանց սերման հնձել . որոյ սերմն ժանտ է , և հունձք չարաչաք , և մշակք անօրէնք , և սուտանայ սաւ տարիչ , վարիչ և յորդորիչ անօրէն հնձողաց զչար փոխոցն տոկոսիս : Եւ վառէ իբրեւ հրով անօրէն վաշխիցն ցանկութեան , և հանապազ սուր և հուր ժողովէ յշտեմարանս , և չարաթոյն սատակիչս քան զօձս և զիժս և ծնունդս քարթից ժողովէ 'ի տունս փոխոցն և տոկոսացն : Եւ ոչ լուաւ զօգուումն մարդարէին՝ որ թեւս որպէս զաւաւանոյ ըզձանայր հեռանալ 'ի քաղաքաց , վասն զի ոչ պակասեաց 'ի հրապարակայ նոցա վաշխ և նենգութի . և ոչ զաղաչանս նորուն առ անձ , զի 'ի վաշխէ չարէ փրկեացէ զանձինս նոցա . այլ զաչս խցեալս և զականջս կախուցեալս անդադար ժողովէ զվաշխիցն տոկոսիս :

Ով չար ախտի անօրէն ստացող . յորմէ պարտ երերկիւղիւ հեռանալ 'ի տոկոսեաց գթով , նա բազում ցանկութեամբ ընդ շահից վաշխիցն ընտանենայ , որ զուշն ապշեցուցանէ չհայել 'ի պատուիրանս նայ . զսիրտն յիմարեցուցանէ չյիշել զօր ահեղ դատաստանին . ըզմիտան քարացուցանէ 'ի գութ կողկողեալ եղծօրն խոնարհել . խնու զլսելիս և զտեսանելիս . յամեթոյ տեսու զացն չամաչէ , այլ յանդգնեալ հղանեալ ժողովէ և գանձէ հուր յաւիտենական՝ ոգւոյն թշուառացելոյ : Եւ որպէս երկրագործքն յաղաքս անձրեաց աղաչէն և մահութեն յայ վասն սերմանցն և լիութեանց աշխարհի , իսկ

վաշխաժողովն կարօտութիւն և տարակուսանա և սոսիս սաստիկս և հարկապահանջս աշխարհի բղձանայ, զի 'ի գործ և 'ի շահ վաշխիցն ինչքն անկանիցին : Ի ժամ փոխոցն տալոյ զուարթերես կեղծաւորի . և յորժամ ժամադրութի վաշխիցն հասանիցէ, տեսանելով զչքաւորութիւն և զտարակուսութիւն պարտապանին՝ ոչ ողորմի, և ոչ երդմանն հաւատայ մաղթողին, ոչ խոնարհի յաղաչանս վարանեցելոյն . այլ դժոխեալ անխոնարհելի և անհաշտ, և իւր ծառայ զփոխառուն համարի փոխատուն : Վննէ եթէ զինչ ինչք նորա իցեն նմա արժանի . հետազօտէ՝ թէ ուր տարեալ թագուցանէ . արտաքոյ զգուրս պահէ, 'ի մէջ բազմութեանն թշնամանէ, 'ի սիրելիսն ամաչեցուցանէ, 'ի հրապարակսն խեղդէ :

Չար պատահումն 'ի տուն, 'ի կեանս չար քան զմահ տեսանէ փոխապարտն . ատէ զաւուրն ժամադրութիւնս, երկնչի յամօթոյն, երեսքն խոնարհի տեսանել 'ի պահանջողն . աչքն պատուակին իբրև շուն ըմբռնեալ 'ի տեղին, ամօթովն աղափարի : Տեսէք զողորմելի տեսումն . տեսէք զչար մեքենայսն սատանայի . տեսէք զանօրէն շահսն նզովից . զի մոլար ախտիւն անամօթացեալք զընչաւետն աղքատացուցանեն, զաղքատն մերկացուցանեն, զմերկն խեղդեն, և յարտասուաց արծաթ ժողովեն և բերկրին ընդ անօրէն շահիցն յաճախութեանցն : Եւ անօրէն վաշխիցն չարեաց՝ որ է որու գայթ մահու ստացողաց, և ոչ իմանան . խեղդ է անձանց, կապանք հոգւոյն, առիթ գեհենին, առաջնորդ խաւարի, և պատրաստող ամենայն տանջանաց և յաւիտենական ամօթոյն :

Եւ ան որոյ բազում զգուշութեամբ փախիցուք յընչից տենչանաց . փախիցուք 'ի չար ախտէն յախմանէ . փախիցուք 'ի չարաժանի գազանէն . փախիցուք 'ի սատանայական մեքենայէն : Օ՛ի վաշխ չար օձին է վարդապետութեան . վաշխ գիւտք էն գիւական . վաշխ թշնամոյն են սերմանք . վաշխ առհաւատեցեայ է տանջանացն . վաշխ խափանիչ է բարեպաշտութեան . վաշխ ճանապարհ է գեհենին . վաշխ զրկումն է արքայութե . վաշխ ամբոխումն է մարմնոյ և սատակիչ հոգւոյ և մերժումն ամենայն արդարութեանց : Եւ զփախիցուք

յնժամարտ յախտէ՞ յայդմանէ , 'ի վարդապետէ խաւարէ , 'ի մարդասպան մօրէ : 'Աղաչեմ' մի ախտասցուք զհիւանդու թիւնն զայն . և եթէ 'ի ներքս անկեալ իցեմք յախան , արտաքս փախիցուք : Իսկ որ նոքօքն վաղին չարաչար , արժանի են սգոյ և ողբալի արտասուաց . զի զոր օրինակ սուր առեալ' և զինքն խոցոտիցէ , այսպիսի է չարու թիւն ախտին , և բազում գլուխ ստացեալ ունի . ագահ է' սոյն և կռապաշտ առնէ . անամթ է' սոյն և գազանամիտ առնէ . անագորոն է' սոյն և անողորմ առնէ . անիրաւ է' սոյն և յափշտակող առնէ . անձնասէր է' սոյն և քրիստոսատեաց առնէ հակառակ կամացն նոյ :

Եւ արդ զինչ ասացից . չէ մարդն այն քրիստոնեայ' որ վաշխս ժողովէ անիրաւութեամբ . այլ բազին է այն պիսին սատանայի լի մարդազոհիւք , և գերեզման լի նեխեալ մեռելովք , և նմանեալ բորբոքեալ հոյ գեհե-նոյն' որ զամենայն ինչ ծախէ , և երբէք ոչ յագենայ :

Օ արհուրեսցուք , սիրելիք , եթէ ուր երթեալ տարաւ զմեզ ընչիցն ցանկութիւն . զարհուրեսցուք և բազում զգուշութեամբ զարմատն խլեսցուք , զի մի զարգացեալ ծայրիցն' զմեզ 'ի վայր դարահոսեսցեն յանդունդս 'ի հօւր գեհենին :

Եւ արդ զինչ արասցուք , և կամ որով օրինակաւ ըզչար արմատն խլեսցուք . զի իբրեւ ընդ օձս և ընդ գազանս խօսիմք , և ոչ ընդ քրիստոնեայս և ընդ քրիստոսասէրս' որ հնազանդին հրամանացն նոյ : Սատերազմին բարբառեալ ասելով . եթէ ոչ դառնայ առ մեզ արծաթն վաշխաւ , ապա և 'ի տալոյ իսկ արգելումք զփոխն , և ոչ ողորմիմք եղբօրն կողկողելոյ : 'Այդ բարբառ անօրէն և հակառակ կամացն նոյ . այդ բարբառ ծնունդ է սատանայական կամաց' որ յնոյ հեռացուցանէ . այդ բարբառ չար թշնամոցն է սերմանք , զի զձեզ 'ի ճշմարտութենէն մոլորեցուցէ . քանզի այդ իսկ են խորհուրդք չարին վարդապետութե ընդդէմ պատուիրանացն նոյ : ( ) Ի 'Քրիստոս ասաց . թէ տացէք փոխ այնմիկ' ուստի ակն ունիք անդրէն առնուլ զկշիռն , զայդ և մեղաւորքն առնեն . իսկ դուք , ասէ , տուք փոխ այնոցիկ' ուստի ակն ոչ ունիք առնուլ , յորժամ զմիմեանց բռնն բառնայցեմք , և կատարեմք զօրէնսն 'Քրիստոսի' որ ասէն , թէ ձեր ա-

առաւելութիւնդ եղիցի չքաւորացն կարօտութիւն , զի եղիցի հաւասարութիւն երկոցունց : Եւ արդ 'ի միտ առ , զի ոչ եթէ չափով ինչ հրամայէ ողորմել քեզ աղքատին , այլ քու՞մ ընչաւէտութեանդ հաւասարել զչքաւորութիւն նորա . զի Ծծ եղբայր քո անուանեաց զաղքատն չքաւորն , և անդամ յանդամոց քոց . և քեզ չէ օրէն զանդամն քո մերկ տեսանել և անտես առնել , և կամ զրկել 'ի բաժնէ ընդիցն . զի եղբայր քո կոչեցաւ : Եւ արդ թէ եղբայր քո համարիս , մի հեթանոսաբար անկուշներ 'ի պատուիրանաց Ծոյ . այլ կալ քրիստոնէաբար զհրամանսն տեսան ' որ ոչ զպակասութիւն աղքատին հրամայեաց լնուլ , այլ և առաւել ևս բազմաց : Եւրդ զայս հրաման ունիտ Ծոյ , և դու զքիտն ևս կամ տաս չարաչար վաշխիւ , և կամ փակեօ անօրէն և անԾաբար : Եւ անամթիս ևս ասել ' եթէ փոխ առնուս . զայն քաջ սիրես , եթէ տամ մին ' և երկուս առնում , քան եթէ ոչ տամ : Իսկ նա զժաման վարանսն կամի փարատել , և առ նեղութեանն յակամայ առնու . բայց դու եթէ Ծծապաշտես ' հայեաց 'ի պատուիրանա Ծոյ , զի ձրի իսկ հրամայեցաւ տալ տարակուսելոցն , և թափել 'ի սրահանջողաց բռնութենէն . զի և դու 'ի թշնամոյն գերծանիցիս , որ հանապազ յաշխատութեան պահէ քեզ ' ժողովել և ապուել ' և գանձել զայլոյ ինչս , և վայելել և ոչ երբէք . զի ոչ ակն տեսանելով յաբի , և ոչ արծաթասէրն ժողովելով և առնլով զայլոց : Իբր ժոխք են անձինք ագահաց , և ոչ երբէք շատանայ , և ոչ երբէք տեսն շատ :

Ինդէր տարածանիս . յաղագս էր անօրինիս , ով թը շուառական . զի ժողովես զանպտղութիւն արծաթոցն առիթ յաւիտենական գեհենին : Իիր դու առաջի աչացդ զԻշխոսոօրի դատաստանն . զինչ պատասխանի տայցես ' յորժամ զքե շուրջ գայցեն զրկեալքն 'ի վաշխից ամբաստանելով զքէն առ գառաւորին . զինչ առնիցես , ով թշուառականդ , իւ աղաչեացես : Ինդ ոչ աղօթք , ոչ ինչք , ոչ մեծութիւնք . անապատես 'ի սիրելեաց , հեռի յօգնականաց . առանց խօսնակի , առանց պատասխանուոյ . ամաչեցեալ , արտում , տխուր , միայ-

1 Յայլում օրին . պահել :

Նապեալ, առանց համարձակութեան . զի ուր և 'ի շուրջ
առնիցես զակն՝ յայտնապէս տեսցես զչարեացն զպատ-
կերս՝ զոր գործեալ իցես . աստի տեսանես զորքոցն ար-
տասունս , անտի զայրոցն հառաչանսն , այլուր զկոփեալն
'ի քէն զաղքատն , զծառայան զոր չարչարեցեր , զգրա-
ցիան զոր բարկացուցեր . ամենեքեան քեզ 'ի վերայ յա-
րիցէն , և գծնդակ 'ի վերայ չարեաց քոց զհետ քո շար-
ջիցին հանապազ . զի զոր օրինակ շուք իւր անմեկնելի
է 'ի մարդոյն , նոյնպէս և մեզքն անմեկնելի զհետ եր-
թան զողոյն . յայտնապէս զկերպարանս բազմութեան
մեղացն ցուցանէ ամենայն հրապարակին : Ասան այնու-
րիկ ոչ որ կարէ ուրանալ անդ զչար գործոցն զպղծու-
թիւնսն . այլ կապի լեզու չարախօս , կարկի բերան ա-
նօրէն . դողայ մարմին յանցաւոր , զի իւրաքանչիւր ու-
րուք մեղք վկայեն զգործելեացն , ոչ բարբառ ինչարձա-
կելով . այլ որպէս 'ի մէջ օդեացն երևի այծեացն սևու-
թիւնն , նոյնպէս և մեղաւորացն անձինք խաւարազգե-
ցեալք և պատեալք 'ի մէջ լուսազարդեալ հրապարա-
կացն երևեսցին : Այլ արդ ընդէր վասն ծփական կենցա-
ղոյս և կորստական արծաթոյր մատնիս աններելի տան-
ջանաց և յաւիտենական ամօթոյն . ընդէր ոչ ուրանաս
'ի չար ախտէն ընչասիրութեան . ընդէր ոչ հեռանաս 'ի
գթոց վաշխի շահիցն՝ որ զքեզ առաւել քան զանօրէն
դատապարտէ 'ի հուր ասեղ հնոցացն :

Եւսլ ասիցես . եթէ ցրեցից զընչիցն առաւելութիւնն՝
արհամարհիմ , աղքատանամ և կարօտիմ . ոչ լուար
մարգարէին որ ասէ , եթէ “ Այ տեսի զարդարն արհա-
մարհեալ , և ոչ զզաւակ նորա թէ մուրանայ հաց , :
Եւսլ թէ և յաղքատանալն հասեր , քեզ լաւ է կողկո-
ղել և թափառել , շրջել և մուրանալ յողորմածաց , քան
եթէ 'ի դառնութէ անօրէն վաշխիցն կերակրել : Եւսլ
ունիս ձեռս , ունիս ոտս , ունիս արուեստ . գործեա ,
վարձեա , սպասաւորեա , և ուտես : Այլ հնարք են
մարմնոյդ դարմանոյդ , եթէ կամիս վաստակել : Օյ ե-
թէ միջիմն չնային ինչ զեռուն է՝ զինքն կարէ կերակրել ,
և մեղուքն զնշխարս իւրեանց կերակուր թագաւորաց
ընձեռեն , որք ոչ ձեռս և ոչ գործիս արուեստից ունին
ստացեալ . իսկ քեզ ետ նձ ձեռս և գործիս և միտս ամե-
նահնարս , անմեղութեամբ հաւասարեա զնոռնդ կեն-

ցաղոյս : Այս արդ զոր գիտես պատասխանատուութիւն
 յաղագս քոյոյ ուղղութեանդ, որում հրամայեցաւ զօր
 ծել և տալ ում պիտոյ իցէ . դու և անձինքում ոչ ես
 բաւական : Այս մտտնիս ահեղ աղէտիցն յաղագս փո-
 խոյն վաշխիցն՝ որ հանդերձ մարմնով և հոգևով զքեզ
 արկանեն 'ի հրացան 'ի հնոց տանջանաց, ուր է լալ ան-
 դադար և կրճտել զատամունս, յորմէ զմեզ փրկեացէ
 շնորհք և ողորմութիւն հոգւոյն սրբոյ . որում փառք և
 զօրութիւն յաւիտեանս յաւիտենից . ամէն :

ՅԱԼԱԳՍ ՄԻԻԹԱՐՈՒԹԵԱՆ ԱՂԺԱՏԱՑ

Չոր ատայից, և կամ զոր պատմեցից, և կամ զոր թողեալ արհամարհեցից. և զոր ոչն կարծեմ կարևոր՝ այն զեղու իմ շարժէ, և զհոյս 'ի խորհուրդս իմ ժողովէ։ Եւ քանզի կարևոր տեսանեմ զմիտս ճառիս, կամաւ և ես խօսեցայց և պատմեցից զնեղելոցն զվհատութիւնս, զչքաւորացն զչարչարանս յիմարութիւն անօրէնութեան, մինչև առ յոյժ անմտութեան յաճ ևս հայհոյութիւն առնել. և կոչեն զնա աչառող և ակնառու մեծատանց ընչասիրաց։ Եւսեն. ա՛նձ զմեծատունս սիրէ, և նոցուն աչառի, և զվաստակս նոցա յաջողէ, և ոչ հայի 'ի զրկման տառապելոցն, այլ արհամարհեալ անտես առնէ։ Եւ յսպիսի անօրէն բարբառոյն ուրանան զձշմարտութիւնն և զարդարութիւնն այ, և զստուգադործութիւնն նորա կարծեցուցանեն անօրէնութեան գործակից. և այսու առաքեն հայհոյութիւն 'ի բարձունս, և խօսին զայ անիրաւութիւն. այսու 'ի ձշմարտութեանն այ ուրանան, և յանդունդս հերձուածողացն ընկրդմին։ Օ՛ր զձշմարտութիւն արդարութեանն այ ոչ հրեայն կարէ ուրանալ և ոչ հեթանոսն. զոր հայհոյողն ամպարշտեալ ուրանայ, և զարթուցանէ զսաստիկ սըրամութիւնն այ 'ի վերայ ոգւոցն կորուսելոց։

Եւ արդ էր խօսիս զայ անիրաւութիւն, ով չքաւորդ և աղքատացեալդ. միթէ զքեզ զրկեաց ինչ ա՛նձ յիւրոցն. ո՛չ ապաքէն մեծատանց և աղքատաց միապէս բարժանեաց իբրեւ եղբարց՝ աչս ամենեցուն զնոյն, ձեռս և ոտս զնոյն. յարեգակնէ և յօդոյ և յանձրեաց առհասարակ վայելեմք. ամենեքեան յերկրէ և յ'գլխայ. ամենեցուն մի մկրտութիւն և մի ջնորհք և մի մարմին և մի արիւն Վրիստոսի. ամենեցուն մի երկիր և մի երկինք և մի հիւթ ամենայն։ Եւսա այս են աստուծոյքն

զոր շնորհեաց հասարակաց՝ աղքատաց և հզօրաց։ Լ՛ըդ ի՛ն զրկեաց զբեզ, և եղև աչառող մեծատանց։ Լ՛սլ գիտեմ եթէ ոչ ինչ ունիս ասել առ այս․ բայց ասեա, իսկ ուստի է սմա մեծութիւն։ Ի միտ առ․ ոչ եթէ զնա տարաւ անձ, և եղոյց ինչս բազումս և ետ նմա, և զբեզ զրկեաց․ այլ ոմանց յազահութենէ և յափշտակութենէ է մեծութիւն, և ոմանց յանդոյլ վաստակոց, և ոմանց՝ ի հայրենի ժառանգութենէ։

Իսկ ընդ այն զի ես տրտմեալ դու, որ յանրնչութեդ ես և յանհոգութեան, ի հանդարտութեան և ի խաղաղութեան, դիւրաւ և սակաւաւ վարեա՝ զկարևոր պիտոս մարմնոյդ։ Իսկ մեծատանցն գօուարաւ յօրինին ճաշք և ընթրիք, և լի բազում հոգովք են վայելք նոցա․ և մանաւանդ եթէ ի սպանութենէ և ի զրկանաց ևս իցեն կերակուրքն՝ խղճիւն հանապազ հաշին և մաշին, և վասն բազում աղքոյ որովայնին բազում մորիկք երկիւղիւ պատեն զմիտոս նոցա․ և կարաձմեռն յամենայն կողմանց կայ ի վերայ նոցա, կասկած ի գողոց, և երկիւղ յառազակաց․ արհաւիրք ի զբարտառաց, տագնապ ի հարկահանաց, մահաւնք ի նախանձողաց, չարախօսութիւնք ի թշնամեաց, նենգութիւնք և վարանք յամենայն կողմանց․ զի ամենեցուն ի նա բացեալ են զբերանս իբրև զվիշապաց, և կամին կրանել։ Լ՛հա առաւել են մեծատանց հոգք և տրամութիւնք քան ըզհանգիստ և զուրախութիւն։ Եւ ուր իսկ է մեծատանց ուրախութիւնն յորժամ հանապազ զերկնից անձրևս խնդրեն, զդառնաշունչ ձմերունս հոգան, զգաշտաց դարմանս հոգան, զգազանաբեկ հօտիցն հոգան, ի հիւնիցն դողան, ընդ խաշնամահն տրտմին, վասն զանձուցն սկեն, ի սրահասելն հաշին․ ուր և ցեց իսկ տիրէ ի վերայ մեծատանց, և երկեղուկս արկանէ։ Օ ինչ ևս առ սաղից վասն ահեղ աւուրն զարհաւիրս և զգառն տղաւմն տանջանայն, որ և աստէն իսկ յահէ պատուիրանայն ապրապիւն և սոսկայ հանապազ՝ յորժամ ընթերցուածք մարգարէիցն և առաքելոցն յանգիմանեալ կշտամբիցեն զանորորմ և զազահ մեծատունս։

Լ՛ըդ ուր է խնդութիւն մեծատանց, և կամ ուր մը

1 Յայլում օրինակի վերին։

խիթարութիւն՝ որում չքաւորդ բաղձաս և ցանկաս, և ընդ հեշտական և ընդ խաղաղական կեանսդ քո տրորտ միս, և եղկելի և թշուառական զքեզ համարիս, և բզբաղմապատիկ իմաստութիւնդ քո արհամարհես : (Ո) Ի ոչ երկիւղ ՚ի գողոց է քեզ, և ոչ կասկած յաւազակաց. ոչ հոգաս վասն դաշտաց դայարոյ, և ոչ վասն լեռանց արօտոյ . ոչ երկնչիս ՚ի հովուաց նենգութենէ, և ոչ ՚ի գազանացն յափշտակութենէ . ոչ սարսէս ՚ի բռնաւորացն բռնութենէ, և ոչ ՚ի գրաւահարկէ իշխանացն . ոչ նախանձութն նախանձին ընդ քեզ, և ոչ զբարբտողքն զբարբտեն . ոչ երկիւղ է քեզ յումեքէ, և ոչ խռովութիւն . ոչ ահ իշխանացն կարէ զարհուրեցուցու նել զաղքաան, և ոչ սաստ տերանց . ոչ հանել որ կարէ յաղքատէն, և ոչ խռովել և սաստել : (Թ) Եծատունք խռովեալք և աղմկեալք, և աղքատն ծաղր առնէ զսքօք . իշխանք ամբարտաւանեալք զայրազնին ՚ի վերայ ընչեղացն, և աղքատն յոչ ինչ համարի զնոսա . երկիր լի գողովք և աւազակօք, և աղքատն աներկիւղ է ՚ի նոցանէ . հրապարակք լի զբարտառողք և բռնաւորօք, և աղքատն անհոգ է ՚ի նոցանէ . դատաւորք զայրացեալք և դաւանացեալք, և աղքատն անղուկ է ՚ի նոցանէ . զի վասն անընչեղութեանն ՚ի բազում խաղաղութեան և յանհոգութեան են կեանք աղքատին, ազատ յամենայնէ և անկասկած յամենեցունց, աննախանձ և անքիւնահան, և անմեղ ՚ի բազում անտից : (Բ) Այլ տառ ունի բազում շինուածոց . ոչ պէտք են նմա փականք աղբից . ոչ տրտմութիւն է ՚ի հիւանդութեան աղքատին, և ոչ խռովութիւն և աղմուկ ՚ի մահուն . այլ ՚ի բազում անհոգութեան են կեանք աղքատաց, և անզբաղ հանգիստ նոցա : (Գ) Ս ամենայն ազատութիւնք աստ :

Իսկ զանաի մեծութիւն և զփափկութիւն և զանանց բարութեանցն զվայելքութիւնսն զոր պատրաստեալ է անդ չքաւորութեանն համբերութեան՝ որ բերան բաւական է պատմել . զի քան զամենայն վայելքութիւնս թաքաւորաց աշխարհիս ցանկալի է և փափաղելի : (Դ) Թէ միայն առանց տրտնջելոյ աղքատութեանն համբերիցէ, թեթեւ և անհոգաբար անցանէ ընդ կեանս աշխարհիս . զի խնդրէ զաւուրն միայն զկերակուրն՝ զոր բազում ցանկութեամբ զարհամարհն իբրեւ զքաղցրա-

Համ ախորժեղով ճաշակէ, և ննջէ անհոգաբար : Իսկ մեծատանցն զմայելելոց և ոչ անոյշքն թուին ախորժելիք, այլ անպիտոյք և տաղտկալիք : Եւ տանեն նոցա մեծագին գինեաւն, թմբրին և յիմարին . իսկ աղքատն դիւրագին ջրովն զնոյն պէտս ծարաւոյն վճարէ, և ըզգաստ և առողջ քան զարեցողն գտանի :

Եւ արդ ընդ էր եղկելի և թշուառական դքեղ Համարիս . զի զկեանս անհոգս և հեշտականս, և կերակուրս անոյշս և ախորժելիս զաղքատին տեսանեմք քան զմեծատանցն . զի սուրբ են յամենայն նենգութենէ, և յազահաց խռովանաց վայելք նոցա : Իսկ մեծատանցն փափկութիւնք նախ այն է՝ զի անսուրբ է և անպարկեշտ, և լի ամենայն պղծութեամբ շուայտութիւնք նոցա . և ապա զի՝ ի յափշտակութենէ և ի զրկանաց ժողովեալ անօրէնութեամբ և ագահութեամբ : Եւ ի բաղմաց քրտանց յօրինին սեղանք նոցա . բազում երկիւղիւ, և սակաւ վայելումն . ազգի ազգի հոգք, և սակաւնչ հանգիստ, և այն բազում ինչ կասկածանօք . զի սակաւ է կարօտութիւն քաղցելոյ աղքատին, և հեշտ հանգիստ քնոյ նորա : Իսկ մեծատունն չե ելեալ ի մահիճն, անդէն պատեն շուրջ զնովաւ խորհուրդք նորա իբրև զԹնամիս և զպատերազմողս, հոգք տանն և ծառայիցն, երկիւղ գողոց և զրպարտողաց, նենգութիւն դրացեայն և իշխանացն . և ամենայն ծուփք մեծութե պատեալ պաշարեն զնա՝ թէ որով հնարիւք զինչ աճեցուցանել մարթասցուք : Եւ հա դառն են մահիճք մեծատան ագահի, և ամենայն ուրեք տրտմութիւն ի վերայ տրտմութեանց յաւելուն . զի տեսանէ փնաս և սխալումն ի տանն և տրտմի . տեսանէ սխալումն յանդին և տրտմի . տեսանէ սխալումն ի խաշինս և տրտմի, և ամենայն ուրեք իբրև ալիք յալեաց առնուն հոգք և տրտմութիւնք : Իսկ զանտի տանջանացն և զհրոյ գեհնոյն զինչ ասացից և կամ զինչ պատմեցից, զոր պատրաստեալ է մեծատանց ագահաց և անողորմից :

Եւ արդ, դու աղքատդ և չքաւորդ, ընդէր նեղիս և տրտմիս և տագնապիս ընդ նաւահանգիստն անընչութեանդ, և խնդրես այնպիսի մըրիկս և ալեկոծութիւն մեծութեան . ոչ է մեծ քեզ զի անհոգ ես ի գիշերի, և անհոգ ի տունընջեան . անհոգ ի տան, և անհոգ ի

հրապարակս . աներկիւղ 'ի ճանապարհի , և աներկիւղ յօթեվանի . անկասկած 'ի բռնաւորաց , և անակնածելի յամենայն զրպարտողաց . և մանաւանդ եթէ համբերութեամբ ևս 'ի փոքր ժամանակիս փորձանաց և աղքատութեանդ տանիցիս : Օ ի մեծ է բաշխել զինչս իւր աղքատաց , այլ մեծագոյն ևս է զանձն աղքատացուցանել խոնարհութիւն , և գոհանալ զայն : Օ այս և տէրն գումլէ . “ Երանի է , ասէ , աղքատաց հոգւով , զի նոցա է արքայութիւնն երկնից , ” : Օ ի եթէ չար ինչ էր աղքատութիւնն , և ոչ Վրիտտոս յամենայնի զաղքատութիւնն ընտրէր . զի նմա մարթ էր 'ի թագաւորական քաղաքի երևել , և 'ի դատերաց թագաւորաց յղանալ , և յապարանս թագաւորաց ծնանել : Վ յա յաղքատ 'ի կուսէ երևեցաւ , և 'ի գձուձ քաղաքի ծնաւ , որ ոչ տուն և տեղի օթեվանի գտանէր , այլ օտարանոց քարաքուի , ուր ոչ մահիձք , և ոչ որորան գտանէր . այլ 'ի քարանձաւ մոռլոս հանգուցանէր զտէրն ամենայն արարածոց , և 'ի հիւսան խղի սնանէր , և գետնագնաց ճանապարհորդէր . և այնչափ իջաւ 'ի խոնարհութիւն՝ մինչև զոտոս աշակերտացն լուանալ ծառայական կերպարանօք : Եւ այսու օրինակաւ ամենեքեան որ կամեցան յերկինս մեծանալ , զաղքատութիւն և զխոնարհութիւն ընտրեցին :

Իսկ դու ընդէր դողաս յաղքատութեդ , որով յերկինս վայելես անհոգաբար , և զերկնից անբաւ բարութիւնն ժառանգես փոխանակ ընդ սուղ ինչ աղքատութեանդ : Վ անգի կրկին նեղութիւնք և հեշտութիւնք մարդոյ , մինն աստ , և մինն 'ի հանդերձելումն . զի կամ զյաւիտենական զանանց բարութիւնն ժառանգեսցես , կամ զաստի անցաւորն . կամ 'ի մշտնջենաւորսն է աղքատանալ և նեղել , և կամ 'ի սուղ ինչ ժամանակիս . կամ աստ է սգալ և լալ , և կամ անդ . կամ աստ է վայելչութեամբ պայծառանալ , կամ անդ . կամ աստ համբերել նեղութեանց և տանել , կամ անդ : Իրպէս Եղիա մարգարէն աստ նեղեցաւ և աղքատացաւ , և յերկինս մեծյաւ փառօք փառաւորեցաւ . նոյնպէս և Յովհաննէս Կրտիչն աստ աղքատացաւ , քաղցեաւ և ծաւաւեցաւ , և յերկինս զանբաւ բարութիւնն ժառանգեաց . սոյնպէս ամենայն մարգարէքն և առաքեալքն ան-

ցաւոր նեղութեամբ զանաւ կենացն զվայելութեան ստացան : Եւ յլե հալիքն մեր առաջինը զաղքատութեան կեանս ընտրեցին . քանզի գիտէին եթէ յոյժ դժուարաւ է մեծութեամբ աշխարհիս զերկնից մեծութիւնան ժառանգել, և ոչ անցաւոր փափկութեամբս զանանց փափկութիւնն վայելել . քանզի ասէ՝ թէ դժուարաւ է առն փափկասիրի զերեսս Վրիստոսի տեսանել, և մեծատանն յարքայութիւնն նոյ մտանել . այլ նեղելոց և աշխատելոց է անտի հանգիստն, և կարօտելոց է արքայութիւն : Եւր աստիճարն ՚ի բանդի են յաղքատութեանն, նոցա ՚ի բաց է դուռն արքայութեանն : Օ ի ոչ անձ աշխարհ է՝ եթէ ՚ի բանդէ տառապանաց հանէ զնեղեալն և զտառապեալն, և ՚ի բանդ դժոխաց արկանէ . այլ ՚ի մնոտի կենացս հանէ, և յանսպառ ուրախութիւնն հանգուցանէ : Եթէ միայն դոհութեամբ աղքատութեանն տանիցին, բազում մեծութիւնք համբարեալ կան յերկինս, և անբաւ ուրախութիւնք :

Եւ արդ որ է ուրախութեան պակասութիւն անընչիդ և աղքատիդ՝ որ հայհոյութիւն ՚ի բարձունս առաքեա, և խօսիս զնոյ անիրաւութիւն : Եւ ստիցեա, թէ յընչիցն բազմութենէ ողորմութիւնս բազումս բաշխէ մեծատունն : Եւ ողորմութիւնք աղքատին առաւել զամսնալի է և ընդունելի քան զմեծատանն : Օ ի յորժամ սիրով զք զտառապեալն տեսանիցէ, և ՚ի սակաւ ընչիցն իւրոց՝ տառապելոցն բաշխիցէ և Զամբիցէ, և զքաղցեալս կերակրիցէ, զանցուցանէ զաւուրս իւր քան զբազում մեծատանց . քանզի ոչ եթէ ՚ի չափս տրոցն նայի անձ, այլ ՚ի կամս տալեացն . և ընդունի զսակաւն իբրեւ զմեծ :

Եւ եթէ ինչս ոչ ունիցիս՝ որով և զկարօտեալն մի խիթարեացես, տունս ունիս՝ յորում զօտարնս հանգուցանես . ունիս Զուր, զոր ծարաւելոցն արբաւցանես . ունիս գութ և ողորմութիւնս, որով լաս և հեծես ՚ի վերայ վշտագնեղցն և ախտացելոցն ախտաժեւաց . զի ողորմութի մեծ է քան զընչիցն բաշխումն : Եւ նախանձիցես, եթէ պատարաքս և պտուղս հանէ մեծատունն ՚ի մեծութենէն : Եւ աւել և յայսմ մարթ է աղքատին զանցուցանել զմեծատամբն : Եւ աստ զանձն քո պատարաք նոյ խոնարհութեամբ և անմեղութեամբ . “ Աս.

տարագ այ այս է, հոգի խոնարհ, : Եւ այս մեծ է քան զողջակէզս խոյոց և զուարակաց. զի մարգարէն զսիրտ սուրբ և զհոգի խոնարհ անուանէ պատարագ ընդ ունեղի և հաճոյ այ : Երեք մանկունքն զանձինս և զհոգիս մատուցին պատարագ այ : Եւ եթէ ընդ պտուղս կալոյ կամ հնծանի մեծատանն նախանձիցիս, * որ մեծ է քան զամենայն բարեգործութիւնս, քան զպատարագս և զողորմութիւնս և քան զպահոց պնդութիւնս՝ պտուղս այ հանել յարմտեաց իւրեանց՝ ի կալոյ և հնծանէ. ուրով հոտոտի անձ ի հոտ անուշից, և օրհնէ անձ զտունս և զվաստակս նորա : Եւ տուն յորմէ պտուղք օրհնութեան ոչ երանեն յեկեղեցիս և ի քահանայս և ի սպասաւորս եկեղեցեաց, անային օրհնութիւնն ոչ մտանէ ի տուն յայն, և ոչ ի վաստակս նոցա, և հանապաղ ի նուազութեան լինի տունն այն : Եւ ասն այսորիկ պատուիրեաց անձ Եւսէսի՝ եթէ “ ( ) առաջինս արմտեաց քոց ինձ տացես, զանդրանիկս հօտից քոց, զարջառոյ և զօշխարի ինձ նուիրիցես. զի յամենայն յոր ինչ միսիցես զձեռն քո, աճեցուցից և բազմացուցից, : Եւ յոյնպէս և Եղովմոն ասէ. “ Եւստուեա զտէր ի քոց արդար վաստակոց, և հան նմա պտուղ ի քոց արդարութեան արմտեաց, . ասէ. “ Եւ ցցին շտեմարանք քո ցորենոյ, և գինւոյ հնծանք քո առաւել բղխեսցեն, : Եւրդ եթէ ինչք չկան քո, ով չբաւորդ, և Եւստուեա պտուղ ի քոց անդամոց. քանզի յաչաց պտուղ է՝ կուրին առաջնորդել և հանել ի դիւր. յոտից պտուղ է՝ կաղին ցուպ մտանել, և զհարկ ոտիցն նորա հարկանել. ի ձեռաց պտուղ է՝ անդամալուծին առաջնորդել, և գօսացելոյն օգնել. ի լեզուէ պտուղ է՝ զմոլորեալն ուսուցանել, զտրտմալն սփոփել. ի լսելեաց պտուղ է՝ լսել վաղվաղակի եղբօրն հրամանի, և խոնարհութիւն կամաց նորա հնազանդել : Եւրդ զայս ամենայն ողորմութիւն առանց ոսկւոյ ամենեցուն մարթ է բաշխել, և վարձս առաւել ընդունել քան յընչիցն ողորմութեանն : Եւրդ զինչ ունիս տսել, զի և պատարագք և պտուղք և ողորմութիւնք աղքատացն դիւրաւ և ընդունելի է քան զմեծատանցն : Եւ ասն որոյ բազում ժուժկալութեամբ համբերեցէք

* Զփրանկեալ հատուածդ որ ձեռն է... ով քաւորդ, և Եւստուեա պտուղ :

նեղութեանց , և գոհութեամբ ընկալարուք : Ապա եթէ տրտմիջիք և հայհոյիցէք , ընդունելոց էք չար վարձուց հատուցումն . քանզի անսուտ է որ ասէն՝ եթէ են ումանք որ աստ տանջին և անդ . զի աստ աղքատութիւնեղին , և վասն տրտմելոյն յարդար դատաւորէն յանդիմանեալ կշտամբին , և հալին և մաշին 'ի հուր գեհէնին . որպէս սոգոմնայեցիքն որք աստ տանջեցան , և անդ տանջելոց են : Արոց մի լիցի մեզ անկանել յայն տեղի տանջանացն և դատապարտութեան : Այլ զմեզս ապաշխարեսցուք , զաղքատութիւն սիրեսցուք , նեղութեան համբերեսցուք , զվշտաց գոհացուք , յանրնչութեան փառաւորեսցուք , բազում առաքինութեամբ զերկինս ժառանգեսցուք և յանբաւ բարութեանցն վայելչութիւնն վայելեսցուք 'ի Վրիստոս (Յիսուս) 'ի տէր մեր . որում փառք և պատիւ յաւիտեանս յաւիտենից . ամէն :

ԹՈՒՂԹ ՎԱՍՆ ՔԱՀԱՆԱՅԻՑ ՏԵՍՉՈՒԹԵԱՆ

Ի ՎԵՐԱՑ ԺՈՂՈՎՐԻԵԱՆ

Ես լի անթիւ յանցանօք և ունայն 'ի վարուց առաքինութենէ, թափուր 'ի բարեաց, և սոսկ յարդարութենէ, որ յամենայն ժամ յաւելումմեզս 'ի վերայ մեղաց, որ սպանանէ զիս չարաչար : Եւ արդ ո՛վ որ միգաւ պատեալ բազում յանցանօք և խաւարազգեաց վարիւք անօրէնութեան զայլ լուսաւորել ժպրհիցի, և կամ հիւանդացեալն մեղօք զայլ առողջացուցանել մարթասցէ : Եւ յանգգնութի է ծանրացելոցն 'ի մեղաց՝ ժտել զայլ թեթեւացուցանել, և անկելոցն 'ի մտաց՝ ախորժել այլոցն լինելով վարդապետ . և կամ զհարգ մոլեալն անօրէնութեամբ առաջնորդել այլոց բաւիցէ : Եւ վասն զի սէրն անծային և յանհնարս հնարի, և ժտի յաղագս փրկութեան, և ջանայ ընդ նեղ և ընդ նուրբ ծերպս մոտանել առ 'ի շահ և յօգուտս լսողաց . հայել յանծային բանին զօրութիւնն, երթ դարձո զեղբայրն քո՝ զի քաւեսցին մեղք քո . զի որ ջանայ, ասէ, դարձուցանել զոգի մոլորեալ, զբազմութիւն մեղաց իւրոց փարատէ . և որ հանէ զպատուականն յանարգէն, բերան ան կոչեսցի : Եւ մեծ շահ և օգուտ և կարևոր ջանալ և խնդրել զընկերացն փրկութիւն :

Եւ արդ աւասիկ հովիւք հօտից և առաջնորդք եկեղեցւոյ՝ ցանկի հօտիդ, տեսանէք զսատանայ հանդիսացեալ, և զՔրիստոս թշնամանալ, և զեկեղեցւոյ փարախդ արհամարհեալ, և զհետ գայլոց ընթացեալ . և հովիւք հօտիդ լռեալ դադարէք, և ոչ անդադար բռնողք զպատուէրս պատուիրանացն յամենեցուն լսելիս : Եւ օրքդ 'ի տաքնապի են 'ի մէջ թշնամեաց, և զօրավարդ անկեալ ննջես . նաւդ 'ի ծփանս և 'ի մէջ ալեացդ

ալէկոծեալ, և նաւապետդ անկեալ կաս անհոգաբար . գազանք մտեալ զայգիդ ապականեն, և այգեդործդ տեսանես և անտես առնես յարաժամ . գողք մտեալ շուրջանակի զանկինսդ փորեն, և պահապանդ 'ի քուն ես և խորդաս . ժողովուրդքդ կարեվէր են 'ի վերս, և բըժիշկդ չէ 'ի միջի . խաչինք գայլավատնեալ ցրուեցան ընդ խորխորատս, և յառապարս դարահոսեալք, և յանխնայ կոտորին գայլք և գազանք, և թռչունք մահաբերք գէշ գէշ պատառեն, և անկեալ կան տարատարափ, և հովիւքդ ոչ երևին : Ոչ զարհուրիք յահեղ հովուապետեն՝ որ ասէ, թէ «Վատեցայց ոչխար առ ոչ խար, և խոյ առ խոյ», և դարձեալ մարգարէին ամբատանէ զքահանայիցն ասելով, եթէ «Վահանայք անարդեցին զօրէնս իմ . զի զսուրբն 'ի պղծոյն ոչ ընտրեցին, և զարատաւորն յանարատէն ոչ զատուցին . այլ զկաթնն ուտեն, և զասրն զգենուռն, և զխաչինս իմ ոչ արածեն, զտկարացեալն ոչ զօրացուցանեն, զհիւանդացեալն ոչ բժշկեն . հովիւք էք՝ զանձինս արածէք, և ոչ զօչխարս . և ցանեցից, ասէ, զապաւառ տօնից ընդ երեսս ձեր : Եւ արդ բարձից զձեզ նօքօք, և առաքեցից 'ի վերայ ձեր անէծս, և անիծեցից զօրհնութիւնս ձեր, և նզովեցից զձեզ . փոխանակ զի ոչ եղիք 'ի սրտի ձերում՝ երկնէլ յինէն, և յերեսաց իմոց ոչ խորշեցէք» :

Ըրդ տես զի այսպիսի անէծք և սպառնալիք են յայ 'ի վերայ քահանայից հեղգացելոց . և դու երկիր յահեղ սպառնալեացն այ, և մի ինչ հեղգար 'ի տեսութեանէ հոգեւոր հօտիդ, այլ զցայգ և զցերեկ անդադար վաստակել վասն նոցա փրկութեան և քոյոյ սրբութե : (Իշեա զփոյթն Ուփսեօի և Մհարմի և զ)Ամուէլի, զի և նոքա դորին հօտի էին առաջնորդք : (Իշեա և զփոյթն Պաւղոսի և Պետրոսի, և նոքա դորին հօտի էին առաջնորդք : (Իշեա և զփոյթն սրբոցն որ յետնոցա, զի և նոքա դորին հօտի էին առաջնորդք, որք հրով և սրով և զանազան չարչարանօք չարչարեցան վասն հօտին տեսութեան, և գանիւք և բանդիւք և բազում կրտսանօք ելին յաշխարհէս վասն մեծ սիրոյն այ և ջերմագութ հօտին տեսութեան : Որ և ձեզ ըստ նմին նշմանութեան ամենայն քահանայից և վարդապետաց պարտ է հանապաղ 'ի սոյն վաստակել . և մանաւանդ

որ ինքնակամ կամօք ստացաւ զվերակացութիւն , զոր
 դուլելի է՝ թէ ոչ ՚ի պատճառս ինչ կենաց անձինն իմա-
 ցաւ , և զօրացաւ ՚ի հոգւոյն մտանել ՚ի գործ մշակու-
 թեան վասն բազմաց փրկութեան : Օ ՚ի արժանաւո-
 րացն և պատուիրանապահացն զօվելի է հոգեւորապէս
 ցանկալ վերակացութեան յաղագս առաւել սիրոյն նոյն ,
 որպէս ց⁽¹⁾ խորոս ասէր . “ Եթէ սիրես զիս առաւել քան
 զգոռա , արածեա զոչխարս իմ , , և Պաղոս ասէ . “ Որ
 վերակացութեան ցանկալ , բարի գործոյ ցանկալ , և ոչ
 չարի : “ Եւ ուսցին և մերքն բարեաց գործոց վերակա-
 ցութիւն , զի մի անպտուղ լինիցին . զի այն է բարի և
 օգտակար մարդկան , : Օ ՚ի քան զարեգակն ճառագայ-
 թիւք լուսաւորեալ առաւել ևս մեծ է զմիջորութիւն
 մեզացն փարատել :

Եւս է կարեւոր նոյն , և առաւել քան զամենայն առա-
 քինութիւնս . վասն այսորիկ ասէ՝ թէ “ Երբեցունք կրք-
 ւինն պատուոյ արժանի եղիցին , և ժանաւանդ որ վաս-
 տակեցին բանիւ և վարդապետութեամբ , : Օ ՚ի մեծ
 և անհանգիստ է ջան քահանայութեան , և շահաւոր
 չնորհք վարդապետութեան . բժիշկ հոգւոց է քահա-
 նայն և գործակից գործոցն նոյն : Ետուած արար զմարգն
 կամաւ ՚ի բարի և ՚ի չար , և քահանայն զկամս ուղղեալ՝
 զարդարէ գործովք առաքինութեամբ . նոյն զբնութիւնն
 ասէրդ , և նա նոյնապէսութեամբն ՚ լուսաւորէ , և հե-
 աացուցանէ յամենայն սատանայական խաբէութենէ ,
 և մերժեալ փարատէ զմէջ միջորութեան և զխաւարն
 անգիտութեան . և ծանուցանէ զարարիչն արարածոց ,
 և պարգեւիչ ամենայն բարութեանց , և լիութիւն ծո-
 վաւ և ցաւաբքի . և լուսաւորեալ ճշմարիտ հաւատովք ,
 և ուղիղ վարիւք առաքինութեան , և առաջնորդէ նոյն
 սիրացն յառաքինութիւնս և յաւրախութիւնս : Եւ
 որոյ և բազում պատուօք պատուին , և լուսաւոր պա-
 կօք պայծառանան :

Եւ արդ ամենայն որ ունի զվերակացութիւն քահա-
 նայութեան , պարտ է ջան մեծ և վաստակ անհանգիստ
 ցուցանել վասն հօտին փրկութեան . զի եթէ չակովք
 վասն անբան ոչխարացն ՚ի պարզոյ ցրտանայք , և ՚ի տո-
 թոյ տապանայր , և քուն յաչացն մերժէր , որչափ ևս

¹ Եւս օրինակք նոյնապէսութեան :

առաւել քեզ պարտ է բանաւոր հօտիդ վաստակել և տքնել անդադար միշտ, և դողալ և հոգալ հանապազ, և քերմագութ գորովով առաւել քան զհայր գթած և քան զմայր մատաղածին խնամել և սիրել, և խնդրել ոգւոցն նոցա փրկութիւն, և հանապազ ուսուցանել բանիւ վարդապետութեամբ, և որ առանձինն և որ 'ի մէջ ժողովրդոց: Եւ զոր բանիւք դք ուսուցանէ, նախ գործովք պարտ է կատարել. զի չէ ինչ շահաւոր բան առանց գործոց. «Ախաւ իսուս առնել, և ապա ուսուցանել», և «Արարացէ ինքն և ուսուցէ այլոց, նա մեծ կոչեսցի յարքայութեանն երկնից»:

Ի միտ առ, զի ճրագունք 'ի լուցելոյ ճրագէ լուսաւորին, և ոչ 'ի խաւարելոցն. և ժողովուրդք 'ի ձեռն սըրբոցն սրբին, և ոչ յաղտեղացելոցն մեղօք. զի քահանայն իբրև ակն 'ի մարմնի է 'ի մէջ ժողովրդոց, և պարտ է զամենեքումբք նայել և յարդարել և մաքրել զամենայն աղտեղութիւնս մեղաց: Իբրև ճրագ է 'ի վերայ աշտանակի, և պարտ է զխաւարն թանձրամած փարատել, և զամենայն տունս լուսաւորել: Եւ դէտ է և պահապան, և պարտ է հանապազ բողոքել, զի մի եկեալ թշնամին սրով մեղացն վիրաւորէ, և արիւն սպանելոցն 'ի ձեռաց քոց խնդրեսցի: Իժիշկ ես վիրաւորելոցն 'ի սատանայէ. հանապազ լուս և պատեա և յարդարեա: Իջ ես համեմիչ. սրբեա զամենայն նեխութիւն մեղաց: Ի դբիւր ես փրկութեան. զամենեսեան լուս և մաքրեա 'ի չարեայ: Հովիւ ես հօտից. զգոյշ լեր 'ի դայլոց: Ի ռաջնորդ ես ժողովրդոց. դիտեա որպէս առաջնորդես. ահա համարք կան և պատիժք և շնչիւ քննութիւն:

Ի բահանայ, զգոյշ լեր երկիւղիւ. զի չէ ինչ ընդվայր զմարդն ստեղծեալ, և ոչ 'ի կամս են կեանք աշխարհիս. խնդիլք են յաճող աչաց, քննիւք են անպարկեշտ լողաց, պատիժք դատարկ բանից, և պահանջումն անդէպ խորհրդոց: Օ ի եթէ ասել զեղբայրն յիմար կամ մորոս՝ դատապարտէ, զինչ ևս այլ մթերք մեղաց մեծից գործիցեն. և եթէ ակնարկելն պառնկութիւն գործիցէ, որչափ ևս առաւել գործն այրիցէ. եթէ երդնուին 'ի սատանայէ է, որչափ ևս առաւել որ սուտ երդնուցուն. և եթէ ամբոխելն և աղաղակելն փասս գործէ, որչափ ևս առաւել որսս պահէն տանջիցէ 'ի գեհէնին.

և եթէ ցանկանալն ապականէ, որչափ ևս առաւել եթէ զգործն ցանկութեանն կատարիցեմք. և եթէ չարակներն չարամաճ սատակէ, որչափ ևս առաւել նախանձն և ոխալն. և եթէ զիւր ինչս չբաշխելն դատապարտէ, որչափ ևս առաւել որ զայլոն զրկիցէ. և եթէ զխոտանն մատուցանել ցոյ՛ն չզուլս իբրև զլայէնն ընդունի, որչափ ևս առաւել որ ՚ի զրկանացն մատուցանէ. եթէ գաղտ զեղբօրէն խօսելն քնասէ, որչափ ևս առաւել քստելն նենգութեամբ. և եթէ որ զընկերն բամբասէ՝ ՚ի հօր առաքի, որչափ ևս առաւել որ զքահանայն և զվարդապետն բամբասեն. և եթէ պահարանք և սիւնկոնք¹ ՚ի կռապաշտութիւն տանին, որչափ ևս առաւել յուռութք և հմայք դիւականք. և եթէ սգալն վասն մեռելոց հեթանոսութիւն է, որչափ ևս առաւել կոծել և փետել. և եթէ որք լիտին և ծիծաղին՝ որպէս զորոմն ՚ի հօր արկանին, որչափ ևս առաւել որք ՚ի թատերան ընթանան. և եթէ առանին զարդարելն չէ գովելի, որչափ ևս առաւել որ ՚ի տեսիլս հրապարակին պաճնիցի. և եթէ զրկելն ՚ի սեղանն դատապարտէ, որչափ ևս առաւել խորելն և գողանալն յեղբօրէն. և եթէ յամել ՚ի գինւոջն պատուհասէ, որչափ ևս առաւել շուայտութեամբ զեղխեալն և զորկորստութեամբ արբեալն, զոր հին և նոր պատուիրանք պատուհասեն:

Եւ արդ տես, զի այս ամենայն և որ ինչ նման է սոցին՝ ՚ի տանջանն դատապարտեն զգործելիսն: Եւ դու որ վերակացուդ ես եկեղեցւոյ՝ եթէ ծուլասցես ինչ, և ոչ զգուշանայցես զայս ամենայն ճշդիւ խրատել և քննել, գիտեա՛ զի արիւն կորուսելոյն ՚ի ձեռաց քոց խնդրեսցի: Եւ եթէ անձին տանջանաց ոչ որ կարէ հանդարտել, որչափ ևս առաւել այնքան ոգւոցն լինել պարտապան. յոր խաւար երթայցէ, և կամ քանի՛ գետք հրահոսք իցեն նմա բաւական, և քանի՛ գուրբ խաւարայինք: Եւ զգոյշ լեր, հանապազ բողոքեա, աղաղակեա անդադար, քննեա և լուր զամենայն. կարդա փութով և խրատեա. զոմանս սաստիւ, զոմանս աղերսիւ, զոմանս փափագելի արքայութեանն. փափկութեամբն յորդորեա. զոմանս չար ահեղ տանջանացն երկիւղիւն հիացո. զոմանս ՚ի մէջ եկեղեցւոյ խրատեա, զի այլքն

¹ Այսպէս յօրինակին. յայլ օրինակն չիք ամբողջ յօդուածն:

ուսցին . զմանս առաձինն յանդիմանեա , զի մի 'ի բազմաց ամօթոյն ուրացեալք՝ զյանդիմանութիւն արհամարհիցեն . և եթէ արհամարհիցեն իսկ , դու մի աղաղակաւ հակառակիցիս , զի ծառայի տեսոն չէ պարտահակող լինել , այլ հեզ առ ամենեւին , զի թերեւ տացէ նմա ապաշխարութիւն :

Իսկ զու մի մեծարու ինչ զքեզ համարիցիս . այլ արհամարհեա զփառս աշխարհիս . անարգեա զսուտակասպասացն զգովութիւնն . յիշեա զպատուհասն զՅերովդէի՝ որ զգովութիւնն ընկալաւ : Յաղաքս որոյ և դու մի ինչ անձինդ շուք դնիցես , և մի պատիւ ինչ քեզ որոներ . այլ պաշտեալ զամենեւեան սպասաւոր լեր ամենեցուն , ծառայ զքեզ անուանեա : Յիշեա և զծառայելն Վրիտտի , զդենջակին սփածանիւն , զՅուրն 'ի կոնքն արկանելն և լուծնալ զոտս աշակերտացն , ոչ մարդ զմարդոյ , այլ անձ զմարդոյ . որ է ճմարիտ խոտովանութիւն և խոնարհութիւն և սերտ ծառայութիւն . “ Ոչ եկն պաշտօն առնուլ , այլ պաշտել ” : Իսկ է քո վարդապետն , և ոչ հեծեալքն և մեծարեալքն : Իրդ դու նմա լեր նմանող , և հօտք քո քեզ նմանեն . որպէս և Պաւղոս ասէ . “ Եւստոյք եղերուք ինձ , որպէս և ես Վրիտտի ” : Իհա դու նոյն ինքն Պաւղոս ես՝ որ քարոզեա , և նոյն Ժողովորդդ որ ուսուցանես . և ահա մարդ էր քո նմանող 'ի իշխիկեա գաւառէ 'ի Տարսոն անուն քաղաքէ . և չունէր ինչ աւելի քան զքեզ , բայց միայն զյօժարութիւն և զվաստակն որով զնորհա հոգւոյն տրոյ ընկալաւ . որ և քեզ չէ ինչ արգել , այլ միայն յօժարել և վաստակել , և զնորհա հոգւոյն սրբոյ ստանալ :

Իրդ մի ինչ պատճառեր , և ընդ այս և ընդ այն ինչ բազմադեր . բայց միայն արթուն լեր աղօթից և փոյթ վարդապետութեան . ըստնմանութեանն Պաւղոսի ընդ հիւանդոն հիւանդացի , 'ի մեղուցելոյն վերայ ողբա , ընդ գայթակղեալն տրտմեա , զտկարացեալն զօրացո , և ցոյց զճան նոցա , հատ զծով և զգամուք վասն նոցա : Ի վաստակս մի վհատիք , յամօթոյ մի լքանիք , 'ի բանից մի ակնածեր . այլ թէ և սովամահ և ծարաւահատ և հասանէ ինել վասն նոցա փրկութեան , ընկալ խնդութեամբ : Օյ ոչ որկորստութեամբ որ եղե մարդաբէ , և ոչ արեցութեամբ առաքեալ . այլ նեղեալք և

չարչարեալք յամենայն ցանկութեանց . որ և քեզ պարտ է լինել նմանող քաջացն և առաքինեաց , և ոչ գայլացելոցն հովուաց՝ որք անուամբ միայն են հովիւք , և ՚ի հաւատան գազանաբար յարձակին և գայլաբար կոտորեն և ցլուեն և կորուսանեն . և ոչ զհոգս ինչ հոգւոցն հոգան , և ոչ ընդ մեղացն նոցա վարանին : Ոչ խնդիրք են գողոցն , և ոչ համարք պոռնկացելոցն . ոչ քննումն բամբասողացն , և ոչ փոյթ է զարեցելոցն ինչ . ոչ դիւթական հմայիցն են պատժողք , և ոչ յուսութոցն պահանջողք . ոչ դիւական թատերացն են անարգիւք , և ոչ հեթանոսական լաւեացն են խախտիւք . ոչ զնախանձոտն յանդիմանեն , և ոչ զոխապահսն թշնամանեն . ոչ վասն չարեաց ինչ սարսփեն , և ոչ վասն հեղգութեց ինչ պատուհասեն . ոչ յողորմիւթիւն զոր յորգորեն , և ոչ յաղթս փութացուցանեն , և ոչ ամենին զոր վասն ուղղութեան տրտմեցուցանեն : Եւ զամենայն փոյթ ՚ի մարմնաւորան և եթ ցուցանեն . իբրև պատճառանս ինչ կենաց իմն աշխարհիս ստանան զքահանայութիւնն , յաղագս մարմնոյ հեշտութեան , վասն ուտելոյ և ըմպելոյ , և գիւտոյ ընչից , յաղագս պատուի և գահերիցութեան և սատանայական մնափառութեան : Ուսն որոյ ոչ որոշն ողորմին , և ոչ յայբին խնայեն . այլ պատժովք մուտս խնդրեն , և պատուհասիւք ինչս ժողովն յանուն եկեղեցւոյն . բռնութեամբ վարին , և իշխանութեամբ հրամայեն , և քահանայական ինչ ոչ երեւին . և ոչ զՊետրոսին երբեք ածեն զմտաւ թէ “ Երաժեցեք որ ՚ի ձեզ հօտ է յայ , վերակացու լինել մի իբրև ակամայ , այլ կարնաւ ըստ այ . մի զօշաքաղութեամբ , այլ յօժարութեամբ . մի իբրև տիրելով ՚ի վերայ հօտին , այլ լինել օրինակ գործոց բարութեանց ” : Ու ՚ի ՚ի ժողովրդոցն , ասէ , թէպէտ և բիւր անգամ անկանիցին , կարեն հասանել ներելոյ և թողութեան . իսկ վարդապետ որ եթէ զնոյն ախտ ախտանայցէ ՚ի ժողովրդեանն , յամենայն պատասխանելոյ զրկեալ գտանիցի , և զվերջին պատժոցն տացէ զտոկոսիս . զի կարի դժուարաւ է ապրել առաջնորդացն մեղուցելոյ :

Ուսն որոյ և դու հովիւդ հաւատարիմ , լուր աբաբելական հրամանին , և մի նմանիր պղծոցն և կորուսելոցն զորս հօւրն պրեւոյ է . որք զանուն միայն հո-

վուաքն ունին, և զյափշտակութիւն գայլոցն յափշտակեն. ընդ որս համարս տալոց են չարաչարս, զի ուսուսցեն և խրատեսցեն ըստ հաճոյիցն նոյն : Եւ Կամանձանց իւրեանց շրջելով՝ անկան կերակուր չարաժամնի գազանին՝ որ կարեմէր վիրաւորէ, և չարաչար սպանանէ : Նոյն և զՆեղի. Թէպէտ և վարս անարատս ունէր, այլ քանզի զօրէնսն նոյն տեսանէր և անտես առնէր, անհնարին վրիժուց պատժեցաւ : Եւ դու միշտ խրատեա, և վաստակեա անդադար վասն հօտիդ փրկութեան, զի և հովիւդ ապրեսցիս ի պատժոց սրտուհասից : Ի միտ առ՝ զի և զգազանակերն և զգողահանն տուժին ի հովուացն, և զդրոշմն և զմորթ մեռելոյն ճշդիւ պահանջեն, և զհամար շարդակեր անդամոցն խնդրեն. և որ ոչ զամենայն հաւաստեալ ի մէջ բերիցէ և վկայիւք հաւատարմացուցէ, սաստիկ պատժոց լինի պատժապարտ, և լի բազում ամեթով մերժի ի հօտէն : Եւ արդ եթէ վասն անբան ոչխարացն այն պիտի խնդիրք և պատիժք պահանջին, որչափ ևս առաւել վասն հողացն կենդանեաց, ընդ որոց և Վրիստոս մեռաւ, ահեղ համարս ի քահանայիցն պահանջիցէ : Թերեւս սակաւիկ ինչ ծուլացեն վասն բանաւոր հօտին տեսչութեան. վասն զի ճշդիւ են համարք և անհնարին են տանջանք, որք առաջնորդութիւն ստանան և ոչ առաջնորդեն :

Տես թէ քանի մահուց պարտապան է զօրավարն ի Թագաւորէն՝ թէ զգօրսն առեալ յապրեցուցանել, և ի ծուլութենէ ի սուր մատնեսցէ. և կամ դէտ՝ որ ոչ զգուշացոյց, ոչ ապսքէն ամենայն արիւն սպանելոցն ի ձեռաց դիտին պահանջեսցի : Եւ որք առնուն աւանդ ի Թագաւորաց, և սակաւ ինչ անտի կորիցէ, սաստիկ պատժօք պատուհասին : Տես և զծառայիցն զպատիժս որք յարբունեացն փնասեսցեն. հայեա և ընդ պահապանս հօտից, զի փոսս փորեն և կարս ձգեն և զամբարս դնեն, և շունք շուրջ զհօտիւն շրջին՝ զի մի գազանաբեկ լինիցին. և եթէ սակաւ ինչ ծուլացին և քնոյ զանձինս տայցեն, գայլք և գողք դարանակալք մտեալ ի հօտիցն յափշտակեն և ցրուեն և վիրաւորեն : Եւ արդ տես որչափ ևս առաւել է մարդ քան զոչխար. և եթէ անբան ոչխարացն նոյնքան պիտոյ է զգուշութիւն

յերևելի գայլոցն յափշտակութենէ, քանի ևս զգուշալի
պահպանութի ողւոյ մարդկան ուրտոյ իցէ յաներևոյթ
նետից սատանայի, որ գումար հասեալ կայ 'ի վերայ,
և պատեալ պաշարէ զամենեսեան վարմիւք և ցանցիւք,
և յածի չրլի զամենեքումք, և նետս իբրև յամպս
տեղէ 'ի խորհուրդս մարդկան, յոմանս ազահուութիւն,
յոմանս այլազրկութիւն, յոմանս պռոնկութեամբ, յո-
մանս ջնութեամբ, յոմանս գողութեամբ, յոմանս ա-
տելութեամբ, յոմանս սպանութեամբ, յոմանս նա-
խամնաճու, յոմանս ռիսակալութեամբ, յոմանս բամբա-
սանաց, յոմանս բարկութեամբ, յոմանս նենգութիւն,
յոմանս մեղմխանաց, յոմանս չարակնութեան, յո-
մանս չարաբարութեան, յոմանս գեղատուութեան, յո-
մանս վաճառաց զրկութեան, յոմանս վաշխաժողովու-
թեան, յոմանս չափոց և կշռոց նենգութեան, յոմանս
դիւթոց և յուռթաց և դիւթութեան, յոմանս թա-
տերասիրութեան, յոմանս պճնողութեան, յոմանս
սատանայական սգոյ տրտմութեան, յոմանս անյուսու-
թեան, յոմանս անհնազանդութեան, յոմանս անժուժ-
կալութեան, յոմանս անհաւատութեան, յոմանս սնա-
փառութեան, յոմանս ձանձրութեան, յոմանս մոռա-
ցութեան, յոմանս ստութեան, յոմանս հայհոյութեան,
յոմանս քինահանութեան, յոմանս երգմանկերութեան,
յոմանս ստախոսութեան, յոմանս որկորստութեան և
արբեցութեան և ամենայն զօշաքաղութեան և ամբար-
տաւանութեան և ամբարհաւաճութեան և պղծութեան,
և այլ ևս ախաից բազմութեան՝ զոր եկեալ հոսէ սա-
տանայ 'ի սիրտս ամենեցուն, և կարեվէր վիրաւորէ, և
չարամահ սպանանէ :

Եւ քո զայս ամենայն տեսեալ անտէս առնես և ան-
փոյթ, և հեղգաս և ոչ լաս և ոչ ողբաս զայնչափ վի-
րաց բազմութիւն : Արսեա և սոսկա յահէղ բեմ-
բէն երկիւղէ, թէ որով աչօք և երեսօք զտէրն փառաց
տեսանիցես . և քանի գլուխք պատժոց և պատուհասից
են բաւական վասն քոյոյ ծուլութեան : Եւ երկիր 'ի
հովուապետէն, զարթիր 'ի ծուլութենէդ, և առ զնա-
խանձն լինէհէզի . իոցեա զսատանայ և զդէս, վիրա-
ւորեա զնոսս սուրբ հոգւովն . հալածեա զքնակիչս բան-
սարկուն . ցրեա զզօրս սատանայի . խորտակեա զաղե-

ղունս չարին, և դարձո զնետս 'ի նոսա. բարբառեա
զբանս վարդապետութեան, և արա հօտի քում գեղ
ողորմութեան՝ ծերոց, արանց և կանանց, ծառայից և
տերանց, հիւանդաց խտացելոց. և մի ինչ ամենեւին
դանդաղեր և դատարկանար, այլ անդադար վարդապե-
տեա: 'Եւտ ես, աղաղակեա. տեսուչ ես, յանձան-
ձեա. առջնորդ ես, յեկեղեցի հետեւեա. հովիւ ես,
յուզիդ հաւատս արածեա. բժիշկ ես, զվէրս մեղացն
բժշկեա. նաւապետ ես, զնաւդ զերծո յալէկոծութե-
նէդ: 'Էւանդ ստացար, և համար ունիա տալ՝ թէ և
սուղ ինչ հեղգայցես: 'Եւ երկիր 'ի հովուապետէն, և
ինգրեա զբանաւոր հօտս քո զկորուսեալն, և զամենե-
ւեան ժողովեա. պարսպեա խրատու վարդապետութե-
զթշնամին ընդ ւնջ հաշտեցո. զվարավանեալն 'ի սա-
տանայէ միաւորեա. զհեռացեալն յեկեղեցւոյ մերձե-
ցո. զվեհերատն յաղօթից 'ի փոյթ յորդորեա. զկորու-
սեալն 'ի ճշմարտութենէ ինգրեա. զմոլորեալն յար-
գարութիւն դարձո. զհիւանդացեալն յախտից թշու-
մոյ բժշկեա. զվիրաւորեալն 'ի սատանայէ առողջացո.
զգլորեալն անօրէնութեամբ՝ կանգնեա. զխաւարեալն
անգիտութեամբ՝ լուսաւորեա. զօտարացեալն 'ի պա-
տուիրանացն ւնջ ընտանեցո. զաղտեղեալն կռապաշտու-
թեամբ՝ լուսաւորեա. զմեղուցեալն ապաշխարութե-
թարդարացո. զքաղցեալն 'ի մարմնոյն Վրիստոսի կերակ-
րեա. զծարուեալն արեամբն Վրիստոսի արբո: 'Եւ
զամենեւեան արժանաւորս արա 'ի վերին քաղաքն մտա-
նել այսպիսի գործովք առաքինութեան. 'ի վարս պար-
կեշտս յորդորեա. 'ի հաւատս ուղղափառս զօրացո. ըզ-
խոնարհութիւն և զհեզութիւն հրամայեա. զպատուի-
րանապահութիւն և զօրէնս տեառն կատարել ուսո,
զարբութիւն սրտի և զճշմարտութիւն լեզուի, 'ի ցա-
ծութիւն աչաց և 'ի պարկեշտութիւն մարմնոյ. 'ի ժուժ-
կարութիւն և 'ի համբերութիւն յորդորեա. 'ի սնդու-
թիւն պահոց և 'ի յօժարութիւն աղօթից և յառաւել-
լութիւն ողորմութեան ամենեցուն պատուիրեա: 'Եւ
այսոյէս ամենայնիւ կատարեալք և սրբալք և լուսա-
ւորեալք կացէք առաջի Վրիստոսի ընդունել զանթա-
ռամ փառաց օրսոն: 'Եւ զմեզ արժանիս արացե-
կացելեալ, և փառոս տալ հօր և որդւոյ և սուրբ հոգւոյն
այժմ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն:

ՅԱԳԱԳՍ ԲԱՄԲԱՍՈՂԱՑ ԵՒ ՉԴԱՏԵԼՈՑ
ԶՎԱՐԴԱՊԵՏՍՆ

ՄԹերք հոգոց և աղջամուղջք տրտմութեան դի-
զեալ 'ի վերայ իմ կուտի հանապազ . զի ախտը չար և
ահեղ անօրէնութիւնք մտեալ յեկեղեցի իբրև զհուր
'ի վեր բորբոքեալ, զամենեսեան առ հանարակ այրէ, և
'ի միտս մեր փոքր կարծեցուցանէ սատանայ . որպէս
Ս'արիամայ ետ բամբասել զՍ'ովսէս ծառայ նոյ, և 'ի
միտս նորա փոքր կարծեցուցանէր սատանայ, զի մի 'ի
զգջումն եկեսցէ . և վասն այսորիկ ընկալաւ զպատիժս
պատուհասիցն : Այլ որպէս Վ'ամայն ետ բամբասել
զմերկութիւն 'Երի հօր իւրոյ, և 'ի միտս նորա փոքր
կարծեցուցանէր, մինչև ընկալաւ զանէծան ծառայութե,
սոյն հօր և այժմ մտեալ յեկեղեցի՝ առ հասարակ զա-
մենեսեան այրէ և կորուսանէ, սոյնպէս և որոգայթիւք .
զի մինն չնայ, և մինն բամբասէ, և երկօքեանն հաւա-
սար անօրինին . մինն գողանայ, և միւսն բամբասէ, և
միապէս պատուհասին . մինն արբենայ, և միւսն դար-
բեցողն բամբասէ, և համանման դատապարտին : Այլ
ամենայն իսկ զամենայն բնութիւն մեղացն մինն գոր-
ծէ, և միւսն բամբասէ, և միահաւասար դատին և տան
ջին . քանզի ոչ եթէ զգողանայն և զչնայն առաւել ևս
անօրէնութիւն ցուցանէ Պաւղոս քան զբամբասելն և
զարբենայն, այլ միապէս չարութիւն է . միահաւասար
զերկոցունցն ելանելն յարքայութենէն միով բանիւ նը-
շանակեալ առէ՝ եթէ " Այ գողք և ոչ պողնիկք և ոչ
արբեցողք և ոչ բամբասողք զարքայութիւնն նոյ ոչ ժա-
ռանգեն , , :

Այլ արդ ահա ելից սատանայ զբերանս ամենեցուն ա-
նօրէն ախտին բամբասանաց, և հանապազ անդադար
բորբոքին լեզուք ամենեցունց յեղբօրն բամբասանս և 'ի

Հայհոյութիւնս : Ի ներկիւղ և անկասկածելի իմն տեսանեմ զանձինս որք զանօրէնութիւնս զայս գործեն , և ոչ փութան լուանալ և սրբել ապաշխարութեամբ իբրև զգողութեան և զպոռնկութեան զչարութիւնս : Օ ի եթէ զարշիս 'ի շնութենէ , զարշեա և 'ի բամբասանաց . զի եթէ չար է շնութիւն , հաւասար առնէ և զբամբասողութիւնն : Իսկ առաքեալն օրէնստուայց առաւել ևս ցուցանէ զբամբասանացն անօրէնութիւնսն ասելովն՝ եթէ “ Իմնայն որ բամբասէ զեղբայր իւր , զօրէնսն բամբասէ և զօրէնս՝ դատի ” : Եւ որ քան զայն անօրէնութիւնք իցեն , որ օրինացն այլ ոչ առնելի է , այլ տէր և դատիչ լինի : Ի՞ի է , ասէ , օրէնսդիր և դատաւոր , որ փրկէ և կեցուցանէ և կորուսանէ . դու զի՞ դատիս զայլոյ ծառայ : Եւ արդ տես թէ քանի մահուց պարտապան է՝ որ զպատիւ և զիշխանութիւն թագաւորին յափշտակէ , և զդատաւորի դատաստան դատիցի ինքն . զի նա ասէ . “ Իմ են վրէժինդրութիւնք , և ես հատուցից՝ ասէ տէր ” : “ Իսկ զի՞ դատիս զեղբայր քո , կամ զի՞ անգոռնես զեղբայր քո ” :

Եւ արդ դու դատեալդ և դատապարտեալդ մեղօք , ոչ սոսկաս և դողաս դատել զայլոյ դատաստան . որ ոչ եթէ զմարդ որ արհամարհեցեր և թշնամանեցեր , այլ զանձ . և զպատիւ և զիշխանութիւննորա յափշտակեալ դատիս զդատաստաննորա , չյիշելով զբանն սուրբ աւետարանին որ ասէ՝ թէ “ Ի՞ի դատիք , զի մի՞ դատիջլիք . զի որով՝ դատաստանաւ դատիք , նովին՝ դատելոց էք ” , ասէ : Երբոց է դատել , և անարատից է յանդիմանել . և զայն առանձինն և աղաչանօք , և ոչ հրապարակաւ զմեզս ուրուք յանդիմանել , և կամ գաղտ 'ի նմանէն 'ի լսելիս ուրուք բամբասել : Եւ են մեղք ահեղք և անօրէնութիւնք . զի ով որ 'ի խեղութեան ինչ իցէ և զայլս խեղութեամբ թշնամանէ , ոչ ապաքէն յառաջ քան զնա զինքն թշնամանիցէ : Իսկ և զի ինքն իսկ թէ և բիւր չարիք ստացեալ ունի , ծածկեալ խաղաղէ . և զեղբայրն թէ և սուղ ինչ յանցանիցէ , սահի , չըջի , և յամենեցուն լսելիս արկանէ , և լինի դառն դահիճ՝ և քննիչ չարաչար եղբօրն յանցանացն : Ի՞իւրումականն գերան կայ և ծածկէ , և զիւղ ական եղբօրն որոնէ . զոր և Վրիստոս ոչ միայն մեղաւոր ասէ , այլ և կեղծաւոր ևս :

կոչէ . “ Եւ զԺուռոր , ասէ , հան նախ զգերանդ յականէ քումմէ , և ասպ մատիցես հանել զչիւղ յականէ եղբօր քո ” :

Եւ արդ ո՛վ իցէ քան զնա անամօթագոյն , որ զիւր մեղաց սխալանս ինչ գիտիցէ , և զայն անփոյթ արարեալ հետաքրքիր եղբօրն յանցանացն լինիցի , բամբասել 'ի բազմաց լսելիս : Եւ զայն ոչ իմացաւ՝ թէ որով ինչ յանցանօք զեղբայրն բամբասիցէ , նովին մեղաց տանջանօքն և ինքն պատուհասի : Եւ հանապազ անգաղար բողոքին լեզուք ամենեցուն յեղբօրն բամբասանս . զի զտանջանս ամենայն մեղացն զոր գործեացն՝ է պատրաստեալ զնոյն տանջանս և բամբասողացն հաւասար : Եւ արդ ընդէր պղպխի տանջանօք դատապարտիցիս , և կամ զինչ 'ի բամբասանացդ օգտեցար . զոր ցանկութիւն կամաց քոց կատարեցեր , և կամ զոր յաճախութիւն ընչից շահեցար . քաղցու ինչ մխիթարութիւն ստացար 'ի բամբասանացդ , եթէ մերկութե ինչ ծածկոյթ : Ոչ այլ ինչ աւելի գտանես , բայց միայն զսոսկ զսատանայ տեսանես զմիտս բամբասողացն՝ որ հանապազ լցեալ յղացեալ կան չարեօք . իբրև զծննդաւ կան երկնեն արտաքս զբամբասանս հոսեալ . յուղղան չըջին , և խօսին զեղբօրէն չարութիւն : Կամ 'ի չար մտաց իւրոց իմանայ , կամ 'ի յայլմէ 'ի լսելիս յաւելու չարաչար սերմ և զազրացուցիչս , և ատելի ամենեցուն զեղբայրն ցուցանէ , և զբազումս 'ի նա գայթակղեցուցանէ . ընդ որոց գայթակղութեան ինքն դատապարտի : Որ չար կարծիս զեղբօրէն հնչեցուցանէ 'ի լսելիս ամենեցուն . որում և ասէ իսկ՝ թէ վայ որ կարծեն , և եղուկ որ զկարծիան տայցեն . տէր է հատուցանող և դատաւոր , բարեացն բարիս , և չարարարացն չարիս : 'Եւ զի դատիս զեղբայր քո , և զի անգոսնես և բամբասես . ահա դատաւորն առ դուրս կայ , և հատուցանէ իւրաքանչիւր ըստ գործոց :

Եւ արդ որպիսի տանջանօք դատապարտիցին՝ որ ոչ միայն զեղբարս , այլ և զվարդապետս և զքահանայս բամբասեսցեն . քանզի անօրինեալ և լցեալ են սաստիկ անառակութեամբ , և ամենայնիւ սատանայի կան 'ի հնազանդութիւն : Վանդի հեղու զամբարշտեալ ըզթոյնս իւր 'ի վերայ , մինչև յահեղ անօրէնութիւնս

կործանէ . որպէս և ժողովրդեան յանապատին նախ զՂՂՈՒՍէս ետ թշնամանել, և ապա զամբարհամարհել . նոյնպէս և հրեական ազգին՝ որ նախ զմարգարէսն կուտորեցին, և ապա զԲՐԻՍՏՈՍ սպանին . նոյնպէս և ՅՈՒՂԱՅԻ նախ զաղքատացն ետ գողանալ, և ապա զտէրն մսանել : Իստ նմին օրինակի և բամբասողաց նախ զընկերս ետ բամբասել, և ապա զվարդապետս և զքահանայս, որոց բամբասանքն յամբելանեն . որպէս և ինքն ԲՐԻՍՏՈՍ ասէ՝ թէ “ Բր զձեզ ընդունի, զիս ընդունի . և որ զձեզ անարգէ, զիս անարգէ ” : Եւ եթէ որ զքահանայս և զվարդապետս բամբասէ, զԲՐԻՍՏՈՍ թշնամանէ :

Իշխարհական ես, մի զպատիւ քահանայութեանն բամբասեր և հայհոյեր : Հայեա՛ի լորիս և ի՛նչ աղան և ի՛նչ լ՛բիրոն՝ որք զպատիւ քահանայութեանն թըշնամանեցին . տես զի բացաւ երկիր, և եկու զնոսա, և հուր ի բանակս նոցա վառեցաւ : Օ ցոյշ լեր, զի մի և դու զփորձ նոցա առնուցուս՝ որ զպատիւ քահանայութեանն արհամարհես : Բեզ ոչ եթէ զառաջնորդս բամբասել հրամայեցաւ, այլ ունկնդիր լինել և պատուել : “ Բնկնդիր լերուք, ասէ, առաջնորդաց ձերոց, և հրպատակ կացէք նոցա . զի նոքա հոգան վասն ոգւոց ձերոց, և համարս տալոց են ընդ ձեր ” : Եւ դու հայհոյութեամբ և բամբասանօք պատերազմիս ընդ նմա . տես զի ոչ ընդ նմա, այլ ընդ նյ մարտնչիս՝ որ նմա զպատիւ քահանայութեանն շնորհեաց : Օ ի ամենայն որ պատուէ զքահանայս, զամբ փառաւորէ և պատուէ . և որ արհամարհէ, զամբ թշնամանէ : Օ քահանայս քո մեծարեմքի, և զիշխանս ժողովրդեան քո մի արհամարհիցես : Օ ի թէպէտ և յանպիտանեաց ղ իցէ քահանայս, այլ ամբ տեսանէ՝ զի վասն նորա և զանարգան մեծարես . զի սրբոյս վասն սրբութեանն ակն ածես : Իսկ վասն նյ պատիւ այն է՝ որ զանարգն մեծարիցես . այլ չէ անարգ, զի հրեշտակ տեառն ամենակալի է քահանայս : Եւ եթէ արհամարհես, յամբ մեղանչես՝ որ ետ զձեռնադրութիւն նորա, և նովաւ ինքն կատարէ զխորհուրդն և զմկրտութիւնն . թէպէտ և նոքա չիցեն արժանի ասեղ խորհրդոյն մերձաւորութեան, այլ վասն փրկութեան ժողովրդեանն չարգելու զնորս հոգւոյն

արքայ : Օ ի եթէ իշոֆն և Բաղասանն դիւթոֆն խօսեցաւ վասն փրկութեան ժողովրդեանն , որչափ ևս առաւել անարժան քահանայիւն ինքն գործէ զամենայն վասն մերոյ փրկութեան : Եւ դու եթէ սրբութեամբ հաղորդիս 'ի սուրբ խորհրդոյն , քահանային պղծութիւնն զքեզ ոչ փնասէ . նոյնպէս և որ պղծութիւն մեր ձեռնայցէ , քահանայի սրբութիւնն ոչ օգնէ : Եւս եթէ համարիցիս՝ եթէ 'ի ձեռն արատաւոր ինչ քահանայի շնորհք հոգւոյն ոչ իջանեն 'ի պատարագն և ոչ ան ինչ նովաւ գործէ , 'ի միա առ՝ զի բառնոս զկարգս եկեղեցւոյ և զանուն բոյոյ քրիստոնէութեանդ : Եւ եթէ այդպէս իցէ , և պատարագն չէ պատարագ ըստ քում ասելոյդ , ապա և ոչ ձեռնադրութիւնն ձեռնադրութիւն , և ոչ կարգ քահանայութեան հաստատուն . ահա յոյսդ քո քրիստոնէութեանդ սնոտի է , զի ամենեքին ընդ մեզդ եմք գրաւեալք :

Եւ արդ մի ինչ այսպիսի ածեր զմտաւ , և մի քններ զվարս առաջնորդին , և մի զքահանայս և զվարդապետս քո բամբասեր : Զաներ հրաման քննել զմեզս ուրուք , թող թէ զքահանային . այ է քննել և դատել , դու զի քննես և դատես և հայհոյես : Օ ի եթէ զընկեր չառեր հրաման դատել և քննել և բամբասել , որչափ ևս առաւել զքահանայս և զվարդապետս : Օ քովարտք քննես և դատես , և մի զառաջնորդաց . բայց եթէ 'ի հաւատս ինչ անպիտան իցէ , և թիւրս ինչ ուսուցանիցէ , փախիր 'ի նմանէ , մի մերձենար և մի ճաշակեր և մի հաղորդիր ընդ նմա և մի հուպ լինիր . զի որ 'ի նմա հաւատս թերին է , և թիւրս ինչ ուսուցանիցէ , եթէ Պաղոս իսկ իցէ՝ կամ հրեշտակ , մի հաղորդիցիս . զի չէ առանց պատժոց անխտիր հաղորդին : Օ ի վասն հաւատոց քո է քննել , և վասն վարուց այ է դատել : Եւ եթէ 'ի հաւատս առողջ իցէ քահանայն , հնազանդ և եթեր նմա . վասն վարուց մի ինչ հայհոյեր :

Եւսկերտ ես , մի դատիս զվարդապետն . Քրիստոս է որ քննէ և գատի : Օ ի եթէ ընդ դատարկ բանի համարս տալոց եմք , և կամ զեղբայրն մորոս և անարդ աւիցես՝ 'ի հօւր առաքիս , իսկ որչափ ևս առաւել պատժոց արժանի համարիցիք , որ զվարդապետն և զքահանայն այ բամբասիցէ հայհոյութեամբ : Եւ եթէ նա ա

զատ ինչ իցէ 'ի սրտոժոց' որ զեղեղճ ինչ մեղաց ունիցի, և 'ի սպասաւորութիւն օրբոյ սեղանոյն յանդգնիցի, այլ ահեղ հրով և աններելի տանջանօք է դատելոց։ Օ ի չեն ինչ, ասէ, այնչափ մեղք չարաչարք՝ որ կարող են զբոլոր զբարկութիւնն այլ զարթուցանել քան զայն՝ որ անարժանութեամբ որ 'ի քահանայութիւն մերձեւնայցէ։ զի սպասաւոր անարատին պարտ է անարատ լի նել ոգւով և մարմնով, զի 'ի ձեռն անարատին արատաւորքս պարեւսուք։ Իսկ արհամարհողքն 'ի քահանայից' որ զիեղճ մտացն ինչ գիտիցեն, և արհամարհանօք 'ի սուրբ սեղանն մերձենայցեն առաջի ահեղ խորհրդոյն, մեծամեծ և չարապատիժս տանջանաց նոցա պատրաստեալ է՝ առնուլ զվրէժս ահագին յարհամարհողաց այլ։ Յիշեա զորդիսն Դհարոնի՝ որք արհամարհանօք 'ի սպասաւորութիւն մոռանէին, և հուր բարկութեան եկեր զնոսա։ յիշեա զորդիսն Հեղեայ՝ որք անարժանութեւ սրբութեանցն սպասաւորէին, և սուր եկեր զնոսա։ Վասն նոցուն կորեաւ և Հեղի, և բազումք յարայէլէ սատակեցան։ զի եթէ 'ի հնումն այսպէս էր, որչափ ևս առաւել ահեղ վրէժխնդրութիւն 'ի նորումս պահանջիցի, եթէ որ անօրէնութեամբ 'ի սպասաւորութիւն ահագին խորհրդոյն մերձենայցէ։

Երգ քահանայք եթէ սուղ ինչ յանցանիցեն, և խզիւ 'ի սուրբ խորհուրդն մերձենան, այսպիսի են տանջանք։ Բայց գու չառեր հրամանն բամբասել և արհամարհել։ զի ոչ զմարդ, այլ զի՞նչ հայհոյես և արհամարհես։ Երհամարհեցին զԴովսէս ժողովուրդն, և ի՞նչ իւր համարեցաւ։ արհամարհեցին զԴամուէլ որդիքն Խարայելի, և ի՞նչ իւր համարեցաւ։ « Եթէ ըզքեզ անարգեն, այլ զիս արհամարհես », զի ամենայն որ բամբասէ և արհամարհէ զքահանայն, յի՞նչ մեղանչէ։ Ի՞նչ ասեր՝ թէ ստոյգ են բամբասանքս, և ամենայն որ գիտէ։ զի եթէ ստոյգ է՝ ոչ է մեր այն, այլ դատաւորին է քննել։ Տես զի զմահապարտն ոչ ամենեքեան քննեն և դատին, այլ դատաւորն միայն։ Բայց դու մի դատիր զուրուք դատաստան, և մի խօսիր զուրմեքէ, և մի լսեր զուրմեքէ։ և եթէ լուար բուն զեղբօրէն՝ մեռցի 'ի սրտի քում, զի ոչ եթէ ծակէ և երանէ։

Եւ արդ մի զմիմեանս բամբասեսցուք։ զի ըստ իւ-

րաքանչիւր գործոց կալոց եմք առաջի նոյ , և ըստ իւրաքանչիւր գործոց համարս տալոց եմք պատուհասից , և իւրաքանչիւր գիւր բեռն բառնալոց եմք , և ընկերին ոչ ոք կարէ օգնել : Օ ի 'ի բազում աղէտից գեհնին , և յահէ հրացան հոսանացն գետոյն յորդու թեանց համարի՝ թէ միայն իցէ 'ի տանջանս վասն չարակսկիծ ցաւոցն վարանաց . զի բոթբոթումն գազանացեալ հրոյն իբրեւ շնչաւոր իմն շանթիւք յարձակի առնուլ զվրէժս յարհամարհողացն նոյ :

Եւ արդ որոց այսպիսի ահեղ արհաւիրք և դառն դատաստանք մնան , պարտ է զիւրաքանչիւր հոգս հոգալ , և զիւրաքանչիւր վաստակս վաստակել , և զիւր մեղսն կոծել , և զիւր յանցանսն քննել , զիւր չարիսն որոնել , զիւր աղէտն միայն ածել զմտաւ , զիւրն սգալ և հառաչել , զիւրն լալ և ողբալ , և հանապազ զիւր անօրէնութիւնսն բաժնասել , և վասն իւր մեղացն չարախօսել , և ոչ զյանցանս ընկերին որոնել , և մանաւանդ զքահանայիցն և զվարդապետացն : Օ ի քահանայն վասն քո գեգերեալ կայ յեկեղեցւոյն . պաշտէ և սպասաւորէ վասն քո . ընթեռնու և վարդապետէ վասն քո . ձեռս 'ի վեր ամբառնայ վասն քո . մատակարարէ խորհրդոյն վասն քո . միշտ պատարապ մատուցանէ հանապազ վասն քո . զուխտ քո ընծայէ նոյ . զտօն քո կատարէ հանապազ . զմոլորեալս քո ուսուցանէ և դարձուցանէ . զերախայս քո մկրտէ . մեղուցելոցն վարդապետէ . վասն ապաշխարողացն խնդրէ թողութիւն . վասն անօրէնութեան զգուշացուցանէ . զհանգուցեալս քո օրհնութիւն յղարկէ . զհարսանիս քո և որդւոց քոյ ուրախութեամբ պսակօք յորդորէ և շքեղացուցանէ , և զթշնամին յամօթ առնէ . վասն կենաց և փրկութեան քո աղաչէ . վասն պատուհասից քոց անկանի առաջի նոյ յարաժամ : պաղատի վասն քոյ փրկութեան միշտ զտէրն քո ընդ քեզ հաշտեցուցանել , ողորմութիւն և թողութիւն մեղաց քոյ խնդրէ անդադար . և վասն հոգւոյ քոյ յամենայն ժամ հոգայ , և մարմնոյ քում սպասաւորէ հանապազ , և առաւել քան զարծաթագին կայ քեզ 'ի հնազանդութեան :

Եւ արդ այսպիսի ծառայութիւն և աւելի քան զսոյն քեզ քահանայն հարկանէ , և ընդ այսր ամենայնի քա-

Հանայն Հայհոյութիւնս և բամբասանս լէ . և որպիսի հուրք և տանջանք ահեղք և աններելիք քեզ սպասեալ մնան . ընդ որոյ երախտեացն պարտ էր քեզ ծառայել քահանային , ազալել և մաղթել , անձամբք և որդւովք սպասաւորել , և իբրև յայ երկնչել , և իբրև 'ի հօրէ ակնածել , և իբրև յերախտաւորէ պատկառել , իբրև զանձն և զհօգի քո սիրել , զարամութիւն նորա փափել , և զվաստակ նորա երանել , 'ի վարդապետութիւն զօրացուցանել , զտկարութիւն ինչ մխիթարել , կերակրել և յագեցուցանել , և զամենայն մարմնաւորս նորա հոգալ , զնա միայն հոգևորացն պարապեցուցանել : Օ այս և բազում ևս այսպիսի երախտիս պարտ էր հաւտուցանել քեզ ընդ քահանային վաստակոցն , և ոչ բամբասանս և Հայհոյութիւնս և արհամարհանս անակնածելիս :

Եւ արդ զայս ամենայն լսելով շիջաւորք զգործքեալ հնոց Հայհոյութեան , դադարեցուք զհուրն արհամարհանաց : Սանձեցէք զեղուս 'ի չարախօսութենէ . մաքրեցէք և զաչ 'ի յարատ հայեցուածոց . ուղղեցէք զսիրտս 'ի չար խորհրդոց . ծառայեցէք տեառն երկիրդիւ . պատուեցէք զվարդապետս . հնազանդեցարուք քահանայից . սպասաւորեցէք հիւանդաց . զգեցուցէք զմերկս . լցուցէք զքաղցեալս . տիտեցէք զնեղեալս . օգնեցէք տնանկին , և անդադար վաստակեցէք ազութիւք , պահօք և ողորմութեամբ : Եւս է ձեզ ճանապարհ փրկութեան՝ որ հանէ 'ի վերին քաղաքն փափազելի յանանց վայելչութիւնս . յորս և մեզ եղիցի վայելել , և փառս տալ հօր և որդւոյ և հոգւոյն սրբոյ այժմ և յաւիտեանս . ամէն :

ՎԱՐՆ ՍԻՐՈՑ ԵՒ ՄԱՌԱՆԱՑ ԵՒ ՆԱՌԱՆՁՈՒ

Ու ինչ պիտոյ է որ յաղաղս սիրոյ նորազոյնս ինչ խնդիրք . զի ունիմք զնոյն ինքն Վրիստոս սիրոյ մեզ վարդապետ , որ ասաց՝ եթէ տրեսցիք զմիմեանս . և եթէ սիրէք զիս , զպատուիրանս իմ պահեցիք : Օ ի գլուխ պատուիրանին սէր է . և որ կամի մերձենալ յաճախութի , յառաջ քան զամենայն պատուիրան զսէրն պարտ է ստանալ . “ (Յայտն ծանիցեն ամենեքեան եթէ իմ աշակերտք էք՝ եթէ սիրիցէք զմիմեանս , որպէս ես զձեզ տրեցի , ”) ի ինքն իսկ սէր է , և (Յովհաննէս զաճ սէր կոչէ . և որ կայ ՚ի սէր նորա , նա յաճ ընակէ , և աճ ՚ի նմա . զի զհրամանս սիրոյ նորա կատարեաց : Օ ի սէր և ՚ի հնումն ևս քարոզէր . այլ ՚ի նորումն Վրիստոս և զսիրելիս ևս հրամայէ սիրել , և զթշնամիս ևս սիրել , և զանձն ևս զնել ՚ի վերայ սիրոյ սիրելոյն . և նա զանձն իւր եղ ՚ի վերայ թշնամեաց և սիրելեաց , զի զպատուիրանն սիրոյ ոչ բանիւք միայն , այլ և արգեամբք ՚ի մեզ հաստատեցէ : Այսն որոյ և մեք զաճ արտիւ սիրեսցուք , և զպատուիրանն նորա երկբաղիւ պահեսցուք . զի այս է սիրելն զաճ՝ եթէ զպատուիրանն նորա արտիւ պահեսցուք . և պատուիրանք նորա այս են՝ զի ճշմարտիւ սիրեսցուք զմիմեանս . և ամենայն որ ճշմարտիւ սիրէ զեղբայր իւր , նա պահէ զպատուիրանս նորա :

Այս է ճշմարտիւ սիրելն՝ յորժամ ոչ վասն երախտեաց իրիք սիրեսցուք , և ոչ վասն ընդերական իրիք ապորութեան , և ոչ վասն քաղցրահայեաց երեսաց , և ոչ վասն ասցի ինչ գթոյ , և ոչ սէր փոխանակ սիրոյ սիրեսցուք : Այլ միայն վասն պատուիրանին նշանաւորեալն սիրեսցեն , և ընդ ամենեանս զխաղաղութիւն ունիցիս : Իսկ զնոյն կարողութիւնն կարոտելոյն

միայն բաշխեսցես, իբրև վշտացելոց իւրոց անդամոց
խնամ ունել աղքատին . վասն զի ամենեքեան անդամք
եմք միմեանց, և պարտիմք ընդ վշտացելոյն միոյն ան-
դամոյն՝ այլոց անդամոցն վշտանալ ըստ ասելոյն Պաւ-
ղոսի, և տալ զանձն 'ի չարչարանս վասն սիրոյ ընկե-
րին . որպէս և Քրիստոս ետ զանձն իւր 'ի չարչարանս
վասն մեր : Օ ի թէ նա որ նա էր՝ այնչափ յանարգու-
թիւն էջ վասն մեր և թշնամեաց և ատելեաց, մեք
զինչ պատասխանի ունիցիմք եթէ չսիրեսցուք զմիմեանս
ըստ պատուիրանին զոր պատուիրեաց մեզ սիրել զթշ-
նամիս, օրհնել զհալածիչս, բարի առնել այնոցիկ՝ որ
ատենն զմեզ, և աղօթս առնել 'ի վերայ հապաժողացն :
Օ ի սէր ընդ սիրոյ և մաքսաւորք հառաջանեն . բայց
այն էր վասն պատուիրանին՝ որ զթշնամիսն սիրեցին . և
ըստ զօրութեանն իւրում օգնեսցէ ամենեցուն . զկա-
րօտեալսն մխիթարեսցէ . զտրտմեալսն սփռիցէ . ընդ
զրկելոյն խօսեսցի վրէժխնդրութիւն . անօգնականին
օգնեսցէ . հիւանդացելոյն սպասաւորեսցէ . զմկորեալն
'ի գիտութիւն ածիցէ, և զամենայն տկարութիւն եղ-
բօրն լցուցէ, և զինչս և զօրութիւն ամենեցուն 'ի կիր-
արկանիցէ, եթէ հաւատացելոցն է ամենայն ինչ հա-
սարակաց :

Եւ արդ այսպէս սիրել պարտ է զեղբարս քրիստո-
նէին և աշակերտին Քրիստոսի . զի “ Եւ այսմ ծանի-
ցեն ամենեքեան եթէ իմ աշակերտք էք, եթէ սիրի-
ցէք զմիմեանս ” : Օ ի քան զոգի մարգարէութեան ըն-
դունել՝ առաւել է սիրելն զեղբայրն, և քան զկոչումն
առաքելութեան բարձրագոյն է, և քան զպատիւ մար-
տիրոսացն պատուական է, և 'ի վեր քան զամենայն ա-
ռաքինութիւնս պատուեալ երեւի, և ամենեկն իսկ իբ-
րև զթագաւոր 'ի մէջ ռամկաց պայծառացեալ 'ի վայել-
չանաց : Օ ի թէպէտ և մեծ է վայելչութիւն կուսանաց,
բայց առ սիրոյ պայծառութեանն նուազին ամենայն լու-
սաւորութիւնք առաքինութեան . որպէս 'ի ճառագայ-
թից արեգականն ծածկին ամենայն պայծառութիւնք
աստեղաց, ուր ողորմութիւնք լինին առանց սի-
րոյ :

Եւ արդ զիմրդ լինիցին ողորմութիւնք առանց սի-
րոյ : Եորժամ սնափառութեամբ որ ախտիւ 'ի ցոյց
մարդկան առնիցէ . և կամ նովիմք ախտիւ որ 'ի գանա

և 'ի բանտս մաշեցի, և 'ի հուր պրեցցի, ոչ ինչ օգտի . որպէս և Պաւղոս ասէ . « Եթէ քամբիցեմ զամենայն ինչս իմ աղքատաց, և մասնիցեմ զմարմինս իմ յայրումն, և սէր ոչ ունիցիմ, ոչ ինչ օգտիմ » : Սի որ սրտիւ որ սէր սրբութեամբ ոչ ունիցի, թէպէտ և զհագիս մարգարէութեան ունիցի, և շնորհս առաքելութեան, և բազում խստամբերութեամբ զանձն չարչարիցէ, և բանիւ վարդապետութեամբ զբազումս լուսաւորեցէ, և հաւատովք նշանս մեծամեծս առնիցէ, և զէրկնս փոփոխիցէ, ամենեւին յամենայնի ոչ ինչ օգտի . զի սէր ալ համեմիչ է ամենայն առաքինութեան . և ուր սէր ոչ մտանէ՝ ապականի, և արտաքս ընկենաւ յարքայութենէն : Սր սրտիւ որ սէր ունիցի, նորա է ողորմութիւն և անընդունութիւն . զի հարկ է սիրողին անընչանալ, զի սէր և ինչք 'ի միւսմ անձին ոչ բնակին . զի սէր զինչս թօթափէ կարօտելոցն յօգնականութիւն : Սիրոյ հալածական են ագահութիւնք և չարակնութիւնք և նենգութիւնք և թշնամութիւնք, նախանձ և բարկութիւն, ամբարշտութիւն և սնափառութիւն, և ամենայն մախանք ախտից հեռանայ 'ի սիրոյ պահողին : ՍԵ՛ րնդ սիրոյն միաւորեալ և կապեալ է խոնարհութիւն, հեղութիւն, քաղցրութիւն, ողորմութիւն, անընչութիւն, անկեղծաւորութիւն, անանձնասիրութիւն, խաղաղութիւն, ճշմարտութիւն, սրբութիւն, անմեղութիւն, բարերարութիւն . և զամենայն առաքինութիւն և զկատարեալ պատուիրանապահութիւնս պահողն սիրոյ կատարէ :

Եւ որ ոչ սրտիւ 'ի սէր հաստատեալ է, ամենայն չար խորհուրդք սատանայի զեղուն զնովաւ, ամենայն բազմութիւնք ախտից . զի սատանայական ախտից գլուխ՝ անձնասիրութիւնն է, և 'ի նա շարին ամենայն ախտիցն բազմութիւնք . քանզի անձնասէրն ոչ երբէք կարէ ընկերասէր լինել : Եւ գլուխ պատուիրանին սէր է, և 'ի նա շարին ամենայն առաքինութիւնք . զի ընկերասիրին չէ հնար զկամս անձին իւրոյ խնդրել, այլ և զամենայն հաճոյս ընկերին և թէ կատարել 'ի բարիս, այլ և զաճնն և սոյ 'ի ծառայութիւն վասն պատուիրանին ոյ . քանզի գիտէ՝ եթէ կատարումն պատուիրանին սէր է : Եւ ամենայն առաքինութիւնք որ առանց սիրոյ են,

փակեցան նոցա դրունք երկնային առաքաաստին , և լըսեն զսուկալի զձայնն զայն՝ եթէ ոչ գիտեմ զձեզ , և մատնին 'ի հուր գեհենին ընդ պռոնիկս և ընդ մարդասպանս . “ Օ ի ամենայն , ասէ , որ ասէ զեղբայր իւր , մարդասպան է , , : Իսկ որ չարակնէն և նախանձին , նա յոր խաւար երթայցէ , և կամ ուր սուգանիցի , կամ որպիսի տանջանօք խաշիցի և մաշիցի : Բանդի ըսկիղքն ախտից է նախանձ և չարակնութիւն . զի նովաւ անկաւ տատանայ 'ի փառացն , նովաւ ել 'ջամ 'ի դրախտէն . և անէծք և քրտունք , փուշ և տառասկ , մահ և մեղք 'ի վերայ ամենայն ծննդոց 'ջամայ տիրեցին . նո զիմք լայէն երերեալ տառանէր :

Եւ այժմ բազումք են՝ որ միշտ այրին նախանձու , յորժամ տեսանիցեն զեղբօրն զյաջողութիւնն՝ կամ ընչիւք , կամ արուեստիւ , կամ բանիւ վարդապետութեամբ յարգեալ 'ի բազմաց . և զայն տեսեալ նախանձորդացն հալին և մաշին , և յօգեն զնմանէ բանս բամբասանաց , և կան հակառակ կամացն այ՝ որ զյաջողութիւնն չնորհեաց : Եւ ասն այսորիկ թէպէտ բազում ձգունս տանիցի նախանձութեն , և բիւր առաքինութիւնս ստացեալ իցէ , և սրբութիւն կուտութիւն ունիցի , և պահօք և ամենայն վշտամբերութեամբ զինքն մաշիցէ հանապազ , և խորգով և մոխրով և մշտահեղ արտասուօք սգայցէ 'ի տուէ և 'ի գիշերի , և ողորմութեամբք անընչանայցէ , և նշանս մեծամեծս առնիցէ , և ցանկաջան աղօթիւք և փառասրբութեամբք վերին զուարթնոցն նմանիցէ , այլ և մարտիրոսասցի ևս , և հրով այրեսցի , և 'ի օիրտն նախանձ և չարութիւն ունիցի , և քան զամենայն սպանողս և զնացողս պիղծ գրտանիցի , և քան զամենայն ամբարշտեալս թաթաւեալս մեղք՝ անիրաւազոյնս : Եւ արդ ո՞ր չարիք ժանտագոյն իցեն քան զնախանձ և զչարակնութիւն . զի քան զհուր պրիչ է և զտուր տատակիչ , զունելիս իւր տառակէ : Եւ ո՞վ որ կարէ համբերել այնմ բոցոյ , և կամ զոր ներեալ թողութիւն ունիցին այնպիսի սատանայական անձինք : Բանդի և ոչ մի ինչ չարութիւն նման է նախանձու և չարակնութե , զի միշտ 'ի մեղս է . հանապազ 'ի տուէ և 'ի գիշերի ոչ գաղարէ 'ի տգանութենէ , քանզի միշտ բարձեալ կրէ ընդ իւր զչարիս իւր :

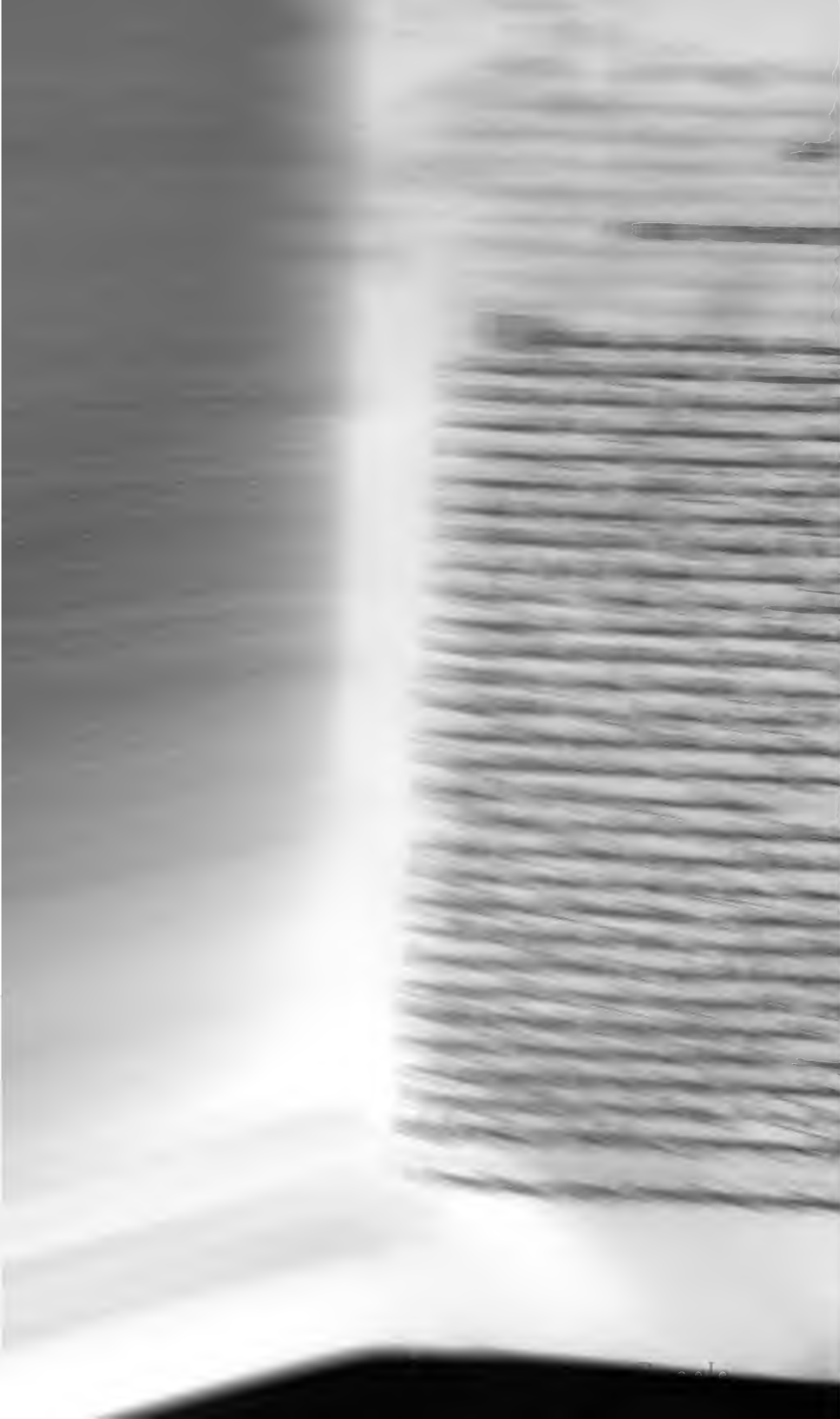
Եւ արդ ո՛վ կարացէ փարստել զխաւարն զայն թանձրամաճ՝ որ տարածեալ մածեալ ունի զմիտս նախանձողացն . զի դառն մթերք նախանձու մարդասպանի ոչ երբէք հեռանայ ՚ի սրտից նոցա : Օ՛ի թէպէտ յեկեղեցի մտանիցեն այնպիսիքն , և յաղօթս և ՚ի խնդրուածս մաշիցին , թէպէտ և արտասուիցեն և ողորմութիւնս առնիցեն , ոչ երբէք սրբին ՚ի սպանութենէ : Ա՛րդ զոր ներեալ թողութիւն ունիցին այնպիսիքն , և կամ որպիսի ինչ ահեղ չարութեան կարիցեմք նմանեցուցանել զայնպիսի անմեկնեղի անօրէնութիւնս . որ գազան չարածանի , որ սողուն խածանող , որ իժ , կամ որ քարքայնպիսի չարագազան թոյնս ունիցի : Ա՛յ և չէ իսկ հնար գտանել անսուրբ և անօրէն անձինս քան զչարականցն և զնախանձոտացն , զի* միշտ լուցեալ բորբոքի ՚ի միտս իւր հոգածութեամբն : Վողայ և դեղնի , զի տեսանիցէ զեղբարս իւր և զգրացիս , զի տուն և տղայս ունիցին . և դեք աւերեն զտունն՝ հատուցանեն , կամ վիմօք , կամ հրայրեցութեամբ , կամ ՚ի ջուր ընկղմելով , կատարելով զկամս սատանայի , զայնպիսին պարտ է արտասուել և ողբալ հանապաղ : Օ՛ի լաւ էր այնպիսւոյն երկու աչօք կոյր լինել , քան բոլորովին անգամօք ՚ի հօւրն յաւիտենից առաքիլ : Օ՛ի նա ևս քան զհեթաւորսս պղծագոյն երեւեցի , և լծակից է սատանայի չար նախանձամբն , և ընդ նմին ժառանգեսցէ զհրացայտ տարտարոսն և զանշէջ գեհեանն :

Եւ եթէ զամենայն բարեգործութիւնս և զզանազան առաքինութիւնս և զազգի ազգի վարս և զկրօնս յինքն բարձեալ ունի , ոչ օգուտ գտանէ յայսմ ամենայնէ , եթէ զխաւար ատելութեան ՚ի սրտին պահիցէ , և զչարակնութիւն և զնախանձ : Ա՛րդ փութա այսուհետև և ՚ի բաց փախիր ՚ի խաւարամաճ մեղացդ , և արտասուօք մեղայ տեսանայ աստ . զի կարասցես լսել ՚ի Վրիտտոսէ որ ասէ . “ Եկայք օրհնեալք հօր իմոյ , ժառանգեսցէք զպատրաստեալ արքայութիւնն ,” : Երում փառք յաւիտեանս յաւիտենից . ամէն :

* Եօրինակին ՚ի բաց անկեալ է թուղթ մի , յորում են աւարտ ճառիս և սկզբնաւորութիւն յաջոր-

դին մինչև Բանից , նա || : Թերին երկաքանչիւրոցն առաւ բաղգատութեամբ յերկուց օրինակոց :

Քարբից գտնուած ինչ հաւասարէ բարկացողացն ախտից . ոչ դեղք մահաբերք և ոչ հարուածք կարճի նման են հարուածոց բարկութեան . ոչ հատուածն սրոյ և ոչ այրեցուած հրոյ կեծեցուցանեն առաւել քան զքարկացողացն . և ¹ ոչ այնչափ չար են մեղիւնք դիւաց , որչափ բարկացողք դիւաց յայնմանէ : Վանդի դէն բարկութեամբ վառի 'ի նախանձ միշտ , և պնդէ յանհաշտ թխակալութիւն , և հանապազ մածեալ պահէ 'ի վերայ արտին զխաւարն նախանձու : Եւ զոր օրինակ թիւնաւորքն զԹոյնն ընդ իւրեանս կրեն հանապազ , օյնպէս և բարկացողքն զցառումն և զքէն նախանձու . և յամենեւին յարձակին իբրեւ զշունս կատաղիս , և հանապազ խայթեն իբրեւ զկարիճն , և խածանեն իբրեւ զօձն , և լցեալ թիւնօքն բարկութեան ոչ կարեն վաղվաղակի խոնարհել առ միմեանս : Վանդի իժք և ծնունդք իժից անուանին , անհաշտք 'ի միմեանց , և անհաղանդք : Եւ զառաւ քանս ձեացուցանեն՝ իւրաքանչիւր ոք զինքն արդարացուցանելով , և յօրինեն տողս բազումն պատմութեանց զանձինս իրաւացուցանելոյ . և զմասս կուտել 'ի վերայ ընկերին ջանայ ամենեցունց առաջի , կարծեցուցանելով զնա մնասակար : Եւ ի գեւորս արտմութեան պնդէ յանգղութիւն , և խստացուցանէ զմիտսն յանապաշաւ անհաւանութիւն , և զսիրտն քարացուցանէ չինել ունկնդիր խրատու եղբօրն և զբոց վարդապետութեան . և յիմարեցուցեալ սատանայի զգայութիւնս նորա՝ ոչ տայ ճանաչել զյանցանս նորա . այլ 'ի միտս նորա կարծեցուցանէ զնա անմեղ յամենայնի , և զընկերն մնասակար : Եւ յոյնպէս և 'ի միւսում ընկերին զսա տայ նմա համարել մնասակար , և զինքն արդար յամենայնի : Եւ զարձեալ զսա աստ խստացուցանէ՝ թէ նմա պարտ է քեզ խոնարհել , զի մնասակար է . և զնա անդ պնդէ՝ թէ չե արժան քեզ նախ նմա հնազանդել , զի անմեղ ես : Եւ այսպէս զերկոսեան թշնամութեամբ 'ի միմեանց հեռացուցանէ սատանայ 'ի մնալ անդեղ և անապաշաւ : Եւ ուրս բազում ծանրացուցանէ զսիրտ եղբօրն , և ամօթ և անարգանս տայ համարել զխո-

1 Երկուք յօրինակացն այսպէս ունին զայս տեղի . և ոչ այնչափ լարու չին նոյն 'ի դիւաց , որքէս Բարիս

չորէ : Քանդի : Եւ երրորդ մի . ոչ այնչափ լարուին մարմնն 'ի դիւց , որքէս Բարիս : Եւ չորէս 'ի դիւացն յամենէ : Քանդի :

նարհեմ ընկերին . զի եթէ ես յառաջ խոնարհիմ, աւսէ, զիս փնատակար ոք կարծիցէ, և զնա անմեղ համեարիցին . վասն այսորիկ գազանացեալ անհնազանդի :

Վասնզի յորժամ միանգամ զխորհուրդս ըմբռնէ աւսորէն ախտն բարկութեան, յափշտակէ զմիտսն 'ի նըմանէ, և գազանացուցանէ, և ամենեւին չտայ իմանալ զերկիւղն նոյ, և ոչ զահաճեղ դատաստանին . այլ հեռացուցանէ յիրաւանց, և զգատաստանն ոչ երբէք ածէ զմտաւ, և ոչ յիշէ զօր մահուանն իւրոյ և զարհաւիրքս սոսկալի բեմբին . այլ անդեալ մաքառի՝ զկամս անձին իւրոյ կատարեալ : Եւ ոչ արժե եղբարցն, և ոչ խորատ վարդապետաց, ոչ հրամանք պատուիրանաց, և ոչ երկիւղն նոյ, ոչ փափագանք արքայութեանն, և ոչ արհաւիրք տանջանացն զնա ոչ պատկառեցուցանեն 'ի զեղջ և յապաշաւ : Եւ ժտի ևս յեկեղեցին մտանել, և աղօթս առ անձ կատարել՝ որ ոչ ընդունի, և առ անձ ոչ ելանեն : Վեզ ինքն տէրն ասէ . “ Եթէ հանեալ իցես զպատարաքն քո 'ի վերայ սեղանոյն, և անդ յիշեացես եթէ եղբայր քո ունիցի խեթ զքէն, թող զպատարաքն 'ի վերայ սեղանոյն . երթ նախ հաշտեաց ընդ եղբոր քում, և ապա եկեալ մատուցանի՞ր զպատարաքն քո ”, և ընդունելի է : Եւ իւրաքանչիւր ուրուք աղօթքն են պատարաքք . և անընդունելի են նոյ, եթէ ոչ նախ երթեալ հաճի ընդ տրտմեալ եղբօրն, և ապա եկեալ աղօթէ առ անձ, և ընդունելի է : Եւ ասէ . “ Երեգակն 'ի վերայ բարկութեան ձերոյ մի մտցէ ” . զի մի դէքն եկեալ 'ի գիշերին յօրուցանիցեն զսիրտ քո առ վաղիւն չհաշտել ընդ ընկերին, և խորհուրդս չարս, որս և նախանձս, և ազգի ազգի նենգութիւնս արկանիցէ 'ի միտք քո : Եւ մինչ չև գիշերոյն հասեալ իցէ՝ երթ հաշտեա ընդ եղբոր քում : Եւ ինչ դեռ յաշխարհի ես, հաշտեա ընդ ոսոխի քում . մի գուցէ մատնիցեն դատաւորին, և դատաւորն դահճաց, և ոչ ելանիցես : Եւ յոյսպէս և դու մինչ դեռ օր առաջի կայ, փութա հաճել ընդ ընկերին, և 'ի վաղիւն մի յապաղեր, զի աներևոյթ են ելք մեր յաշխարհէ, և ոչ գիտեմք՝ թէ ունիմք զվաղիւն ժառանգել՝ թէ ոչ . սակայն ժառանգեմք զվաղիւն, և ոչ փութամք հաշտել ընդ եղբօրն : Եւ հեթանոսս համարեալ եմք, զի անընդունելի իցէ առանց հաշտութեան ընդ եղբօրն և ընդ ընկերին :

րէ ֆնասել 'ի թշնամանողաց , եթէ միայն առողջ միտս
 ունիցիս : Լճա բազումք թշնամանեցան և համբերե-
 ցին . այլ և աղօթս ևս 'ի վերայ թշնամանողացն արա-
 րին : Ստեփաննոս աղօթէր 'ի վերայ քարկոծողացն իւր .
 Սովսէս , Սամուէլ , Դաւիթ և Վրդապետս որդիքն այլ
 թշնամանեցաւ , և առ հայր վասն նոցա . աղօթս մա-
 տուցանէր : Եւ արդ լեր դու նմանող արանցն երևե-
 լեաց : « Եւ ես 'ի բարկութենէ , և հանգիր 'ի սրբա-
 մտութենէ , և մի նախանձիր ընդ չարս , առէ մարդա-
 րէն . զի ուր բարկութիւն և սրամտութիւն մտանէ ,
 անդ շորհք հոգւոյն ոչ մտանեն , և ոչ խորհուրդք ար-
 դարութեան ելանեն 'ի բարկացող սրտէ . որպէս և ասէ .
 « Բարկութիւն մարդոյ զարդարութիւն այլ ոչ գործէ , » :
 Եւ ցասումն արդար , և բարկութիւն արդարու-
 թեան , յորժամ զվրէժս ինչ պատուիրանացն այլ խնդ-
 րեսցես իբրև զՍամուէլն և զԴենեչէզն , կամ վրէժ-
 խնդրութիւն եղբօրն զրկելոյ : Իսկ որ աւելի քան զայս
 առաւել ինչ բարկանայցէ , կամ վրէժ անձին իւրոյ
 խնդրեսցէ , այն է 'ի տարապարտուց բարկանալ , զոր և
 Վրիստոս ասէր՝ պարտաւոր եղիցի 'ի գեհենն և 'ի
 հուր : Վանգի տարապարտուց բարկութիւն՝ ճանա-
 պարհ է բազում ինչ ախտից . զի բարկութիւն է և ա-
 ղազակ և կոիւ , ատելութիւն և թշամութիւն , նա-
 խանձ և ոխակալութիւն , քինահանութիւնք և սպա-
 նութիւնք , և բազում այլ ևս չարութիւնք : Եւ որ
 բարկութեանն յաղթէ , այս ամենայն իջեալ դադարէ
 իբրև զհուր առանց նիւթոյ . զի յորժամ բարկանայցէ
 որ , և դու համբերութեամբ տանիցիս , շիջուցեր զբար-
 կութիւն : Եւ լ թէ դիւահար որ զքեզ անուանեսցէ ,
 մի ինչ բարկանար . և եթէ բարկանաս՝ արդարացուցեր
 զթշնամանողսն , զի 'ի դիւէն է բարկութիւն և ոչ յայ :
 Լճա և զտէրն դիւահար կոչեցին , և նա ոչ բարկացաւ ,
 այլ հեղութեամբ ետ պատասխանի՝ եթէ յիս դե ոչ
 գոյ : Թշնամանեաց որ զքեզ և արհամարհեաց , այլ ա-
 ռաւել ևս զտէրն թշնամանեցին և արհամարհեցին :
 Կռփեաց որ զքեզ և ապտակեաց , ահա և զտէրն կռփե-
 ցին և ապտակեցին , այլ և չարչարեցին և խաչեցին , որ
 քո չե ևս ընկալեալ : Եւ որ զայս ամաճ զմտաւ 'ի ժամ
 ցասմանն յուզելոյ :

Եւ տէ մեզ սատանայ թշնամի, զեղբարս մեր մի արասցուք մեզ թշնամի. այլ փութասցուք հաշտեցուցանել ընդ մեզ, զի զպսակ նահատակութեան ընկալցուք ընդ կանխելոյ և անկանելոյ առաջի եղբօրն: Վրանգի պսակք և պարգևք կան 'ի միջի ոսոխացն և կագոյն. և որ որ յառաջագոյն նահատակի և խոնարհի եղբօրն աղաչանօք ածել զտրտմեալ եղբայրն 'ի հաշտութիւն, նա յափշտակէ զպարգևս և զպսակս վասն նախախոնարհ նահատակութեան իւրոյ. զի զչար թշնամին սատանայ վիրաւորեաց 'ի խոնարհելն իւրում, և զինքն և զեղբայրն իւր զերծոյց 'ի ձեռաց նորա, և փրկեաց 'ի յաւիտենա կան 'ի մահաւանէն: Յազաքս այնորիկ ընդունի համարձակութեամբ վարձս բազումս, և զվայելութիւն առնանց բարութեանց:

Եւ արդ մի վասն սակաւ մի խոնարհութեան կորուսանիցեմք զյաւիտենական փափկութիւնսն. զի բազումք վասն յաւիտենական կենացն զանձինս և զինչս արհամարհեցին, զսէրս ամուսնութեան և զգութս որդւոց իւրեանց. զանազան տանջանաց համբերեցին և հրոյ մատնեցան, զի միայն զարքայութիւնն այ ընկալցին: Իսկ քեզ ոչ հօւր կայ առաջի և ոչ սուր, և ոչ զառնազան տանջանաց համբերել. այլ միայն խոնարհել եղբօրն տրտմելոյն, և աղաչանօք հաշտեցուցանել, և զնոյն պսակս նահատակութեան ընդունել: Ինգէր ծանրացուցանես զսիրտ քո աղաչել զեղբայրն. չես 'ի հօւր գիմել, այլ 'ի խոնարհութիւն իջանել: Ղու նախ փութա անկիր աղաչանօք առաջի ընկերին, և առ զպսակն լուսոյ և պարծանաց նահատակութեան, և զերկնից արքայութեանն զանբաւ վայելչութիւնսն:

Եւրդ զայս ամենայն լսելով զտրտմութիւնսն ցածուցուք, զբարկութիւն շիջուցուք, զաղաղակ դադարեցուցուք, զսէր սիրեցուք, զխոնարհութիւն ստասցուք, զհնազանդութիւն ընկալցուք, և ընդ հաշտել ընկերին յառաջ ընթասցուք. զի համարձակութեամբ զերկնից բարութիւնսն ժառանգեսցուք 'ի Վրիստոս Յիսուս 'ի տէր մեր. որում փառք յաւիտենանս յաւիտենից:

ՎԱՍՆ ՈՒԱՊԱՀԱՅ ԵՒ ՔԻՆԱՀԱՆԱՅ

Ահա անօրէնութիւն և տաստիկ չարութիւն տեսանեմք զոխապահացն և զքինահանայն քան զամենայն զվեղաց անօրէնութիւնս . զի ամենայն մեղք և անօրէնութիւնք երբեմն սաստկացեալ բորբոքին և երբեմն դադարեն : Իսկ չարայուշ քինահանութիւն ելծէ բանին ընդիմութեանց լընկերէն ինչ լսիցէ, միշտ բորբոքի յանօրէն 'ի խորամանկացն խորհուրդս : Եւ յամենայն ժամ անշիջանելի վառի բոցն նախանձու 'ի միտս նոցա, և հանապազ զսիրտն քինախնդիր ոխապահացն կսկծեցուցանէ . և 'ի միտս իւրեանց հալին և մաշին և չարչարին . և ոմանց գոյք իսկ երեսացն եղծանին 'ի չար խորհրդոցն և 'ի նենգութենէ սրտին : Եւ շրջի ընդ մարդկան իժ խորամանկն, իբրև զթոյնս իժի բարձեալ կրէ զնենգութիւն սրտին . և հանապազ վանք և օթեվանք են սատանայի միտք նոցա . և զոր ինչ ասէ սատանայ՝ լսէ նմա, և զոր ինչ կամի՝ վաղվաղակի կատարէ զկամս նորա . 'ի տեսս մարդ երևի, և բարիւք իբրև չարածանի ինչ գազան : Եւստի 'ի հրապարակս իբրև զմարդ, և խորամանկութիւնք չար դիւին են 'ի խորհուրդս նորա : Եւ տանէ յեկեղեցին իբրև զբրիստոնեայ, և պիղծ են աղօթք նորա քան զպրծութիւն զոհից . քանզի ոչ երբ նեն ոխապահացն աղօթքն առ ւած, զի չարութիւն է 'ի սիրտս նոցա, և անօրէն նենգութի խորհին հանապազ : Թէպէտ և ինչս բազումս յողորմութի ծախեաց այն պիսին, Թէպէտ և հսկեացէ և պահեացէ, և զանձն սատիկ ձգնութեամբ ցամաքեցուցանիցէ, յամենայնի ոչինչ օգտիցի՝ յորժամ ոխս ընդ լընկերին պահիցէ, և զչարխն 'ի սրտին Թաղեալ ունիցի : Եւստի հանապազ, և խորհի պատահարս չարեաց և դիպումն փորձութեանց նախան

ձորդէն : Ի զձանայ, չրջի մտախորհ յուռ մարեալ¹, և երկնէ իբրև ծննդախոն : Ի թիւն չար ընկերին . նմա խորհի և զուով, նմա խորհի և զառք, նմա խորհի և ըզհէնս, նմա խորհի և զմահս և զամենայն չարս և չարալուրս : Երգողն երեսք նորա 'ի տեսչութենէ նորա, և առ դրամբք տան նորա չախարժէ անցանել : Ի թիւն 'ի ճանապարհի ուրեք դիպեցի, խնդրէ թաղուլ զձանադարհն, և ոչ պատահէ նմա . և եթէ յեկեղեցւոյն տեսանիցէ, չիտմի և յեկեղեցին մտանել . և եթէ 'ի հրապարակին դիպեացի, պատրուակին աչք նորա առ ոչ կարել հայել յերեսս նորա . այլ զգրախն խոնարհեցուցանէ, և իբրև ընդ գետինն խօսի, և ըզձանայ չար ինչ խօսել զնա . խանձորդէն : Եւ եթէ չար որ զնմանէն խօսեացի, նա 'ի վեր հայեցեալ զտրեմա և զուարթանայ, և լսէ ախորժելով, և աճեցուցանէ զչարախօսութիւն նորա, և բազում խնամով խօսի ընդ չարախօսս նորա : Եւ եթէ բան ինչ բարի զխանձորդէն լսիցէ, տրտմի և տխրին երեսք նորա, և հալին և մտքն միտք նորա : Ի թիւն է թշնամեաց նորա, և թշնամի է բարեկամաց նորա : Ի տէ և զորդիս նորա, և չարախօսէ զնմանեաց նորա . և ոչ միայն զխօսանան, այլ և զանատուծս նորա տօնէ, և զանդաստանս նորա չարահիտէ, ըզձանալով ցատմունս, երաշտութիւնս վասն նորա : Օ այս և առաւել ևս քան զնոյնս խորհի չարացուն և յխապահն 'ի սրտի իւրում, և յերեսս մարդկան ոչ երևեցուցանէ զթշնամութիւնն : Եւ արդ ոչ է պարտ զայնպիսի ստատեպոյտիտան մարդ անուանել, այլ օձս և իժս, և եթէ ևս քան զտառ գազանագոյնս ինչ կայցէ . զի նա է չար գազան քան զօձից և զիժից բնութիւնս . քանզի իժից և օձից բնութեամբ է դատաւութիւն . իսկ յխապահն ինքնակամ կամբք ընկալաւ զչար խորհուրդս տատանայի, որ ընդ նմին ժառանգեցոյց է զհուն անշէջ և զխաւարն աղջամիջին :

Եւ և զարմանամ ևս ընդ ներողութիւնն նոյ՝ որ առ ժամայն իսկ ոչ առաքէ զփայլատեպունս յերկնից 'ի վերայ այնպիսի մոլեգնեւոյց ամբարշտութեանց . զի առաւել ևս քան զառաքաւացն և զսպանողացն զանցոյց զանորէնութիւնս իւրոյ չարութեանն . զի նոքա երբեմն

¹ Օրինակ մի առ մտեալ . երևեցեալ էր : Եւ երեւոյ էր : Եւ ոչ . Եւ զի փոքր յարմարեալ չիտի :

տպանանեն , և երբեմն դադարեն . իոյ յխապահն չարայուշ ոչ երբէք դադարէ 'ի սպանութենէ : 'Լա և 'ի զբօսանս իւր մարդաստան է , զի զոխս ընկերին 'ի սրբտին ունի . նա և յանկողինս իւր մարդաստան է , յորժամ զոխս ընկերին յիշէ . նա և 'ի տան մարդաստան է , նա և յեկեղեցւոյ մարդաստան է , և 'ի հրապարակս մարդաստան է . այլ և 'ի ճանապարհի , 'ի տուէ և 'ի գիշերի և յամենայն ժամու մարդաստան է , զի զոխս նա խանձուն հանապազ 'ի սրտի իւրում կրէ : 'Լա ապա աւորէն ամբարշտութիւնք ռապահացն աճեցուցեալ 'ի քինահանութիւնս յօժարեցուցանէ սատանայ՝ առնուլ վրէժս 'ի զրկողէն . թէպէտ և փոքր են զրկանք նորա , այլ սատանայ 'ի մեծս յօժարեցուցանէ զնա , մինչև հալուածս այգեաց և անդաստանաց տայ գործել . և 'ի զարանալ ամբարշտութեանց սատանայի , առաւել ևս յաւորէնութիւնս յանդգնեցուցանէ զնա , մինչև տանց և բերդից փնասել հրդեհիւք :

'Արդ որպիսի անդունդք գեհենի սպառնայցեն այնպիսի անօրինեւոյ . որպիսի հուր և աղբամզքին խաւար , որք այնչափ ամբարշտեցան՝ մինչև զտունս բնակութե մարդկան հրդեհել , և դողալ և սարսել 'ի ձեռաց մահուցն . այլ և զծերս և զտղայս առ հասարակ սատակել անողորմ և անակնածելի : 'Լա արդ որ անօրէնութիւնք քան զայս ամբարշտագոյն իցէ , և կամ որ մեղք չարաչարք քան զայս չարագոյն կայցէ , և կամ զոր չարիս քան զայս չարագոյն որ կարծիցէ , և կամ ո՞վ 'ի մարդկանէ իցէ՝ որ այսչափ յանօրէնութիւնս կործանեցաւ , և յահեղ ամբարշտութիւնս : 'Եւ ար և անօրէն սատանայ՝ որ յայսչափ խորխորատս ընկղմես զմարդիկ , մինչև այսպիսի ահեղ անօրէնութիւնս գործել , և հեղուլ արիւնս բազումս . և այսչափ յիմարութիւնս մոլորեցուցանել զսիրտս մարդկան , մինչև միանգամայնս զամենայն ստացուածսն ապականել , զտունս հրդեհել , և զբնակիչսն առ հասարակ չարաչար անողորմ և աններելի մահու սրով սպանանել : 'Այս և անօրէն հեթանոսացն հիւնալի է : Օայս և ոչ 'ի կռապաշտիցն և 'ի բարբառոսացն որ գործէ . այսպիսի մահս բազումս և փնասս մարդկան միանգամայն ո՞վ գործիցէ , որպէս գործի յանօրէն քինահանացն մոլորութենէ : 'Թէպէտ և ասրեսցին 'ի հրոյն 'ի

մահաւանէն բնակիչք նորա , սակայն . նա մտօք և գործովք զամենեցուն զսպանութիւնն կատարեաց , և զարիւնս նոցա եհեղ . և ապոյց է համարս և սրտիժս տանջանաց ընդ ամենեցուն սպանութեանցն :

Ի՞նչ զինչ գործես , ով թշուառական և անօրէն անձն , որ յայսպիսի խորս ամբարշտութեան կործանեցար . եղեր գործակից սատանայի , և քան զգլխս մոլորեցար , և փնասս անօրէնս գործեցեր , և բազմաց արեանց եղեր պարտական : Օ՛ի եթէ Լյայէն վասն միոյն սպանութեան յայնչափ պատիժս տանջանաց դատապարտեցաւ , իսկ որչափ առաւել հնոցք և հրեղէն գետոցն հոսանք քեզ սպասեցեն : Բանցի առաւել ճշդիւ պահանջէ ամ 'ի ձեռաց առն զարիւն ընկերի իւրոյ , և մանաւանդ զայնպիսի սպանութեանց՝ որ փոխանակ կսկծելի և տղեղ ինչ բանից և կամ վասն սակաւ ինչ պարտոց՝ քինահանութե որ փնասս մեծամեծս և ահեղ արիւնս հեղու : Եւ արդ ամ զմտաւ , ով թշուառականդ , զսխմարութիւն անօրէնութեանդ քո . և 'ի սնավպատակ անօրէնութեան քո ահա այրեցան համբարքն , և հրդեհեցան տունքն , մեռան բնակիչքն , կորեան ինչքն , և ամենայն ստացուածքն ապականեցան :

Եւ արդ զինչ շահեցար զսատանայական անօրէնութիւնս կատարելով . բայց միայն զտուգան ողւոյ և զերկիւզ գեհենին ստացար , հուր և խաւար և տանջանս յաւիտենականս : Օ՛նոսա շիջանելի հրովս չարչարեցեր , և քեզ պահին անշէջ հնոցք բորբոքեալ , ուր հուրն խաւարային 'ի ներքոյ վառեցի , և գետք հրեղէն 'ի վերայ հոսեցեն նոցա : Ի՞նչ ամայն մի ցաւեցուցեր , և ըզքեզ ահեղ ակտիցն կսկիծք և դաժանութիւն որդանցն թիւնաւորաց միշտ հանապազ անհնարին ցաւօք կսկծեցուցանեն , ուր լալ աչաց է անդադար , և կրճել առամանց անհանգիստ , և ամենևին ներումն ինչ անհնարին վարանացն ոչ գտանես . փոխանակ զի ընդ սակաւ ինչ զրկանաց մեծամեծս գործեցեր : Օ՛ի եթէ զրկեցար ինչ 'ի նմանէ , և ցաւեցոյց զքեզ , քեզ պարտ էր անսալ վրէժինդիր իշխանին , և դատաստանի մեծին ան , և ոչ անձամբ ինչ պահանջել քինահանութեամբ . զի ծառայ որ զլծակիցն իւր նեղիցէ , և նա ժուժկալեալ համբերիցէ վասն ահի փեռուն իւրոյ , տերն դատի ըզ-

նարհեղն ընկերին . զի եթէ ես յառաջ խոնարհեմ, ա-
սէ , զիս փնատակար ոք կարծիցէ , և զնա անմեղ համա-
րիցին . վասն այսորիկ գազանացեալ անհնազանդի :

Վանդի յորժամ միանգամ զխորհուրդս ըմբռնէ ա-
նորէն ախտն բարկութեան , յափշտակէ զմիտն 'ի նը-
մանէ , և զազանացուցանէ , և ամենեւին չտայ իմանալ
զերկիւղն նոյ , և ոչ զահաճեղ դատաստանին . այլ հե-
ռացուցանէ յիրաւանց , և զդատաստանն ոչ երբեք ածէ
զմոտաւ , և ոչ յիշէ զօր մահուանն իւրոյ և զարհաւիրքս
սոսկալի բեմբին . այլ անդեալ մնըառի՝ զկամս անձին իւ-
րոյ կատարեալ : Եւ ոչ ամենեւեմ եղբարցն , և ոչ խրատ
վարդապետաց , ոչ հրամանք պատուիրանաց , և ոչ եր-
կիւղն նոյ , ոչ փափագանք արքայութեանն , և ոչ ար-
հաւիրք տանջանացն զնա ոչ պատկառեցուցանեն 'ի զեղջ
և յապաշաւ : Եւ ժտի ևս յեկեղեցին մտանել , և
աղօթս առ ան կատարել՝ որ ոչ ընդունի , և առ ան ոչ
ելանեն : Վեղ ինքն տէրն ասէ . « Եթէ հանեալ ի-
ցեա զպատարագն քո 'ի վերայ սեղանոյն , և անդ յիշեա-
ցեա եթէ եղբայր քո ունիցի խէթ զքէն , թող զպատա-
րագն 'ի վերայ սեղանոյն . եթէ նախ հաշտեաց ընդ եղ-
բօր քում , և անպա եկեալ մատուցանիջիւր զպատարագն
քո , և ընդունելի է : Եւ իւրաքանչիւր ուրուք ա-
ղօթքն են պատարագք . և անընդունելի են նոյ , եթէ
ոչ նախ եթեալ հաճի ընդ տրտմեալ եղբօրն , և անպա
եկեալ աղօթէ առ ան , և ընդունելի է : Եւ ասէ .
« Երբեք 'ի վերայ բարկութեան ձերոյ մի մտցէ , ,
զի մի դեքն եկեալ 'ի գիւերին յարուցանիցեն զսիրտ քո
առ վաղիւն չհաշտել ընդ ընկերին , և խորհուրդս չարս ,
որս և նախանձս , և ազգի ազգի նենգութիւնս արկա-
նիցէ 'ի միտք քո : Եւ մինչ չև գիշերոյն հասեալ իցէ՝
երթ հաշտեա ընդ եղբօր քում : Եւ ինչ դեռ յաշխարհի
ես , հաշտեա ընդ ոստիս քում . մի գուցէ մասնիցեն
դատաւորին , և դատաւորն դահճաց , և ոչ ելանիցես :
Ոյնպէս և դու մինչ դեռ օր առաջի կայ , փութա հա-
ճել ընդ ընկերին , և 'ի վաղիւն մի յապաղեր , զի ան-
երեւոյթ են ելք մեր յաշխարհէ , և ոչ գիտեմք՝ թէ ու-
նիմք զվաղիւն ժառանգել՝ թէ ոչ . սակայն ժառանգեմք
զվաղիւն , և ոչ փութամք հաշտել ընդ եղբօրն : Եւ ոչ
հեթանոս համարեալ եմք , զի անընդունելի իցէ ասանց
հաշտութեան ընդ եղբօրն և ընդ ընկերին :

Իսկ որպիսի գառն տանջանա՞ք դատեցին՝ որ խիղճ ինչ թշնամութեան ընդ ընկերին ունիցին, և ՚ի սուրբ խորհուրդն մերձենայցեն. որպիսի հուր, և որպիսի գեհենք խաւարայինք նոցա սպասիցեն : Եւ արմնոյ տեառն հաղորդիս, և զամբ գողանալ կամիս՝ թաքուցանելով զթշնամութիւն քո ընդ ընկերին : Եւ Լայէն գողա նալ կամէր զամբ՝ թաքուցանելով զեղբօրն սպանութիւն. և արգ տես զերերուամն տատանմաննորա՝ զար խորհրդոյն զպտուղն : Եւ ՚ի մարմինն տեառն մերձենայ, և թշնամութիւն ընդ ընկերին ունիցի, ոչ մարմին կենաբար է նմա, այլ հուր կիզանող, զի գատաստան անձին իւրում ուտէ և ըմպէ : Եւ ամանք ոչ է թէ վասն փափագելոյ սրբոյ խորհրդոյն փութան ՚ի հաշտութիւն ընկերին, այլ աւուրք բազումք հեռանան ՚ի սուրբ խորհրդոյն, և զաղաշէն և զհաշտէն ընդ եղբօրն ծանր համարին քան զհեռանալն և զչլնդունելն ՚ի սուրբ խորհրդոյն՝ ՚ի մարմնոյն և յարենէն Վրիստոսի. վասն խոնարհեցիւն ընկերին արհամարհէ զխորհուրդն տերունական. հրաժարելով ՚ի նմանէն՝ կարծէ պատիւ համարել նոյ չմերձենալ ՚ի խորհուրդն : Եւ ոչ իմանայ՝ եթէ առաւել ևս արհամարհէ չփութալով ՚ի հաշտութիւն ընկերին վասն սիրոյ փափագելի մարմնոյն Վրիստոսի, զոր և Պաւլոս ասէ, թէ ո՞վ մեկնէ զմեզ ՚ի սիրոյն Վրիստոսի. նեղութիւն թէ մահ, և որ ՚ի կարգին է՝ ոչ կարեն մեկնել զմեզ ՚ի սիրոյն Վրիստոսի : Եւ ըզքեզ տակաւ ինչ թշնամութիւն ընդ ընկերին մեկնեաց ՚ի սիրոյն Վրիստոսի, և ՚ի սուրբ խորհրդոյն մերժեալ հեռացոյց : Օ ի թէ թշնամանեաց որ զքեզ, և դու խոնարհեցիս վասն պատուիրանին նոյ, մի թէ քնասեցար ինչ. այլ վարձս մեծամեծս ընկալար : Եւ նարգ և արհամարհեալ որ զքեզ անուանեաց. այլ դու հող և մոխիր ևս ասա զանձն քո : Եւ քու և ցնտաւոր¹ որ ըզքեզ կոչեցէ. այլ դու ասա. մերկ իսկ եկի յաշխարհս, և մերկանդամ անդէն դառնալոց եմ : Եւ յսպիսի խոնարհութեամբ կապեցեր զլեզուս անօրինաց, խցեր ըզբերանս թշնամանողաց, լուծեր զջիղս սատանայի, ցրեցեր զխորհուրդս նորա, և ամենեկին ոչ որ ինչ քեզ կա-

1 Օրինակ մի փոքր. այլ քու և ցնտաւոր :

րէ ֆրասել 'ի թշնամանողաց, եթէ միայն առողջ միտս
ունիցիս : Եւ զապագայ թշնամանեցան և համբերե-
ցին . այլ և աղօթս ևս 'ի վերայ թշնամանողացն արա-
րին : Ստեփաննոս աղօթէր 'ի վերայ քարկուծիցն իւր .
Սովսէս , Սամուէլ , Դաւիթ և Վրիստոս որդիքն նոյն
թշնամանեցաւ , և առ հայր վասն նոցա . աղօթս մե-
տուցանէր : Եւ արդ լեր դու նմանող արանցն երեւե-
լեաց : « Եւ ես 'ի բարկութենէ , և հանգիս 'ի սրբա-
մտութենէ , և մի նախանձիր ընդ չարս , ասէ մարգա-
րէն . զի ուր բարկութիւն և սրամտութիւն մտանէ ,
անդ շնորհք հոգւոյն ոչ մտանեն , և ոչ խորհուրդք ար-
դարութեան ելանեն 'ի բարկացող սրտէ . որպէս և ասէ .
« Բարկութիւն մարդոյ զարդարութիւն նոյն ոչ գործէ , » :

Եւ և ցասումն արգար , և բարկութիւն արդարու-
թեան , յորժամ զվրէժս ինչ պատուիրանացն նոյն խնդ-
րեսցես իբրև զՍամուէլն և զԴանէն-ճէզն , կամ վրէժ-
խնդրութիւն եղբօրն զրկելոյ : Իսկ որ աւելի քան զայս
առաւել ինչ բարկանայցէ , կամ վրէժ անձին իւրոյ
խնդրեսցէ , այն է 'ի տարապարտուց բարկանալ , զոր և
Վրիստոս ասէր՝ պարտաւոր եղիցի 'ի գեհնէն և 'ի
հուր : Վանգի տարապարտուց բարկութիւն՝ ճանա-
պարհ է բազում ինչ ախտից . զի բարկութիւն է և ա-
ղաղակ և կոիւ , ատելութիւն և թշնամութիւն , նա-
խանձ և ռիսակալութիւն , քինահանութիւնք և սպա-
նութիւնք , և բազում այլ ևս չարութիւնք : Եւ որ
բարկութեանն յաղթէ , այս ամենայն իջեալ դադարե-
լիբրև զհուր առանց նիւթոյ . զի յորժամ բարկանայցէ
դք , և դու համբերութեամբ տանիցիս , շիջուցեր զբար-
կութիւն : Եւ լ լ թէ դիւահար որ զքեզ անուանեսցէ ,
մի ինչ բարկանար . և եթէ բարկանաս՝ արդարացուցեր
զթշնամանողսն , զի 'ի դիւէն է բարկութիւն և ոչ յայն :
Եւ զտէրն դիւահար կոչեցին , և նա ոչ բարկացաւ ,
այլ հեղութեամբ ետ պատասխանի՝ եթէ յիս դե ոչ
գոյ : Թշնամանեաց որ զքեզ և արհամարհեաց , այլ ա-
ռաւել ևս զտէրն թշնամանեցին և արհամարհեցին :
Եւ քեզ որ զքեզ և ապտակեաց , ասա և զտէրն կոպե-
ցին և ապտակեցին , այլ և չարչարեցին և խաչեցին , որ
քո չե ևս ընկալեալ : Եւ որ զայս ամաճ զմտաւ 'ի ժամ
ցասմանն յուզելոյ :

Ետ է մեզ սատանայ թշնամի, զեղբարս մեր մի արասցուք մեզ թշնամի. այլ փութասցուք հաշտեցուցանել ընդ մեզ, զի զպսակ նահատակութեան ընկալցուք ընդ կանխելոյ և անկանելոյ առաջի եղբօրն: Վանգի պսակք և պարգևք կան 'ի միջի ոսոխացն և կագոյն. և որ որ յառաջագոյն նահատակի և խոնարհի եղբօրն աղաչանօք ածել զտրտմեալ եղբայրն 'ի հաշտութիւն, նա յափշտակէ զպարգևս և զպսակս վասն նախախոնարհ նահատակութեան իւրոյ. զի զչար թշնամին սատանայ վիրաւորեաց 'ի խոնարհէն իւրում, և զինքն և զեղբայրն իւր զերծոյց 'ի ձեռաց նորա, և փրկեաց 'ի յաւիտենա կան 'ի մահաւանէն: Յաղաքս այնորիկ ընդունի համար ձախութեամբ վարձս բազումս, և զվայելչութիւն աւանց բարութեանց:

Եւ արդ մի վասն սակաւ մի խոնարհութեան կորուսանիցեմք զյաւիտենական փափկութիւնսն. զի բազումք վասն յաւիտենական կենացն զանձինս և զինչս արհամարհեցին, զսէրս ամուսնութեան և զգութս որդւոց իւրեանց. զանազան տանջանաց համբերեցին և հրոյ մատնեցան, զի միայն զարքայութիւնն այ ընկալցին: Իսկ քեզ ոչ հօւր կայ առաջի և ոչ սուր, և ոչ զաւանգան տանջանաց համբերել. այլ միայն խոնարհել եղբօրն տրտմելոյն, և աղաչանօք հաշտեցուցանել, և զնոյն պսակս նահատակութեան ընդունել: Ինգէր ծանրացուցանես զսիրտ քո աղաչել զեղբայրն. չես 'ի հօւր դիմել, այլ 'ի խոնարհութիւն իջանել: Դու նախ փութա անկիր աղաչանօք առաջի ընկերին, և առ զպսակն լուսոյ և պարծանաց նահատակութեան, և զերկնից արքայութեանն զանբաւ վայելչութիւնսն:

Երդ զայս ամենայն լսելով զտրտմութիւնսն ցածուցուք, զբարկութիւն չիջուցուք, զաղաղակ գաղարեցուցուք, զսէր սիրեցուք, զխոնարհութիւն ստասցուք, զհնազանդութիւն ընկալցուք, և ընդ հաշտել ընկերին յառաջ ընթասցուք. զի համարձակութեամբ զերկնից բարութիւնսն ժառանգեսցուք 'ի Վրիստոս Յիսուս 'ի տէր մեր. որում փառք յաւիտենանս յաւիտենից:

ՎԱՍՆ ՈՒԱՊԱՀԱՅ ԵՒ ՔԻՆԱՀԱՆԱՅ

Ահեղ անօրէնութիւն և սաստիկ չարութիւն աւսանեմք զոխապահացն և զքինահանայն քան զամենայն զվեղաց անօրէնութիւնս . զի ամենայն մեղք և անօրէնութիւնք երբեմն սաստկացեալ բորբոքին և երբեմն զազարեն : Իսկ չարայուչ քինահանութիւն եթէ բան ինչ ընդխնութեանց յընկերէն ինչ լսիցէ, միշտ բորբոքի յանօրէն 'ի խորամանկացն խորհուրդս : Եւ յամենայն ժամ անշիջանեղի վառի բոցն նախանձու 'ի միտս նոցա, և հանապազ զսիրտն քինախնդիր ոխապահացն կսկծեցուցանէ . և 'ի միտս իւրեանց հալին և մաշին և չարչարին . և ոմանց գոյնք խկ երեսացն եղծանին 'ի չար խորհրդոցն և 'ի նենգութենէ սրտին : Եւ չորի ընդ մարդկան ի՞նչ խորամանկն , իբրև զԹոյնս իժի բարձեալ կրէ զինն գութիւն սրտին . և հանապազ վանք և օթեվանք են սատանայի միտք նոցա . և զոր ինչ ասէ սատանայ՝ լսէ նմա , և զոր ինչ կամի՝ վաղվաղակի կատարէ զկամս նորա . 'ի տեսս մարդ երևի , և բարիւք իբրև չարածանի ինչ գազան : Եւստի 'ի հրապարակս իբրև զմարդ , և խորամանկութիւնք չար դիւին են 'ի խորհուրդս նորա : Եւ տանէ յեկեղեցին իբրև զբրիստոնեայ , և պիղծ են աղօթք նորա քան զպղծութիւն զոհից . քանզի ոչ երբ նեն ոխապահացն աղօթքն առ ւած , զի չարութիւն է 'ի սիրտս նոցա , և անօրէն նենգութի խորհին հանապազ : Ի՞նչպէտ և ինչս բազումս յողորմութի ծախեաց այն պիսին , թէպէտ և հսկեսցէ և պահեցէ , և զանձն տատիկ ձգնութեամբ ցամաքեցուցանիցէ , յամենայնի ոչինչ օգտիցի՝ յորժամ ոխս ընդ ընկերին պահիցէ , և զչարիան 'ի սրտին թաղեալ ունիցի : Եւստի հանապազ , և խորհի պատահարս չարեաց և դիպումն փորձութեանց նախան

ձորդին : Ի զձանայ , շրջի մտախորհ յուռ մարեալ¹ , և երկնէ իբրև ծննդական : Եթէ չար ընկերին . նմա խորհի և զտղ , նմա խորհի և զառք , նմա խորհի և ընդ հէնս , նմա խորհի և զմահս և զամենայն չարս և չարալուրս : Աքողին երեք նորա 'ի տեսլաթենէ նորա , և առ դրամբք տան նորա չախորժէ անցանել : Եթէ 'ի ճանապարհի ուրեք դիպեցի , խնդրէ թաղու զձանապարհն , և ոչ պատահէ նմա . և եթէ յեկեղեցւոյն տեսանիցէ , չքաժի և յեկեղեցին մտանել . և եթէ 'ի հրապարակին դիպեցի , պատրուակին աչք նորա առ ոչ կարել հայել յերեսս նորա . այլ զգլուխն խոնարհեցուցանէ , և իբրև ընդ գետինն խօսի , և ըզձանայ չար ինչ խօսել զնա . խոնձորդին : Եւ եթէ չար որ զնմանէն խօսեցի , նա 'ի վեր հայեցեալ զարթնա և զուարթանայ , և լսէ ախորժելով , և աճեցուցանէ զչարախօսութիւն նորա , և բազում խնամով խօսի ընդ չարախօսս նորա : Եւ եթէ բան ինչ բարի զնախանձորդին լսիցէ , տրտմի և տխրին երեսք նորա , և հալին և մաշին միտք նորա : Երեւի է թշնամեաց նորա , և թշնամի է բարեկամաց նորա : Ետէ և զորդիս նորա , և չարախօսէ զնմանեաց նորա . և ոչ միայն զխօսուանս , այլ և զանատունս նորա տօնէ , և զանդաստանս նորա չարանէ , ըզձանալով ցատմունս , երաշտութիւնս վասն նորա : Այս և առաւել ևս քան զնոյնս խորհի չարացունս և յխապահս 'ի սրտի իւրում , և յերեսս մարդկան ոչ երեւցուցանէ զթշնամութիւնն : Եւ արդ ոչ է պարտ զայնպիսի ստատնայտմիտս մարդ անուանել , այլ օձս և իժս , և եթէ ևս քան զտառազանադոյնս ինչ կայցէ . զի նա է չար դադան քան զօձից և զիժից բնութիւնս . քանզի իժից և օձից բնութեամբ է դաժանութիւն . իսկ յխապահս ինքնակամ կամք ընկալաւ զչար խորհուրդս սատանայի , որ ընդ նմին ժառանգելոց է զհուրն անշէջ և զխաւարն աղջամիջին :

Եւ և զարմանամ ևս ընդ ներողութիւնն ւնյ որ առ ժամայն իսկ ոչ առաքէ զփայլատեղունս յերկնից 'ի վերայ այնպիսի մոլեղանելոց ամբարշտութեանց . զի առաւել ևս քան զառաքակացն և զսպանդարացն զանցոյց զանորէնութիւնս իւրոյ չարութեանս . զի նոքա երբեմն

¹ Օրինակ մի սուր մտեալ . եր . և երեւոյ իբր : Կու . օր . Եւ ի փոխ յարմարեալ զինն ,

ապանանեն , և երբեմն դադարեն . իսկ սխաղահն չա-
րայուշ ոչ երբեք դադարէ 'ի ապանութենէ : Եւ և 'ի
գլխաւն իւր մարդասպան է , զի զոխս ընկերին 'ի սրբ-
տին ունի . նա և յանկողինս իւր մարդասպան է , յոր-
ժամ զոխս ընկերին յիշէ . նա և 'ի տան մարդասպան
է , նա և յեկեղեցւոյ մարդասպան է , և 'ի հրապարակս
մարդասպան է . այլ և 'ի ճանապարհի , 'ի տուէ և 'ի գի-
շերի և յամենայն ժամու մարդասպան է , զի զոխս նա
խանձուն հանապազ 'ի սրտի իւրում կրէ : Եւ ապա ա-
նօրէն ամբարշտութիւնք ռիսապահացն աճեցուցեալ 'ի
քինահանութիւնս յօժարեցուցանէ սատանայ՝ առնուլ
վրէժս 'ի զրկողէն . Ահպէտ և փոքր են զրկանք նորա ,
այլ սատանայ 'ի մեծս յօժարեցուցանէ զնա , մինչև հա-
րուածս այգեաց և անդատանաց տայ գործել . և 'ի զօ-
րանալ ամբարշտութեանց սատանայի , առաւել ևս յա-
նօրէնութիւնս յանդգնեցուցանէ զնա , մինչև տանց և
բերդից վնասել հրդեհիւք :

Եւ որ որպիսի անդունդք գեհենի սպառնայցեն այն-
պիսի անօրինեւոյ . որպիսի հուր և աղճամբին խաւար .
որք այնչափ ամբարշտեցան՝ մինչև զտունս բնակութե
մարդկան հրդեհել , և դողալ և սարսել 'ի ձեռաց մա-
հուցն . այլ և զծերս և զտղայս առ հասարակ աստակել
անողորմ . և անակնածելի : Եւ արդ որ անօրէնութիւնք
քան զայս ամբարշտագոյն իցէ , և կամ որ մեղք չարա-
չարք քան զայս չարագոյն կայցէ , և կամ զոր չարիս քան
զայս չարագոյն որ կարծիցէ , և կամ ո՞վ 'ի մարդկանէ ի-
ցէ՝ որ այսչափ յանօրէնութիւնս կործանեցաւ , և յահեղ
ամբարշտութիւնս : Եւ չար և անօրէն սատանայ՝ որ յայս-
չափ խորխորատս ընկղմես զմարդիկ , մինչև այսպիսի ա-
հեղ անօրէնութիւնս գործել , և հեղուլ արիւնս բազում .
և այսչափ յիմարութիւնս մոլորեցուցանել զսիրտս մարդ-
կան , մինչև միանգամայնս զամենայն ստացուածսն ա-
պականել , զտունս հրդեհել , և զբնակիչսն առ հասա-
րակ չարաչար անողորմ և աններելի մահու սրով սպա-
նանել : Եւս և անօրէն հեթանոսացն հիանալի է :
Օ այս և ոչ 'ի կռապաշտիցն և 'ի բարբարոսացն որ գոր-
ծէ . այսպիսի մահս բազում և վնաս մարդկան միան-
գամայն ո՞վ գործիցէ , որպէս գործի յանօրէն քինահա-
նացն մոլորութենէ : Ահպէտ և ապրեսցին 'ի հրոյն 'ի

մահաւանէն բնակիչք նորա , սակայն նա մտօք և գործովք զամենեցուն զսպանութիւնն կատարեաց , և զարիւնս նոցա եհեղ . և տալոց է համարս և սրտիժս տանջանաց ընդ ամենեցուն սպանութեանցն :

Ի՞նչ զինչ գործես , ով թշուառական և անօրէն անձն , որ յայսպիսի խորս ամբարշտութեան կործանեցար . եղեր գործակից սատանայի , և քան զգլխ մոլորեցար , և փասս անօրէնս գործեցեր , և բազմաց արեանց եղեր սրտական : Օ՛ի եթէ լայէն վասն միոյն սպանութեան յայնչափ պատիժս տանջանաց դատապարտեցաւ , իսկ մըշափ առաւել հնոցք և հրեղէն գետոցն հոսանք քեզ սպասեցեն : Վանդի առաւել ճշդիւ պահանջէ Թժժ 'ի ձեռաց առն զարիւն ընկերի իւրոյ , և մանաւանդ զայնպիսի սպանութեանց՝ որ փոխանակ կսկծելի և տղեղ ինչ բանից և կամ վասն սակաւ ինչ պարտուց՝ քինահանութե որ փասս մեծամեծս և ահեղ արիւնս հեղու : Եւ արդ ած զմտաւ , ով թշուառականդ , զյիւ մարութիւն անօրէնութեանդ քո . և 'ի սնավստակ աւօրէնութեան քո ահա այրեցան համբարքն , և հրդեհեցան տունքն , մեռան բնակիչքն , կորեան ինչքն , և ամենայն ստացուածքն ապականեցան :

Եւ արդ զինչ շահեցար զսատանայական անօրէնութիւնս կատարելով . բայց միայն զտուգան ոգւոյ և գերկիւղ գեհենին ստացար , հուր և խաւար և տանջանս յաւիտենականս : Օ՛նոսա շիջանելի հրովս չարչարեցեր , և քեզ պահին անշէջ հնոցք բորբոքեալ , ուր հուրն խաւարային 'ի ներքոյ վառեցի , և գետք հրեղէն 'ի վերայ հոսեցեն նոցա : Ի՞ժամայն մի ցաւեցուցեր , և ըզքեզ ահեղ ախտիցն կսկիծք և դաժանութիւն որդանցն թիւնաւորաց միշտ հանապաղ անհնարին ցաւօք կսկծեցուցանեն , ուր լալ աչաց է անդադար , և կրճել առամանց անհանգիստ , և ամենևին ներուամն ինչ անհնարին վարանացն ոչ դտանես . փոխանակ զի ընդ սակաւ ինչ զրկանաց մեծամեծս գործեցեր : Օ՛ի եթէ զրկեցար ինչ 'ի նմանէ , և ցաւեցոյց զքեզ , քեզ պարտ էր անսալ վրէժխնդիր իշխանին , և դատաստանի մեծին նոյ , և ոչ անձամբ ինչ պահանջել քինահանութեամբ . զի ծառայ որ զլծակիցն իւր նեղիցէ , և նա ժուժկալեալ համբերիցէ վասն ահի փեռուն իւրոյ , տէրն դատի ըզ-

գատաստան նորա : Իսկ եթէ վրէժխնդրութեան և գատաստանի տեառն ոչ անսայցէ, այլ ինքն իւրովի առնուցու վրէժ 'ի ծառայակցէն իւրմէ, զարթուցանէ զսրտմտութիւն տեառն իւրոյ, զոր և դատաւորք աշխարհիս չլքիւ պահանջն : Եթէ որ 'ի զրկողն ոչ անսայցէ վրէժխնդրութեան դատաւորին, այլ արհամարհալ զգատիւ իշխանութեան նորա՝ իւրովին խեղ վրէժ 'ի զրկողէն առնուցու, տես թէ քանի բարկութիւն ածէ 'ի վերայ նորա գատաւորն . սոյն և առ դատաստանն նոյ :

Եթէ որ զրկիցի 'ի զօրաւորէն, և հաճեցիցէ երկիւղիւ նոյ, և վրէժ զրկանաց ոչ խնդրիցէ 'ի զրկողէն, նորա տէր է վրէժխնդիր, և հաճուցանէ նեղլացն նորա նեղութիւն, և չարչարողաց նորա չարիս, և պահանջէ 'ի զրկողէն զվրէժ նորա հրով գեհնին և զանառան տանջանօք : Եւ նա որ վասն երկիւղին նոյ զրկանացն համբերէ, ընդունի զկատարեալ համբերողացն զպատիւս, և զյաւիտենական զբարութիւնս սրբօք և արդարօք : Իսկ որ ոչ թողու յաճ զվրէժխնդրութիւն զրկողին, և ոչ անսայցէ մնալ գատաստանի նորա, այլ յախշտակէ զիշխանութիւն վրէժխնդրութեան նոյ, և զքէն զրկանաց իւրոյ ինքն պահանջէ, զարթուցանէ 'ի վերայ անձին իւրոյ զսատիկ սրտմտութիւն ահեղ բարկութեանն նոյ՝ չարչարել և տանջել զնա անողորմ և աններելի տանջանօք հրով գեհնին և անշող խաւարաւն, ուր բազում ողբովք և դառն տանջանօք կոծեսցի և լացցէ զահեղ աղէտիցն զնեղութիւնս, և ամենեւին ոչ ինչ օգտիցի . փոխանակ զի դատաստանին վրէժխնդրութեանն նոյ ոչ հաւանեցաւ, այլ արհամարհեաց զգատիւ դատաւորութեան նոյ, և զդատաստանն նոյ ինքն դատեցաւ՝ քինահանութեամբ մնասելով զզրկողն իւր : Եւ որպէս դատեցաւ զզրկողն, առաւել ևս բազմապատիկ տանջանօք դատելոց է նոյ . զի զրկողն ընդ սակաւ ինչ զրկանաց է դատելոց . իսկ քինահանն ընդ անթիւ ինչ կորուտեան, և ընդ բոլոր ստացուածոցն ապականութեան, և ընդ բազում արեան հեղման է դատելոց աններելի տանջանօք : Օյ թէպէտ և ինչք և տուն և բնակիչքն ապրեցան 'ի հրոյն ապականութենէ, ստեպն նա զանօրէնութիւն անձին իւրոյ կատարեաց, և զոր ինչ կորու-

սանեին կամեցաւ, ընդ ամենայնի է պարտապան պատ-
ժոց պատուհասից և անհնարին տանջանաց :

Ըրդ մի որ յանդգնեսցի յահեղ անօրէնութիւնսքի
նահանութեան, և մի զանձին վրէժս պահանջիցէ, այլ
անսալ դատաւորին այ. զի “ Եւ վրէժինդրութիւնք,
և ես հատուցից՝ ասէ տէր, ” : Բայց դու մի չար փոխա-
նակ չարի հատուցես . այլ թէ քաղցեալ իցէ թշնա-
մին քո, հաց տուր նմա . և եթէ ծարաւի է, ջուր . և
զչարեացն զհատուցումն ես հատուցից՝ ասէ տէր : Եւ
արդ որովհետեւ տէր է վրէժինդիր և հատուցանող
զըկողացն և զըկելոցն, ոչ որ պարտի զվրէժ անձինն
խնդրել, և ոչ զքէն զըկողին պահանջել . զի այս անօրէ-
նութիւն առաւել ևս զանցուցանէ զհեթանոսական ամ-
բաքշտութեամբ, յորմէ ամենայն զգուշութեամբ հե-
ռացուք, զի մի՛ ի խորխորատ կորստեանն ընդ սատա-
նայի իջեալ պրեսցուք, և անլոյծ կապանօք կապեսցուք,
և անհրաժեշտ տանջեսցուք յաննշջլ խաւարին : Եւ
փախիցուք յորոգայթից սատանայի . անարգեսցուք ըզ-
հրամանս նորա . մերժեսցուք ՚ի չարայուն ոխակալու-
թենէ, և փարապեսցուք զկսկիծ սրտից՝ զոր սատանայ
՚ի մեզ իբրեւ զհուր լուցանէ, և իբրեւ զբոց ՚ի վեր բոր-
բոքի՝ կատարել զքինահանութիւն անօրէնութեան :

Օ այս արհամարհեսցուք, և ընդ զըկողին խաղաղու-
թիւն արարէք . զթշնամիսն սիրեսցուք, զատելիսն օրհ-
նեսցուք, չարարարին բարի արասցուք, և զամենայն ինչ
ըստ հաճոյիցն այ արասցուք . զի եղիցուք կատարեալք
որդիք հօրն երկնաւորի, և ժառանգեսցուք զանանց բա-
րութեանցն վայելութիւնսն ՚ի Վրիստոս Յիսուս ՚ի
տէր մեր . որում փառք յաւիտեանս . ամէն :

ՎԱՍՆ ՍԱԿԱԻ ԳՈՂՈՒԹԵԱՆ ՈՐ ՈՋ ԱՊԱՇԻԱՐԵՆ

Յանկարծակի գողանայ և աներևոյթ յափշտակէ ըզմիտս բազմաց սատանայ, և մոռացուցանէ զպատուիրանս ւնյ . և իբրև ըմբռնէ զամենայն խորհուրդս նորա և զգայարանս նորա, և պատրուակէ 'ի ճշմարտութենէ զմիտս նորա, և սերմանէ զորոմն անօրէնութեան 'ի խորհուրդս նոցա, և զոր ինչ մեղանչեն 'ի պատուիրանս ւնյ՝ փոքր կարծեցուցանէ 'ի սիրտս նոցա : **Ս**ուաք 'ի պատուիրանաց ւնյ՝ եթէ յովտ մի, որ է գրանէս, ոչ կորիցէ յամենայն պատուիրանաց ւնյ և 'ի մարգարէից . և ընդ դատարկ բանից և անպատեհ խորհրդոց և ընդ մշտածութեան եմբ դատելոց : **Ս**ակ զինչ արասցեն որ ընդդէմ պատուիրանացն ւնյ գործեսցեն և սակաւիկ ինչ կարծիցեն, մինչև յայտնի գողունիս փոքր և սակաւ համարեսցեն, և առ ոչ ինչ կարծելով զսօսկալին՝ աւապաշաւ թողուցուն, և ոչ բեկեալ սրտիւ և ցաւազին անձամբ խոստովանեսցեն, և բազում պաղատանօք ապաշխարիցեն . այլ չարին խորհրդովք յամենայն ինչ անխտիր մերձենան և ոչ ինչ համարին, և ասեն՝ եթէ փոքր ինչ գողունիս առտնին և կամ արտաբուստ ոչ խնդրէ և կամ դատի ան : **Ս**բարիշտ և սատանայական է այս բարբառ, և լի բազում անօրէնութեամբ : **Ս**ա եթէ ողորմածն ընդ ուղիղ կամացն միայն զարքայութիւնն ընդունի, և ընդ բաժակի միոյ ջրոյ վարձս բազումս, զհարդ զյայտնի մեղս անհամար թողուցու :

Սրդ մի այդպիսի կարծեցուցանիցէ զքեզ սատանայ . այլ և եթէ միով դանկիւ չափիցին յանցանքն՝ հատեր և կոխեսցեր զհրամանսն ւնյ, և զամենայն պատուիրանս նորա արհամարհեցեր . զի որ միով ինչ պատուիրանացն ւնյ գթիցէ, եղև ամենայն օրինացն պարտապան : **Ս**ի ոչ եթէ չափք ընչիցն չարացուցանեն զվերս

մեղացն, այլ հրամանահատուծիւնն¹ կորուսանէ ըզպատուիրանազանցն: Օյի որ զհրովարտակս որ արքունի պատուէ, ոչ միայն զքարտն փոխանակ քարտին պահանջեն 'ի նմանէ, զի զայն և սակաւ ինչ լուծայիւք մարութ էր վճարել, և կամ ըստ չափոյ քարտին պատժել, այլ ընդ արհամարհեցոյ զհրամանս թագաւորին եւ տանջանք զանազանք և մահք դատինք: Սոյնպէս և Ղաւամայ ոչ եթէ մեծ էին գողանքն, այլ հատումն միոյ ինչ միգոյ. և արդ տես զբազում հոյս պատուհասինց, զանիծիցն և զմահուցն, ոչ միայն 'ի վերայ Ղաւամայ, այլ և ամենայն ծննդոց Ղաւամայ. զի ոչ եթէ գողուն միգոցն եղև պարտապան, այլ հրամանացն արարչին և բանի բերանոյ նորա. զի որ ասացն՝ եթէ մի սպանաներ, 'նոյն ասաց՝ եթէ մի գողանայցես: Եւ ոչ եթէ փոքու եւ մեծի մեղաց խնդիր իցէ, այլ պատուիրանազանցութեան և հրամանահատուծե. զոր և ինքն իսկ առէ, եթէ և յետի նաքարակիտն խնդրեսցի. և եթէ լուծցի մի ինչ 'ի պատուիրանացն այժմոյ փոքր կոչեսցի յարքայութեան: Օյի զոր ինչ և է 'ի վերս մեղաց, և փոքր համարեսցի և ոչ ապաշխարեսցէ, այն եւ մեղք մահաւորացի:

Տես զի փոքրիկ է հատ մանանիւոյ, և ապա աճէ և ծառանայ. սակաւ է և խմոր, և զամենայն զանգուածն իւր նմանեցուցանէ. նուազ է և փայլակն կայծակի, այլ 'ի նիւթ ինչ մտեալ՝ զբազում վայրս հրդեհէ. նեղ և նուրբ է և խայթոց օձի և սուղ ինչ վերք նորա, այլ դաժանութիւն թիւնից նորա դաճնատեսիլ մահ գործէ. աներևոյթ է և հարուած կարճի, այլ սաւառիկ ընդ ամենայն մարմինն կսկիծ արկանէ մինչև 'ի սիրտն: Սրտի ևս առաւել հրաման բանի բերանոյ այժմոյմահ տանջանք տանջէ զարհամարհիչս իւր: Իհա փոքր համարեցաւ Վամ զանպատկառութիւնն 'ի հօրէն, և եղև յանէծս և 'ի ծառայութիւն ամենայն զաւակօք իւրովք: Փոքր համարեցան և որդիքն Ղահրովի զեղծաւորութիւն սպասաւորութեան իւրեանց, և հուր օտար եկեր զնոսա: Փոքր համարեցաւ լայէն զանրն տիրան մատուցանել պատարագ, և խառել անարգել ել

1 Մի օրին. հրամանացն ատապնկարաւիտն:

յերեսացն այ : Փոքր համարեցաւ և մարդարէն զհրաման հացին չուտելոյ , և առիւծ 'ի ճանապարհին երեկ զնա : Եւ ամենայն որ փոքր համարեցաւ զհրամանս պատուիրանացն այ՝ պատիժս մեծամեծս ընկալաւ , ոչ միայն յաւիտենական տանջանքն , այլ յանցաւորս և յառժամանակեայս ևս պատժի : Օ ի որպէս յողորմութիւնն երկու լուծայիւք զբոլոր ողորմութեանն զվարձա ընկալաւ , սոյնպէս և 'ի պատուիրանազանցութեանն թէ և հաւասար որ երկու լուծայիւ մեղքեցէ և ոչ ապաշխարիցէ , զբոլանդակ պատիժս և զտանջանս պատուիրանազանցութեանն ընդունի : Օ ի որ զքծուար երկաթոյ գողանալ մտաբերէ , նա թէ և ոսկւոյ պատահէր՝ ոչ ակն ածէր . քանզի ինքն իսկ Յիսուս ասէ . “ Որ 'ի սակաւուն անիրաւ է , և 'ի բազմին անիրաւ է . որ 'ի սակաւուն հաւատարիմ է , նա և 'ի բազմին հաւատարիմ է ” : Օ ի թէպէտ և թուին ոմանց սպանութիւնք մեծամեծք և փոքունք , այլ մի է հրամանն այ՝ եթէ մի գողանար , մի շնար , և մի սպանաներ . ահա մի է հրամանատուութիւն սակաւուն և մեծին : Օ ի որ սպանանէ զթագաւոր որ , նոյն սպանութիւն է և որ զաղքատն սպանանէ , և նոյն սպանութիւն ծերոյն և տղայոյն . և որ շնայ ընդ թագուհւոյն , նոյն շնութիւն է և որ ընդ աղքատին . սոյնպէս և որ գողանայ որ ոսկի , նոյն գողութիւն է և պատուիրանահատութիւն և որ զկապարն գողանայ :

Եւ առաւել ևս մեղադրելի է՝ որ վասն ոչընչին ըզհրամանն այ արհամարհեաց . զի որ վասն բազում ոսկւոյ զոր սպանանէ , թերեւս ասէ որ՝ թէ յոսկւոյն խաբէցաւ . իսկ որ միոյ լուծայի զոր սպանանէ , առաւել ևս տանջանս ընդունի : Սոյնպէս է և որ սակաւութեամբ զպատուիրանս այ արհամարհէ , եղկելի է և թշուառական և արժանի բազում տանջանաց : Եւ ևս առաւել չարագոյն է՝ որ ընտանւոյն և ջերմին մեղանայ . և չար է սղաւնութիւն զոր անձին որ առնէ քան օտարին . զի այնչափ բորբոքեցաւ ախտ ընչասիրութեան՝ մինչև առ ընտանին և մերձաւորին ետ մեղանչել : Եւ արդ մի որ ասիցէ՝ եթէ յընտանեաց անտի հատանեմ , և այս ոչ ինչ փաստէ . այլ գողութիւն է , և առաւել ևս մեղանչական է քան եթէ յօտարացն գողանայցեն . քանզի ընտանեաց և սի-

րելեաց մեղանչեն, որպէս վերագոյն ասացի՝ եթէ չար է անձնամահութիւն քան զօտարսպանութիւն :

Եւ արդ զայսպիսի մտախաբ կեղծաւորութիւն 'ի բաց արասցուք, և բազում զգուշութեամբ զպատուիրանս այ պահեսցուք . զի ոչ եթէ յակամայ կամաց բռնադատէ զմեզ անձ գործել զբարին, այլ թողու յանձն իշխանութիւն կամաց մերոց : Եւ եթէ ոչ երկիւղիւ պահիցեմք զհրամանս նորա, պահէ զամենայն յանցանս մեր 'ի մեծ օր ասեղ դատաստանին և սոսկալի բեմբին յանդիմանութեան յորժամ աթոռ դատաստանին դրնի, և հին աւուրց նստի, և գետք հրեղէնք յորդեալ ելանեն, հնոցք բորբոքեալք և տարտարոք խաւարայինք, լալումն աչաց և կրճառումն ատամանց և սուգ անմխիթար մեղաւորաց : Եւրդ զայս ամենայն զմտաւ ածելով՝ զընդվայրաբանութիւնս¹ մեր դադարեցուցուք, և զծուլութիւնս մեր 'ի փոյթ դարձուցուք . հրամանաց նորա զգուշացուք, և զոգիս մեր մաքրեցուք . սրբութեամբ զաւուրս մեր անցուցուք, և անմեղութեամբ զվախճանն կատարեցուք . զփափաքելի դրախտն ժառանգեցուք, և յանմահ բարինս վայելեցուք 'ի Վրիստոս {իսուս 'ի տէր մեր . որում փառք և պատիւ յաւիտեանս յաւիտենից . ամէն :

¹ Մի օր . զԵդեսիոյ բնութիւնս մեր :

ՎԱՍՆ ԶԱՐ ՍՈՎՈՐՈՒԹԵԱՆ ԵՐԿՄԱՆ

Յայժ չար են սովորութիւնք չարին ամենայն ուրեք . այլ առաւել ևս չար ախտ և սովորութիւնք անօրէնութեանց են երդմունք . և այնչափ յիմարեցուցանէ 'ի սովորութիւն ախտին՝ մինչև յընդելական սովորութեանէն և չարիքն չարիք իսկ ոչ երևին : Արպէս և այժմ զգուսն տեսանեմք զոր սովորեցոյց սատանայ յերդմունս անօրէնս . և 'ի սիրտս իւր զք ոչ երկնչի՝ եթէ մեղս ինչ անօրէնս գործեսցէ : Այլպէտ և ասաց 'ի հնումն՝ եթէ 'ի տէր Թոքո երդնուցուս , ոչ եթէ հրամանս ինչ երդման հաստատեաց , այլ զտղայական միտս նոցա յանուանցն 'ի կոռցն երդմանէն հեռացուցանել կամեցաւ : Վանդի ոչ եթէ անդէն և անդ զամենայն կատարելութիւնս կարէին ընդունել , այլ ընդելացուցանէր որպէս յովանակս տրմուղս : Այլ եթէ ասացեալ էր թէ ամենեւին մի երդնուր , թերեւ և չերդնուին իսկ . այլ եթէ երդնուցուս , 'ի տէր Թոքո երդնուցուս : Իսկ 'ի նորումս Վրիստոս զամենայն հրամանս կատարելութեանն պատուիրեաց , և ամենեւին 'ի բաց եբարձ զերդմունս սատանայականս : Այլ ասէ Սովսէս՝ թէ “ ամենեւին մի երդնուցուս սուտ . այլ ես ասեմ . ամենեւին մի երդնուցուս , մի յերկինս՝ զի աթու է նայ , մի յերկիր՝ զի պատուանդան է ոտից նորա , և մի յարուսաղէմ՝ զի քաղաք է արքայի մեծի , և մի 'ի գլուխ քո երդնուցուս՝ զի ոչ կարես մնալ մի սպիտակ առնել կամ թուլս ” :

Այլ արդ տես զառաւելութիւն նորոյ պատուիրանիս : Սովսէս ասաց թէ սուտ մի երդնուցուս . այլ ես ասեմ , ամենեւին մի երդնուլ , մի սուտ և մի արդար . զի երդումն արդար երբեք ոչ է , այլ 'ի սատանայէ է . զի ինքն Վրիստոս ասաց , եթէ որ քան զայոյն և քան զոչն աւելի է՝ 'ի սատանայէ է : Այլ արդ եթէ յաթոռն նայ չհրամայէ երդնուլ , իսկ քանի գեհենի և ահեղ հրոյ

մատնիցին որք յնձ երդնուցուն . և եթէ 'ի պատուան
դանն Հրամայէ երդնուլ, իսկ յոր խաւար երթիցէ՝ որ
'ի խաչն երդնուցու և 'ի չարչարանս նորա . և եթէ 'ի
գլուխն Հրամայէ երդնուլ, յայտ է՝ թէ ոչ ես իշխան 'ի
վերայ գլխոյ քո, այլ այն՝ որ սպիտակացուցանէ . և եթէ
գլխոյդ ոչ ես իշխան, որչափ ևս առաւել ընկերին : Իսկ
որպիսի տանջանօք դատապարտեսցին որք 'ի մարգարէս
և յառաքեալսն և 'ի մարտիրոսս երդնուցուն . և եթէ
յԱրուսաղէմ՝ Հրամայէ երդնուլ, յայտ է՝ եթէ և ոչ
'ի սուրբ բնակիչս նորա . և եթէ յերկինս Հրամայէ
երդնուլ, յայտ է՝ եթէ և ոչ յերկնաւորն : Ի՞նչ ո՞ր
է արդար երդնուլ, յորժամ ասիցէ՝ եթէ ամենեւին մի
երդնուլ, մի յնձ, մի յերկինս, մի յերկիր, և մի որ
ինչ 'ի նոսա է . ամենեւին արգել և եբարձ զսովորութի
սատանայական երդմանց : Իսկ զինչ . եղիցի ձեր բանն
այոյն այո, և ոչն ոչ . և որ քան զայն աւելին է երդումն,
այն 'ի սատանայէ է : Ի՞նչ ո՞ր է արդար երդնուլն,
յորժամ ասացն՝ եթէ որ քան զայոյն և զոչն աւելի որ
ասիցէ՝ 'ի չարէն է :

Եւ արդ որ զերդումն որ արդար ասիցէ, յայտ է ե-
թէ զսատանայ արդարացուցանէ : Քրիստոս զերդմունս
ամենայն՝ ծնունդ սատանայի ասաց . բայց միայն զայս
երդումն՝ որ Հրամայեացն զայոյն և զոչն . զոր և իւր իսկ
'ի կիր արկեալ երդուաւ Իքրահամու, և ասէ . “ Ի՞յո
օրհնելով օրհնեցից զքեզ ” : Եւ այլուր ասէ . արդարեւ
ասեմ ձեզ . և 'ի միւսումն ասէ . ամէն ամէն ասեմ
ձեզ : Ի՞յո է երդումն զոր Հրամայեաց մեզ, և այսպի-
սի երդմամբք հաստատին, և վստահանային ամենայն
հաւատացեալք : Իսկ չարք և հակառակողքն 'ի սատա-
նայական երդմանցն առնուն զվճիռ հաստատութեան,
որպէս և Պաւղոս ասէ՝ եթէ ամենայն հակառակողացն
հաստատութեան վճիռ երդումնն է . հակառակողաց և
ոչ քրիստոնէից հաւատացելոց : Իսկ հաւատացելոցն՝
այոյն այո է հաստատուն, և ոչն ոչ . և այլ պաշտօնեայն
որ քան զայոյն և զոչն աւելի երդնուցու, թէ և քրիս-
տոնեայ անուանի վասն մկրտութեանն, այլ ոչ հաւա-
տացեալ, բայց հակառակող : Երպէս քրիստոնեայք են
և գողք, քրիստոնեայք են և պոռնիկք, նոյն քրիստո-
նեայք են և հակառակողք, երդմնահարք և երդմնա-

կերք : Իսկ հաւատացիրոց այս պատուիրանապահութիւն է որ վասն երդմանս է , զոր և առաքեալն (Յակոբոս եղբայր տեառն յայսմանէ զգուշացուցանէ ասելով . “ (Յառաջ քան զնմի ինչ մի երդնուցուք , մի յերկինս , և մի յերկիր , և մի յայլ ինչ երդումն , , ,) Եւ վասն այսորիկ ասաց , եթէ յառաջ քան զամենայն , զի երդումն է անօրէնութիւն առաւել քան զամենայն ամբարշտութիւն մեղաց :

Իհա մեղս և անօրէնութիւնս գործեցին որդիքն Խարայելի , ոմանք չարաչար սպանութիւնս և պոռնկութիւն , իսկ ոմանք զհայր և զմայր սպանին . ոմանք զկանաչս ընկերաց յափշտակեցին . ոմանք զուստերս և զգոստերս իւրեանց զոհեցին դիւաց . ոմանք թողին զնձ , և կռոց երկիր պագին . և այսու ամենայնիւ ոչ զարթեալ սրբոմտութիւնն նոյն ի վերայ նոցա՝ որպէս յորժամ երդումն և ստեցին . քանզի որթ կտրեցին ի տաճարին , և անցին ընդ մէջ քահանայքն և թագաւորն Սեդեկիա , և երդուան արքային բաբելացւոց , եթէ ոչ ապստամբեմք և ապստամբեցին : Եւ ասէ նձ՝ Թէ Սեդեկիա որ երդմանն իմումստեաց , ասէ՝ ահա ես հանից ընդ կռաւին նորա : Իպա յարոյց նձ զարքայն բաբելացւոց ի վերայ Լըուսագէմի , և եկին պատեցան զօրքն զնովաւ քաղզէացւոց , զքաղաքն հիմն ի վեր արարին , ըզտաճարն աւարեցին , զաչս թագաւորին խաւարեցուցին , զորդին նորա փողոտեցին , զմեծամեծս նորա սրով սատակեցին , և զժողովուրդն ի գերութիւն վարեցին : Եւ յս են երդման անօրէնութիւնք առաւել քան զամենայն ամբարշտութիւնս . որպէս և գրեալ է՝ Թէ “ Եւ զարացաւ ապստամբութիւնն Խարայելի առ ուխտազանցութեամբն (Յուդայ , ,) : Իստամբութիւնն Խարայելի կռապաշտութիւնն էր , և ուխտազանցութիւնն (Յուդայ) երդումն Սեդեկիայ . և վասն առաւել երդմանն (Յուդայ) կռապաշտութիւնն Խարայելի որպէս թէ արդարութիւն համարէր : Եւ որպէս որ սակաւ ինչ ցաւ ունիցի , և ապա յետոյ սաստիկ կսկիծք ինչ ի վերայ հասանիցեն , առ ագէտս վերջին ցաւոցն զառաջինն որպէս առողջութիւն համարիցին , նոյնպէս և առաւել մեղացն և չարութեան երգմանն այլ անօրէնութիւնք որպէս եթէ արդարութիւն համարէին :

Եւ արդ ի չար սովորութենէ ախտիս այսորիկ ամե-

նեւին իսկ մեղս չարաչարս և անօրէնութիւնս ոք ոչ հա-
մարի . այլ իբրեւ զհուր վառեալ 'ի բերանն գերդման
սովորութիւնն այրեն հանապազ և ոչ զգան , այլ և 'ի
հրապարակս երդնուն հանապազ : Եւ յորժամ յեկեղե-
ցին երթան մտանել 'ի ներքս 'ի յերդնուն՝ զարթնու-
իմն և խորհի . ընդէր . զի յերդումն երթամ , ասէ . և
որ արտաքոյն երդուաւ , բազում անգամ զայն ոչ իմն-
նայ , և ոչ համարի ինչ առ ընդեւեղան սովորութեամբ :
|| Բթէ 'ի ներքս բաւանգակեալ է անձ , և արտաքոյ ոչ .
այլ նա արտաքոյ է և ներքոյ . և ամենայն որ մեղս և ա-
նօրէնութիւնս առնէ , եթէ արտաքոյ գործէ և եթէ
'ի ներքս , առաջի ան է : Եւ դու զհրապարակին երդումն
մի փոքր ինչ և ընդվայր համարիր : Ի միտ առ զոր ա-
սեմն . ամենայն սպանութիւնք եթէ արտաքոյ է , եթէ
ընդվայր ինչ , սպանութիւն գործեցաւ . և ամենայն գո-
ղութիւք եթէ արտաքոյ և եթէ 'ի ներքս , և եթէ ընդ
խաղ ինչ և եթէ ընդվայր , գողութիւն գործեցաւ .
և անձ պոռնկութիւն եթէ արտաքոյ և եթէ 'ի ներքս ,
և եթէ զինչ օրինակաւ է , պոռնկութիւն գործեցաւ :
|| յոյսպէս և երդմունք ամենայն եթէ արտաքոյ երդնուն
և եթէ 'ի ներքոյ , և կամ ընդ խաղ ինչ ընդ վայր , և
եթէ զինչ օրինակաւ և իցէ , չարութիւն երդմանն կա-
տարի : || Բ զայս փոքր կարծեցուցաներ . եթէ աստ եր-
դուար և անդ , եթէ աստ ստեցեր անդ , եթէ աստ
ուրացար և անդ և ամենայն ուրեք երդուար , առաջի
անդ երդուար , առաջի անդ ստեցեր , առաջի անդ ուրացար :
Եւ դ զինչ արասցուք զահեղ ամբարշտութիւնս ախ-
տիս այսորիկ . զի իբրեւ զհուր հոսեցաւ ընդ ամենայն
երկիր , և լցան բերանք ամենայն բոցով անօրէնութեան
ախտին : || Բ 'ի հրապարակս և երդմունք 'ի բերանս .
մանկունք 'ի զբօսանս և երդմունք 'ի բերանս . վաճա-
ռականք վաճառեն և երդնուն . թշնամանողքն թշնա-
մանեն և երդնուն . դատախազողն դատախազէ և երդ-
նու . և ամենեցուն քան զխօսս բերանոյն ռառամնայա-
կան երդումն յառաջէ . և ամենայն ցոփագեացն և աղա-
լեզուացն չեւ խօսք 'ի սրտին՝ երդումն 'ի լեզուն կայ
պատրաստ : Եւ արդ ո՞ զայսպիսիս մարդ անուանեսցէ .

1 Այսպէս յօրինակին . որ և փոքր մի զկնի աղաւելութեան գրէ , զոր
ուղղելի է աղաւելութեան : Ճառելու . աստ միայն աղաւելութեան :

է և չէ իսկ ասել մարդ, այլ օձ չար և չարին սատա-
նայի սարսառոր: Պիղծ է բերան այնպիսւոյն, և հուր
ժանդահոտ ցողացեալ ելանէ 'ի բերանոյ նորա հանա-
պաղ: Ինդէր հանապաղ առաջի նյ հայհոյես, երդնուս
և ուրանաս: Ինդէր հուր առեր 'ի բերանդ այրել ըզ-
քեզ հանապաղ: Ինդէր սուր սրեալ 'ի լեզուիդ ունիս՝
անդադար զքեզ խոցոտել. ոչ գիտես՝ եթէ երդումն
տէգը սրեալ են սատանայի, և հանապաղ որչափ երդ-
նուս՝ ցցին 'ի սրտիդ քում: Երդումն կապանք սատանայի՝
կապէ զմարդիկ, և լուծումն ոչ գոյ: Երդումն խեղդ ան-
ձին՝ որով խեղդէ զմարդիկ 'ի ժամմահուն, և առեալ
տանի 'ի դժոխս:

Եւ արդ եղբարք, երկիցուք յերդմանէ քան յամե-
նայն մեղաց և քան յամենայն անօրէնութենէ. զի քան
զամենայն մեղս հեռացուցանէ յայ: Ս ան զի գիտաց
անիծեալ թշնամին՝ թէ 'ի ժամ մկրտութեանն երդ-
մամբ հրաժարեն յինէն, և երդմամբ ուրանայցեն զիս,
երդմամբ հեռացին յինէն ասելով՝ թէ հրաժարեմք 'ի
քէն, սատանայ, հրաժարեմք 'ի պաշտամանէ քումմէ,
հրաժարեմք 'ի հրեշտակաց քոց, հրաժարեմք յամե-
նայն խաբէութենէ քումմէ. և դարձեալ երիցս ան-
գամ երդուան և հաւատացին 'ի սուրբ երրորդութիւնն
ասելով՝ հաւատամք 'ի հայր, հաւատամք յորդի, հա-
ւատամք և 'ի սուրբ հոգին, և կնքեցին զինքեանս եր-
րորդական զօրութիւն հօր և որդւոյ և սուրբ հոգւոյն,
և զսուրբ խաչն 'ի վերայ մատանի եղին: Եւ ես յոր-
ժամ հայիմ յերեսս նոցա, և տեսանեմ զնշան խաչին
սրբոյ գրոշմեալ 'ի վերայ երեսաց մարդոյն, յետս եր-
թամ 'ի սուրբ նշանէն և փախչիմ և հեռանամ, և չը-
կարեմ ինչ առնել: Եւ որհեցաւ և ասէ. զինչ արարից,
և կամ զինչ գործեցից, իւ կարացից հեռացուցանել
զքրիստոնեայս 'ի մեծութէ և հիմանէ հաւատոց սուրբ
երրորդութեանն, և 'ի զօրութենէ և 'ի պահպանու-
թենէ սուրբ խաչին: Եւ ասէ. գիտեմ զինչ արարից.
զի երդմամբ ուրացան զիս, և երդմամբ հեռացան յի-
նէն, ուսուցից և ես առ հասարակ ամենայն մարդկան՝
թաղաւորաց և իշխանաց, եպիսկոպոսաց և քահանայից,
մանկանց և ծերոց, արանց և կանանց երդմունս սուտս
'ի հրապարակս, 'ի վաճառս, 'ի տունս, յեկեղեցիս,

յարեգակն և 'ի լուսին և յաստեղ և 'ի գլուխ իւրեանց և յաչ և յած ինքն գլխովին և 'ի սուրբ խաչն Վրիստոսի, որ է կատարեալ ուրացութիւն և հեռանալ 'ի քրիստոնէութենէ և 'ի զօրութենէ սրբոյ խաչին, և ապա կարացից յաղթել ամենայն մարդոյ : Եւ արդ ոչ երկնչիցիմք յահագին և 'ի կործանիչ և յանկանգնելի չարեացս այսոցիկ . ոչ գողայցեմք և ընդ երկրաւ մտանիցեմք՝ որ հանէ զմեզ յերեսաց նյ, և տայ 'ի ձեռս սատանայի :

Եւ երգմամբ հաստատեմք զբերանս, զի առանց երգման ոչ հաւատայ : Եւ այդ հաստատութեան, այլ սատանայական սովորութեան . քանզի զբանն միտք առաքինիք ընտրեն, և ոչ երգմունք . զի առաքինեացն երկիւղածիցն թէ և չերդնուն՝ հաւատան . իսկ ցոփութեացն և աղաւալեզուացն թէ պէտ և բիւր անգամ երդնուն՝ ոչ որ հաւատայ . զի ամենայն որ 'ի մտացն հաստատութիւն և յառաքինութիւն հայի, և ոչ յրնդվայրած լեզուին աղութիւն : Վանզի մեծ առաքինութիւն այս է՝ եթէ մտօք որ 'ի բանս կամ յերգմունս հաւատաւուն կայցէ, քան զողորմութիւնս և զսրատարազս մատուցանել . այն յրնչիցն ձեռնհասութենէ է, բայց 'ի բանս և յերգմունս հաստատուն կալ՝ մտացն առաքինութիւն է . և որոյ միտքն առաքինիք են, երդումն որ 'ի նմանէն ոչ պահանջէ : Իսկ երգմանց սովորութիւնք յաներկիւղածութենէ է, և յանընտրող յիմարութենէ . հանապազ կապէ զբանս իւր երգմամբք, և կապէ զհոգին իւր ընդ հուր գեհենին :

Եւ արդ զայս ամենայն իմացեալ թափեացուք զթրմբիւր յիմարութեան մերոյ . երկիցուք յահէ ահաւորի մեծին նյ, և բազում զգուշութեամբ պահեսցուք ըզհրամանս պատուիրանացն նյ՝ ամենաքննող և ճմարիտ ահեղ դատաւորին, և զչար սովորութիւն 'ի լեզուաց մերոյ 'ի բաց արացուք, և առաւել փութով հեռացուք 'ի սատանայական և 'ի սատակիչ ախտիցն երգման . և մի վայրապար ընդ նյ յուխտ մտցուք և զսուրբ անունն նյ ընդ երգմանն կապեսցուք . այլ վստահացուցուք ըզմարդիկ յոչն և յայոյն մեր հաստատել . զի այս են երգմունք քրիստոնէից հաւատացելոց . և ամենևին ոչ նեղել զոր և զրկել, և ոչ հակառակութեամբ երգմունս

սատանայականս յեկեղեցի նոյ մուծանել : Եւ զի իսկ
զոն , ասէ , դատաւորանք 'ի մէջ քրիստոնէից . ընդէր ոչ
դուք զրկիք և նեղիք 'ի նոցանէն , այլ դուք զրկէք և նե-
ղէք զնոսա , որ ոչ էք 'ի քրիստոնէից հաւատացելոց ,
այլ յանօրինաց հեթանոսաց : Եւրդ 'ի բաց արասցուք
զայս ամենայն , և դիցուք զանձս լեզուի և կապ բերա-
նոյ զերկիւղն նոյ . զի ըստ հաճոյիցն նորա խօսեսցուք , և
զկամն նորա արասցուք . կացցուք առաքինութեամբ , և
վախճանեսցուք հաւատով , և անդ երթեալ զերկինս
ժառանգեսցուք , և 'ի խոստացելոց բարութեցն վայե-
լեսցուք 'ի Վրիստոս Յիսուս . որում քառք և պատիւ
այժմ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից . ամէն :

ՎԱՍՆ ԱՐԲԵՑՈՂԱՑ ԱՆՕՐԷՆՈՒԹԵԱՆՑ

Մեծ սգով և ցաւագին արտասուօք պարտ է պատմել զմիտս ճառիս, և ցուցանել զանգեղջ չարութիւնս արբեցողացն, զանապաշաւ անօրէնութիւնս բամբասողաց՝ որ միշտ որովայնի իցեն պաշտօնեայք, և չար դիւին արբեցութեանն կան 'ի հարկի: Եւ են հանապաղ հայհոյողք և արհամարհողք և թշնամանողք պատուիրանացն նոյ. զոր և Պաւղոս իսկ լալով ողբայր ըզթշնամիս խաչին Վրիստասի. որոց կատարածն, առէ, կորուստ է. որոց նա՞ որովայնս իւրեանց է, և փառք ամբլին. որք զերկրաւորս միայն խորհին, և ոչ զվարս առաքինութեան՝ զոր յերկինս վայելեմք. և մեծաւ ըզգայութեամբ նմանեն անասնոց անմախի՝ յամենայն ժամ խոտաճարակ, զի թշնամիք խաչին են և չարչարանացն Վրիստասի որկորեայքն և արբեցողքն՝ որ միշտ զորովայնս պաշտեն և ոչ զՎրիստոս, և անհնարին անզգայութեամբ զկեանս անցուցանեն. որոց և յայտնի իսկ բազում մարգարէն՝ եթէ անզգամք և անմիտք կորիցեն:

Եւ ուր ուրեք այնչափ անզգամագոյն անմտութիւնք կայցեն, և ոչ կարասցեն գիտել՝ եթէ մեծ պակասութիւն է կուրի որ գրկեալն է 'ի լուսոյ արեգական: Եւ եթէ այս պակասութիւն է, պարտ է գիտել՝ թէ որչափ ևս առաւել մեծագոյն ևս պակասութիւն է և անհնարին կուրութիւն այնոցիկ՝ որ խաւարեալքն են 'ի լուսոյ պատուիրանացն, և վրիպեալք 'ի գրոց տեղեկութենէ. և ոչ կարեն որոշել զգարն 'ի բարւոյն, և ոչ հաւատարմիմեանց իմանալ: Եւ յայտնի ինչ է զոր ասեմս. որպէս թէ ումեք դիպեցին երկու օձք չարութոյնք, և զմինն թիւնաւոր կարծիցէ և փախչիցի 'ի նմանէ, և 'ի միւսն աներկիւղ մերձենայցէ՝ որ զնոյն չարութիւն մահաբեր թիւնիցն օւնիցի, և չորսմահ տղանանիցէ: Եւ յայտնիք

են՝ որ զմի ՚ի պատուիրանացն լսեն և պահեն երկիւղիւ , և զհաւատարն նորուն արհամարհեալ անարգէն , և նու վին չարաչար կորնչին : Եւ արդ այս է որով կորնչին . լուաք ՚ի Պաւղոսէ , մանաւանդ եթէ ՚ի Քրիստոսէ իսկ որ ասէ , թէ “ Պողք և պոռնիկք և արբեցողք և բամբասողք զարքայութիւնն նոյ ոչ ժառանգեն , ” :

Եւ արդ ո՛ր կայցէ այսպիսի յիմարութիւն կուրութեան՝ որ զայս ամենայն ընդ մի չարութիւն ոչ համարիցի : Եւ յովմանց զգուշանայ և պահէ , և զովմանս արհամարհեալ անարգէ , և աներկիւղ մերձենայ՝ որ ունի զնոյն չարութիւն : Եւ զարեւ իսկ անդգամք և անմիտք են այնպիսիքն , և նման կուրացն մոլորեալոց որք ընդ խաւարն խարխալիցեն . այնպէս և նոքա յամենայն ինչ . անխարութեամբ մերձենան , և լքեալք ՚ի սաստիկ ծուլութենէն , և աներկիւղ գործեն զարգեւեալսն ՚ի պատուիրանացն : ( ) Ի եթէ արգել զպոռնկութիւնն և լոգադութիւնն , արգել և զարբեցողութիւնն և զբամբասանս . զի միապէս հաւատար միով հրամանաւ արգել զամենայն : Իսկ դու ընդէր՝ ՚ի համանման հաւատարացն յովմանց իբրեւ ՚ի չարէ աներկիւղ հեռանա , և յովմանց իբրեւ ՚ի բարի անկասկած մերձենաս . զի եթէ պիղծ է գողութիւնն և պոռնկութիւն , պիղծ է և բամբասանք և արբեցութիւն . ընդէր զպոռնկութիւն զղջաս և ապաշխարես , և վասն էր զարբեցութիւնդ անփոյթ աւրարեալ արհամարհիցես , որք միապէս վիրաւորեն , և երկոքեան սպանանեն : ( ) Ի եթէ օրէնսդիքն հաւատար չարութիւն ցուցանէր և համանմանս պղծութեամբ , և որ ասացն եթէ գողք և պոռնիկք զարքայութիւն նոյ ոչ ժառանգեն , անդէն ասաց՝ նոյնպէս բամբասողք և արբեցողք զարքայութիւն նոյ ժառանգել ոչ կարեն :

Եւ արդ եթէ չար է պոռնկութիւն , չար է և արբեցութիւն . իսկ ընդէր չերկնչիս և խորչիս յարբեցութենէն իբրեւ ՚ի պոռնկութենէն . այլ աներկիւղ մերձենաս , և անկասկած կատարես զարբեցութեանս պղծութիւնս : ( ) Եւ լուար ՚ի Պաւղոսէ՝ զի միով պատժովք պատուհասէր զպոռնիկն և զարբեցողն : Իսկ որ համարինն եթէ զպոռնիկս դատի ԹԺ , և զարբեցողսն ընդ նրմին ոչ , այսպիսիքն յիմարեալք և կուրացեալք են միտօք . զի նոյն հուր և նոյն վայրամն և նոյն տանջանք են

արբեցողին որպէս և պոռնկին . և որպէս և մարգարէն զվայուսն գեհենին նշանակելով ասէր . « 11. այ հզօրացող ձերոց՝ որ ըմպեն զգինին , և իշխանաց՝ որ խառնեն զգըին » . զի գինին իսկ , ասէ , այրէր զնոսա անշափու . թեամբ և արբեցութեամբ :

12. և ոմանք զայրեն իսկ ոչ խմանան . զօձից չարա . թիւնից բուռն հարկանեն , և զդառնամահ սատակումնն որ անտի է՝ ոչ խմանան : ( ) որոց ոչ միայն զոգիւնս սպառնան արբեցութեանն զեղխութիւնք , այլ և զմարմինն փետեն և ապականեն գինւոյն նեխութիւնք , և հանապազ զսիրտն տաղտկացուցանեն , և նեղեն նողկալովն և շմալովն , և որովայնին փքալովն . և զողորմելի ոգիւն միշտ նեղէ և չարարէ իբրև զթշնամի , և արգելեալ պահէ 'ի մթի և 'ի խաւարի՝ յորժամ մթերք կերակրոցն և ըմպելեացն 'ի ներքս ամբարիցին , և ընդ ցիխ աղբոյն և տղմոյն որդունքն զուղիցին , և զչարգս աղեացն ողողիցեն , և զաղբաբոյն որովայնն փտեալ ապականիցէ : 13. միշտ հեծէ և հանապազ թառանչէ յորովայնին ծանրութենէ , և զժահահոտ զգայուիւքն նեխութեանն զմերձաւորսն զաղբացուցանէ , և 'ի կարկառակոյտ աղբոյն յաճախութենէ զառ 'ի վեր փախածք ելանեն , և զառ 'ի վայր խողխոջանք արձակին , և շոգին աղտեալ ընդ երեսն մտանէ , և ընդ օդսն տարածանին , և ազգի ազգի ցաւս 'ի մարմինն արկանէ . զսիրտն մեղկէ , զմարմինն թուլացուցանէ , զստամոքսն խանգարէ , զուղիւզն ապականէ , զտեսանելիսն գիշացուցանէ , և զամենայն անդամսն ջրգողեցուցանէ . այլ և 'ի նեխութենէ լծացեալ աղբոյն զեռունք զեռան , և ճիւղիք ծնանին . որոց բազում անգամ զսիրտն նեղեալ յանկարծամահ սպանանեն : 14. որդ այս և այսպիսի ցաւք և աշխատութիւնք են մարմնոյ 'ի զեղխութենէ արբեցութեանն :

15. իսկ զողբոցն ցաւոցն զինչ ասացից , և կամ որ բերան բաւական է պատմել զանհնարին աղէտիցն ցաւոց՝ որ 'ի դատաստանի մեծի ահեղ աւուրն յայտնեցի . սոսկումն բեմբին , արհաւիրք դատաստանին , դառն դատաստանն , անողորմ տանջանք , աններելի պապական մեղքն և աղջամղին , տարտարոսք ներքին և հնոցք վառեալք , յոր հուրն հոսեալ իջանէ յորդահոս գետոցն հրեղինաց , որ կան և պահին 'ի պահանջումն ամենայն մեղաւորաց և

արբեցողաց : Այլ եթէ մարմէ էր ցուցանել յանդիման ,
աստէն իսկ 'ի տանջանս և 'ի դատապարտութեան ցու-
ցանէր զոգիս արբեցողացն , զի միշտ 'ի մէծի և 'ի խա-
ւարի պահէ արբեցութեանն թմբուծիւնն , և իբրեւ 'ի
յանդուռնդս ինչ աղջամղջին անկեալ զնի 'ի մարմին . և
միշտ նեղեալ 'ի գինւոյն գիշութենէ՝ թաղեալ կայ հա-
նապազ իբրեւ մեռեալ 'ի գերեզմանի կիսամահ և տը-
խուր . և որչափ 'ի մարմինն թանձրութիւնն յաւելու ,
նոյնչափ և ոգին 'ի տկարութիւն իջանէ : Այլ արդարեւ
իսկ յիրաւի են յայսպիսի խաւարի արբեցողացն հօգիք ,
որք զտիւն ամենայն յարբեցութեան ծախիցեն , և ըզ-
գիշերն ողջոյն 'ի քուն հանիցեն , և այգուցն յարու-
ցեալք ծանրարթունք իբրեւ զխելագարս դանդաչիցեն ,
և չե երեկուն թմբուծիւնն թափեալ անդէն 'ի նոյն
դառնայցեն , և զճառս երկիւղի նյ և վարուց պուսի-
նութեան ոչ ճանաչեն :

Այդ չիցեն յանդոյս խաւարի այնպիսիքն . չիցեն 'ի
միզի և 'ի մոլորութեան մեռեալք և թաղեալք 'ի բա-
րեաց , և չարեացն միայն կենդանիք . որք վասն արբե-
ցութեանն շուայտանաց մտացածին ևս բանիւք անօրէ-
նութեան բանս ևս յօդեն և ասեն , թէ որ յարբեցու-
թեանն ոչ գողանայ և ոչ պոռնկի և կամ սպանանէ , ար-
բեցութեամբ միայն ոչ մեղանչէ : Այս 'ի մտաց թա-
փելոց են բարբառնք , որք և զարբեցութեանն անուն
ոչ իմանան : Այլ ամենայն որ արբենայ և սպանանէ ,
երկուք են չարիքն , սպանող է և արբեցող . նոյնպէս և
որ արբենայ և պոռնկի , պոռնիկ է և արբեցող . իսկ ա-
նառաք՝ արբեցողք միայն են :

Վինեսէրք են որք յանդուգն ցանկութեամբ զհետ
գինւոյն շրջիցին , և 'ի նմին յամիցեն , և զանէծս ոչ պա-
տուիրանապահացն ժառանգեսցեն : Արպէս և Աողմմն
ասէ՝ թէ ում է վայ , ում է խռովութիւն . եթէ ոչ
այնօցիկ՝ որք յամեն 'ի գինւոյ , և որք դիտենն ուր գի-
նեռաւքն լինիցին , և անչափութեամբ գինւոյն զեզ-
խեալ յիմարին և թմբին իբրեւ զանբան անատունո՝
ոչ գիտելով թէ նա իմաստուն բանաւոր արար դեղ ,
և դու յանառակ արբեցութեանդ թմբիս և յիմարիս
և 'ի մտաց անկանխ , և չես 'ի մարդկան հատնրի , այլ
'ի վայր ևս քան զանատուն՝ անզգայացար յիմարութիւնդ

և ամբաստութեամբ, և ամենեւին իսկ իբրև զփայտ և զքար անդգայացար ՚ի գինւոյն զեղխութենէ : Օ ի եթէ պէտ և մարմին է արբելոյն, ձեռքն ՚ի գործոյն են գազարեալք, սաքնն ՚ի գնացիցն են պարաւանդեալք, լեզուն ՚ի խօսելոյ համրացեալ, լսելիքն ՚ի լսելոյ են խրցեալք, աչքն ՚ի տեսութենէն կուրացեալք, սիրտն յի մաստութենէն է յիմարեալ, և ամենայն անդամքն է ՚ի խաւարի խելացնոր և մաակորոյս :

Եւս են չարիք և անօրէնութիւնք արբեցութեան՝ որք զարքայութիւնն այ ոչ ժառանգեն, այլ ընդ պոռնիկ կրս և ընդ սպանողս դառին. զի զիմաստունն ստեղծեալ այ ՚ի յիմարութիւն փոխեցին ցանկութեամբ գինւոյն արբեցութեան : Եւ ուր են և ուր երթան և ուստի գան՝ ամենեւին իսկ ոչ իմանան, զի ըմբռնեալ ունին զգայութիւնսն ողորմութեան իմարութիւնք, որ յի մարեցուցանէ զիմաստութիւն, թուլացուցանէ զթմբութիւնն, քայքայէ զխորհուրդսն, և լաւանէ ՚ի յուժոյ արութեանն գինւոյն զեղխութիւնն : Եւ արդ ոչ է այս արժանի մեծի տանջանաց և ահեղ բարկութեանն ՚ի վերուստ. զի զիստունն և զբանաւորսն անբան անասուն եցոյց արբեցութեանն զեղխութիւն : Եւ ասն որոյ Պաւղոս պատուիրէ՝ եթէ “Ե” ՚ի արբեալք գինւով յորում զեղխութիւն է, : Օ ի եթէ որք ՚ի խորանն մը տանէին ՚ի հնումնն՝ գինի՝ ամենեւին իսկ ոչ ճաշակէին, որչափ ՚ի նորումն պարտ է պարկեշտութեամբ և ո մտանել առաջի այ, զի մի յարբեցութենէն զեղխեցիմք, և յանդիմանեալ դատապարտիցիմք իբրև զորդին Եւհարոմի, որ վասն զեղխութեանն հուր օտար եկեր զնոսա, որ եղև յօրինակ անառակ քահանայիցն : Եւ ասն որոյ գիրն ասէ՝ եթէ անառակ է գինի, և թշնամանող է արբեցութիւն, և որ խառնակի ընդ նա՝ չէ իմաստուն. զի իմաստնոյն և ջուրն միայն բաւական է ՚ի դադարումն ծարաւոյն, և ՚ի պէտս խելացն զուարթութեան. քանզի զուարթ են, ասէ, խելք ջրարբաց, և առողջ են մարմինք ուժակերաց. զի և տէրն ամենայն արարածոց այսպիսի սեղանովք յագեցուցանէր զժողովուրդն յանապատին, և զգինի ամենեւին ոչ յիշեաց. զի օրինակ ամենայն աշխարհի էր լինելոց ճաշն Վրիստոսի :

Եւայց գիտեմ զի ասես իսկ, եթէ ընդէր ապա արար

զգինին՝ զի զբմայելն արգել : Ոչ եթէ զբմայելն արգել ,
այլ զարբենալն . որպէս արար զկին վասն ամուսնութե ,
և զպտոնկութիւնն արգել . արար և զերկաթ վասն երկ-
րագործութե , և զսպանութիւնն արգել . արար և զգի-
նի վասն մերոյ տկարութեան , և զանչափն կարճեաց :
Ոչ եթէ զբմայելն խոտէ , այլ զարբենալն պատուհասէ :
Բայց և գինի իսկ 'ի պէտս հիւանդաց է և սգաւորաց ,
և մեծի խորհրդոյն . որպէս և ասէ՝ եթէ գինի սգաւո-
րաց , և ուրախութիւն այնոցիկ որ 'ի տրտմութեանն իցեն :
Իսկ որ զկենդանութե զպէտս վճարէ , հաց է և ջուր և
հանդերձ . բայց այլն ամենայն ցանկութիւնք են և ոչ
կարևորք , ընդ որ ոմանք սովորութեամբ և կամօք կա-
պին , և ոմանք կամաւ և սովորութեամբ հեռանան :
Եւ արդ մեք մի սովորութեամբ իսկ կապեացուք ընդ
չար դիւին արբեցութեան . այլ կամօք հեռացուք յոր-
կորստութենէ կերակրոց և յանառակ արբեցութենէ ,
որով զօրէնս նորա ընկալցուք . զվարս յարդարեացուք ,
և զառաքինութիւնս յօրինեացուք , և զսէր սուրբս սի-
րեացուք , 'ի պահս պնդեացուք , յաղօթս պարապեա-
ցուք , յողորմութիւնս յորդորեացուք , և 'ի պարկեշտու-
թիւնս յօժարեացուք , զանձինս արդարացուք , և զողիս
մեր ապրեացուք . զվախճանն բարի ընկալցուք , զի յա-
նանց 'ի կեանսն փառաւորեացուք , և ընդ հոգեղէնսն
դասակցեացուք . զփախազելի՛ դրախտն ժառանգեացուք ,
և յանմահ բարիսն վայելեացուք 'ի Վրիստոս (Յիսուս) 'ի
տէր մեր . որում փառք յաւիտեանս յաւիտենից . ամէն :

ՎԱՍՆ ԱՆՕՐԷՆ ԹԱՏԵՐԱՅ ԴԻՒԱԿԱՆԱՅ

Ուր երթեալ դադարեցից և լացից զահեղ անօրէնութիւնս որ զիս ճմլեցուցանէ . և կամ ո՛ւր լռեալ զօղեցից թախծեալ մեղօքս , և մաշեալ յամենայն զազրալի և չարալուր համբաւոյս՝ որ միշտ զսիրտ իմ գելու , և գալարեցուցանէ զազիս իմ և զորովայն իմ ողբալով , և հանապազ հալին և հեղձուցանեն զիս տրտմութիւնքս . զի յամենայն ժամ զանառակ պղծութիւնս լսեմ , և զանօրէն ամբարշտութիւնս տեսանեմ : Եւ 'ի բազում թախանձանաց սրտի իմոյ կցեցաւ ոտկր իմ 'ի հող , և մարմին իմ յերկիր քանցեցաւ . զի 'ի լուութիւնէ բազում մտաց յուզութեանց եղև իբրև զխօիւ չորացեալ , և իբրև զպատկեր ինչ առանց շնչոյ . և յափշտութիւնէ մտաց իմոց զիմսխալանս յետոյ ընկեցեալ մոռացայ , և զձերդ քննեմ հանապազ : Եւ ասն զի լուր չար և համբաւ զազրալի 'ի լսելիս մեր հասեալ հնչէն հանապազ . յորմէ բուրէ սաստիկ ժանդութիւն և շարունելութեան և փտութեան . և հոտ չարահոտ 'ի վերցոյցեալ տաղտկացուցանէ զսուրբ եկեղեցիս , ընդ որ անձինք ամենայն արդարոց ահիւ հիացեալ ողբան զանօրէնութիւնս :

Եւ ես լի ամենայն յանցանօք միշտ զգոյն հառաչեմ և տգամ . զի 'ի զազրալի անօրէնութեանց ձերոց յամենայն ժամ թատերք սատանայականք ցնծան խայտալով , և եկեղեցիք Վրիտանոսի միշտ ողբան դառնապէս : Վանգի առեալ զմանկունս սուրբ եկեղեցւոյս՝ իւր ընծայեցոյց սատանայ , պղծեալս և պղտորեալս յանառակ թատերս տեսարանաց : Եւ միշտ հանապազ կամի հեռացուցանել զմարդիկ յողորմութենէնս , և յամենապայծառ անանց բարութեանց , և տանել առնել բաժանորդս իւրոյ ահեղ աղէտիցն տանջանաց : Եւ ասն որոյ զի-

միջ բազում յանցանացն անտես արարի, ձերոյ վշտացող լինիմ վշտակից, և ողբամ զաներևոյթ վեր բեկման ան ձին ձերոյ. զի մերժեալ արհամարհեցէք զպատուէրս պալտուիրանացն նոյ, և առ ոտն հարեալ կոխեցէք զհաւատս առաքելական եկեղեցւոյ. և առ ոչ ինչ համարեցայք զսրբութիւնս մարմնոյ և արեանն Վրիստոսի, զոր հանապազ ընդունիք յահաւոր և 'ի սոսկալի սեղանոյն :

Եւ արդ յոյժ ընկղմեալ էք 'ի դիւական մոլորութեանէդ, և գերեալք և գրաւեալք 'ի խորհրդոց սատանայի. փութացայք անկանել 'ի դառնամահ որոգայթս նորա, երթեալ մտանել յապականիչ Թատերս խաղուց, լսել զձայնս աղտեղիս խաբարան ականջաց, 'ի զազրացելոցն և պղծեցելոցն յանօրէն և 'ի չարալուկ կատաղանաց գուսանաց, որք միշտ զշնորհս հոգւոյն արայ հալածեն, և զմահաբեր պիղծ խորհուրդ սատանայի 'ի սիրտս և 'ի խորհուրդս ձեր սերմանեն. յորմէ վառեալ լուցանի հուր ցանկութեանց, և բորբոքեալ տօչորի բոցն ազգի ազգի ախտիւք 'ի մարմինս հնազանդելոցն, որք իբրեւ զփուշ և զտատասկս Թաղեալ զանձինս վիրաւորեն, և մթերեալ կուտեն բռնիս դժուարակիրս 'ի վերայ ոպւոցն կորուսելոց : Եւ հուր այրիչ և սուր սատակիչ անձանց իւրեանց ստացեալք ելանեն 'ի Թատերս պղծութեանց՝ եղեալ կարեւելս և հաստախոց 'ի գաղտնի նետից սատանայի՝ որ չարաչար զոգիս վիրաւորէ, և փոքր կարծեցուցանէ զմեծամեծ անօրէնութիւնս. յորմէ պարտ էր սարսել և դողալ հանապազ, և փախչել և հեռանալ բազում երկիւղիւ : ( ) 'ի չար է սովորութիւնն, չար են և յորդորիցք նորա՝ գինի և գուսան և սատանայ, և միտք մոլորեալք ցոփազնացութեամբք և յափրանօք վառաշտութիւնք, որք կամեցօժար և դիւրահաւան ընդունին զչար սերմանս սատանայի, մանաւանդ Թեթեւամիտ և շուազաբարոյ ազգն անհամեմատիցն կանանց, երազալուր և դիւրահաւան և վաղապատիրք¹. որք յափրանօք պակշռեալք միշտ 'ի Թատերոն փութան աներկիւղ 'ի տեսիլ անօրէն խաղուցն և սատանայական հրապարակին, ելեալ 'ի վեր 'ի դիտակ տեղիտ նստին, խորհին և դիտեն զմանիւսն իւրեանց 'ի չարիս :

¹ Երկու օր. ընդլայնապալի... 'ի վերադարձի փեղի :

որ թէպէտ և գործոյն անօրէնութեան ոչ պատահեն
առժամայն, սակայն զնեռս սատակիչս հարեալ տանին
'ի սիրոս, յորմէ պարտ է առ յապա մեռանել: Արպէս
և զգազան ինչ վերաւորեալ 'ի նեղից որսորդաց, որ թէ
պէտ առժամայն 'ի հաղթիցն զերծաւ, սակայն զնեռան
տալեալ մեռանի:

Եւ արդ իւ իւր զադարեցուցուք զահեղ տռորումն
ցոլացեալ բոցոյն այնորիկ. և կամ իւ հնարս բժշկութե-
աներեւոյթ վերացն գտանել մարթացուք. և կամ ու-
րմով իւրք աւարեալ կործանեցուք զտեղի թատերցն
պղծութեան, զորոգայթն մահաբեր, զժողովն բազմա-
չառ, զարուեստանոցն ամենայն ախտից: () Ի անտի յոր
դորին կուսանք 'ի պռանկութիւն, ամուսնաւորք 'ի շնա-
թիւնս. անտի լինին կանայք ատելի արանց, և արք կու-
նանց ուրհամարհելի. անտի որդիք 'ի հարանց թշնա-
մանին, և ծառայք 'ի տերանց. անտի ծերոց անհա-
մութիւն և երիտասարդաց վաւառութիւն. անտի է
պառաւանց յայրատութիւն, և աղջկամարդկացն գիշու-
թիւն, և արանց լկտութիւն, և կանանց կատաղութիւն:
անտի են մարգերուգութիւնք և կնահանութիւնք և
մանկասպանութիւնք և այլ զբկութիւնք յաղագս զար-
դուցն արձուճանաց. անտի են սնախառութիւք և պրճ-
նութիւնք, և բազում մեքենայք չարարար ախտից.
անտի է և զանազան պղծութիւնք՝ զոր և ասել իսկ աղ-
տեղի է: Այլ և ուսուցանէ անձին լկտութիւն, ողւոյ
մեղկութիւն, մտաց քայքայումն; աչաց յարատութիւն,
լեզուի դատարեաքանութիւն, գործոց հեղգութիւն. և
պարապեցուցանէ յամենայն չարիս, որ ուծացեալ հե-
ռացուցանեն 'ի սիրոյն նոյ, և մերժեալ հանեն 'ի բրիս-
տանէական կարգէ: Այլ և զայլ ևս ազգի ազգի կեր-
պարանս չարեաց ասել չեմ բաւական, զոր թատերքն
ուսուցանեն. զամբարտաւանութիւն, զհայհոյութիւն,
զնենգութիւն, զմեխմեխութիւն, զչարակնութիւն, ըզ-
նախանձ, զբամբասանս. վասն որոյ զեղուն պատու-
հասքն նոյ 'ի վերայ երկրի, որ սաստիկ սրտմտութիւն
'ի տանջանս դատապարտէ: Ահա զայս ամենայն անօ-
րէնութիւնս ստանան՝ որք մտանեն 'ի թաղեալ խա-
ղուցն, և աճեցուցանեն 'ի մարմինս իւրեանց զչար պը-
տուղ սեբամանցն սատանայի:

Եւ արդ որ բերան բաւական է ողբալ և լալ զայն . պիտի աղտեղեալն և զողժեալն . և կամ որ լեզու պատմել կարասցէ զանթիւ աղէտիցն բազմութիւնս՝ զոր անտի ստանան . և կամ որ միտք ցուցանէ զահեղ տանջանացն բազմութիւնն՝ զոր պատրաստեալ է նոցա 'ի հոսանս հրոյ գեհենին ընդ անամարտն սատանայի , որք զխաւարայինսն ախորժելով ընկալան : Եւ արդ էր վասն այդպիսի տանջանացդ մատնիցիս , և կամ զինչ 'ի պիղծ խաղոյն ընկալար . քրքրանս և ցոխանս և թեթեւանս , և օգուտ և ոչ ինչ . այլ անթիւ ահեղ աղէտից բազմութիւն : () Ի թէպէտ և պակշոտելոցն լինին ցանկալի պիղծ թատերցն տեսութիւն , որք միշտ յախտիցն ցանկութիւնն ծիրին և ծորան , այլ առողջիցն երեւի տաղտկալի տղծութիւն և ամօթալի վաւաշոտութիւնն :

Եւ անայք 'ի բարս բողից կերպարանեալք , և արք ձիոց մատակախաղաց , որք անօրէն զազրաբանութեամբն և քան զանասունս ևս 'ի վայր իջանեն , և քան զանց փրսխածն աղտեղագոյնս ևս փսխեն զտաղտկալի բանիցն զգարութիւնս , յորմէ շարաւ նեխութեան և հոտ զաղբալի ելանէ , որ զանձինս երկիւղածացն զգուեցուցանէ , և դիւացն է ցանկալի . զի 'ի մէջ այնպիսի խայտառակելոցն սատանայ գումարեալ շրջի 'ի վերայ : () Ի ուր կատակք և զուսանք են և խաղ և ծաղր լկտիք , անդ և դեք ընդ նոսա 'ի պարու անցանեն , և սերմանեն բազում աղտեղութիւնս 'ի միտս զեղիւնցելոցն , և առաւել ևս 'ի մոլեգնութիւն բորբոքեն զգուսանսն՝ զպիղծ և ըզհալածողս շնորհին սրբութեան , զբորբոքեալ հրոյն ցանկութեան , զարհամարհողս պատուիրանացն , զկարապետս սատանայի խորհրդոցն , զանօրէնս և զանամարտս և զթշուալիս ամենայն արդարութեան : () Որս պարտ էր իսկ բազում քարամբք քարկոծել և յաշխարհէ հալածել , զնոսա առեալ զեղիւնցելոցն 'ի խաղարանս զքօռանին , յորս մտանեն ողջանդամք , և ելանեն վիրաւորեալք . զԲրիտտոս 'ի բաց մերկացեալք , և զսատանայ յանձին զգեցեալք . զհոգին շնորհաց հալածեալ , և լքեալ պիղծ հոգւովն դիւաց : () Ի ամենայն որք հաւատովք և երկիւղիւն մերձենան 'ի Բրիտտոս , սուրբ հոգւովն լուսաւորին , և օր ըստ օրէ զործովք առաքինութեամբ 'ի վեր ելանեն , և մեկնեալ հեռանան յամե-

նայն խաբից սատանայի : Եւ որ պղծութեամբ թատե-
րացն առ դէս հպին հանապազ, խաւարին վարիւք մի-
գառադատեալք մթանան, և ընուն պիղծ ոգւոյն տատա-
նայի, և օր ըստ օրէ անօրէնութեամբք ծանրացեալք
'ի վայր կործանին, մինչև ուծացեալ հեռանան յերկիւ-
ղէն պատուիրանացն նոյ, և ինին աման սատանայական
խորհրդոցն : Եւ վասն այսորիկ առաւել անորժեղով
ընթանան 'ի բանակեալ դիւաց, փութալ 'ի կոյն սա-
տանայի՝ բան առ Վրթատոսի սուրբ եկեղեցին : ( ) Ի բա-
նակք դիւաց են թատերքն խաղոյն, և ամենայն անա-
ռակ և գուսանամիլ գինարբութիւն, որք զեղխին և պակշո-
տին անօրէն և անաճարար՝ լուծեալ զսանձս լեզուի և
զկառք բերանոյն արձակեալ ուտեն և շուայտանան հա-
մանազամ՝¹ կերակրոցն, և հոտն հոտեալ 'ի բերանոց նո-
ցա՝ բուրբ բազում ժանտութիւնս . և խորհին և խո-
սին զամենայն կամս սատանայի, և ոչ իմանան զչար
նետոս սատանայի : Հարկանէ՝ և զվէրսն խաղաղէ, և
չտայ իմանալ, զի մի ապաշխարութեամբ բժշկեսցուք .
վասն զի գող է, և ոչ ընդ յայտնի ճանապարհն գնայ՝
եթէ զգուշանայցեմք . այլ գաղտնի և զհետ արածէ, և
անակնպծեքի տայ արհամարհել զմեծամեծս պատուի-
րանացն, և փոքր կարծեցուցանէ՝ զի մի զգուշացուք :
( ) Իստէ թէ արգելեալ է 'ի պատուիրանացն զբան տգեղ
և դատարկ, զբամբատօնս և զհայհոյութիւնս . և առա-
ւել հեղուն 'ի բերանս վաւաշ գուսանացն և բազում
խեղկատակութիւնս և մորոսախօսութիւնս, գարշաբա-
նութիւնս, զատարկաբանութիւնս : Եւ համարհուի
ձաղութիւն և հայհոյութիւն հոսեն 'ի նոցանէն հանա-
պազ . զի 'ի ծաղր և 'ի խառն և 'ի խառնախօսութիւն
դէք փութացեալք հասանեն, և բերեալ անտոս բա-
զումս ջամբեն և արբուցանեն՝ որք անդն շուայտանայ-
ցեն : ( ) Եւ ան որոյ պարտ է լալ և ողբալ զայնպիսի անա-
ռակութիւնս, և մանաւանդ զկատակսն մոռկորոյս՝ որ
'ի մէջ լիտի բազմականացն . իբրև զայտահարս յափրին,
ծախն, գերուն, արքստեն, և զամենեսեան աղտով բե-
րանոյն զաղբացուցանեն . զոմանս հայհոյէ, զոմանս բամբ-
բասէ, զոմանս թշնամանէ, և զոմանս ձաղէ, խեղու-
թեամբ ամօթով կուրացուցանէ . ոմանց ստէ, և յար-

¹ Երկու օր . հոմանգոմայն իբրախիմ :

զանօք սնափառեցուցանէ . իբրեւ զշուն կատաղեալ զուսնեսեան առ հասարակ խածանէ :

( ) Ինչ գործես , ու թշուառական . ընդէր ոչ փութաւ թաւ թափել 'ի չարաչար ամբարշտութենէդ . ընդէր ոչ սգաս յանդգամութենէդ՝ գալ 'ի միտս քո . ընդէր ոչ ողորմիս ոգւոյդ կորուսելոյ . ընդէր ոչ լառ և ողբաս զանօրէնութիւնս . ընդէր հուր 'ի հուր յաւելուս այրել դառնապէս . ընդէր 'ի վերայ կայծականց և փռոց գնասահանապաղ . զի ընդ բեռինս մեղաց բւեռիս հանապաղ . հիմքարավէժ և դարահոս լինիս 'ի վախից . վասն էր սուր սրես , և նովին վիրաւորիս . զի ոչ որ է՝ որ հրով հուր շիջուցանէ , և ոչ չարիւ բարւոյ հանդիպի : Ո՛վ է որ փուշ տնկէ՝ և խաղող կ'իցէ . կամ որոմն սերմանիցէ՝ և ցորեան հնձիցէ . և ոչ անառակ վարիւք որ Վրիստոս տեսանիցէ և զարքայութիւնն ժառանգիցէ . այլ 'ի հուր գեհնէն դատապարտի 'ի մէջ որդանցն թիւնաւորաց : Եւ որ այդպիսի անօրէն լիտութեամբ և զինեմով զեղխութեամբ կեցցէ , և դիւական թատերօք և ծաղրաժու գուսանօք վարիցի , մի ամենեւին ակնկալցի ապրել 'ի հրոյն տանջանաց : Նիշեալ զանն ահեղ , թէ վայ որ ծիծաղեցին այժմիկ , զի նոքա սգայցեն . վայ որ խնդանայժմ , զի նոքա լացցեն և ողբասցեն . վայ որ բնկեն գիւնի յարբենալ , և անոյշ իւղօք օծանին . վայ ձեզ մեծաւ տանցդ՝ զի ընկալայք ռստէն զհատուցումն բարութեան ձերոյ : զի բազում նեղութիւն պարտ է մտանել յարքայութիւնն ւայ : Ըրդ Վրիստոս լալ և սգալ ասաց յաշխարհիս , և դու ծիծաղիս և ցնծաս , և ոչ զարհուրիս և դողաս յահեղ դատաստանացն ւայ , որ ճշմարտիւքննէ զամենայն որ կամաւ և որ ակամայ , զոր 'ի ծուլութենէ և զոր 'ի մոռացմանէ գործէք :

Ըրդ փութաւ մաքրեալ զանձն քո յայրաւութենէդ , զեղուդ 'ի դատարկաբանութենէդ , զլեւիս 'ի պղծալուր սովորութենէդ , և զմիտս քո 'ի մահաբեր սատանայական խորհրդոց : Ընկիր առաջիւնք և ասա . մեղայ յերկինս և առաջի քո : Ո՛ր հեղգար 'ի վաստակս ապաշխարութեան՝ մինչ աւուր կայ . ահա փութա 'ի գիւշերն յայն հասանել ահեղ և սոսկալի խաւարին և աղջամղին : Ըրդ ծանիր զմեղաց քոց բազմութիւն . յիշեալ թէ մեռանել ունիս առ վաղիւն . նկատեալ զպա .

Հանջումն հոգւոյդ քո 'ի մարմնոյդ . և ած զմտաւ հանապազ զմեծ ահեղ օր դատաստանին , զհունն անշէջ , զխաւարն աղջամղջին , զգութն ապականութեան , և ըզտարտարոս գեհենին , և զդառն ողբումն մեղաւորաց յահեղ դատաստանացն ահագին դատուորին . ուր բանք ապառին , և քործքն թագաւորեն . ուր խորհրդոց և գործոց պահանջումն . ուր դատարկաբանին են խնդիրք , և անդէպ մտածութեան համարք : Արդ զայս ած զմտաւ հանապազ , զայս յիշեա միշտ . յոգւոց հան և ողբա , հեծեա և լաց անդադար , զի թերևս ապրել կարիցես յահեղ աղէտիցն տանջանաց և յաննշոյլ խաւարէն , և հանդիպել անասն բարութեցն խոստացելոց 'ի Վրիտաւս : } Եւ 'ի տէր մեր . որում փառք յաւիտեանս . ամէն :

Տէր մեր Յիսուս Վրիստոս վասն փրկական բանիցն յանդիմանութեան չարչարանօք խաչեցաւ յամբարտազգէն և յընդդիմակաց ժողովրդենէն : Եւ այժմ նոքա որք զօւղիղ բան և զփրկական վասն փրկական ոգւոց խօսիցին , թշնամանեալ բամբասին 'ի կարծելոցն իմաստնոց : Եւ չէ այն իմաստութիւն , այլ իշխանութեան անիրաւութիւն , զ'իմաստութիւն երկիւղ տեսուն է . և որ եգիտ զերկիւղն նոյն , նա եգիտ և զիմաստութիւն : Եւ թէ իցէ ևս իմաստուն , չէ պարտ զօգնականն իւր արհամարհել : Եւ պա իմաստուն էր և Սոփսէս , սակայն լուաւ խրատուն Յովթորայ . հոգեւոր էր և Պաւլոս , այլ պէտք եղէն և նմա Վաթանայ յանդիմանութիւնն . զ'իմաստունք իմաստնոց լսեն , և խոնարհք խոնարհաց հնազանդին : Օ՛ի որք ուղղապէս մտաց աչօք նայիցին 'ի պատուիրանս նոյն , և հոգեւոր վարիւք զքաղցրութիւն սրտին ստացեալ ունին ազատաբարոյ բարուցն հանդարտութեամբ , չէ պարտ արհամարհել զայսպիսի աղերսաբանութիւնս . քանզի երանելին Պետրոս ասէ՝ եթէ “ Եւք իմաստութեամբ բնակեցեն ընդ կանայս , իբրեւ տկար անօթոյ արասցեն պատիւ կանանց ” , Եւ ոչ ատելութեամբ ինչ հեռանալ հրամայէ . զի ամենայն , ասէ , որ ատէ զեղբայր իւր , մարդասպան է . իսկ որ զկինն իւր ատէ , անձնասպան է :

Եւ թէ վասն չքաւորութեան որ որդւոյ առնիցէ ատելութիւն ընդ ամուսնոյ իւրոյ , չար է առաջի նոյն : Օ՛ի նչ օգուտ է որդիս խնդրել , և զօգիս կորուսանել անիրաւ ատելութեամբն : Օ՛ի ոչ եթէ որդւոց խնդիր է առաջի նոյն , այլ անարատ ոգւոց : Վանդի և մարդաբէն ասէ վասն անիրաւ որդիս խնդրելոյ . որոյ վարձք իւր առ նժ են , այն է պտուղ որովայնի իւրոյ , և զա-

ւասկ սուրբ արձանութիւն նորա : ԲՆԼ ոչ գիտէ՝ եթէ վասն առնն յանցանաց արգել անձ զպտուղ որովայնին , և կամ վասն այլ բարւոյ չեա . զի բազում որդիք են որ բարկացուցանեն զծնողս , և ընդ արիւն զկեանս նոցա անցուցանեն . և վասն այնորիկ արդեօք արգելու անձ : ԲՆԼ և այլ անիրաւութիւն է , եթէ զայ դք գործ 'ի մարդոյ պահանջէ . և անիրաւք , ասէ , զարքայութիւնն այ ոչ ժառանգեն , քոնդի անիրաւութեան ռամկաց¹ : Իսկ թագաւորաց և իշխանաց անիրաւութեան՝ պատուիրածքն այ են յանգիմանիչք և արգելիչք :

Եւ արդ զինչ օգուտ իսկ են որդիք ոգւոց . ահա մարդ , ասէ , և գործք իւր : ԲՆԼ ած զմտաւ զահեղ զարհաւիրաւ ահագին աւաւրն այնորիկ , և մի ընդդէմ ինչ կամացն այ առնիցես , զորս յետ սոսկալի առնինն այնորիկ մատնեցին . աղէտիցն տանջանաց . զի մի դք կարծիցէ իբրեւ զաստի . ինչ չարչարանս՝ զոր երկրաւոր թագաւորք ածեն 'ի վերայ մահապարտացն : ԲՆԼ անդ դառն լախն է , և չարաչար կսկիծք , և աղախարշանք , յորդահա գեւորցն հրեղինաց՝ որ 'ի վերայն հոսեցին , 'ի դուքս հրացան կայծականց հնոցին՝ ուր տանջին և մաշին . մարմինք մեղաւորացն 'ի խորս տարտարոսացն և յաննշոյլ խաւարն , 'ի մէջ որդանցն թիւնաւորաց . զորոյ զչարաչար իրա աղէտիցն բանիւք դք ոչ կարէ ցուցանել՝ զողորմելի վարանումնն , և զահեղ ողբումնն աննեւերի տանջանացն . զոր եթէ աշխարհս ամենայն մեծաւ սգով ողբասցեն , այլ և փայտք ևս և քարինք լային 'ի ձայն ողորմելի աշխարանայ , ոչ կարեն արժանապէս ողբալ և սգալ զայնոսիկ՝ որք այնմ չարատանջ գեհնենն և աննեւերի աղէտիցն մատնեցան : () որ պարտ է աստէն միշտ զմտաւ ածել , և զգուշութեամբ անցանել ընդ սահելի և ընդ ծփալի և ընդ մեղսապէր կեանս աշխարհիս : Եւ անբաւ են յաւիտենականքն , պատիր և երազ են երկրաւորքս սիրելի , և տկալագոյն քան զսարդի ոտայն : ԲՆԼ աշտօր և վազիւ , և այլ ոչ ևս իցեմք . երկաւուրք է հանգիստ աշխարհիս , և յաւիտենական են տանջանք և ամօթ : ԲՆԼ յայլ երկիր կայ անցանել , և զտէրն փառաց կայ տեսանել : Արտիւ զսիրտս քննես .

1 Բերի է պարբերութիւն բանիս :

յուր, և աստէն մաքրեսցուք. զի յետ սակաւ աւուրց եմք երթալոց առ ահեղ և անխոր գոտաւորն՝ որում գաղտնիքն մեր յայտնին, և զխորհուրդս սրտից՝ յանգի մանէ. յորմէ ոչ ինչ ծածկի՝ ի ճշմարտատես և ի քննող աւանդէն :

Եւրդ երկիր յահեղ ահեղ դատաստանէն այնորիկ, և մի այլ ևս յերկար աներևոյթ սրտն վերաւորիւր, և չար ի չար յաւելուլ՝ յանմերեքի տրամութիւնն յամեցուցանելով զանդամս քո. վասն որոյ պէտք են յերկար ժամանակի ապաշխարութեան և ընդ այդք՝ եթէ երկեղած իցես յայ : Եւրդ մի ևս հասուցաներ ապաշխարութիւն՝ քահանայից, և զեկեղեցի տրամեցուցաներ և այլ ևս ժամանակօք. մերձ է վախճանն հասարակաց, փութաւ մերձենալ առ անձ, և անձ մերձեսցի առ քեզ : Եւրդ է օրն մահու, գուցէ հասանիցէ տարածամ. արթուն լերուք, ասէ, զի ոչ գիտէք զօրն և ոչ զժամն, որ յանկարծակի անանկեալ անկանի ի վերայ քո իբրեւ զօրոգայթ :

Եւրդ երկիր դու յօրէն յայնմանէ. փութով զգնացիր զոր գործեցերդ մինչ դեռ մերձ է ժամանակս. մի պատաղիր՝ երկրաւորօքս, զի ի մտոյ փոխելոց եմք ի վերին քաղաքն, և մնան աստէն ժողովեալքս յաշխարհիս. զի ոչ բերաք ինչ յաշխարհս, և ոչ տանել ինչ կարասցուք աստի. այլ մերկ մտաք յաշխարհս, և մերկանդամանդրէն դառնալոց եմք : Եւրդ ասն որոյ միշտ ըզմտաւ ած զերկիւղ ահագին աւուրն այնորիկ, և մի մեռանար զբոցն՝ որ ոչ երբէք շիջանի. և փութաւ խոտորել ի ձախոյն սատանայի, և լինի անձ ընդ աջմէ քումմէ. լուր հոգւոյն սրբոյ, և անձ լուիցէ քեզ յահեղ աւուրն տագնապի : Եւրդ ինդրեր ի բարեխօսութիւն ըզբանս շքեղ երեսաց և զպատիւ նախաթողոյն, յորմէ և վարձս սակաւ ընդունիս : Եւրդ յիշեալ եթէ գոն գատաստանք, կան տանջանք, լինի յարութիւն և ինդիրք ամենայն գործոց. և այսու երկիւղիւ հնազանդեալ, զի և վարձս մեծամեծս ընկալցիս :

Եւրդ է լսել ձայնի աւետարանին ի բարեխօսութիւն մահկանացու մարդկան : Եւրդ մարգարէական հրաման

1 Թերեւս աշխարհիսն :

2 Երկրաւորիս. գաղտնիք :

նին և առաքելական պատուիրանացն քեզ 'ի բարեխօսութիւն, և հնազանդեալ անձային պատգամիս . ած ըզմտաւ և զմեղաց քոց զբազմութիւնս : || 'ի զսակաւն ուրուք պահանջեր . 'ի միտ առ զհազգին բողոքումն պատուիրանաց' որ քեզ վկայեցին : Նանիր զի և ընդ բանիցն իցէ դատումն և ընդ խորհրդոյ և ընդ սակաւիկինչ քինի պահանջումն : Հայեաց 'ի կեանս աշխարհիս' զի իբրև զստուեր անցանէն, և փութա յոր ահագին դատաստանին : Երկիր 'ի սոսկալի բեմբէն և յահագին դիմաց դատաւորին, և եկ 'ի զգաստութիւն . դողա 'ի դառն դատաստանէն և յանտանելի ամօթոյն, և փութա զնա հաշտեցուցանել . զարհուրեալ 'ի չարաչար տանջանացն և յաննշդլ խաւարէն, և եկ 'ի լուսոյն ճանապարհ . փափագեալ անբաւ բարութեանցն և անյաղ փափութեանն, և հան հալածեալ 'ի քէն զհոգեկորոյս խորհուրդս սատանայի . հնազանդեալ հոգւոյն սրբոյ հրամանաց, և բանիւ բերանոյ 'այ' որ ասացաւ քեզ 'ի Թղթիդ, զի և վարձ քում . հնազանդութեանդ զարքայութիւնն երկնից շնորհիցէ' հանդերձ անբաւ բարութեամբքն . և յաստիսս առողջ մարմնով պահէ 'ի ցաւոց, և քաւեալ ոգւովք 'ի մեղաց . և բովանդակ քո ոգի և շունչ և մարմին անարատ 'ի գալստեան տեառն մերոց : Նիսուսի Վերիստոսի պահեսցէ . որում փառք և պատիւ յաւիտեանս յաւիտենից . ամէն :

ՎԱՄՆ ԱՆԱՄԱՐՈՒԱՑ ԵՒ ԻԳԱՅԵԼՈՑ ԵՒ

ԱՐՈՒԱԳԻՏԱՑ

Ողբալով յիս հոգի իմ հիացեալ զարմանամ, և առ
կալի հիացմամբ և գողութեամբ անձն իմ հեծէ անգա-
ղար, առ միշտ հանապազ զմտաւ ածելով՝ թէ յորպի-
սի անդունդս խաւարայինս ախտից սողի իջանէ ժպտա-
թիւնս մեր. ընդ որոյ ախտիւ տարակուսեալ լեզու իմ
տկարանայ առ ոչ բաւել ցուցանել զահեղ ախտիցն
պղծութիւնս՝ որ առաւել քան զամենայն բնութիւնս
մեզաց զանցուցանէ անօրէնութեամբ. զի քան զամե-
նայն յայտնի ամբարշտութեանցն աւազակութիւն է սա,
և քան զգաղտնի գողութեանցն չարութիւնսն, և քան
զամուսնացելոցն չնութիւնսն, և քան զկուսանացն պոռ-
նրկութեանցն պղծութիւնս, և քան զսրբանահեղ ըս-
պանութեանցն խողխողումն: Եւ քան զայս ամենայն
չար ամբարշտութիւնս մեղաց առաւել ևս ահեղ ամ-
բարշտութիւնք և անհնարին պղծութիւնք այն են՝ զոր
արուք ընդ արուս գործեն զազրալի անօրէնութիւնս և
դիւական մոլութիւնս, և էգք առ էգս կատարեն զանա-
ռակ զցանկութիւն և զսատանայական կատաղութիւնս.
և առաւել ևս այն է՝ յորժամ յանբան յանասունս որ
պղծիցի:

Ինդ այս և վերին զօրութիւնքն հիացեալ զարմա-
նան. ընդ այս և սրբոցն դասն տխրացեալ սգան. ընդ
այս ողբան և անձինք ամենայն արդարոց, զի զարարին
արարածոց թշնամանեալ արհամարհեցին անօրէն պղղ-
ծութեամբ. Ի սմանէ և հոգին սուրբ զարշի և փախ-
չի և հեռանայ, և այլ ոչ գառնայ՝ ի սա. և ապա բնակա-
րան լինի սատանայի և դիւաց, և ողորմելի ամենեցուն:
Վրանդի և ոչ մի ինչ ամբարշտութիւն հաւասարի ախ-

տիւս այսորիկ . այլ քան զամենայն դիւահարս միշտ ան-
զգայացեալ են անձինք նոցա՝ որք մեկեկան ցանկութիւնք
'ի միմեանս կատաղին , արուք վաւաշոտեալք զարուացն
զարուական բնութիւնն իգացուցանեն . և էգքն լըր-
բեալք և անաութեալք զիգական բնութիւնն արուա-
ցուցանեն : Ըսլ յանբան անասունսն ևս ապականե-
ցան , որ է առաւել քան զամենայն պղծութիւնս :

Իսկ չհացեալ զարմանամ ընդ այնչափ ներողու-
թիւնն նոյ՝ որ ոչ վաղվաղակի փայլատակունս յերկնից
իջուցանէ 'ի վերայ այնպիսի ամբարշտելոցն , և ոչ զեր-
կիր միանգամայն հերձանէ և ընկղմէ զչառ տղմոյն զազ-
րացեալսն . զի արտաքոյ օրինացն պղծեցան , և քան զա-
մենայն սահմանս մեղաց անօրինեցան : ( ) Ի ոչ բաւեմ
ցուցանել զբառն ողբալի ախտին զեղիսութիւնսն . և
առաւել ևս ընդ այս զարմանամ և հիանամ՝ յորժամ և
կանայք ևս զայսպիսի մոլեկան կատաղութիւն գործեն , և
զանբանական զպղծութիւնս կատարեն : ( ) Ի սկզբանէ
պարս այր օտեղծաւ 'ի պէտս կանանց , և կինն կին ստեղ-
ծաւ 'ի յարանց յօգնականութիւն . իսկ անօրէն պակշռ-
տուիքն անզգայական ախտիցն զանձաղիր զսահմանս փո-
խեցին ամբարշտութիւն . և զպէտս բնականս զոր պարտ
էր արանց 'ի կանանց ընդունել , և կանանց յարանց , նո-
քս և յայլ ազտեղութիւնս փոխեցին , և յանհնարին
պղծութիւնս այլակերպեցան՝ որ է տաղտկալի ամենայն
լսողաց , զոր և պատմել՝ յիս հիացումն արկանէ :

Իւրդ և դուք 'ի բանէս ինչ լսելով դարշեսջիք . այլ
երանի թէ յիրացն տաղտկացեալ նոզկայիք , զի քան
զամենայն ախտս զազրագոյն է : ( ) Ի առ այնպիսւոյն
ոչ է օրէն բնակել , և ոչ ճաշակել ընդ նմա . այլ իբրեւ
'ի գիւէ փախչել . զի պիղծ է ամենայն՝ յոր ինչ հասանէ
ձեռն նորա , և քան զամենայն պղծութիւնս առաւել
ևս պղծագոյն է , և արժանի մեծաց վրիժուց , և բա-
զում շանթից հրոյ 'ի վերուստ : Ըսլ առաւել ևս բա-
զում մահօք իբրեւ զպոռնիկս դատին այնպիսիքն աննե-
րելի ահեղ տանջանօք : ( ) Ի պոռնկութիւն թէպէտ և
անօրէն է և դիմադարձ անձային հրամանին , սակայն
լստ բնութեան է մեղացն խառնակումն . իսկ անասնա-
մեղացն և իգացելոցն և արուագիտացն պղծութիւնք ա-
ռաւել են քան զամենայն չարաչար անօրէնութիւնս , և

զարթուցանեն զբարկութիւնն նոյն և զսաստիկ սրտմտութիւնն : “ ( ) ի ամենայն մեղք , ասէ , արտաքոյ մտաւնոյ են . բայց որ պոռնիկն , յիւր մտքին մեղանչէ , : Իսկ որչափ զազրալի է և դժնեալ այս մոլութիւն , և անհնարին պղծութիւն քան զամենայն պոռնկութեանց . և արդարացուցանէ զամենայն չարաչար անօրէնութիւնս մեղաց ըստ առաւելութեանն իւրոյ ամբարշտութեանն : Իրպէս և գրեալ է՝ եթէ “ Ըրդարացաւ կռապաշտութիւն Իսրայէլի առ ուխտազանցութեամբն ( ) ուղայ , , սոյնպէս առաւել զեռաւ այս ամբարշտութիւն քան զամենայն չարութիւն անօրէնութեան ախտից , զոր և բանիս բերմովք չէ հնար ՚ի միջի կացուցանել զպղծութիւնս նոցա . վաճն զի շփութեալ փոփոխեցին զբնութիւն իւրեանց , զառնացին լինել կանացի , և զկանացին օրանցի . և առաւել տղեալք յանքան անասունս ապակառնեցան . անօրէն ասէ զանօրէնութիւնք , և արհաւիրք և դողումն սոսկալիք ՚ի միտս բանիս :

Ըրդ զինչ ասացից , և կամ որպիսի բանիւք ծանուցից զչար ախտիս դառնութիւնս . զի անդունդք ժամտահոռք բանան յախտէս , որում ոչ կարէք հանդարտել լսելեօք : ( ) ի եթէ հուսատեալ զբնութիւն ախտին բանիւ մերկացեալ ծանուցից առ ՚ի քաջ ՚ի միտ առնուլ , զլեզուս իմ ազտեղեալ ապականեմ և տղմալ շաղախեմ : կամ եթէ զղջացեալ ընդ պատրուակով առացից , ծածկի չարութիւն մոլեկան ախտիս :

Իսկ արդ անցից ընդ պատմութիւն ախտիս ըստ ձերում լսելեացդ հանդարտելոյ , և մտօք ՚ի միտս իմաստօք զազրալի ախտին , և մի. զամենայն նեխութիւնս բանիւ ցուցանել , զի մի և դուք տաղտկացեալք նոյն կայցէք առ ՚ի չհանդարտելոյ լսելեաց . քանզի իմաստնոյն և մի բան բաւական է առ ՚ի խրատ և ՚ի զգուշութիւն հոգւոյ : ( ) ի զսոյնպիսի մոլեգնութիւնն զոր անասնամոլքն պղծին , կամ էգբ առ էգնս կատարեն և արուք ընդ արուս , որ ընդ միտս անգամ անցուցանէ՝ պղծութիւն է ոգւոյ , իսկ ոյլափ ևս առաւել գործն այլ բեցէ . զի եթէ արդարն հազիւ կեցցէ , իսկ ամբարշտն մեղաւորն ո՞ր գտանիցի : ( ) ի հուր անչէջ վառեցաւ ՚ի մտքինս նոցա , և ՚ի վեր բորբոքեալ աղականեցաւ յանն անն բնութիւնս . զի այրն այր էր՝ և ախորժեաց լի .

նեւ կին, և զայրն լինել կորոյս, և կինն կին էր՝ և կամեցաւ լինել այր, և զկինն լինել կորոյս. զորս պարտ է հաւածել յարանց և ՚ի կանանց, զի Թողին զընական պէտս և յաբանականս մըլեցան. զոր և Սաղոս ողբալով ասէր՝ Թէ “] չք նոցա փոխանակեցին զպէտս բնականս ՚ի պէտս անբնականս. նոյնպէս և արուացն Թողեալ զբնական պէտս ի պուծեանն, բորբոքեցան ցանկուծեամբ իւրեանց ՚ի միմեանս, արուք ընդ արուս զխայտառակուծիւն գործէին ”: Արոց պիղծ խորհրդովք զչար ցանկուծիւնս լցուցեալ ՚ի մարմինս իւրեանց և յանբան առաքանս բորբոքեցան, և զեղան յամենայն չարուծիւն, և առաւել ևս պղծեցան քան զսեղանակապուտն և ըզգեբեզմանակրկիտսն, և չար ևս քան զմարդաստան անօրինեցան. զի մարդաստանն միայն զմարմինն սարանանէ, և զայն՝ ապտ միայն. իսկ սոքա զհոգին և զմարմինն սպառնանին յաւիտենական տանջանօքն:

Եւ յս և քան զհեթանոսութիւնս ամբարշտագոյն է. և վասն այսորիկ բարկութիւնք ահեղ հեղուն ՚ի յերկրի. վասն այսորիկ երկինք կամ փակին չարաչար, և կամ բանին խառութեամբ. վասն այսորիկ մահք տարաժամք և զանազան պատուհասք. վասն այսորիկ ջրհեղեղք համօրէնք զտիեզերս հեղձեալ կորուսին. վասն այսորիկ և հրացան անձրեք կայծականց տարածեալ տեղեաց ՚ի վերայ Սողոմոն և հրակիզեաց զամենայն սահմանս նորա վասն արուամուլ գիշուծեանցն և իգական կատաղութեանցն, Ս՛վ անօրէն մուրուծիւն. ո՛վ սատիկ կուրուծի և միգապատ յիմարութիւն. զի ՚ի սկզբանէ սառսուռ առնու, և պու ահիս միտքս յիմարին, և ոչ կարեմ զբանս բովանդակել: Ս՛վ ետես, կամ ո՛վ լուաւ այսպիսի ահեղ արհաւիրս և անօրէն ամբարշտութիւնս և զազրալն պղծութիւնս: Ս՛վ սատանայ և ՚ի սկզբանէ մարդաստան, յոր խաւար կամ յորպիսի խորս անօրէնութեան իջուցեր զմարդն, մինչև արուպմուս և անպաշտմուս և իգացեալս գործես:

Եւ արգ զինչ անօրանեսցուք զնոսա, որք զայնպիսի մօլեգնութիւնս մոլեգնեցան. զի մարդ չէ, և չէ իսկ: Իսկ անպաշտ կոչեսցուք. այլ և նա քան զանասունս առաւել ևս անմտագոյն գտանի, քանզի ոչ երբէք տեսանեմք զանասունս ՚ի մարդոյ բնութիւն ախորժեալ: Իսկ

շունս կատաղեալս անուանեսցուք . այլ և քան զշունս առաւել անամօթացեալք կատաղին : Օ ի շունք յիւրեանց նմանութիւնսն ախորժին , և մերձենան ըստ իւրեանց օրինաւոր բնութեանն . իսկ իզացեալքն և աւրուադէտքն և անօրէն անասնամարքն առաւել քան ըզշունս կատաղին , և զանցուցանեն զչարութիւնս իւրեանց քան զչարութիւնս դիւաց :

Ո՛վ ահեղ երկայնամութիւն նայ . ո՛վ մեծի սիրոյն և անբաւ երախտեաց բարերարին , որ ոչ զերկինս 'ի վայր կործանէ յայսպիսի ամբարշտելոցն վերայ , և ոչ զերկիրս 'ի ներքոյ հերձանէ և ծածկէ զապականեալսն և զծանրացեալսն , և ոչ սաստիկ փայլատակունս իջուցանէ 'ի վերուստ , և շանթիւք հրոյ խանձոտէ . այլ երկայնամտեալ ներէ մինչև 'ի ժամանակս վրէժխնդրութեան , և յօր ահեղ դատաստանին : Եւ արդ քանի՞ զեհեհք և հնոցք հրացանք իցեն բաւական այնպիսի անձանց . քանի՞ տարտարոք ներքինք և ազլամուզլք խաւարի ընդ այնպիսի անօրէն զեղխութեան . քանի՞ գութք որդնալիցք սպառնացեալ են և բազմութիւնք տանջանաց , զոր և ասել չեմ բաւական զհրեղէն գետոցն ըզյորդութիւնս , որ հոսեալ իջանեն յամբարշտութեցն վերայ , ուր են ահեղ արհաւիրք և լալ և ողբալ անդադար :

Բարդ զինչ առնիցես եղկելիդ և թշուառականդ ըզդառնութիւնդ սաստիկ յիմար¹ կուսանացն յաւուր չաւառ քո վախճանիդ , յորժամ պահանջիք ոգւոյդ քո անողորմք եկեալ ահագին կերպարանօք 'ի վերայ քո հաւսանիցեն փութանակի տապնապաւ զոգիդ քո յափշտակել ընդ մարմնոյն , և տապնապեալ ոգիդ վարանեալ ահագին դողմամբ անդրէն 'ի ներքս դառնալ ջանայ , և զօղեալ ընդ յարկաւ մարմնոյդ , և ոչ հանդարտեալ հայել ընդ դէմն եկելոց հրեշտակացն , որք սաստիկ սպառնալէօք զոգիդ 'ի մարմնոյդ հանեալ ձգիցեն . և յայնժամ պատիցեն զքեզ արհաւիրք սոսկալի ահեղ ատենին , և երկիւղ տարակուսանաց չարագէտիցն տանջանաց :

Եւ արդ զահն զայն ո՛չ զմոռաւ ածեալ ըտցես դատնապէս , և անդադար ողբալով հառաչիցես զբազմութիւն չարաչար քո ամբարշտութեդ . թերևս երկայնամտեալ

¹ Այլք քարախոսանալն :

գլխացի տէր 'ի ջերմեռանդն արտասուս վշտագնելոյ
 սրտի քո, և գորովագութ ողորմութեամբ ընկալցի ըզ-
 պաղատանս քոյոյ հեծութեան: Արդ վաղվաղեա յա-
 պաշխարութիւն մինչ դեռ է մեր ժամանակս, զի մի ե-
 կեալ օրն յափշտակիցէ, և ոչ որ իցէ՝ որ փրկիցէ: Այլ
 փութա զերծանել 'ի պղծութենէդ՝ ապաւինեալ 'ի մար-
 զասիրութիւնն ւայ: Թէպէտ և անթիւ են անօրէնու-
 թիւնք քո, այլ անբաւ են մարդասիրութիւնքն ւայ. թէ-
 պէտ և չարաչար զլորեցար, այլ վաղվաղեա աղաչեա
 զՎրիտոս՝ որ կանգնէն զգլորեալս: Թէպէտ և գեռա-
 թաթախ տղան՝ զազրացար, այլ ունիս աղբիւր արտա-
 սուաց՝ որ մաքրէ և լուանայ: Թէպէտ և յաններելի
 աղտեղութիւնս մեղացն կործանեցար, այլ մի ևս յա-
 մեր և մնար 'ի կործանմանդ, և գտանեա թողութիւն և
 փրկութիւն: Թէպէտ և ներկեալ նեխեցար 'ի սեւա-
 թոյր անբարշտութիւնս քո, այլ մերձեցիր առ Վրիտ-
 տոս ջերմեռանդն արտասուօք, և լուծաւորեալ պայծա-
 րացունէ զքեզ: Թէպէտ և սաստիկ բարկացուցեր
 յամեռով. յապականեալ 'ի գնացս քո խաւարայինս,
 այլ կանխեա խոստովանութեամբ, և ընդունիս որպէս
 զանառակ որդին: Թէպէտ և կարեւրէր վիրաւորեցար
 յօտից մինչև 'ի գլուխ, այլ կարող ես բժշկել ողորմու-
 թեամբ և գթով անանկաց: Թէպէտ և կապեցար 'ի
 շղթայս օտտանայի, և շաղեալ պատեցար 'ի հաղասնո-
 րա, այլ պնդութիւն պահոց և ջերմութիւն աղօթից
 քոց ցրուէ զտուռնս մեղաց կապանաց օտտանայի:
 Թէպէտ և յանդունդս խաւարայինս և 'ի խորին իջու-
 ցին զքեզ ահեղ անօրէնութիւնք քո, այլ հայցումն և
 հառաչումն կամաւոր ապաշխարութեանդ քո հանէ 'ի
 խորին խաւարէն, և բարձրացուցանէ 'ի կամարն երկնա-
 ւոր՝ ուր արդարոցն են բարութիւնք: Թէպէտ և ժան-
 տահոտ պղծութեամբ եղեր բնակարան խաւարային դի-
 ւաց, արդ սրբեցիր 'ի զազրալի նեխութենէդ, խորգով
 և մեխրով և պաղատանօք ել 'ի տաճարն ւայ: Թէպէտ
 և չար են չարիքդ քո, այլ յաղթող են մարդասիրութիւնք
 նորա: Թէպէտ և պղծագոյն քան զոհեալն և զմեռելո՝
 տին, այլ կարող ես մաքրեալ վարիւք առաքինութեամբ
 և հաճոյանալ ւայ: Թէպէտ և տաղտկալի աղտոյն մեղաց
 չարանեխ փետեցեր զմարմինդ քո, և շաղախեալ ծըր-

դեալ կաս յանօրէնութեանդ, բեկեալ անձամբ, խոնարհեալ սրտիւ ջնջեալ ի քէն զանօրէնութիւնս քո, և վաղվաղակի շնորհօք սուրբ հոգւոյն լուսաւորիս :

Բազումք անդորեցան ի շշմարտութենէն, և ապա գտին ճանապարհս փրկութեան . բազումք գորեցան չարաչար, և միւսանգամ կանգնեցան . բազումք ի նա հատակացն խոցեալ կիսամահ վիրաւորեցան, և զարձեալ յաղթութի գործեցին . բազումք աղքատացեալք ի նաւաբեկութենէ՝ դարձեալ մեծացան . բազումք ի խորս չարեաց բնկրմեցան, և միւսանգամ արդարացան ապաշխարութեամբ . բազումք ի հիւանդաց յետ անցոյս լինելոյ բժշկեցան . բազում ծանրաբեռնիք մեղօք ջնջմեռանդ ապաշխարութեամբ թեթեացան : Եւ դու մի յուսահատիր յողորմութենէ մարգասիրին նայ . յիշեալ զի բազում մարսաւորք արդարացան, բազում պոռնիկք սրբեցան, բազում աւագակք արգարացան և բացին զդրունս դրախտին . և դու փութացիր կանգնեալ ի գլորմանէդ, և ընկեալ ի քէն զանօրէնութիւնդ, և հասանեալ փրկութեան : Եւ նմանիր սօգանայեցւոցն անզգջութեամբ քով, զի մի ընդ նոսին հրակիզեալ այրիցին ի հոլ գեհենին . այլ ինուէի նմանեալ ապաշխարութեամբ, և դարձիր ի չար ճանապարհէն : Եւ զեռ ևս բնակեալ է ի քեզ թշնամին անօրէն, և խտտացուցանէ զօիրտ քո չղաճեալ ի զղումն ապաշխարութեան . արդ ծանիր զգաղանի նետս ստատանայի, և փութա զերծիր յորոգայթից նորա : Եւ պահպանեալ կան զքեան թիւ բանակք դիւաց, և որապեալ պաշարեն զնոր հուրդս քո՝ չխտտովանել և չապաշխարել . այլ ոստիր ի միջոյ նոցա իբրեւ ի հրոյ կայծականց, և փութա անկեր յողորմութիւնն նայ . ողբալ ասելով . Հայր, մեղայ յերկնս և առաջի քո . մի մերժեր յողորմութենէ քումնէ . յորմէ լսեմ ի ձեռն մարգարէին ; Թէ թողեալ լիցին քեզ մեղք քո : Եւ ողորմութեան և մեք արժանի լիցուք շնորհօք և մարգասիրութեամբ հօր և որդւոյ և սուրբ հոգւոյն այժմ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտեանից . ամէն :

ՎԱՍՆ ԶԱՌՆԵԼՈՅ ՍԷՐ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԵԱՆ ԸՆԴ

ԹՇՆԱՄԻՍՆ ԱՄՏՈՒԾՈՅ

Հանապազ գեղտաւ ածեալ զարհուրիմ յահեղ յան
ցանացաւ պատրիկ, և անպակաս խորհուրդք իմ յուզին .
սիրտ իմ հիացեալ երկնքի, զի հանապազ վիրաւորիմ
յախտէս յայսմանս . զի յընդերեւանս սովորութենէն և
վերն իսկ վեր ոչ երևի : Նարեօքն չարաչար խոցոտիմք,
և անհոգ եմք իբրև զառողջս . ընդ միշտ հիացեալ զար
մանամ և սգամ հանապազ, քանզի գիտեմ զվիրին չա
րութիւնն, գիտեմ լիով զվիրացն ծուլութիւնս : 1) ասն
պատրիկ պարտ է առաւել սգալ դողալով, և անդադար
ողբալ զկուրութիւն յիմարութեանս մերոյ . քանզի գի
տեմ թէ ահեղ բանդք և կասարնք մեծամեծք և պա
տիժք զանազան տանջանաց կան արհամարհողաց բանից
և թաքաւորաց աշխարհի : Իսկ իրջափ ևս առաւել հուր
ահեղ տանջանաց բազմութեանս այնոցիկ մնացէ՝ որ ըզ
հրաման հօգւոյն և զպատուիրանն այլ արհամարհեն, և
թշնամեաց այլ բարեկամք լինիցին, որք հանապազ զհո
գին սուրբ հայհոյեն և տրամեցուցանեն անօրէն գնա
ցիւք, և ոչ գառնան և զղջան, այլ կան 'ի նմին հանա
պազ . յորոց պարտ է անժապաշտաց և քրիստոսասիրաց
'ի բաց հեռանալ ըստ բանին «Իբազոսի որ ասէ . « 1) .
Թէ եղբայր անուանեալ կամ պոռնիկ իցէ, կամ ագահ,
կամ արբեցող, կամ բամբատող, կամ յափշտակող, ընդ
այնպիսունս և հաց մի ուտել, : 1) Եղբայր անուանեցաւ .
որ աւազանին ծննդեամբն և սրբոյ սեղանին հաղորդու
թեամբն լուսատորեցաւ . և զի անուորք վարիւք և ան
ապաշաւ անօրէնութեամբք պղծեաց և կորոյս զսուրբ
աւազանին զարբութիւնն, և հեռացեալ մերժեցաւ 'ի
մէնք և 'ի սուրբ հաւատոյ քրիստոնէութեանն, կամ

պղծեցաւ ընդ անօրէնս շնութեամբ աղտողեալ, և կամ զագիր և գարշելի անկողնեօք ամուսնութիւն կասկելով՝ զօրէն խողի ընդ ցեխ և ընդ տիղմ թաւալեալ, այնպիսին եթէ եղբայր իսկ իցէ և կամ քոյր, կամ որդի, կամ դուստր՝ նզովեսցի և մերժեսցի՝ ի սիրոյն և ի խնամոյն և ի բարեկամութենէ. և ընդ այնպիսումն և հաց մի ուտեր, փոխանակ զի դարձաւ յետս ի Վրիտոսէ, և եթուք յաւազանն, և հաւատաց անօրէն խաբէութեան սատանայի :

Ընդ ոյր են հրամանքս, ոյր են պատուիրանքս. ոչ ապաքէն միաճնին այ և թագաւորին թագաւորաց՝ զոր պատուիրեաց հոգւոյն սրբով ի բերանոյ առաքելոյն : Եւ արդ թշնամանեալ արհամարհին պատգամք հոգւոյն սրբոյ և պատուիրանք այ վասն չհրաժարելոյ մեր նախ յանօրինացն սիրոյն և յանարժան խնամութենէն, որ է հանապազ պոռնկութիւն : Եւ արդ որո՞ւմ ներելոյ և թողութեան արժանի լինիցիմք, զի զհրամանս և զպատուիրանս այ կոխան արարաք. նա ընդ ագահի և ընդ արբեցողի չհրամայեաց առնել բարեկամութիւն, և մեք ընդ չքեայս և ընդ հեթանոսս և ընդ հերձուածողս առնեմք բարեկամութիւն և խնամութիւնս : Եւ յոր խաւար երթայցեմք, և կամ ուր սուղանիցիմք վասն անհնարին ծուլութեանս և չարաչար սովորութեանս, որ արհամարհեմք զպատուիրանս այ. և կամ ո՞ր պատասխանատուութիւն կայցէ յաւուր ակեղ դատաստանին՝ յորժամ յանդիմանեալ կշտամբիցիմք առաջի տիեզերական հրապարակին. զինչ ասիցեմք, չլուսք երբէք յումեքէ ասեմք, կամ չուսոյց որ : Իհա Պաւղոս բողոքէ և ասէ. եթէ եղբայր որ ագահ իցէ, կամ արբեցող և կամ բամբասող և կամ յափշտակող, ի նոցանէ, ասէ, որոշեա և ի բաց հեռացիր. ընդ այնպիսումն և հաց մի ուտեր. այլ ելէք ի միջոյ նոցա, և մեկնեցաւ բուք ի նոցանէն. մի՞ ճաշակէք, մի՞ հուպ լինիք, զի հաւապաղ թշնամանողք են այ, և արհամարհողք պատուիրանացն նմրա : () այս յամենայն ժամ լսեմք ի Պաւղոսէ, մանաւանդ ի հոգւոյն սրբոյ՝ եթէ չէ արթտ թշնամեաց այ լինել բարեկամ : Իհա և մարգարէն ասէ՝ եթէ

1 Այսպէս յօրինակին :

“ ( ) ատեցիս քո տէր՝ ատեցի , և վասն թշնամեաց քոց տրտմեցայ . ատելու թիւն կատարեալ ատեցի զնորսա , և եղէ նոցա թշնամի , զի զօրէնս քո ոչ պահեցին , , : Մհա մարգարէն ուսուցանէ թէ պարտ է ատել զթշնամիս այլ , և ոչ եթէ բարեկամութիւն ընդ թշնամիս այլ առնել : Մյլ և միւս մարգարէն ասէ , եթէ “ յւ վասն այսո-
րիկ խորտակեաց զնաւս քո , զի թշնամեաց այլ բարե-
կամ եղէք , , . ասա և սա զնոյն գողոքէ՝ եթէ չէ պարտ
ընդ թշնամիս այլ առնել բարեկամութիւն և խնամու-
թիւն և լինել ատելի և թշնամի այլ : ( ) այս և այլ մար-
գարէ ասէ . “ իր ամբարտաւանն էր աչգը և ագահ սրը-
տիւք , ընդ նմա և հաց ոչ ուտէի . և ոչ բնակէր ի մէջ
տան իմց , որ առնէր և գործէր զանօրէնութիւն , , :

Մըդ զայս գիտելով և մեք հեռացուք ՚ի թշնամեաց
այլ . զի չէ պարտ քրիստոսասիրաց և անապաշտից ընդ
ատելիս այլ և ընդ թշնամիս Վրիստոսի սէր ինչ և բա-
րեկամութիւնս առնել . այլ ատել և իբրև զթշնամիս հա-
մարել : Մին դե եթէ զայրն իւր թշնամանեալ տեսանի-
ցէ , ոչ միայն թշնամի թշնամանողին լինի , այլ և քինանայ
ևս ընդ նմա և ռհայ . մեք վասն Վրիստոսի չատեմք իսկ
երբէք և չքինանամք ընդ գողս և ընդ պոռնիկս և ընդ
բամբաստղս և ընդ ամենայն թշնամիս այլ , որ յամենայն
Ժամ բարկացուցանեն զնա անօրէն գնացիւք : Մորի զա-
նարգիւս հօր իւրոյ անարգէ և թշնամանէ . և մեք զթշն-
ամիս այլ հօր մերոյ սիրեմք և պատուեմք , և առնեմք
բարեկամութիւն ընդ նոսա : Մազում ծառայք ՚ի վերայ
տերանց իւրեանց մեռանին , և մեք վասն այլ հօր մերոյ
և արարչի մերոյ ատելի ևս թշնամեաց նորա չկամեմք
լինել : յւ զիմորդ անուանիմք անասէրք և անապաշտք ,
և ակն ինչ յաւիտենական կենացն ունիցիմք . և կամ
զիմորդ սիրիցիմք ՚ի նմանէ՝ որք ոչ պտիւք զնա սիրի-
ցեմք . զի որով չափով չափէք՝ չափեցից ձեզ : ( ) ի ե-
թէ կոչէք զիս հայր՝ ասէ , և զոր ասեմն ոչ առնէք , որ-
դիս կոչեցից և ես , և ՚ի Ժառանգութենէ իմմէ հեռի
արարից : Մնդէր տէր և վասն էր . զի զթշնամիս իմսի-
րեցիք , և զատելիս իմ բարեկամ արարէք :

յւ այժմ ոչ ինչ համարին զայն բազումք . այլ խառն
և անխտիր ընդ թշնամիս , ընդ շունս և ընդ գողս և ընդ
պոռնիկս և ընդ ագահս և ընդ յափշտակողս ուտեմք , և

ընդ բամբասողս և ընդ զրկողս՝ և խնամով 'ի տունս մեր մոռնանեմք, և պատուեմք զթշնամանողոյ ւնոյ՝ և զողիս մեր վնասեալ կորուսանեմք : Եւ որ ևս ահագին անօրէնութիւնք են քան զամենայն չարիս, և հաւասար կռապաշտութեան, որք քրիստոնեայքն լինին, և ընդ անօրէնսն խառնակին, ամուսնանան ևս և հաւատար անասնազիտաց անուանեն զանձինս իւրեանց, և՛ զհոգին սուրբ հալածեն յինքեանց և 'ի տանց իւրեանց և 'ի ծնողաց և յեղբարց և յազգատոհմից իւրեանց, և ոչ իմանան և զղջնան, և ոչ դառնան և ապաշխարեն . և աստանայ զայն փոքր կարծեցուցանէ, և չտայ իմանալ՝ եթէ այս են մեղք որ մահուչափ են : Եւ ամս որոյ ոչ է պարտ յայսպիսին յարել և ճաշակել ընդ նոսա . այլ իբրեւ յօժից փախել 'ի հաղորդութենէ նոցա, զուցէ որ սանկիցի զգործսն : Եւ եթէ ընդ չարակն չհրամայէ հաց ուտել, որչափ ևս առաւել ընդ չարագործեմք՝ որով ոգիք մեր ապականին : Եւ եթէ 'ի պոռնիկ ամուսնոյն հեռանալ հրամայէ, որչափ ևս յօտար պոռնիկէն, որք զմեզ յայ հեռացուցանեն : Եւ եթէ 'ի դատարկէն փախել հրամայէ, որ դատարկ և անգործ և սպահակ չըլի, որչափ ևս առաւել փախել 'ի բամբասողաց և յարբեցողաց : Եւ եթէ ընդ բարկայող առն հրամայէ բնակել՝ կուցէ ուսանիցին զճանապարհս նորա, որչափ ևս առաւել 'ի նոցանէն հեռանալ՝ որք զաժ բարկացուցանեն հանապազ :

Եւ որք օտար չարեօք չարչարիցիմք, և ընդ այլոց մեղացն դատապարտիցիմք . տես որ զհանդերձս մաքուրս որ ունիցի ; և առաւել շփիցի ընդ տխոսիկ՝ որ տղմովն իցեն շողախեալք, ոչ ապաքէն և նա ընդ նոսա շողախեալ ապականիցի . նոյնպէս և որ սրբութիւն իցէ ստացեալ, և ընդ ագահս և ընդ յափշտակողս և ընդ ամենայն շողախեալս մեղօք սէր և բարեկամութիւնս առնիցէ, 'ի պղծոցն պղծութենէ զսրբութիւնն իւր ապականէ : Եւ եթէ որ նեխեալ և փտեալ և չարահոտ վիրօք զոր տեսանիցէ, չկամի և ոչ 'ի մահիճն յարել . իսկ մեք ընդ անօրէնսն և անկեանքսն խառնակիմք, և ընդ հեքձուածողսն՝ որ ևս չար քան զնեխութեան և փտութեան 'ի նոցանէ բուրէ մեղացն ծանրութիւն՝ որ զմարմնս մեր և զողիս պղծեալ ապականէ ; և հանէ

յարբայութենէն, և սատանայի և դիւաց տոնէ ժառանգակից, որ Վրիստոս բարկացուցունեն յանօրէն անկողինս պղծելով: Իսկ քրիստոնեայք նոքա են՝ որք զհրամանն Վրիստոսի պահեն և առնեն հանապազ:

Եւ Վրիստոնեայքն միշտամեղք որք ընդ անօրէնս վաւաչին, և քան զհեթանոսս առաւել ևս դատապարտին: «Նառայ, ասէ, որ գիտէ զկամս տեառն իւրոյ, և ոչ առնէ, արբցէ Գան սաստիկ», և Պաւղոս ասէ. «Եթէ եղբայր որ անուանեալ կամ ազա՛հ իցէ, կամ կուսարիշտ, ընդ այնպիսունմն և հաց մի ուտել», և հաւատիկ ընդ կուսարիշտս համարի զայնոսիկ երանելին Պիւղոս՝ որք ընդ անօրէնս կամօք յարաժամ պտնրկին, և ամուսնութիւնս համարին. զթշխառութիւնն պատուեն, և զուսազանն և զուսառորութիւնն Վրիստոսի անարգեն. և ոչ իմանան թէ չէ՛ նմանութիւն լուսոյ ընդ խաւարի, և ոչ Վրիստոսի ընդ սատանայի, և ոչ բաժին հաւատացելոյն ընդ անհաւատին: Եւ եթէ սիրելի էս Վրիստոսի, ատեա զթշնամիս նորա. եթէ բարեկամ ես Վրիստոսի, թշնամիւք լաւելեաց նոցա. զի ամենայն որ անօրէնութիւն գործէ, արհաւիրճէ զպատու իրանս նորա, և թշնամի է նառայ. որ սրտիւք անուպաշտ է՝ մերժի և հեռանայ ՚ի նմանէ որպէս ՚ի թշնամոյ, թէպէտ և կարի սիրելի որ է, և կարեւոր յին՝ ամենայն:

Եւ առաքինութիւն է որք նահատակին և մերժին յարհամարհողացն այլ, և լինին թշնամիք թշնամանողաց նորա. ընդ որոց կան հատուցմունք մեծամեծք և պարգևք զանազանք և պատիւք ընդ մերձաւորս այլ: Եւ հարց ընդ թագաւորս աշխարհիս, եթէ զոք ՚ի ծառայիցն տեսանիցէ՝ որ թշնամի թշնամեաց նորա լինիցի, տես քանի վախելութեամբ պատուով փառաւորէ զնա առաջի մեծառեծաց իւրոց: Իսկ եթէ լսէ եթէ ծառայ որ թագաւորին սէր ընդ թշնամիս նորա առնիցէ, և բարեկամութիւն ընդ նոսա դնիցէ, ՚ի միտ առ թէ քանի քանիւք և բանդիւք և զանազան տպանջանք մաշեացէ, և չար մահուամբ յաշխարհէս բառնայցէ: Իսկ մեք որեւմ ներկայ և թողութե արժանի լինիցիմք, եթէ սէր և բարեկամութիւն ընդ թշնամիս այլ առնիցեմք, որք հանապազ անօրէն զնադիւք հայհոյեն և թշնամանեն զնա:

{ Յորոց պարտ է բազում՝ երկիրքի զգուշանալ՝ ի սեղանաց
և ի սիրոյ նոցա . քանզի յանօրէնութեց են կերակուրք
յափշտակողաց և գողոց . պիղծ են կերակուրք պօռնկաց
և բամբասողաց . առիթ յաւիտենական տանջանացն են
արբեցողացն խրախճանք , և մարդազոհիցն արեամբ շա-
ղախեալ են ագահացն սեղանք , և են անաուրք , և ապա-
կանիչ են կերակուրք ամենայն անօրինաց և ապառաժա-
ղաց յայ , յորոց և Պաւղոս պատուիրէ հեռանալ . զի
թէ մատուցողն պիղծ է , առաւել զոհն նորա պիղծ է .
և որոց վարքն անաուրք է , անաուրք են և կերակուրքնո-
ցա : Եւ դու եթէ սրտիւ ես անապաշտ , մերժեա և հե-
ռացիր ի սեղանոյ և ի սիրոյ նոցա : Տես զի և զառաւորք
աշխարհիս զոր և ընդ գողս և ընդ սպանողս գտանեն ,
ընդ նոսին և դատին , մանաւանդ զբարեկամս և զվա-
նատուրս նոցա : Սխան որոյ և մեք հեռացուք ի նոցա-
նէն զոր ան է դատելոց . զի մի և մեք ընդ նոսին դա-
տեսցուք յահեղ հուր գեհենին և աններելի տանջանօք :

Եւ արդ զայս ամենայն խնայեալ ի բաց եղիցուք ի
բաքեկամութենէ Հրէից և հեթանոսաց և հերձուա-
ծօղաց , գողոց և սպանողաց , պոռնկաց և բամբասողաց ,
յարբեցողաց և յագահաց և յափշտակողաց . ևս առա-
ւել յայնցանէ՝ որ յանապաշաւ չարիսն իցեն զագրեալ
և ընդ անօրէնս՝ ամենեկին ի բաց մեկնեսցուք . զի չէ
միաբանութիւն արդարոյն ընդ անօրինին . զի թշնամի
է արդարութիւն ընդ անօրէնութեան : ( ) Ինչ միաբա-
նութիւն է լուսոյ ընդ խաւարի , և կամ զինչ կայ հա-
ւատացելոյն ընդ անհաւատին . զի հաւատացելոց տէր
է բաժին , և անհաւատիցն հուր է ժառանգութիւն :
Եւ կամ զինչ նմանութիւն է տաճարի նոյ և մեհե-
նաց . զի քրիստոնէայն տաճար է բնակութեան նոյ , և
անօրէնն բազին է գիւաց : Եւրոպէս և ամենայն անօրի-
նեալք մեղօք մեհեանք սատանայի են և բնակարան զի-
ւաց : Իհա այս են բաժինք և տահմանք և որոշմունք ,
և զատուցանեն զմեզ յանօրինաց սիրոյ : Եւր է զի ա-
ղանիք ընդ աբաւս բնակեսցեն , և գառնիք ընդ գայլս
մակաղեսցեն , և կամ խառնուրդք միաբանութեան զի-
ւաց պղծոց և լուսեղէն հրեշտակաց վնիցին : Եւ
սուրբք զուրբս խնդրեն , և անօրէնք յանօրէնս յա-
րին . զի ամենայն հաւ , ասէ , յերամս իւր իջանէ , և

մարդ զնմանիս իւր խնդրէ : Ս' ասն որոյ և մէք զսուրբս
խնդրեսցուք և 'ի սուրբս յարեսցուք . զսուրբս պա-
տուեսցուք , զառաքեալս սիրեսցուք և բարեխօս արաս-
ցուք , և 'ի շնորհաց և յողորմութենէ և յաղօթից մի
զանգիտեսցուք . և արժանի լիցուք ընդ նոսին խոստա-
ցեալ անձային բարութեանցն 'ի Վրիտտոս (Նիսուս 'ի
տէր մեր . որում փառք յաւիտեանս . ամէն :

ՎԱՍՆ ԱՀԵՂ ՀԱՐՈՒԱԾՈՑ ԿԱՐԿՏԻ

Բազում կերպարանք են պատուհասից սպառնալեաց
այ՝ զոր յօգուտ և գթութիւն մեզ մատակարարէ . զի
թէպէտ և գէմք իրացն ցասման են նշանակ , այլ առ
մեզ զգութ հայրենի խնամոցն ցուցանէ : Օ ի յորժամ
արհամարհիցեմք զպատուիրանս նորա , և յանցանք ինչ
յանցանիցեմք ըստ կամոց անձանց մերոց գնալ , առ սա
կաւ սակաւ ներէ և երկայնամտէ , ահն ունելով դարձի
ապաշխարութեան : Եւ յորժամ ոչ երկիրդիւ գեհե
նին , և ոչ փախադանօք անանց բարութեանցն չփու
թամք յապաշխարութիւն , կամի փոքր մի զարթուցա
նել զդանդաղութիւն ծուլութեան մերոյ 'ի ձեռն սուղ
ինչ պատուհասից առ 'ի իւրատ և 'ի զգուշութիւն . զի
իւրաքանչիւր ուրուք սրտի հանդէս արարեալ՝ ծանիցէ
զանօրէնութիւնս գնացից իւրոց , և զերծեալ հեռացի
'ի չար սովորութենէ մեղացն , և ապրեսցին յահեղա
ղէտից տանջանայն : Իպա եթէ զայս ևս արհամարհի
ցեմք , և ոչ փութանայցեմք զնձ հաշտեցուցանել ա
պաշխարութեամբ , և զայլ ևս ճաշակս դառնութեամբ
պատուհասից տայ մեզ ըմպել , և հեղու թափէ 'ի վե
րայ մեր զահեղ պատուհասիցն բազմութիւն , և զահա
գին մրուր բարկութեան իւրոյ արբուցանէ մեզ չարա
չար սպառնալեօք . զի յառաջագոյն ոչ փութացաք հաշ
տեցուցանել զնա 'ի ձեռն խրատոյ գաւազանին :

Օ ի թէ էր Փարաւոնի առաջին պատուհասիւն խրա
տեալ , զտանն ևս հարուածոցն զճաշակն ոչ ընդունէր .
և ժողովուրդն իմովսայ մարգարէին եթէ առաջին պա
տուհասիւն էր ապաշխարեալ , զցաւս առամանց և զդա
լուկն և զմարտին և զկարկուտն և զսաստիկ երաշտու
թիւնն և զսոսկալի սոյն և զհարուածս չարաչարս և ըզ
մահս տարածման ոչ ճաշակէր : Եւ ասն որոյ պարտ է

զգուշանալ յիւրաքանչիւր 'ի չար ճանապարհէն , զի մի այլ ևս բազմութիւնք չարաչար սրտուհասինցն յաւելցին 'ի ձեզ : Բանգի յորժամ անօրէնութիւնք մեր առաւելուն , յայնժամ սրտուհասքն զեղուն 'ի մեզ : Եւ յնախախնամութիւնն այլ և զայն ևս խնամով ածէ 'ի վերայ մեր . զի յորժամ մոռանայցեմք զերկիրն այլ , և 'ի չարիան յոլովիցեմք , ոչ անդէն 'ի մեղսն կամի անապաշառ զոր կորուսանել , այլ շնորհէ ժամանակ ապաշխարութեան : Եւս եթէ ոչ ապաշխարեմք , և այլ ևս յանձինս մեր խնայէ վասն դարձի , և հարկանէ զանդասապնս մեր կարկտիւ , կամ մարախով և կամ այլ ինչ սրտուհասիւք , զի ծանուցեալ զյանցանս մեր ապաշխարեացուք : Եւս եթէ և այնպէս ոչ ապաշխարիցեմք , հարկանէ վասն մեր զանառունս մեր պէսպէս հարուստովք իբրեւ զսրտաւապարտ , զի մեք 'ի զեղջ եկեսցուք : Եւս եթէ և այնպէս ոչ ապաշխարիցեմք , կամ փակէ զերկիրն 'ի վերայ մեր դժնգակ երաշտութեամբ , կամ բանայ չարաչար յոլովութեամբ յապակածութիւն : Եւս եթէ այնպէս ոչ ապաշխարիցեմք , շարժեալ զերկիր դռնացանէ 'ի ներքայ մեր , և իբրեւ ձայնիւ բարբառի ծանուցանել զյանցանս մեր . այլ ոչ բնկղմէ վասն դարձի ապաշխարութեան : Եւս եթէ և այնպէս ոչ ապաշխարիցեմք , այնուհետեւ առաքէ յանձինս մեր ախտաչարաչարս , կամ մահս տարածամս , կամ խեղութիւն մարմնոյ , կամ ցեւաւանքժկելիս , կամ լկուսն դիւական , և արեւակէս ախտածէտութիւնս , որպէս և Պաւղոս ապ.՝ ՎԺԷ " 11 ամս արքայիկ եմ 'ի ձեզ բազում հիւանդք և ախտածէաք , և շատ ևս տարածած ննջեցեալք , " : 11 ամս որոյ պարտ է ձեզ մեշտ սրտուհասիւ գառնալ և ապաշխարել , և մի զհոյս բազումս և չարաչարս ընդունել զսրտուհասիցն , և յետ արքայիկ զհաւրն անշէջ և զտանջանսն յաւիտենիկ :

12 արդ իւրաքանչիւր որ զիւրձ անձին իւրոյ քննեսցէ , և զբազմութիւն յանցանաց իւրոյ ծանիցէ , և մի զանձնիրաւ որ կարծիցէ 'ի հեղուլ զցատումս սրտաւորութեան իւրոյ . այլ տուր քոհուութիւն ներքեւ և արգար դատարարութեան նորա , զի զոր ինչ անձ գործէ՝ ոչ եթէ բարկութեանին նշանակիլ է , այլ ողորմութեան : Եւս քոհեղեղն համաժողով ամենայն աշխարհի՝ նշանակէ էր

ողորմութեան և ոչ բարկութեան . զի իբրև ոչ կամեցան զղջանալ և ապաշխարել տապանադարձ բարոյութեամբն՝ լոյի , որ ձայնիւ ուրաղին հնչեցաւ ցոյնէր յաւմենեցունց լսելիս , 'ի ձեռն արագահաս մահուն յանթիւ մեղացն կարձնեցան . թեպէտ և սաստիկ տանջանալն կալան վասն գործոցն չարեաց , այլ զոր 'ի վաղիւն գործել կամեցին՝ 'ի ձեռն մահուն ապրեցան . և յայտ է՝ եթէ ողորմութեան նշանակ եղև ջրհեղեղն նոցա , որք ոչն կամեցան զղջանալ և ապաշխարել : Օտոյն և առ տղամայեցւոցն իմացիր . զի ոչ եթէ 'ի բարեգործութեցին , կործանեցան 'ի ձեռն հրացան կայծականց , այլ 'ի տաստիկ անօրէնութեանցն և 'ի ժանտագործ գնացիցն . զի բանտարգելեալք էին յամենայն զաղրութիւնս , որք յարագ մահուն ապրեցան 'ի բազում պրծութեանց :

Եւ 'ի ձեզ իբրև յորդիս մատուցեալ է Խճ 'ի խրատել 'ի բժշկել , և ոչ վիրաւորել , այժմէն յայանել զանօրէնութիւնս ձեր , և ոչ պահել յախտնական ամբթոյն տանջանաց : Հարկանէ վասն ձեր զանգատանա ձեր , զի անձինք ձեր 'ի զեղջ եկեացեն : Եւ թերեւ չար ախտիւն ազահութեան ընչաքաղց և օգտաժողով էիք , և կարձել կամեցաւ . և կամ 'ի ցոխազնացս ինչ ցանկութեամբ յափրացեալք , և 'ի ձեռն կարօտութեանցդ ցածուցանել կամեցաւ . և կամ 'ի լրութեան հացալիցք և մարմնապարար յափրութեամբք յառացեալք ինչ մոռացալք զերկիրոյն ալ , և արդ 'ի ձեռն սուղ ինչնեղութեան և կարօտութեան յիշէք , խընդրէք և աղաչէք զնա . և կամ մեղքք ինչ բարկացուցանէք զնա , և զարթոյց զձեզ յապաշխարութիւն . ահա և ձեզ ցառումն պատահասիդ նշանակ է ողորմութեան , և ոչ բարկութեան : Եւ ողորմութիւն 'ի գէմն ցասմանդ ցուցանելով՝ բազմութիւնք մեղաց գաղարկեն :

Եւ հանդէս արարէք խորհրդոց , և քննեցէք զսիրտս ձեր , և գտէք զբազմութիւն յանցանաց , վասն որոյ զեղուն յորդութիւնք պատահասից 'ի վերայ երկրի . զի չարն սատանայ միշտ 'ի չարիսն յորդորէ , և 'ի միտս մեր փոքր կարծեցուցանէ , զի մի ապաշխարեսցուք . և մեր անմտաբար արհամարհեալ չնդին ինչ զմեզս համարելով , դիպեալ կուտէ 'ի վերայ մեր շեղջ շեղջ մեղացն : Օրովմէնք նեղեն և կարեն զսահմանս անդադարեաց :

ընկերին , զորմէ մարգարէն ասէ . “ Եւ այ որ շինէ զտուն
 տառ տուն և ոչ իրաւամբ , և սատանայ զայն փորը
 կարծեցուցանէ , զի մի ապաշխարեսցեն : Եւ ոմանք ըզ-
 վարձս վարձկանաց հատանեն , որք ընդ արինահեղմն
 համարին . և սատանայ զայն փորը կարծեցուցանէ , զի
 մի ապաշխարեսցեն : Եւ ոմանք զպտուղս եկեղեցւոյ չա-
 րախնեն և խաբեն զանձ , և զընտիր ընտիր խաշանց , ըզ-
 կալոյ և զհնձանի անձանց իւրեանց չարակնեն , և խա-
 բեն զանձ , և զխոտանն և զանոգուտն տէտուն մատու-
 ցանեն . որում և մարգարէն ասէ . “ Եւ ի՞նչեալ լիցի
 մարդն որոյ ընտիրն կացցէ , և զարտաւորն տեսան մա-
 տուցանիցէ , . որով և Եւայէն անիծեցաւ . և սատանայ
 զայն փորը կարծեցուցանէ , զի մի ապաշխարեսցուք : Եւ
 ոմանք ընդվարած լեզուօք ՚ի բամբասանաց ոչ դադա-
 րեն՝ դադո զընկերէն խօսելով , որոյ և ասէ . եթէ որ
 ՚ի մարմնոյ տեսան հաղորդի , և չար զընկերէն խօսես-
 ցի , երկնաւոր սուրն շողացի ՚ի շրթունս նորա . և սա-
 տանայ զայն փորը կարծեցուցանէ , զի մի ապաշխարես-
 ցուք : Եւ ոմանք յորկորստութիւնք ապախանեալք , ո-
 րոց և Վաւղաս ասէ՝ եթէ “ Եւրեցողք և բամբասողք
 զարքայութիւն՝ այ ոչ ժառանգեն , . և սատանայ զայն
 փորը կարծեցուցանէ , զի մի ապաշխարեսցուք : Եւ ո-
 մանք աներկիւղ և պակասամիտք ելեալ ՚ի Թաւրես նրա-
 տին անամօթեալք , և ՚ի գիւտմով տեսարանէն անե-
 րկեթ նետիւք վիրաւորին . թէպէտ և ոչ զմարմնան ,
 սակայն զհոգիսն պղծեալ ապակեանեն . և սատանայ զայն
 փորը կարծեցուցանէ , զի մի ապաշխարեսցուք : Եւ ո-
 մանք ոչ երկիւղիւ այլ ըստ սովորութեանն միայն
 մտեալ յեկեղեցին՝ զանձինս դատարի բանից պարտա-
 ցուցանեն , և զպաշտօնեայն փառաբանութեանն այ
 արհամարհեալ՝ և զաղօթսն ՚ի մեղս դարձուցանեն , և
 զնան դատապարտեալք . և սատանայ զայն փորը կար-
 ծեցուցանէ , զի մի ապաշխարեսցուք : Եւ ոմանք ուժա-
 ցեալք ՚ի սիրոյն այլ , և մերժեալք ՚ի հոգւոյն շնորհաց ,
 կամ պղծութեամբ հաղորդին ՚ի սուրբ խորհրդոյն , և
 կամ ժառութեամբ հեռանան . երկորեան չարաչար տան
 ջանօք դատապարտին . և սատանայ զայն փորը կարծե-
 ցուցանէ , զի մի ապաշխարեսցեն : Եւ մտնոց արհամար-
 հեալ զնորա միջառութիւնն և զյոյս յարութեան՝ հե-

Թանտասեան անյուսութեամբն գնան , և լան և կածին
 'ի վերայ մեռելոց , զոր արգելեալ 'ի քրիստոնէից սրբ-
 բոց առաքելոցն . և սատանայ զայն փոքր կարծեցուցա-
 նէ , զի մի ապաշխարեսցուք : Եւ ոմանց թողեալ 'ի բաց
 ընկեցեալ զհաւատս քրիստոնէութեան և զգօրութիւն
 խաչին , և 'ի հմայս և յուրթս և 'ի խտիրս և 'ի դիւթս
 և 'ի զիւաց զառաժանս ընթանան , որ է կատարեալ
 կաապաշտութիւն և մերժումն յանձայնի օրինացն . և
 սատանայ զայն փոքր կարծեցուցանէ , զի մի ապաշխար-
 եսցուք : Եւ ոմանց աներկիւղ յերգումս և 'ի սուտ
 երգումն սովորեցուցանեն զէջուս , զոր և Քրիստոս իսկ
 պատուիրեաց՝ թէ և ամենեին մի երդնուք . այլ եղիցի
 ձեր այսն այո , և ոչ ոչ . որ աւելի քան զայն՝ 'ի չարէն
 է . և սատանայ զայն փոքր կարծեցուցանէ , զի մի ա-
 պաշխարեսցուք : Եւ ոմանք զորս և զայրիս և զպան-
 զօւիտոս յաղթահարէն , և տան հառաչել 'ի վերայ զբ-
 պարտողացն . և սատանայ զայն փոքր կարծեցուցանէ ,
 զի մի ապաշխարեսցուք : Եւ ոմանք զգրացիս իւրեանց
 նեղեն ընդարձակել զսեղի իւր , և զվիճակ ընկերին սա-
 կաւացուցանեն . վասն որոյ ասէ մարգարէն . “ Եւ որ
 յարէ տուն 'ի տուն , և զընկերին հանիցեն , և սա-
 տանայ զայն փոքր կարծեցուցանէ , զի մի ապաշխարե-
 ցուք : Եւ ոմանք թիւրեն զիրաւունս պրոյն 'ի դատա-
 տանի , և ակն առնուն 'ի շքեղ երեսպց , խոտեալք և
 արհամարհեալք կաշառօք անօրէնութեան , զքր և զգիրն
 ասէ , եթէ “ Եւ հրապարակս անէծք եղիցին , և անէծք
 ընակեացեն 'ի տունս կաշառաւորաց . և սատանայ
 զայն փոքր կարծեցուցանէ , զի մի ապաշխարեսցուք :
 Եւ ոմանք 'ի օսկոսեաց վաշխից ժողովեն մեծութիւն
 և լուսն հռոնս իւրեանց , զոր և մարգարէն ողբալով
 ասէ՝ թէ “ Եւ որ ժողովէ զմեծութիւնս անօրէնա-
 թեամբ , և սատանայ զայն փոքր կարծեցուցանէ , զի մի
 ապաշխարեսցուք : Եւ ոմանք զվաճառս ճղեն և կսկծե-
 ցուցանեն զսիրտս գնողացն՝ չհայելով յարդարակիւ
 վաճառոյն . այլ ջանան առնել զսակաւս մեծագին , և
 զմեծն սակաւագին . և սատանայ զայն փոքր կարծեցու-
 ցանէ , զի մի ապաշխարեսցուք : Եւ ոմանք չափ արդար
 և կշիւ արդար ոչ ստանան , պը առնեն փոքր և մեծ 'ի
 խաբէութիւն և 'ի զրկումն բազմաց , զոր և մարգարէն

ասէ՛ թէ՛ “ Զաի կրկին պիղծ է առաջի այ , . և սատանայ զայն փոքր կարծեցուցանէ , զի մի ապաշխարեսցուք : Եւ ոմանք քինահանութեամբ զանդատանս ընկերին և զհամբարս ապականեն . այլ առաւել մոլորեալք խորհրդոյն՝ ոտտանայի յանդգնին ահեղ անօրէնութիւն գտունան բնակութեանց նոցա հրդեհեն , որ են բազում արեանց պարտապան . որ թէպէտ և մարդիկն ապրեցան ի հրոյն մահաւանէ , տակայն նա որ զհունն եդ՝ ըստ թաւոյ ոգւոցն է պարտական . վրիժուց մարդասպանութեան . և սատանայ զայն փոքր կարծեցուցանէ , զի մի ապաշխարեսցուք : Եւ ոմանք առանց հարկի հոգեորդին պատճառանօք տէր ընդ թնամիան այ առնել յօժարեն . և առնեն բարեկամութիւնս և խնամութիւնս ընդ անհաւատն , ընդ հրեայն և ընդ հեթանոսն և ընդ հերձուածողն , զոր և մարգարէն ասէ՛ թէ՛ “ Եւ անայնորիկ խորտակէ զնաւս քո , զի թնամայ այ բարեկամ եղեր , . և սատանայ զայն փոքր կարծեցուցանէ , զի մի ապաշխարեսցուք : Եւ ոմանք ի պակասամտաց և յաներկիւղածաց այ թէպէտ և ոչ պոռնկութեամբ , այլ չարաչար նախանձու և շուտբարոյ զօշոտութեամբ հաշեն և մաշեն զամուսինս իւրեանց ի կարծիս պոռնկութեան , որ ոչ երբէք դադարեն ի մեղաց և ի խռովութենէ , այլ անդադար հանապազ մեղանշեն քննու և ազադակաւ . վայ որ կարծեն , և եղուկ որ կարծիս տան . և սատանայ զայն փոքր կարծեցուցանէ , զի մի ապաշխարեսցուք : Եւ ոմանք զծնողս տրտմեցուցանեն և ցուեցուցանեն անարգանօք զօրոտն նոցա , զորս պատուիրանն պատժել հրամայէ : Եւ ոմանք զորդիս իւրեանց ոչ խրատեն , այլ իռակ և ընդվարազնաց թողուն . ընդ որոց ծնողքն զգատիժս պատուհասի ընդունին : Եւ ոմանք ծառայք ստահակք զտեառս իւրեանց արհամարհեն , մարդահաճոյ և աչք վաստակօք յանձանց դատասպարտութիւն ի տանջանս : Եւ ոմանք յուխտաւորաց՝ որք զխաղիս ընծայս մատուցանեն , անցին զուխտին և ստեցին , և զդաշինս երդմանն արհամարհեցին : Եւ ոմանք ի կուսանաց՝ որք Վրիստոսի կամեցան հաճոյ լինել հաւդերձիւք և կերպարանօք , որ է չարաչար շուրթիւն : Եւ ոմանք ի կրօնաւորաց ոչ երկիւղիւն այ պարկեշտանան , այլ կերպարանեալք սքգին առ ի մտքեկանէ , յիմա-

րեալք ախտին սնտիառութեամբ զնձ անգիտացուցանեն . ընդ որոց առաւել քան զպոռնիկն և զարեցողն դատապարտին : Եւ ոմանք ախտիւք և խեղութեամբ նախատեն և բամբասեն զեղբարս , որոց թշնամանքն յնձ ելանեն , զի զգործս ձեռաց նորա հայհոյեն . զի ուրոց գործն հայհոյի , և գործելին թշնամանի : Եւ ոմանք չարախնեն և նախանձին ընդ եղբօրն յառաջագիւմութիւնն , և ուրախ լինին և խնդան ընդ անկանեւն , և ընդ աղքատանալն նորա , որ են մեղք ահեղք և չարաչար անօրէնութիւնք առաջիւն . և սատանայ զայն փոքր կարծեցուցանէ , զի մի ապաշխարեսցուք :

Եւ ըստ սովորութեանն և մարդահաճոյ աղօթեմք , և ըստ սովորութեանն հաղորդիմք , և ըստ սովորութեանն զպաշտօնն կատարեմք , և ոչ ահիւ և երկիւղիւ և սիրով հոգւոյն , և անձանց¹ ամենայն յօժարութեամբ : Եւ ողից ասել և զայլ անթիւ բազում յանցանացն , զամբարտաւանութեանցն , զգողութեանցն , ըզպոռնկութեանցն , զսպանութեանցն , զնենգութեանցն , զկռապաշտութեանցն , և առաւել զարինարբու նախանձուէ և զպիղծ ոխակալութենէ և զանհաշտ թրշնամութենէն զընկերին , որ են հանապազորդ սպանողք և միշտ 'ի մեղս . և սատանայ զայն փոքր կարծեցուցանէ , զի մի ապաշխարեսցուք :

Եւ արդ այս ամենայն բազմութիւնք անօրէնութեց զեռան 'ի մեղ . և իշխիցեմք ասել արդեօք եթէ ընդէր զեղուն 'ի մեղ ցատմունք պատուհասիցն նայ , զոր վասն ողորմութեանն իւրոյ 'ի բազում ժամանակաց երկայնամտեալ արգել հեղուլ զսրտմտութիւն բարկութեանն իւրոյ 'ի ձեզ' ակն կալով դարձի ապաշխարութեան : Եւ վասն զի անգեղջ և անապաշաւ մնացէք , արքայց ձեզ սակաւիկ ինչ ճաշակումն սպառնալեաց իւրոց . զի ծանիծիք՝ թէ գոյ որ դատի զամենայն բազմութիւն անօրէնութեանց մերոց . և ոչ զբարկութիւնն եհեղ ըստ չափոյ մեղաց ձերոց , այլ զմասն մի 'ի բազմաց առ 'ի խրատել զձեզ . զի գիտասջիք թէ գոյ գեհեն և տանջանք յաւիտենականք , որով դատի և զայլ ևս անթիւ զամբարշտութիւնս ձեր :

¹ Ճառնախն ամենայն անխոթարութեամբ :

Եւ արդ ահա զիորձ առէք զգորութեանն այ, և ծա-
նեայք զանդաւորութիւնն նորա . մի այսուհետեւ նմա
նէք տոբարչաութեանն փարաւոնի խտացուցանել ըզ-
սիրտս ձեր . այլ յիշեցէք զանուղղայ զգործս ձեր , և
գործարուք յիւրաքանչիւր ձեր ճանապարհէ , և ուղիղ
ճանապարհին խնդիր արարէք աղաչանօք և պաղատա-
նօք . զի և 'ի ձէնջ այլ պատուհասից բազմութիւնք վե-
րացին , և տպառնալիք ճեղ տանջանացն անցեալ դա-
դարեացեն . զի և 'ի յասումն եկելոց պատուհասիցն հա-
մարեցի մեղաց թողութիւն , որպէս և մարգարէն ա-
սէ . “ Տէր , տուր մեզ զխաղաղութիւն քո , զի ըստ ա-
մենայն գործոց մերոց հատուցաւ մեզ , ” : Որպէս և
դուք ընկալայք 'ի ձեռանէ տեառն սակաւ ինչ հատու-
ցումն մեղաց ձերոց , որ եղև ձեզ նպաստ փրկութեան՝
զարթուցանել զձեզ յապաշխարութիւն :

Եւ արդ մի սողումնապէս պանծանալ անզղջութեամբ ,
այլ նինուէաբար ապաշխարել , լալով և հառաչանօք հաշ-
տեցուցանել ընդ ձեզ զհայրն երկնաւոր՝ որ խրատէ
զձեզ որպէս սիրելիս , և ոչ անտես արարեալ արհամար-
հեաց իբրև զխորթս ատեցեայս : Եւ զխրատն թէպէտ
և առ ժամանակ մի տրտմութիւն համարիք , բայց յե-
տոյ ճանաչէք՝ թէ զղջումն ապաշխարութեան և զթու-
ղութիւն մեղաց նուաւ ընկալայք . զի զոր սիրէ տէր՝
զնոսին և խրատէ , զի սրբեալք և քաւեալք 'ի մեղաց
պահեսցեն : Եւ թէ և գոհանայցէք ևս զարդար դա-
տաստանացն այ , եթէ յիրաւի յորում գործեցաքն՝ ըն-
կալք , կարող է անձ զսակաւ ինչ մնացորդս պտղոցն ան-
դաստանաց ձերոց իբրև զհինգ հացին բազմացուցանել
առ 'ի լիութիւն բաւականութեան ձերոյ : Բայց դուք
մի ինչ զարմանաւոր յղիութիւն խնդրէք , այլ խնդրե-
ցէք նախ զթողութիւն մեղաց և զբժշկութիւն հոգւոց
ձերոց , և այդ ամենայն յաւելցի 'ի ձեզ : Եւ անձ որ
մեծն է ողորմութեամբ , տայ սերմն սերմանահանին ,
և հաց 'ի կերակուր պարգևեսցէ ձեզ , և աճեցուցէ
զարդիւնս արդարութեան ձերոյ : Ձեր զամենայն լիու-
թիւնն ընկալեալ և առաւելեալ լիջիք ողորմութեամբն
այ՝ առ 'ի ընդ զամենայն կարօտութիւնս ձեր չքաւո-
րաց , որբոց և նեղելոց : Եւ այդ է քաւութիւն մեղաց
և ամենայն անօրէնութեանց ձերոց . այդ է ճանապարհ՝

որ տանի զձեզ յօթեվանս արքայութեանն . այդ է նաև՝
որ տանի 'ի նաւահանգիստն խաղաղութեան . և այդ է
գունն որ մուծանէ զձեզ 'ի փափկութիւնս անուշահոտ
գրախտին և 'ի լուսեղէն և յաւիտենական արքայն և
տրդարոցն խորանս : Ինչ որս զմեզ արժանիս արասցէ
վայելել 'ի շնորհս փառաց հօր և որդւոյ և հոգւոյն սրբ-
բոյ այժմ' և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից . ամէն :

ՎԱՅՆ ԶԳՈՒՇՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ ԵՐԿԻՒՂԻ Ի ՍՈՒՐԲ.

ԻՈՐՀՈՒՐԴՆ ՄԵՐՁԵՆԱՅՈՑ

Սոսկան գտեալք իմ գողութեամբ, և սարսափէ անձն իմ հիացեալ՝ յորժամ յիշեմ զմերձաւորութիւն ահա-գին և մեծ խորհրդին. և յերկուս վարեալ միտք իմ ծփին հանապազ. կամիմ մերձենալ ՚ի փափագելին, և անարժանութիւնս իմ արգելու. մերժել հեռանալ՝ այս կորուստ է հոգւոյս, Վասնզի են բազումք՝ որ կամ հալին չարեւար, և կամ հեռանան անօրէնութեամբ, և երկոքեան են սատանայականք. զի մինն զահեղ խորհրդոյն զգորութիւն ոչ իմանայ, այլ ընդելափան սովորութեանն հարեալ խղճի մտօք մերձենայ, ոչ ՚ի փրկելութիւն՝ այլ ՚ի դատապարտութիւն, ոչ ՚ի թողութիւն մեղաց՝ այլ յաւելումն անօրէնութեան: Եւ միւսն իբրեւ զգոյցն ինչ արհամարհեալ հեռանայ՝ ոչ ինչ կարեւոր համարելով, զի զգորութիւն և զչնորհս մեծի խորհրդոյն ոչ ճանաչէ, և կամ ՚ի պատիւ ինչ խորհրդոյն համարի՝ ոչ ստէպն մերձենալ. որ ոչ ՚ի պատիւ, այլ յիմարութիւն և ծուլութիւն, հեռանալ ՚ի կենաց, և փափագել խաւարի և մահու. զոր տէր ինքնին ասաց՝ եթէ “Եւ եմ հացն կենաց. և որ ուտէ ՚ի հացէս յայս մահն է, կեցցէ յաւիտեան. և հացն զոր ես տաց՝ մարմին իմ է, զոր ես տաց վասն կենաց աշխարհիս”:

Եւ արդ ամենայն որ հեռանայ ՚ի մարմնոյ և յարենէ Վրիստոսի, որպէս յաւել ևս զամէնն՝ վասն առաւել ևս հատաւորութեանն, թէ “Եւ մէն ամէն ասեմ ձեզ, եթէ ոչ կերիջիք զմարմին որդւոյ մարդոյ, և արքիջ զարիւն նորա, ոչ ունիք կեանս յանձինս ձեր”:

Եւ որք ոչ ունին զկեանան յաւիտենից, նոցա խաւարն աղջաւորջին և հօւր գեհենին է ժառանգութիւն: Օ՛ ի ամե-

նայն որ հեռի է 'ի սուրբ խորհրդոյն , զիւրաւ ընդունի զախտ սատանայական , և օթեմբան լինի նմա հանապազ : Պարտ է անձին կամ 'ի շնորհաց հոգւոյն վայելել , կամ 'ի պիղծ հոգւոյն ընդունել : “ Հոգի տեսառն վերացաւ 'ի Սաւուղայ , և նեղէր զնա այս չար , , : Օ ի այգւոյ որ ոչ է պարիսպ , գազանք ապականիցք և խոզք անտառի մոտեալ ապականեն զնա . և որ սուրբ խորհրդովն ոչ պարսպին , բնակարան են զիւաց անձինք նոցա . փախուցեալք 'ի հրեշտակական ժողովոյն 'ի բանակս զիւաց անկանին . և դեք զիւրաւ ըմբռնեն զնոսա , և զհոգիս նոցա տանջեն , և զմարմինս նոցա լկեն չարաչար , երբեմն 'ի հուր , երբեմն 'ի ջուր : Եւ արդ տես և զլիմախութիւն քո փարատեա 'ի քէն , զթերահաւատութիւնդ քո ուղղեա , զծուլութիւնդ 'ի փոյթ յորդորեա , և փութա սրբիլ 'ի մեղաց , և մեծաւ փափագանօք փութա 'ի սուրբ սեղանն հոգւոյ , զի մի 'ի քրիստոնէական անուանէր մերժեսցիս : Օ ի քրիստոնէութիւն հաւատքն են և մկրտութիւն և վայելումն սրբոյ խորհրդոյն . և որ յարմանէ հեռի է և թերի , թերի է 'ի քրիստոնէութենէ . զի ոչ Վրիստոս 'ի նմա բնակէ , և ոչ նա 'ի Վրիստոս : քանզի որ ուտէ , ասէ , 'ի մարմնոյ իմմէ , նա յիս բնակեսցէ , և ես 'ի նմա :

Եւ արդ որ կամի բնակել 'ի նմա , այնպէս պարտի գնալ , որպէս նայն գնաց : Եւ որ ունիցի զայն յոյս թէ անձ 'ի նմա բնակէ և նա յանձ , այնպէս պարտի լինել սուրբ , որպէս և նայն սուրբ է՝ ըստ մարդեան տկարութեան չափոյ , ասպա մերձենալ : Եւ որ ոչ այնպէս մերձենայ , յայտ է եթէ 'ի դատապարտութիւն անձին իւրում մերձենայ . զի մերձենալ 'ի սուրբ մարմինն տէրունական՝ սրբոցն յոյս է , և լուսաւորէ հոգւովն մերձաւորութեամբ . և պղծոցն հուր է , այրէ և ապականէ վասն խղճիւն մերձենալոյ : Օ ի յորժամ վկայութիւն մտացն սրբութեան քում ոչ վկայէ , յայտ է եթէ մերձենալն քո 'ի սուրբ խորհուրդն ոչ է ըստ կամացն նոյ . որպէս և Պաւղոս ասէ՝ թէ “ Եւս են կամք նոյ վկայութիւն մըտաց ձերոց , , : Եւ եթէ միտք քո վկայեն քում սրբութեանդ , ըստ կամացն նոյ է մերձաւորութիւնդ : Եւս եթէ խղճիւ մերձենայցես , գիտեա զի դատապարտեալ ելանես , և անօրէն քան զամենայն անօրէնս . զի սա ևս

առաւել անօրինագոյն է քան զարիննաճեղ սպանողացն չարութիւնս : Օ ի մարդ որ զմարդ սպանանէ, մարդաւ պան անուանի . իսկ որ անարժանութեամբ 'ի մարմնոյ տեսառն հաղորդի, նա անասպան է . քանզի վերստին 'ի խաչ հանէ զորդին ւնյ :

Եւ արդ տես թէ յոր սեղան անօրէնութեամբ մեր ձենաս . յորմէ վերին զօրութիւնքն սոսկան և սարսէն, և դու պիղծ շրթամբքդ յանդգնեալ մատչիս : Օ ի եթէ հօտ ինչ չարեաց հարկանէր՝ առ թագաւոր որ չիւ խէիր մերձենալ, և գերկնաւոր թագաւորն 'ի հօտեալ հօգիգ ընդունիս, և ոչ մեծաւ ահիւ հիանաս . ցիտտ ձեռօք 'ի կերակուրս խղճես մերձենալ, և գեռաթաթախ ոգւովդ անխտիր հաղորդիս : Եւ խորք անօրէնութեան, ո՛ր աճեղ արհաւիրք, ո՛ր անամօթ լրբութիւն և սաստիկ ամբարշտութիւն . խղճիւ մտօք և աղտեղեալ ոգւով երթեալ մերձենաս 'ի սրբութիւնս մեծի խորհրդոյն . և որ քան զայս անօրէնութիւնս յանդգնեալ յանդգնեսցի, չէ և չէ իսկ տեսանել : Զորժամ մարդոյ, ասէ, մեղանչէ՝ առ անձ ազաչէ, իսկ որ ւնյ մեղանչէ՝ զո՞ աղաչեսցէ . զի ոչ եթէ արեան մարդոյ եղեն պարտական, այլ և մարմնոյ և արեան որդւոյն ւնյ : Եւ 'ի միտ առ և տես՝ եթէ որպէս հաղորդիս 'ի սուրբ խորհրդոյն . զի եթէ վատահ ես յարքայութիւնն ւնյ մտանել՝ անխիղճ ընկալ և զհաղորդութիւն խորհրդոյն . իսկ եթէ թերահաւատ ես յարքայութենէն երկնից, ապա և անարժան ես և խորհրդոյն նրբութեան : Օ ի չէ հնար սրբոյ խորհրդոյն արժանաւոր լինել, և արքայութեանն ոչ . զի երկոցունցն մի սրբութիւն է արժանաւոր լինել :

Եւ և ոմանք թէպէտ և 'ի խղճէ մտացն ոչ հաղորդին, սակայն կեղծաւորեալք մնան 'ի ներքս, կարծեցուցանելով արտաքնոցն՝ եթէ 'ի հաղորդելոցն իցեն . զի ամենայն որ ոչ է արժանի խորհրդոյն, և ոչ 'ի ներքս կալոյ, ոչ աղօթից և ոչ հաղորդութեան . այլ ելանել արտաքս ընդ անարժանսն : Եւ 'ի կեղծաւորի մնալ 'ի ներքս իբրև արժանաւոր, և չհաղորդել իբրև զանարժան : Եւ 'ի արհամարհեալ զհաւոր և զմեծ խորհուրդն . ոչ իմանաս՝ եթէ յորժամ խորհուրդն սուրբ 'ի սուրբ սեղանն ելանիցէ, յայնժամ երկինք բանին 'ի վերուստ, և Բրիտոս իջեալ անոր հասանիցէ, և զօրք

հրեշտակաց յերկնից յերկիր ծաւաղեցին, և շուրջ զտեղանոցն բոլորին՝ ուր ահագին խորհուրդն է տէրունական, և սուրբ հոգւոյն ամենեքեան ընուցան : Յայնժամ հարեալքն խղճիւ ոչ են արժանի հաղորդել յայնպիսի խորհրդոյն, մինչև ապաշխարութեամբ ուղղիցին : Եւ Եւր և զահեղ բողոք քարոզին . մի՛ դք յերախայից, ասէ, մի՛ դք ՚ի թերահաւատից, և մի՛ դք յանյուսից . որ ոչ են պատրաստ սրբութեամբ, զնոսա արտաքս առաքէ . և ՚ի ներքս մնացեալն աղապակէ՝ եթէ հայեցարուք յանձինս ձեր, և զսիրտս ձեր քննեցէք մի խղճիւ որ և մի նենգութեամբ ; մի խորամանկութեամբ որ և մի պատրանօք, մի երկմտութեամբ և թերահաւատութիւն մերձեացի . զի սրբութիւն խորհրդոյն սրբոց և անարատից վայել է : Եւ զայս լսելով ոչ գողամք և սոսկամք յահեղ և ՚ի մեծ խորհրդոյն, յորմէ սերովքէքն սարսափեն, և քերովքէքն չիշխեն մերձենալ . հրեշտակք և հրեշտակապետք սոսկան դողալով, և ամենայն վերին զօրութիւնքն հիացեալ սարսեն : Եւ ի՞նչ որչափ սաստիկ տանջանօք մաշիցի, թէ մարդ յանցաւոր խղճիւ ինչ ՚ի նա հպիցի . և որպէս խաւ ինչ ՚ի հուր հպիցի, որ ՚ի հրոյն այրի և ապականի . զի իբրև փգոր ինչ համարելով զԲրիստոսի մարմինն թշնամանեաց :

Եւ մի իբրև ՚ի լոկ հաց հայիցիս, և մի իբրև զգինի համարիցիս և տեսանիցես . զի ոչ տեսանելի է ահաւորութիւն սուրբ խորհրդոյն, այլ իմանալի զօրութիւն . քանզի ոչ ինչ տեսանելի աւանդեաց մեզ Բրիստոս ՚ի խորհուրդն և ՚ի մկրտութիւնն, այլ իմանալի : Սուր տեսանեմք, այլ անձային բանին հաւատամք, որ ասէն, եթէ այս է մարմին իմ և արիւն . որ ուտէ ՚ի մարմնոյ իմմէ և ըմպէ յարիւնէ իմմէ, նա յիս բնակեցէ և ես ՚ի նա, և ես յարուցից զնա յաւուրն յեանում : Եւ մեք ճմարիտ հաւատով զԲրիստոս իմանամք ՚ի վերայ սեղանսն, ՚ի նա մերձենամք, զնա տեսանեմք, զնա շոշափեմք, զնա համբուրեմք, զնա առնուեմք ՚ի ներքս և ընդունիմք, և լինիմք մարմին և անդամք և որդիք նոյ :

Եւ որ այսպիսի հաւատով ոչ հաւատայ, և զմարմին որդւոյն նոյ ոչ իմանայ, հեռի է յօգնականութենէն նոյ, հեռի է և ՚ի շնորհաց հոգւոյն, հեռի է և ՚ի թութեանէ մեզաց և ՚ի կենսոցն յաւիտենականաց, ան-

ակնկալ յարութեան, և անյոց փրկութեան, և մեր ժեալ 'ի քրիստոնէական հաւատոց, որով եղև մեզ փրկութիւն հեղմամբ արեամբն Վրիստոսի: Եւ արդ մի ոք 'ի նա խղճիւ մերձեսցի, մի ոք 'ի նա թերահաւատութեամբ մերձեսցի, մի ոք թուութեամբ յարեսցի. այլ հաւատացեալ ճշմարիտ՝ եթէ 'ի մեծ ահեղ խորհրդին երկինք են եկեղեցին, աթոռ փառաց է սեղան խորհրդին, և Վրիստոս իջեալ դնի 'ի վերայ՝ որ միշտ բաշխի 'ի փրկութիւն ամենեցուն:

Եւ արդ ով մարդ, հայեաց 'ի քեզ և տես, ուր կաս, զով տեսանես, զով համբուրես և 'ի ներքս ընդունիս. ընդ երկնային զօրութիւնսն կաս, ընդ հրեշտակս օրհնես, ընդ օերովբէսն բարեբանես, զՎրիստոս տեսանես, զՎրիստոս համբուրես, զՎրիստոս առնուս և ճաշակես, և լցեալ հոգւովն օրբով և անշային ճարհօքն պայծառացեալ զօրանաս հանապազ: Աման որոյ և դուք քահանայք և սպասաւորք՝ մատակարարք սուրբ խորհրդոյն, ահիւ մատերուք, երկիւղիւ պահեցէք, արուած սոյասաւորեցէք, և զգուշութեամբ մատակարարեցէք. գտնձ ունիք արքունի, մեծաւ երկիւղիւ զգուշացարուք պահպանութեանդ. քանզի և ձեզ աններելի տանջանք են՝ եթէ զարիս ուրուք գիտիցէք, և նա եկեալ յանդրդնեսցի 'ի սուրբ մարմինն Վրիստոսի, և ակնած իցես ինչ խրատել մերժել և յանդիմանել: Եւ վաճն ծուլութեան և ակնառութեան զսուրբ մարմինն Վրիստոսի անօրինաց և անարժանից բաշխիցէք, և որպէս շանց և խողից ընկենուցուք, և զոր ներեալ թողութիւն ունիցիք, և քանի պատժոց և աններելի տանջանաց մատնիցիք՝ օրք մատնից և պարտականք տէրունական մարմնոյն եղերուք: Եւ վաճն Վրիստոսի իշխէք, վաճն Վրիստոսի կերակրիք, և զՎրիստոս անօրինացն մատնէք, և պիղծ վարիւք անարժանիցն չարչարէք:

Եւրդ հայեա յանձն քո՝ քահանայդ, և ծանիր զքեզ՝ զինչ է վաստակ քո քահանայութեանդ, և զինչ գործ ստացեալ ունիս: Ահ հերկահար ես ժողովրդեանդ, և ոչ արտունձ՝ և կասող, այլ յուսուցանել և 'ի խրատել կարգեցար, մերժել և յանդիմանել: Եւս է գործ քահանայութեան, և միշտ հարկ հանապազ. զի վաճն

1 Եօրագիր օրինակն արքայոսն:

այնորիկ այսպիսի պատուով պատուեցայք, և իշխեք աւմենեցուն, զի զայսպիսիան քննեցէք, և յանդիմանեալ մերժեցէք: Իսկ զոր ոչն գիտիցեն քահանայքն՝ նորա ևս առաւել աններելի տանջանայ են պարտապանք, որ պէս և Վաղդու ասէ, եթէ «Որ ուտէ և ըմպէ անարժանութեամբ, պարտական եղիցի մարմնոյ և արեանն տեառն», և ի՞նչ և բազմաց իսկ զճաշակ դատաստանին արբուցանէ՝ չարաչար ախտիւք և դառնութեամբ հիւանդութեանց տարածամ հանէ յաշխարհէս, որպէս և ասէ՝ եթէ «Ս ասն անարժան ՚ի մարմնոյ տեառն հազորդելոյ են ՚ի ձեզ բազում հիւանդք և ախտաժէտք, և շատ ևս որ տարածամ ննջեցին», (Ս) ի ոմանք վասն անարժան ՚ի խորհուրդն մերձենալոյ և կին մոլեկան ախտիւք. և ոմանք վասն նորուն խեղք և լուծեալք չըջին զամենայն աւուրս. և ոմանք վասն նորուն անկեալկան ՚ի հարուածս և ՚ի ցաւս անբժշկելիս. և ոմանք վասն նորուն ՚ի բանաս և ՚ի կապանս մտանեն. և ոմանք վասն նորուն անգաւակ իսկ յաշխարհէս ելանեն, ի՞նչ և բազում ևս ցաւաւնք ՚ի հիւթոցս, և պողակորուսութիւնք և մահք տարածամք մարդոյ և անասնոյ վասն անարժան հազորդելոյ ՚ի մարմնոյ և յարենէ տն ինին:

Ս ասն որոյ բազում երկիւղիւ մերձեսցուք, բազում զգուշութեամբ զսիրտս մեր քննեսցուք. մի վասն ծուլութեան տօնս նշանակեսցուք ՚ի հազորդութիւնս մերձենալոյ. զի յուրբաթուն և ՚ի կիրակեկին և ՚ի տօնս պենտեկոստեիցն և զատկացն մի զենումն է, և նոյն խորհուրդ կատարի. և դու ՚ի ժամանակ մերձենալոյ՝ սուրբ զմիտս միայն պահեա, և մի ինչ աւուրս յերկարաձիգս: Եւ ինչ յանդգնութիւն սուրբ սրտիւ բազում անգամ մերձենալ, զի առաւել ևս կեցուցանես և նորոգես զգիրդ. իսկ անարժանութեամբ և խղճիւ թէ յամենայն ժամանակս կենաց քոց մի անգամ մերձեսցիս, կորուսեր զոգիգ: Տես զի մի յանցանս յանցեալ Վայէն, և կորեալ. մի յանցանս յանցեալ Քաթա, և կորեալ. մի յանցանս յանցեալ Յուդայ, և կորեալ. և որք զՔրիստոս սպանին՝ մի անգամ սպանին, և կորեան. և դու եթէ մի անգամ յամենայն ժամանակս կենաց քոց անարժանութեամբ ՚ի սուրբ խորհուրդն մերձենաս, սպաներ զոգիգ յաւիտենական տանջանացն կորստեամբ:

ԼՂ ասիցես . 'ի տօնս՝ քառասորդացն սրբեալ մեր՝
 ձենամ : ԼՂ արդ զինչ օգտիցիս մի անգամ 'ի սրբելոյն՝
 յորժամ դարձեալ աղտեղանայցես . զինչ օգուտ է
 լուանալն՝ յորժամ դարձեալ ցխոտ լինիս . զինչ օգուտ
 է շինելն՝ յորժամ դարձեալ քակիցես : Յաւուր տօնին
 միայն կամիս առողջ լինել 'ի ցառոց , և յետ այնորիկ 'ի
 ցաւս մնալել . մի օր բժշկիլ 'ի վերաց մեղացն , և ապա
 զնոյն վէրս ստանալ ախորժես . մի օր հեռանաս 'ի դի-
 ւէն , և ապա նովին լլկել հանապազ : ԼՂ յօղիսիք են որ
 մի անգամ հաղորդին 'ի սուրբ խորհրդոյն , և ապա 'ի
 մեղս մնալին հանապազ : Օ քինչ օգուտ է մի անգամ
 հեռանալ 'ի սրոյն սպանողին՝ յորժամ վաղիւն 'ի ձեռն
 նորա մատնիցիս . և կամ մի օր ընդ թագաւորի բազմիլ
 'ի սեղանն , և վաղիւն գահաջաջ մատնիլ անողորմ : ԼՂ յոյն
 պէս չէ ինչ շահ և օգուտ 'ի տօնի զատկին միայն վայել-
 լել 'ի սուրբ սեղանոյն , և ապա պիղծ գործովք հեռանալ ,
 և ընդ սատանայի լինել հանապազ : Օ քինչ օգուտ է
 յաւուր տօնի գտանել ականս պատուականս , և 'ի վա-
 ղիւն կորուսանել . և ոչ 'ի տօնին հաղորդելն է օգուտ ,
 յորժամ դարձեալ անարժան վարիւք կորուսանիցես :
 Օ քինչ օգուտ է 'ի Վրիստոս մերձենալ , յորժամ դար-
 ձեալ անդրէն 'ի սատանայ յարիցես : Ընէ ինչ օգուտ
 այսօր 'ի հրոյն զերծանել , և 'ի վաղիւն միայն պրել չա-
 րաչար . և ոչ միսթարութիւն ինչ է՝ մի օր 'ի բանտէ
 ելանել և լինել թագաւոր , և ապա ընդ դատապար-
 տեալսն տանջել անողորմ . և ոչ մի օր օգուտ է 'ի խոր-
 հրդին վայելել , և ապա ընդ դատապարտեալսն ար-
 տաքս ելանել : Օ ք յերկուս ոտս կաղաս և յերկուս
 միտս տաղտալիս . կամ դիւաց լեր պաշտօնեայ , և կամ
 Վրիստոսի խորհրդակից . մի օր օդի օպիտակացեալ
 երեւիս , և մի օր այծի սեւթոյր . այսօր Վաւիթ հո-
 ղելից , և վաղիւ Սաւուղ այսահար . այսօր Պետրոս հը-
 նազանդ , և վաղիւ Յուդայ ապստամբ . այսօր Վրիս-
 տոսի խորհրդակից , և վաղիւ սատանայի կամարար . այս
 օր իբրեւ զքրիստոնեայ 'ի մարմնոյ տեառն վայելես , և
 վաղիւն իբրեւ զերախայ հեռանաս 'ի նմանն . այսօր ընդ
 խոստովանողն , և վաղիւն արտաքոյ ընդ ուրացողն ,
 այսօր ընդ հաւատացեալսն 'ի խորհուրդն մտանես , և
 վաղիւն ընդ անհաւատն արտաքս ելանես : Օ քինչ

զքեղ կոչեցից, կամ զինչ զքեղ անուանեցից. երբեմն գառնացեալ, երբեմն գաղանացեալ. երբեմն լուսազգեաց, և երբեմն խաւարապատ. այսօր առնուս պատիւ 'ի Թագաւորէն, և վաղիւն չընդունիս և դարձուցանես զերեսդ: 'Երկնայիւրէն են' որ 'ի յաւուրս ինչ հաղորդին խորհրդոյն, և ասոյս իբրեւ զերախայս զերեսս դարձուցեալ երանեն. Եթէ արժանաւոր ես խորհրդոյն՝ հանապազ վայելեա համարձակ, զի հոգեւից և քրիստոսազգեաց և քրիստոսնկալ լինիցիս. և եթէ անարժան ես վարիւք, և ոչ 'ի տօն գաւկիսն ես արժանաւոր.

Եւ աօրցես՝ եթէ 'ի քառասներորդ պահան սրբեցայ, և ցանկամ 'ի սուրբ խորհուրդն մերձենալ: Եւ ընդ է, և ես գովեցից. բայց արդ ընդէր չմերձենաս հանապազ: Սկսեմ, ասէ, զիս մարտիրոսն ի հանապազ: Եւ որ եթէ այդպէս է 'ի միտս քո՝ եթէ մի անգամ հաղորդիմ 'ի տօնին և ապա հեռանամ, և ոչ 'ի տօնին ես արժանաւոր. զի խորհուրդք չարին են 'ի քեզ: Սինչ օգուտ է 'ի Վրիստոս մերձենալ, և 'ի սատանայէ չհեռանալ. զինչ օգուտ է զպատուական դեղն ճաշակել, յորժամ զցուն 'ի ներքս 'ի քեզ պահեցես: զինչ օգուտ է առ բժիշկն երթալ, յորժամ զվերսն չըկամիցիս մերկանալ. և ոչ օգուտ 'ի հաղորդելոյդ ինչ գտանես, յորժամ 'ի մեղացն չկամիս հեռանալ. պիտի յաւելուս դատապարտութիւն և տանջանս: Սի եթէ լսէր Թագաւորն՝ եթէ իշխան որ այսօր ընդ նմա 'ի խորհուրդ մտանէր, և վաղիւն հեռանայր 'ի նմանէ և Թնամեացն լինէր խորհրդակից, մի եթէ ընդունէր զնա 'ի խորհուրդս. այլ կապէր և տանջէր և սպանանէր: Եւ որչափ ևս առաւել Վրիստոս՝ գատապարտիցէ և տանջիցէ՝ որ այսօր կամի ընդ նմա 'ի խորհուրդն տեւրունական մտանել, և վաղիւն 'ի խորհրդոյն հեռանալ, և զկամս Թնամեցն կատարել: Եթէ այսօր մարտիրոսն ինչ իցես 'ի մեղաց՝ յորժամ զայդ 'ի միտս քո խորհիս եթէ վաղիւն հեռանամ, և զկամս անձին իմոյ կատարեմ. այս առաւել ևս չար է առաջի նոյ: Եւ խորհի որ մերձենալ 'ի սուրբ մարմինս Վրիստոսի, և ապա հեռանալ 'ի նմանէն և 'ի հրամանացն նոյ, այս է խղճի մտօք մերձենալ, և այս է երկնաւորութեամբ ընդունել, այս է նենգութեամբ հաղորդել, և սպառնալ և խա-

բէութեամբ և թերահաւատութեամբ ճաշակել: Եւս
աղտեղագոյն է քան զամենայն պղծութիւն՝ յորժամ
գարձեալ հեռանալ խորհիցիս, և միւսանգամ անդրէն
յառաջին չարիան մերձենալ: Օ ի մարդ որ ասէ դառ-
նալ ՚ի մեղաց, և միւսանգամ անդրէն շրջիցի, շան նը-
ման է՝ որ յիւր փոխածն դառնայցէ:

Եւ արդ զայս ամենայն իմացեալ մի արժանաւորու-
թեամբ հեռացուք ՚ի սուրբ խորհրդոյն յերկար ինչ
ժամանակս, և մի անարժանութեամբ յանդգնեալ հը-
պեսցուք յահեղ խորհուրդն սրբութեան. զի պատիժք
ահեղք անարժանիցն մնան՝ որք յանդգնեալ խղճիւ
մտայն հաղորդին, և պատիժք արժանաւորացն՝ որք
հեղգանն և ծուլանան յերկար ինչ ժամանակաւ: Եւ
բազում երկիւղիւ անձանց զգուշացուք, և մեծաւ փու-
թով զխաւարն անգիտութեան փարատեսցուք. զանի-
րաւ զբարկութիւն, զթշնտնանողութիւն, զչարայուշ
ոխակալութիւն ՚ի բաց ընկեսցուք. զխորամանկութիւն,
զքինահանութիւն, ցնախանձ մերժեսցուք. զտրտմու-
թիւն և զաւանց բարբառոյ աղաղակն ՚ի բաց թօթա-
փեսցուք. յազահաց, ՚ի բաժնասողաց, յարեցողացն
և ՚ի զեղեսեցելոցն փախիցուք. զչարակնութիւն և զատե-
լութիւն և զգաղտնի նենգութիւն զազարեցուցուք.
ընդ թշնամիսն հաշտեսցուք, զատելիսն սիրեսցուք, և
զյանցման միմեանց թողցուք. յամենայն սրտէ միմեանց
ծառայեսցուք, միմեանց հնազանդեսցուք, զմիմեանց
բեռինս բարձցուք, զմիմեանս սիրեսցուք, զընկերս բա-
քան զանձինս համարեսցուք. զսիրտս սրբեսցուք, զչա-
ցածուացուք, զլեզուս ՚ի բամբասանաց դադարեցուցուք,
զմեղս ասպաշխարեսցուք, զխիղճն փարատեսցուք, զյի-
մարութիւնս թօթափեսցուք, և զծուլութիւնս ՚ի փոյթ
դարձուցուք. պահօք պնդեսցուք, աղօթիւք աշխատե-
ցուք, յողորմութիւն յօժարեսցուք, գործովք առաքինաս-
ցուք, ՚ի չարեաց տղայացուք, և հաւատով կատարեալ
լիցուք: Օ ի տյապէս ամենայն առաքինութիւն արժանաւո-
րեսցուք ահաւորի և մեծի խորհրդոյն. բազում փա-
փազանք և կատարեալ սրբութեամբ վայելեսցուք յա-
մենասուրբ և ՚ի կենսարար ՚ի մարմնոյ և յարենէն
տեառն մերոյ Յիսուսի Վրիստոսի. որում փառք և
զօրութիւն յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն:

Հայեա գու 'ի յոյսն վերին՝ որ իջանէս 'ի խոր խաւարային սգոյգ . փութա փարատեա 'ի քէն զյիմարեցուցիչ խորհուրդս չարին , և զարթիր և եկ 'ի միտս քո . յիշեա զպատուէրս պատուիրանացն ւայ , և թափեա ըզքեզ 'ի սատանայական թախանձանացդ , և 'ի միտ առ զբազմաչար հնարս թշնամոյն , և պատկառեա 'ի նեւտից նորա . երկիր 'ի խորամանկութենէն և թիւնից աւերեաութից նորա . փախիր 'ի դառն վերաց և 'ի սաստիկ հարուածոց նորա : Հայեա 'ի պղտորութի մտացդ քոց , և ծանիր եթէ այդ սերմանք թշնամոյն են 'ի քեզ . արի անկիր առաջի ւայ՝ զի ապրեսցիս 'ի չար խաբից նորա և յանօրէն տրտմութենէն :

Ս 'ի յորժամ սատանայ բոլորովիմք գերէ զմիտս մարդոյն , ածէ 'ի վերայ տրտմութիւն և յուզմունս խորհրդոց . որ թէպէտ և սուղ ինչ իցեն տրտմութիւնքն , սակայն նա 'ի պղտորեալ միտս նորա անհնարին և անչափ կարծրացուցանէ , որով և զսիրտն յիմարեցուցանէ , և թուլացուցանէ 'ի սովորական աղօթիցն և յերկիւզէն ւայ : Եւ մանաւանդ որում պատճառս ևս վախճանելոյ իւրոյ գտանիցէ , բոլորովիմք արկանէ 'ի վերայ մեծաւորացն նորա անհնարին մթերս սգոյ տրտմութեան , և 'ի ներքս զսիրտն այրէ , և զմիտսն նուազէ , և ամենևին զուշն ափշեցուցեալ 'ի զգայութենէ մտացն ընկենու , և ոչ տայ խոնարհել 'ի բանս մխիթարչացն և սփոխողացն . այլ յամառեալ պնդին 'ի սգոյն տրտմութիւն , զի ցնորք թշնամոյն անհնարին թաղծանօք յիմարեալ ափշեցուցանեն առաւել քան արբեցութեամբ . և ամենևին ոչ թողացուցանեն նայել 'ի պատուիրանս

այ որ ասէ՝ Թէ լաւ է օր մահուանն քան զօր ծննդեանն .
 Ինդէր . քանզի օր ծննդեանն սկիզբն է մեղաց և անօ-
 րէնութեանց, և անտի սկսանին աճել ՚ի նմա ցաւք և
 հոգք և տրտմութիւնք և զոգարտութիւնք և աղքա-
 տութիւնք, այրութիւնք և որբութիւնք և անզաւակու-
 Թիւնք և ամենայն չարչարանք բազում նեղութեանց և
 տառապանաց աշխարհիս . Իսկ և Ժողովեալ ևս հեղու-
 զնովաւ սատանայ զամենայն բազմութիւն ախտից մե-
 ղացն չարչարել, նեղեալ, վիրաւորեալ զնա Թշնամու-
 Թեամբ, գողութեամբ, սպանութեամբ, բամբասա-
 նօք, երգմամբ, նախանձու, չարակնութեամբ, ռիս-
 կալութեամբ, ագահութեամբ և զայլս զքկերով, նեն-
 գութեամբ, հմայիւ դիւթականօք, և ամենայն անթիւ
 ախտից քաղմութեամբ . ընդ որոց հատուցումն է հուրն
 անշէջ և տանջանք մշտնջենաւորք : Իսկ ՚ի ձեռն մա-
 հուանն յայնմ ամենայնէ բուժեալ դադարէ . զի Թէ-
 պէտ և վարս արդարութեան ոչ ունէր, տակայն ՚ի մե-
 ղանչելոյն դադարեաց . ապա եթէ վարս ուղիղս էր ըս-
 տացեալ՝ զերծաւ յամենայն կասկածանաց մեղաց և ՚ի
 հոգոցս աշխարհիս, և վերացեալ խառնեցաւ ՚ի բա-
 նակս սրբոց և արդարոց :

Եւ արդ զայսպիսի լուսաւոր կեանս յիմարութիւն
 է լալ և սգալ անառակութեամբ և հեթանոսաբար . զի
 և Պաւղոս և զլոկ միայն տրտմութիւնն արգելեալ փա-
 կեաց ասելոյն՝ Թէ “ 1) ասն ննջեցելոցն մի տրտմիք օր
 պէս և այլ հեթանոսք՝ որ ոչ գիտեն զանձ ” : Իսկ որչափ
 սաստիկ պատժոց արժանի համարիցիք՝ որք ՚ի սուգս և
 ՚ի կոծս և յողբս մտանիցեն . զի արգելեալ է ՚ի քրիս-
 տոնէից հաւատացելոցն՝ որք լուսաւորեցան սուրբ աւա-
 զանաւն, և մեծ և ահեղ անուն սուրբ երրորդութեն
 ՚ի վերայ նոցա անուանեցաւ, և կնքեալ խաչիւն այ
 նուիրեցան, ամենեւին իսկ ոչ են իշխան զնուիրեալսն
 այ խայտառակել հեթանոսական անօրէնութեամբք, և
 ոչ չարաչար խզել և փետել և մոխիր ՚ի վերայ նուի-
 րեալ գլխոյն արկանել . այլ ամենեւին ՚ի բաց հեռանալ
 յանօրէն և ՚ի սատանայական վայիցն և յողբոցն և անօ-
 րէն ձաղանացն : Եւ զհերս փետել հրամայեսցէ քրիստո-
 նէիցն, ոչ զայտս ցտել, և ոչ ՚ի կոծ մտանել, ոչ զառի-
 գածն ածել, ոչ զուսովքն մերկանալ, ոչ զձաւկատն հար

կանել, ոչ քուրձ զգնուել, ոչ մեխիր ցանել, և ձայնս արկանել, և ոչ աշխարանօք ողողանել. զի այս ամենայն սատանայական է և հեթանոսական, զոր անմիտ կանայքն ըարբառեն 'ի ցոյցս կեղծաւորութեան, և զկուսպաշտիցն զգործն գործեն 'ի վերայ քրիստոնէից, զողջանողբայով, և զկական բառնալով, և զճիւն աշխարանացն հնչեցուցանելով, անյուսաբար չարաչար զհարմին կոծելով 'ի վերայ քրիստոնէի վախճանելոյն, զոր պարտ էր սաղմոսիւք և օրհնութեամբք յղարկել, պատուեալ երգօք 'ի կեանսն յաւիտենականս :

Եւ ինչէր խայտառականօք և անարգանօք սգոյդ թըշնամանէք զմարմինս հոգեկիր և քրիստոսազգեաց : Եւ արդ իւրիք քրիստոնեայ անուանեսցուք զնոսա որք սատանայական մարութիւնս մոլորեացին 'ի վերայ մեռելոցն. քանզի ընդ այդպիսի անօրինեալսն և դւք խառնին 'ի կոծատեղին անցանեն : Եւ անզի նորին իսկ սուցին զկոծ անյուսութեան և զտրամութեան սգոյ աշխարանացն, զի զկոծողսն ընդ նմին 'ի հուր գեհենին դատապարտեացեն : Եւ ձեզ պարտ էր տեսել 'ի հըրէից և 'ի հեթանոսաց և յայլազանգիցն՝ որ զհաւատս մեր բամբասեն և ասեն. ուր է ձեր յոյսն յարութեան՝ յորժամ այգալիսի ողբովք և սգովք և աշխարանօք և զազրալի խայտառականօք արինահան և արինահեղ լինիք հանդերձ վայիւք և փետիւք, ճիւք, գութիւք կոծեալ աշխարիցէք զանուանեալն քրիստոնեայն :

Եւ ինչէր պարծիք, ով քրիստոնեայք, որ երգովք էք նմանեալք հըրէից և հեթանոսաց. այլ զաւգ և ըղտրամութիւն զօրինաւորիդ առաւել քան զանօրինացն տեսանեմք, արք չարաձայնք կառանչիւք և վայիւք և փետիւք խեղդին, ողբան և ողողանին անյուսալի, զճակատն դիւահարեն հարկանեն, և զկուրծսն անզգամաբար բախելով իբրեւ զայտահար. և կանայքն կանչիւք հերարձակ զայտան ցոտն, զստինս կեղեքեն, և անամօթապէս իզացեալք մերկանդամք խզին և կոծին մոլելով, իբրեւ զմոլին չարաղուկ գիւահարեալս. եղիճ, արին և մոխիր, և հանդերձք պատառեալք : Եւ որք այգալիսի ձաղանօք ձաղին և ծանակին քրիստոնէիցն պատկերքն՝ որ ոչ 'ի հեթանոս լսի, և ոչ 'ի հըրեայս, և ոչ 'ի հերձաւածողս, և որք ոչ ընկալան երբէք զցոյս յարութե

մեռելոց : Եւ արդ. մեք մերժեցուք զայնպիսի անգղի. նեպ. սգաւորսն 'ի համարոյ քրիստոնէից , և հանեալ յեկեղեցւոյ՝ ընդ երախայս համարենցուք , և սուգ առցուք 'ի վերայ նոցա իւրե . 'ի հեթանոսաց . զի այնպիսիքն են սգոյ արժանի՝ ողբալոյ և աշխարելոյ և կոծոյ մեծի , որք 'ի հուր գեհենին դատապարտին , և մասն ընդ անհաւատսն ունին , զի զհեթանոսական չարաչար տխրասն անյուսութեան յեկեղեցի մուծին :

Եւ արդ ասա ինձ , ով քահանայ , ընդէր մուծանես զքունդս պաշտօնէից և սաղմոսաց 'ի գոտս մերկանգամ խարտապեղոցի . զինչ կայ սրբեցելոց պաշտօնէից և գատնապազգեաց դիւանայ կոծողացն , ինչպէս խառնես զօրհոսոց ընդ անխճողսն , զգոհարողսն ընդ թշնամանոցն , զփառաւորիչսն ընդ հայհոյիչսն : Այլ է որքն յաւորէն ժողովս սատանայականա . զհրեշտակական երգան մուծանել , և ոչ 'ի պիղծ մեհեանս դիւացն նոցա զսուրբ զաղօթան մատուցանել , և ոչ 'ի բազինս զոհարանացն պատարագս նուիրել . զի պիղծք առ պիղծն ժողովին , և որոցն սրբութիւնք վայելեն : Այլ է մի ժողովուրդ ուրիշ և հեթանոսաց , և ոչ քրիստոնէից և հերձուածողաց , զի հովառակք և խափանիչք են միմեանց . և զու խառնեալ ընդ միմեանս միաւորես , և 'ի մի ժողովս աւարեք օրհնութիւն և անէծս : Եւ ժողոք անօրէն անառակութեամբ բարկացուցանեն , և պաշտօնեայքն աղօթիք և պաշմոսիք բարեխօսեն : Հորժամ մերձաւորք վախճանելոյն անօրէն սգով և կոծելով թշնամանեալ բարկացուցանեն զամբ , ընդէր աղաչես , մաղթես և բարեխօսես վասն թողութեան մեղաց վախճանելոյն . ում ասէ , և զոր ընդունի : Եւ թէ ես ինչ հոգաբարձու հրաժարելոյն , յեկեղեցիս քո յիշեալ , և յաղօթս քո աղաչեալ զամ . սոյ ընդ վայր և անվայելուչ է խառնել զպաշտօնեայս սուրբ եկեղեցւոյ 'ի պիղծ ժողովս սատանայական կոծողացն , և 'ի տեսիլ անառակ կանանցն հերարձակացն արհեստաշաղախ իղեղոցի և մոխրացանացն , որ թէ և թշնամիք էին վախճանելոյն , այնպիսի կարէին արտմոծելուցանել և առնել նմա չար , զոր 'ի ժաւանակի հրաժարելոյն հոգեոյն արարին . և ոչ ընկալան զքանն մարդարէին օր ասէր՝ եթէ “ Դարձ անձն իմ 'ի հանգիստ քո , զի տէր բարի արար քեզ ” : Տէր բա.

րերարութիւն ցուցանէ զոր մահուանն , և դու կոծիս և աշխարես և ողբաս դառնապէս : Եւ քեզ ասէ մեր զարէն՝ թէ “ Եւ որ ասէ զչարս բարի , կամ զբարին չար ” . քանզի չար են կեանք մեղաւորին , և ևս քան զևս յաւելլու 'ի մեղս . և բարի է մահ նորուն , զի դադարէ 'ի չարեաց :

Եւ թէ կեցեալ էր , ասես , թերեւս ապաշխարէր , աղաչէր և ողորմութիւնս առնէր , և արտասուօք զօղբն հաշտեցուցանէր : Եւ դու զայգպիսի ինչ ածեր զմասն , և անգէտ զամենագէտն կարծեցուցանէր՝ որ ոչ կամի զմահ մեղաւորին . բայց գիտէր սրտագէտն թէ՛ թէ ոչ ապաշխարեցէ , զմահն նմա ողորմութիւն պարգեւէ՝ զի դադարեցէ յառաջիկայ մեղացն գործելոյ : Եւ մահ արդարոյն ամենեւին իսկ ցնծութիւն է և ուրախութիւն՝ փոխել 'ի մեղսասէր և մեղաւորի հոգոյ աշխարհիս . և զգանձս վարձուց առաքինութեան զոր համբարեալ տարաւ , յամրի և զգուշութեամբ պահեցէ . և եթէ սուղ ինչ իցէ սողտեալ , օգնեսցուք նմա զթով մեղսէ կաց , յիշեսցուք յահեղ խորհրդին , ողորմութիւն վասն նորա արասցուք . և այն է կաշառ բարեբարին թի՛ որ առնէ բարերարութիւն 'ի վերայ վախճանելոյն՝ որպէս ինքն գիտէ : Եւ արդ զայս լսելով փարատեա 'ի քէն զսուգ թանձրամամ յուսով ահեղ աւուրն յարութեան , և բողոքովին հանեալ զերծ 'ի քէն զաղձատանս սգոյ տրիւրութեան , զի քրիստոնեայ կուեսցին . և ամենայն բերկրանօք սթափեցիր , ակն կալ փափագելի կենացն յաւիտեանականաց . և այսիւ միտիթարեա , զի քում վախճանելոյն ոչ պատահեցին մահք սոսկալի պատուհասից :

Բանդի բազում են մահք չարաչարք , և յանկարծօրէն յորոգայթից ինչ տարածամ մեղանել . այլ դու այդիւ միտիթարեա և գոհացիր զայն , զի քոյդ խաղաղութեամբ 'ի մահիւն իւր վախճանեցաւ : Եւ մահք չարաչարք այնոցիկ է , որք 'ի գետոց վախճանեցան , և քաւրածեծ պատառեցան . այլ դու այդիւ միտիթարեա և գոհացիր զայն , զի քոյդ 'ի գիրկս քո կատարեցաւ , և կտակ միտիթար կենդանեաց եթող : Եւ մահ չարաչար այնոցիկ է՝ որք 'ի թիւնից օձից և 'ի չարածանի գազանաց գէշ գէշ արստառեալ իցեն , և ոչ որ զլեռնի բարբառն լսեաց , և ոչ զձեռս և զոտս ածեալ տեսանիցեն . այլ գու

այդիւ միխթարեա ե գոհացիր զայ , զի զբոյր ձեռովք քովք թաղեցեր , և զյեաթն բարբառն լուար : 1. մահ չար պնոցիկ՝ որք 'ի պատերազմունս մեռանիցին , և ըզ առն շողացեալ տեսանիցեն , և կենդանւոյն խաւարն զու չօքն պատեցի , և թշնամոյն գիթաւալ կացուցեալ՝ գեշ գազանաց արկանիցեն . այլ զու այդիւ միխթարեա ե գոհացիր զայ , զի քոյգ 'ի վերայ անկողնից հիւանդացաւ , և պատուովայ նախրեցաւ : 2. մահ չար պնոցիկ՝ որ վասն մեղաց դաժնացն մատնեցան , և կենդանւոյն զմարմինն յօշեալ և պատառեալ անդամ՝ անդամ 'ի փայտ՝ բարժանեցեն անգեղք և աղաւթ ամօթալից ձաղձօք . այլ զու այդիւ միխթարեա ե գոհացիր զայ , զի քոյգ գոհութեամբ հիւանդացաւ , և խաւարովանութեամբ կատարեցաւ , և համբուրիւք ողջանից զգեղեք ման հարցն ընկալաւ : 3. մահ չար պնոցիկ՝ որք 'ի գիւաց լիկեցան , և անգգայեալ զմարմինս անդամօցն ուտիցեն , և անաղթմ ձեռակապօք արկեալ յարգել՝ սովամահ մեռանիցին . այլ զու միխթարեա ե գոհացիր զայ , զի քոյգ հանգստեամբ հիւանդացաւ , և օրհնութիւն վախ ձանկեցաւ , արտանօք պատեցաւ , և սաղմոսիւք յղարկեցաւ , և քահանայական աղօթիւք և պատարագօք յերկինս առաքեցաւ , և հանապաղ օրհնի ե յիշի 'ի յիշատակացն կատարելոյ :

4. արդ ո՛վ իցի որ այնչափ ապաշնորհ ե անխնայական միտս ունիցի , և զայս զմտաւ ածելով մեծապէս ոչ միխթարեացի , և անդադար գոհացի զայ՝ թէ որպիսի փառօք և պատուօք վախճանեալն յերկինս կոչեցաւ , ուր են ամենայն ժողովք տիեզերաց , բանակք արդաբոց և դանգք արբոցն , երամք մարգարէիցն , դասք առաքելոցն և անթիւ հոյք մարտիրոսաց , խորանք պայծառազարգք , բնակութիւնք լուսեղէնք , և մշտնջենաւոր վայելչութիւնք , և փառագեղի դրախտն , անանց բարութիւնք , անարտում խնդութիւնք , անծերանալի մանկութիւն , անխախտելի առողջութիւն , սէր սուրբ , տեղի ցանկալի , կեանք փառագեղի , և անչափ ցանկութիւն հօգեւոր կերակրոց , հրձուանք հրաշալիք , դգուանք գգուանաց , և սփոփումն փառելութեանց , և հանգիստ հոգեւորական ամենայն ընտրելոց . ընդ որս և քո վախճանեալն ուրախութեամբ հանգիցի :

Իւ արդ քեզ պարտ է միւթարել ամենայն խնդու-
թեամբ, զի 'ի յերկինս թռեալ, 'ի մարդկանէ 'ի հրեշ-
տակս փոխեցաւ, 'ի մահուանէ 'ի կեանս ընկեցաւ, 'ի
խաւարէ 'ի լոյս ձգեցաւ, յաղքատութենէ 'ի թագա-
ւորութիւն կոչեցաւ, 'ի ծառայութենէ յազատութիւն,
'ի ժառատակոց 'ի հանգիստ, 'ի հոգոց յանհոգութիւն, 'ի
մեղաց յարգարութիւն, 'ի հողեղինացս 'ի հողեղէնան
փոխեցաւ և ընդ հրեղէնան գտահեցեցաւ։ Իւր դու
այդիւ միւթարեա ամենայնիւ՝ եթէ քին քնիւ յարու-
թեանս, այլ և ան զմտաւ՝ եթէ մահ է ճանապարհ
ամենայն աշխարհի, և ամենեքեան երթալիք ընդ այն
ճանապարհ։ Իշամ, Իբէլ, Սէթ, Իոյ, և ամենայն
արդարքն զմահ ընկալան։ որով պարտ է և քեզ միւ-
թարել։ Իբրահամ, Իսահակ և Իսակը և Իսլէս
և Իսահիթ՝ տեսողքն նոյ, և ամենայն նահապետքն՝
արդարքն և անախարքն զմահ ընկալան։ որով պարտ է
և քեզ միւթարել։ Իհա ամենայն թագաւորք սուրբք
և արդարք զմահ ընկալան, որով պարտ է և քեզ միւ-
թարել։ ահա և մարգարէքն և առաքելք և մարտի-
րորքն և սուրբ կոյնս անախարքն զմահ ընկալաւ, որով
պարտ է և քեզ միւթարել։ ահա և Իրիստոս որդին
նոյ զմահ մերոյ փրկութեան զմահ ընկալաւ, զի զմեզ
անմահացուցէ 'ի կեանս անմահ։ Ի սնն որոյ պարտ
է գոհանալ և միւթարել նորոգութեամբ յուսոյն յա-
րութեանս ամենայն արդարոց, ընդ որս և մեք յարի-
ցեմք, և զվախճանեալսն մեր ընկալցուք խնդութեամբ։

Իւր լուարուք Պաւղոսի, որ միւթարէ զմեզ ասե-
լով՝ եթէ “Ի անն անջեցելոցն մի տրտմիք՝ որպէս և զայլ
հեթանոսս որք ոչ գիտեն զան՝։ Իւր և մարգարէին
որ ասէ. “Ինդ երեկոյս հանգիցեն լալիք. առաւօտուց
եղիցի ուրախութիւն”։ Իւր եթէ անուանեալ էք քրիս-
տոնեայ, և հաւատացեալ էք յարութեանս, արիք մի-
թիւթարեցէք զմեզ մարգարէական և առաքելական մի-
թիւթարութեամբ. զի սուգ անյուսից է, և ոչ խնայա-
նոց և հաւատացելոց՝ որք անն ունին նորոգման ամե-
նայն անջեցելոց. զի ոչ է 'ի կորուստ մահ՝ քրիստոնէին,
այլ 'ի նորոգութիւն կենացն յաւիտենից. վասն որոյ և
զողիւս վախճանելոցն մերոց ստղմութիւք և օրհնութիւք 'ի
կեանս յղարկեմք, իբրև ընծայ ինչ նոյ նուիրեմք։ Իհա-

դադա այնորիկ ոչ է սկարտ քրիստոնէին 'ի վերայ մեռե-
լոց սուգ ունել և լալ . այլ լայցեն Հրեայք և ողբասցեն
հերետիկոսք , սուգ առնուցուն և կոծեսցին ամենայն
թերահաւատք և հերձուածողք , զի նոքա լալոյ և ող-
բալոյ արժանի են , աշխարանաց և կոծոյ մեծի . այլ
մեք նորոգութեամբ կենացն յաւիտենից մխիթարես-
ցուք : Եւ արդ վասն այսր ամենայնի բարձէք զկոծս ,
խափանեցէք զողբա , 'ի բաց արարէք զտրտմութիւն ,
դադարեցուցէք զարտասուս , արգելէք զլալականս , լռե-
ցուցէք զկառաչիւն լալեաց և վայից . արհամարհեցէք
զեղանակամարտ լալականաց , անարգեցէք զփետիւն վար-
սից և զխզել հերաց , հալածեցէք զարիւնահանսն և
զմոխրացանսն , թշնամանեցէք զմերկանդամն և զխայ-
տառակեալսն : Եկնեսցուք յանօրէն մնլորութենէն ,
հեռացուք 'ի հեթանոսական ամբարշտութենէն , ա-
մենեկն 'ի բաց փարատեսցուք զսուգ սատանայական և
զանյոյս մթերս : Օ ի կեցցուք քրիստոնէութեամբ , և
վախճանեսցուք անձաշտութեամբ , և հանգատեան և
երկնից արքայութեանն արժանի լիցուք 'ի տէր մեր . ո-
րում փառք իշխանութիւն և պատիւ այժմ և յաւի-
տեանս :

Խոստովանողք փութացարուք
 ջանալ ստարեւ յաւուրըս մեր .
 Օհ օր ահեղ կայ առաջի ,
 Իհեղ ատեան և հար անշէջ :
 Բստէն լացցուք և ողբացուք
 Եւ խընդրեսցուք ըզթողութիւն .
 Օհ ստարեսցուք յանշէջ հըրոյն ,
 Իր ըսպառնայ մեղաւորաց :
 Բիշտ հանսպազ արտասուեսցուք
 Գորովազին պաղատանօք ,
 Բքերսալի հառաչանօք
 Օքաւիչ մեղացն աղաչեսցուք :
 Բնկցուք առ նա խոստովանել
 Օոր արարաք աստ 'ի ծածուկ ,
 Յայտնել ասել և ցուցանել
 Օգաղտնիս մեղացըն բազմութեան .
 Օհ անդ քըննին խորհուրդըք մեր
 Եւ ցուցանին յանցանքըն մեր .
 Յայտնին գաղտնիք սըրտից մերոց
 Յաշխարհատես հրապարակին :
 Ես զարհուրեալ եմ և դողամ
 Յորժամ լեմ ըզձայն փողոյն ,
 Իր տագնապաւ կոչէ զազինս
 Ի մեծ ահեղ օր ատենին :
 Օհ չարաչար մարտեաւ ընդ իս
 Բմենամեղըն աստանայ .
 Եւ կարեւէր զիս արարեալ
 Հանեալ ընկեաց յանմահ փառացն .
 Գառնագին չար պատրաստեաց
 Բզտարտարուս գեհենին ,
 Եւ ըսպառնայ մեղաւորիս
 Եւրեւ 'ի հնոցըս կայծականց .

Որ որ ունիք սէր սրբաութեան ,
 Օ իս ազգայով արտասուեցէք .
 Գերմագնութ պաղատանօք
 Ինձ խնդրեցէք ըզթողութիւն :
 Վերիտոտասէրք իմ սիրելիք ,
 Ինձ օրհնեցէք վիրաւորիս .
 Եւ գորովով մեծ ողորմիւ
 Եղաւցէք ըզտէք վասն իմ :
 Հառաչանօք զձեզ աղաչեմ
 Սեղուցելոյս ողբակցեցէք .
 Պաղատանօք լացէք ընդ իս
 Չայնակցելով իմ աղէտիս .
 Կականաբարձ զիս ողբացէք
 Եւ ձայնս առէք ողորմելիս .
 Օ ի չարաչար ըմբռնեցայ
 Ի չար նեւորց սատանայի :
 Սիգապատեաց զիս թըշնամին
 Խաւարային ցանկիւքն իւրովք .
 Եւ սուր հանեալ վիրաւորեաց ,
 Օ որ ազաչեմ զձեզ բոժորչել :
 Սուրբ հաւատոյ մանկունք ,
 Ողորմեցէք ինձ նեղելոյս ,
 Եւ գլթագին պաղատանօք
 Օքաւիչ մեղաքն աղաչեցէք :
 Յաղթթըս ձեր ապաւինիմ ,
 Եւ ինձ հայցեմ ըզթողութիւն .
 Օ ի զանազան եմ մեղուցեալ ,
 Եւ ոչ բաւեմ ապաշխարել :
 Եւ զարհուրեալ եմ և գողամ
 Յորժամ յիշեմ զիս մեծամեղա ,
 Թե՛ յայն երկիր կայ անցանել ,
 Եւ զտէր փառաց կայ տեսանել :
 Վերիտոտ գլթած և ողորմած ,
 Վրթա և յիս ամենամեղա ,
 Օ ի ես գլթից ողորմութիւն
 Ի գումարել մեծ ատենիդ .
 Օ ի օր Թէ՛նդ կայ առաջի
 Եւ սոսկալի մեղաւորիս .
 Որ ըզգաղտնիս սրբոյս քրննէ
 Եւ ըզճաճկեալ խորհուրդս յայտնէ :

Ըրդ աղաչեմ, տէր մարդասէր,
 Օ իս յայնմ աւուր մի պահանջեր .
 Ըար տանջանալս մի մտոնէր,
 Ըլ կայծականց անշէջ հըրոյն .
 Օ ի բեզ տուցից փառս օրհնութեան
 Տօր և որդւոյ և սուրբ հոգւոյդ,
 Ըր միշտ օրհնեալ ես յաւիտեանս,
 Փառաւորեալ յաւիտենից :

ԱՂԾԹՔ ՆՈՐԻՆ

Այ որ անեղզ եօ և անտեղծ և արարիչ ամենայն
 արարածոց, զոր ոչ երկիրս ստանալ հանգուրժէ, և ոչ
 երկինք բաւանդակեն . այլ ի վեր ես քան զերկինս, և
 անոր քան զծագս . և ամենայն երեւելիքս և աներևոյթ
 քրս ընդ քե եմք բովանդակեալ : Դու տիրես ամենայ-
 նի, և քո հրամանս կառավարէ զամենայն արարածս .
 դու աղքատացունես, և դու մեծացուցանես, հար-
 կանես, և դու բժշկես . դու ես տիրիչ վտանգելոյս ի
 սատանայէ, և առողջացուցիչ հիւանդացելոց մեղաց .
 դու ես ընդունիչ աղօթից և կատարիչ խնդրածաց :
 Խոնարհեցո, տէր, զունկն քո, և լուր քոյոյ ծառայիս .
 տես, տէր, զտառապանս իմ, և ընկալ զիս գթութիւն .
 մի բարկութեամբ քով խրատեր զիս, և մի օրտմոռ-
 թեամբդ քով յանդիմանէր . զի ան ես գթութեանց
 գթա և յիս ի մեղաւորս, որ բսզում հեծեծանօք և
 պաղատանօք մաղթեմ և աղաչեմ զքեզ : Օ ի կարե-
 վէր եմ մեղօք, և ցաւագնեալ անօրէնութեամբ . չա-
 րաչար ախտիւք եմ ի յանցանս, և պիղծ խորհրդովք
 յամբարշտութիւնս . ժահահոգւոյս եմ ազտեղեալ, և
 մեղսաթաթաւ մարմնովս զազրացեալ . ամեթով երե-
 սօք կամ առաջի քո, և ամեթով առաջի տեսողաց :

Ըլ արդ դու տէր քաղցր և ներող, երկայնամիտ
 վասն մեղաւորաց կոչեցար . որ ամացել լի է ի դառնալ
 անօրինին ոչ յիշեցից զամենայն անօրէնութիւնս նորա

* Մասն ինչ ի սկզբանէ աղ-
 թիցս կայ ի գիրս Հարանց վարուչ
 յանուն Ս . Եփրեմի . կան և այլ
 չորս օրինակք ի կարգս աղթած
 գրոց յանուն Ս . Մեարութայ, կի-

սով շախ նման երկամագիր օրի-
 նակին, թէպէտ երևե՞ր տարբե-
 րութեամբ . այլ անտի յառաջ ա-
 մենեկն տարաձայն :

զոր արդար : Եւ արդ աստեկեալ անկեալ եմ առաջիք
 ծառայք մեղուցեալ, և ժանեալ ինդրեմ : 'ի քէն ողոր-
 մեմ թիւն : մի յիշիր զմեզք իմ թաղում, և մի զանաբե-
 նոյն թիւն իմ յանգիւնսն : Եթէ կամաւ և եթէ ակա-
 մայ ինչ մեղայ, և եթէ բանիւք և եթէ գործովք և եթէ
 անդէպ մտածութեամբք պղծեցայ, և եթէ յանգիւնս-
 թեան և եթէ 'ի ժուլութենէ և 'ի մեղացութենէ գոր-
 ծեցի : զի գու տէր, սովոր ես գթալ և ողորմել, և թո-
 զուլ զմեզք բազումս, և քաւել զանկեայն հոյս քնորե-
 նութիւնս : որ զբառնիկս սրբեցիք, զու ազանս ազատե-
 ցիր : զմարտաւորն արդարացուցիր, և զժամբարեւո-
 նեայն մեղքք թեթեւացուցեր : 1) անն զի ան եւ ողոր-
 մեմ, և գթաս 'ի մեղացեանսն՝ որք հաւատով կարոտն
 առ քեզ : գթաւ տէր, և յիս 'ի բազմամեղս, և ապրե-
 ցո 'ի թիւնեց թիւանոյն : Քարտառեցո, տէր : զգաւար
 յաճող հայեցուածացս իմեց, և բաց զպիանն իմ խա-
 ցեալս յանդէպ ընելոյ : բժշկեալ զգիրանորեալ լեզուք 'ի
 բանապանայ, և որքեալ գիրտոք իմ 'ի չար խորհրդոց :
 Քեղ յանկամ, տէր բարեբար, և փափաքեմ զթաւ
 ծի հոր իմոյ : գթա 'ի վերայ իմ մեղաւորիս, և ընկալ
 իբրեւ զանաւան օրդին : 2) արեցո 'ի քաղց իմ 'ի սիրոյդ
 քաւմեմ, և լցո զժարաւիս յանառարաւորն շնորհի :
 զի ցանկ առ քեզ ինդրեմ, մերձեցալ, և բաղձամ 'ի
 քեզ հայել 'ի յարպժամ : միշտ շնորհաց քոյ փախա-
 քեմ, և հանապաղ ողորմութեան քում կարտոմն : 3) 'ի
 ընդ պատժեալն աղաթաւորեալ և մի ընդ ատեղիսն գա-
 տադարանք : այլ ընդ կամարաքս կամեց քոց ընկալ, և
 ընդ զահոյս արտու իրանաց քոց պահեալ : 4) և եթէ ա-
 ռանց ներելոյ զյանցանս իմ ընկեցեալ, ընցո նայն եմ իմ
 յարութեանս խոտմունք : զի 'ի հուր գեհեմին է ժա-
 ոտնդութիւնս իմ : 5) և եթէ զղպտապարտութեան և
 զանդէպ մեղածութիւնս իմ դատելիս, ապա երանեմ
 ես չեղելոյն յորդայնէ : այլ նայեա 'ի մաղթանս իմ և
 'ի արաղոտմանս, և մի մերժեր 'ի յողորմութենեդ քում
 մե՛, որ ողորմութեան քում բաղձամ, և քոյոյ գթու-
 թեանդ կարտոմն : 6) և միշտ զմարմնիս իմ պղծեցի, և
 հանապաղ զողիս աղաւզացուցի, և չարաչար վարեց
 միայն, այլ և զազիր խորհրդովք :

Եւ արդ լուա 'ի մեղաց, և մաքրեա 'ի գեռաթա-

Թախ ազմեյս : Օքեզ խնդրեցի , և զքեզ աղաչեմ ,
 լից զկարօտութիւնս իմոյ փափագմանս . խոտենեա զիս 'ի
 դատս սրբոց և 'ի ժողովս արդարոց , որք 'ի բաղձալի տե-
 սութենէդ քուսմէ վայելեն յարածամ : Եւ ոչ համար
 ձակերես իբրեւ զբարեգործ որ հայցեմ , այլ աղերսեա
 ժախճ իբրեւ զսարսապան և զբազմամեղ : Եւ . . .¹
 ունելով համարձակիմ իբրեւ զմաքուր , այլ 'ի մաքու-
 թենէդ քուսմէ զժահահատութիւնս իմ մաքրել աղա-
 չեմ , զի անթիւ ունիմ զմեղաց իմոց զբազմութիւնս , և
 հոյք անօրէնութեանս իմոյ հեղձուցանեն զիս հանա-
 պազ . միշտ զսիրտս իմ ճակեցուցանեն , և զմարմին և
 զտանիքս իմ հաշեն և մաշեն . և վասն այսորիկ ժախճ
 հանապազ պաղատել , աղաչել և մաղթել , զի դու ես հայր
 իմ և տէր , արարիչ իմ և ստեղծիչ . առ օ երթաց , և
 կամ յուսմէ խնդրեցից օգնութիւն : Վեզ մեզայ , և
 առ քեզ խոստովանիմ , և զքեզ աղաչեմ . մի 'ի քուսմէ
 ողորմութենէդ զիս մերժեր , և մի յերեսաց քոց բն-
 կենաք : Եւ աղթեմ քեզ տեսն բարերարիդ և բազմա-
 գութ իմոյ արարչիդ . մի յախտեանական անթափ ա-
 մաշեցուցանէր զիս , և մի 'ի մեծի աւուրդ գատապար-
 տեր . մի 'ի տէրգերական հրապարակիդ զիս յանդիմա-
 ներ . մի անադորժ տանջանօրդ տանջեր , և մի ստեղծի
 գեհենիդ պատահասեր : Եւ ապրեցո 'ի հրացան հը-
 նացան , և 'ի հրահոսան գետոցն հրեղինաց , յորդանցն
 չարածանեաց և յաննշոյլ խաւարէն և գառն դատաս-
 տանացն և յաններեկ տանջանացն , յանրոյծ կապա-
 նացն և 'ի հանապազորդ նեղութեանցն , 'ի միշտ ող-
 բոցն և 'ի կրճերոյն ատամանցն : Եւ գեթա 'ի միշտ
 ւորեալս մեղօք , և բժշկեա զհիւանդացեալս անօրէնու-
 թեամբ : Եւկալ իբրեւ զհայհոյողն և զհալածիչն , և
 փարատեա զմեզաց իմոց զբազմութիւն . արեա 'ի պղ-
 ծութենէս իբրեւ զպտնիկն , և արգարացո իբրեւ զմաք-
 սաւորն : Եւ զօրմեա ինձ իբրեւ քանանացոյն , և չարհեա
 զյանցանս իմ իբրեւ զաւաղակին : Եւ անկեցո զիս 'ի գատս
 սրբոց և 'ի խորանս արդարոց կամարարաց յանանց կե-
 նացն վայելութիւնս , և 'ի յանբաւ բարութեանցն ու-
 բախութիւնան 'ի Վրիտոտո Յիսուս 'ի տէր մեր . ու
 բում փառք յախտեան :

¹ Երկնական բառ մի անընթեանի :

ՅԱՂԱԳՍ ՊԷՍՊԷՍ ԽԱՌԻՆՈՒԹԵԱՆ ԻՐԱՏՈՒ՜

Յառաջ քան զամենայն առաքինութիւնս է խոնարհութիւն, և նախ քան զամենայն ախտս է փառասիրութիւն: Պշուխ առաքինութեանցն սէր է. իսկ գլուխ ախտիցն է արդարացուցանել զինքն: Իսկ երկխաղն այն հալածէ զամենայն զմեղան. իսկ դանդաղումն հալածէ զերկխաղն այն. նոյնպէս և գերութիւնն հալածէ զառաքինութիւնն յանձնէ: շորք են առաքինութիւնք, լուծութիւն, և խոնարհութիւն, և պահել զպատուիրանս այն, և նեղութիւն: շորք են առաքինութիւնք որ պահեն զանձն, ողորմութիւն յամենեսեան առնել, և մի բարկանալ, և երկայնմութիւն, և զգուշանալ ինքեան ի մոռացմանէ մոռաց: Պէտք են առաքինութիւնքս այս յարածամ, և անսպառ անկանել առաջի այն ի սրտի իւրում, և ունել զինքն առ մեղաւորս, և մի դատել զղբ. և յայնժամ դադարեն խորհուրդք: շորք են այս առաքինութիւնք որ օգնեն մանկան արեղայի, խոկումն զրոյց յամենայն ժամ, և տքնութիւն և դործածեռն, և հնազանդ և հպտակ լինել հօրն, և մի թուել զինքն յիրա ինչ ուրեք ամենեւին: Ս ասն չորիցս այս իրաց հոգիք պղծին, մի՛ շրջել ի քաղաքի և չգնել պահապան աչաց, և մի՛ ունել ծանօթութիւն ընդ կանայս, և մի՛ ունել սէր ընդ փառաւորս երկրի, և սիրել զմարմնական խօսս և զդատարկաբանութիւնս: Ճաղագս չորից իրաց լինի պոռնկութիւն, յուտելոյ և յըմպելոյ յագ, և յազմանէ քնոյ և ի դատարկ կալոյ, և ի դատարկաբանելոյ խաղալ և ծիծաղել, և ի զարդարմանէ հանդերձից: Ս ասն չորից իրաց խաւարին միտք,

* Չայս ճառ հանդերձ յաջորդ հատուածոյն տես և ի հարանց վարս երկեկի տարբերութեամբ հա. Բ. 832. 571:

մի՛ յուզեալ զընկերն , և անգունելոյ զընկերն , և արհամարհել և նախատել ընդ ընկերին , և ՚ի չարախօսելն զընկերն : (Նաղագս չորից իրաց հոգիք խոպանանան և լինին անպտուղ , մի՛ յոչ դադարել ՚ի տեղւոյ և ՚ի տան , և մի՛ գործել ինչ ոչ , և մի՛ զի սիրեսցէ զզբաղմունս մարդկապէս , և մի՛ յորժամ սիրեսցէ զնիւթս երկրի և զադահութիւն : (Նաղագս չորից իրաց բարկութիւն գայ , մի՛ ՚ի տալոյն , և յամելոյն զիւր կամեն , և հակառակելն և սիրելն վարդապետ լինել բազմաց , և մի՛ կարճել զինքն զինել քան զայլ մարդ իմաստուն : (Չորք են այս առաքելութիւնք զոր դժուարաւ տոննայ մարդ , և այսոքիկ պահեն զամենայն առաքելութիւնս , սգալ յարածամ , և հայել միշտ և եթ յիւր մեղան միայն և մի դաթել զոք , և ունել զինքն առ մեղաւորս , և ունել առաջի աչաց իւրոց զմահ իւր հանապաղ : (Երդ որ որ կամի պահել զառաքելութիւնս զայստիկ , կարէ ապրել . զօրաւոր է անձ պահել զմեզ յամենայն չարէ և ՚ի փորձութենէ և ՚ի հանդերձեալ ժամանակին՝ որ քալոցն են ՚ի վերայ ամենայն անգերաց . զի գտցուք ողորմութիւն ՚ի Վրիտանոսէ ՚ի ձեռն սուրբ հոգւոյն :

ՅԱՂԱԳՍ ԳԵՍԳԵՍ ԱԻՏԻՑ

Արար անձ զմարդն , և եղ զնա ՚ի գրախոյն փափկութեան , զամենայն զգայութիւնս ողջ ունելով ՚ի բռնութեան իւրում : (Երդ իբրեւ լուաւ այնձ՝ որ խաբեայն զնա , յայնժամ եառ զախտս ամենայն , և խկոյն ընկեցեալ եղև արտաքս ՚ի մեծ և ՚ի չքնաղ փառաց իւրոց . զի ծանիցէ մարդ՝ թէ գոն ախտք որ մեքժեն զնա յայ . և զի պղաչէ զբարեբաքն անձ , օրպէս զի օգնեսցէ նախ , և տպա կարասցէ կտրել յինքենէ ՚ի բաց զախտս ամենայն : (Եւս ամենայն վէրք են՝ որ կրին յանձին մարդոցն , և քակեն որոշեն զնա յայ : (Երանի որք սրբեն զինքեանս յամենայն ախտից և յամարձուութեանց հոգւոց և մարմնոց . զի է ոչխար բանաւոր ընդունելի պատարապ այ , և լսէ զձայնն որ ասէ . “ Բարի ծառայ և հաւատարիմ . ՚ի սակաւուդ եղեր հաւատարիմ , ՚ի վերայ բազմաց կացուցից զքեզ , եկ մուտ յաւաքութիւնս :

տեսան թու՞մ, : Իսկ որք կամին կատարել զկամս իւրեանց որ ըստ մարմնոյ, և ոչ կամին բժշկել զինքեանս 'ի բժշկութենէ սուրբ առաքինութեանց, գտանին մերկ 'ի սուրբ պատուիրանէն 'ի ժամ հարկաւորութեանն. անկանին 'ի խաւարն արտաքին՝ ուր կայ սատանայ և կապեալքն : Եւ պատմուճանք պղծութեանցն են այսոքիկ, պոռնկութիւն, արծաթսիրութիւն, չարակնութիւն, բանսարկութիւն, նախանձ, փառասիրութիւն, հպարտութիւն. այսոքիկ և որք սոցին նման են : Օ քնչ է պոռնկութիւն. պոռնկութիւն՝ ցանկութիւն, օրհորըստութիւն, յագել քնոյ, դատարկութիւն, դատարկաբանութիւն, պաճուճանք մարմնոյ, և զեզումն և ընդ վայր ծաղր, անաճութութիւն, թուրութիւն, դանդաղումն : Օ քնչ է արծաթսիրութիւն. արծաթսիրութիւն, անհաւատութիւն, անյուստութիւն, անգթութիւն, անդորմութիւն, անաշուքութիւն, արհամարհութիւն, անբարիտութիւն, անձնահաճութիւն, և ոչ հայել 'ի պատուիրանն ւնոյ : Օ քնչ է չարակնութիւն. չարակնութիւն է չարախօսութիւն, նախանձ, մարդահաճութիւն, անձնաօրհուրութիւն, անգիտութիւն, ստութիւն, և սուտ զկայութիւն : Օ քնչ է բարկութիւն. բարկութիւն է հարբածահարել զիւր կամսն, հակառակութիւն, վիճութիւն, նենգութիւն, սուտ դիտութիւն, կարճմտութիւն, նեղկութիւն, ձանձրութիւն, ոչ բաճնալ զթնամանս մտօք, տաղ և առնուլ : Օ քնչ է նախանձ. նախանձ՝ ատելութիւն, ոչ բաճնալով զփառս ընկերին, և արկանել գայթաղութիւն ընկերին : Օ քնչ փառաւորութիւն. փառաւորութիւն է անդգամութիւն, սիրել զաշխարհս և որ ինչ յաշխարհի է, և լինել անուանի 'ի մէջ մարդկան, և կատարել զկամս յանդգնութեանն : Օ քնչ է հպարտութիւն. հպարտութիւն է խոտասրտութիւն, անհնազանդ լինել ամենեցուն, և քաջալերել յիւր զօրութիւնն, և համարելով զինքն իմաստուն, և առնել յար և եւթ զիւր կամսն, և արհամարհել զընկերն, և կարծել զինքեան իմաստուն գոլ, և ռնկելով զինքն իբրև ոչ իմիք կարօտ գոլ : Եւս ամենայն գործին յանձին մարդոյն, մինչև որոշեն զնա յնայ : Եւս է զոր եբարձն Ղաւամ՝ յորժամ եկերն 'ի պաղոյ ծառոյն, և անկաւ ընդ ոտիւք մահուն :

ԹՈՒՂԹ ՎԱՐՆ ՀԻՄՈՅԻՑ ԴԻԻԹԱԿԱՆԱՅ ԵՒ
ԱՆՅՐԷՆ ՅՈՒՌԹՈՂԱՅ

Անհոյր առնէր որ զգուխ իմ շտեմարանս ջուրց բաղմաց, և գալս իմ յորդ աղբիւրս արաւստաւաց, և բոլոր գառնապէս ՚ի տուէ և գիշերի զհանապազ մեղս մեր. զի կրեաւ երկիւղած յերկրէ, և ոչ գոյ ուղիղ առաջի մարդկան. և լցաւ աշխարհ մեր հմայիւք իբրեւ զառաջինն. և խոնարհեցաք մտաք ՚ի հնազանդութիւն սատանայի մերոյին իսկ մտօք. զի լեզուօք խառտոնամբ ճանաչել զանձ, և գործովք ուրանամբ ՚ի նմանէ. Ի՞նչպիսիք անձն է՞ Եթէ “ Ըրեցես զտէր անձ քա յամենայն սրտէ և յանձն և ՚ի զօրութենէ քուանէ ”: (Յանձնէ է՞ այս ինքն էթէ քիս միայն պաշտեցես, և կոչեցես անձին քում տէր և արարիչ. ՚ի զօրութենէ՞ այս ինքն էթէ զգորութիւն անձին քում նախ հանիքես յաղօթս և ՚ի վաստակս հօգեորս. յամենայն ՚ի սրտէն՞ այս ինքն էթէ մի ՚ի տունս հեթանոսաց և ՚ի Ժողովս մարտիրոսաց, մի ՚ի մեհեանս և յեկեղեցիս, մի ՚ի բախոս և ՚ի շնորհո, մի ՚ի խաչն և ՚ի ճակատադիր, մի առ գիւլէս և առ քահանայս, մի առ աղօթս և առ պահարանս. մի լեզուով խոստովանել, և ՚ի սրտէ ոչ հաւատալ. և մի սրտիւ հաւատալ, և լեզուիւ ուրանալ. մի բանիւք պատուել զանձ, և արդեամբք բարկացուցանել. մի հաւատովք մեծարել, և գործովք արտօնեցուցանել. այլ յամենայն սրտէ և յանձնէ և ՚ի զօրութենէ և ՚ի մտաց սրտէ սիրել զանձ, և քրիստոնեայ անուանակից Վրիստոսի:

Իսկ եթէ լեզուաւ կոչես զանձ արարիչ, տալիչ և փրկիչ և կեցուցիչ, իշխան մահու և կենաց, և սրտիւք և անձամբք առ դիւթս և առ թովիչս և առ հարցուկս և առ ուսումս և պա խտիրս և առ հմայս գեբեցիս, ոչ ևս պարտ է կոչել զանձն քրիստոնեայ՝ զի հեռացեալես

ի Վրիտանիայի, և հնազանդեալ ընդ լծով սատանայի . զի թողեր լքեր դարարին և զկեցուցին, և առ սատանայ ապաւինեցար : Օ ի եթէ ճշմարտիւ հաւատայիր՝ թէ Կոնստանդնուպոլսոյ ապաւինեալ, ապա պարտ էր թէ աւարտին միայն էր իշխան կեցուցանել և մեռացնել, հարկանել և բռնել : Օ ի ո՞ր իշխեր մերձեցաւ առ հարցուիս՝ որ և անձին ոչ կարէ առողջութիւն և անմահութիւն չարհել : Ի՞նչ ցոյց դրէ ի կախարդաց՝ որ անցաւ և անմահ եղաւ : Ի՞նչ եթէ արեւ՝ եթէ ոչ երթամ առ հարցուիս, այլ բռնեմ և առ բռնեմ երթամ, գործ բռնեմ այս է, խարել, կարել և արիւն թափել և դարձնես ըստ ցաւոյն նմա մատուցանել . այլ ոչ եթէ յառուիս յառուի, և զսատանայական բարբառն բարբառնել . կամ ազ և անազ, կամ անողնի առնալ կարմիր, և երկաթ, և ջուր, և ուլունս ուռնել, և կամ գիր պահարան ընդ անձն արկանել, և կամ զուկերս ձկանց և սողնոց, զժրարս բռնանայ ի ձեռն և ի յակին և ի պարանոցի կարել :

Ի՞նչ եղիւիւ և թշուառական, զի թողեր Կոնստանդնուպոլսոյ և զբռնել և զհաւան պահարան, և ապաւինեցար առ կախարդս յիմարս և ապականեալս գիւգ : Ի՞նչ տես զինչ գործէ չարարիւթիւն . ի մէջ գերդէն անցեալ յառութիւն, և ընդ առութիւն մերձեցան ի նա դէքս . և ընդ մտաներն յարանցորի, ի ձախ գիւթէ և ի յաջ թքթքէ, զիսան անարգէ և զՎրիտանիայ թշուառանէ, և ոչ իմանայ : Ի՞նչ եթէ զառուիս ևս ցուցանէր, ծաղր և կատախան և խաղ մանկաւոյ լինէր : Ի՞նչ եթէ էր պարտադրանալ մարմնայ զառուիս մի ըստ միջէ պատմել, ծաղր կացուցանելի զյիմարեալ միտս գիւթին առաջի ամենեցուն : Օ ի ամենայն ուռնութիւն պարտանք դիւթի և թափել և հարցիկ տուտ են և եղիւիւ, և առիթ գեհենի և հրոյն յաւիտենից . և որ մերձեցայ ի նոսա, ի հուր գեհենին դատապարտի, և մասն ընդ անորէնս ունի . զի զչնորհս բռնութեանն արհամարհեցեն, որով մարթ էր արուեստիւք բռնութեան խարելով և կարելով և դարձնան ցաւոյն առնելով՝ բռնել : Օ ի ևս առաւել զչնորհս պարտաւանս արհամարհեցեն . զի որ ասէն՝ եթէ “ Հիւանդանայցէ որ ի ձեռն, կռեայցէ զերիցունս եկեղեցւոյն . աղօթս արացեն ի վերայ նորա,

և օճցեն իւրով 'ի յանուն տեսան, և աղօթքն հաւատով փրկեցեն զաշխարհեան, և զոր դէն լինէ, նորին իսկ հրամայեաց՝ պահօք և աղօթիւք հայրածնն՝ ի ձեռն նշանի. ամենայնով խաչին: Եւ որ անարգէ զնորն փրկեալն, և արհամարհէ զնորհան: Վրիստոսի, և զնայ. առ քիւթս յուռթել; և պահարան և ուսածան և զգիր արհարան ընդ անն արհանեն, զնօցանի ասէ Վրիստոս. եթէ « Երթայք, անիծեալք, 'ի հօրն յաւիտենից, ոչ գիտեմ զձեզ » - վասն զի զայն արարին՝ զոր նայն ոչ հրամայեաց:

Երդ եթէ ասես՝ եթէ և նոքա քրիստոնեայք են և Վրիստոսի անուամբն ուռթեն, այլ և զգիրն ևս սպառաւորք եկեղեցւոյ և արեղայք գրեն, արգ. միտ. զիր ու. լեւորանցին: « Վարդա՛մ մարգարեք, ասե. ասեն յաւուր յայնմիկ՝ եթէ տէր, յանուն քո մարգարեացոյք, և յանուն քո դեռ հանաք, և զօրութիւնս բազումս աբարաք, բաց և մեղ. և տէրն ասէ. ոչ գիտեմ զձեզ »: Վասն զի զայն արարին՝ զոր նայն ոչ հրամայեաց: Եւ զինչ ասացից զմարգարէիցն. այլ և աշակերան ևս Յուդաս՝ որ 'ի վեր քան զմարգարեան նշանս և բժշկութիւնս ասնէր, ոչ թուեցաւ ընդ առաքեալն, այլ եղև 'ի ներքայ. գեհենին: Եւ զինչ ասացից զաշակերան. որ և հրեշտակն ոչ պահեաց զնախութիւնն ուր կարգեցան. այլ անիծեալ անկաւ և եղև սատանայ, և զնոսան աշուն ժառանգեաց: Երդ որ 'ի յայդ ապօստանիս՝ եթէ և նոքա քրիստոնեայք են և սպասաւորք եկեղեցւոյ, և անուամբ Վրիստոսի գրեն զերգմանս պահարանացն, ով անկաւ, զինչ են երդմանք գիւացն, ոչ ապաքեն պահք և աղօթք հաւատովք՝ ի ձեռն յաղթողի նշանին խաչի, յորմէ գողան ամենայն բնութիւնք դիւաց:

Եւ զիր պահարան հակառակ է շնորհաց և պատուի քանայն նոյ. որպէս զուս մարգարէքն՝ որ թիւրիկն ընդ ժողովուրդն առ. ուղեւարն մարգարէիցն, և զքանն ճիշտ մարտութեանն դադարեցուցանէին, և զմարտութիւնն զադարեցուցանէին: Երդ եթէ մարգարէիցն որ սուս ուսուցանէին՝ ոչ լուաւ յաւուր յայնմիկ, և զաշակերան Յուդայ եհան 'ի գնդէն, և 'ի հրեշտակս յանցեցեալս ոչ խնայեաց, այլ խաւարային կապանօքն արկեալ 'ի տաքաւորոն, ոչ պահեալ յօրն դատաւարանի՝ յօրինակ

այժմեւ մեղացելոց , ապա պարտ է խնամալ՝ ելծեւ և 'ի աստ ոչ խնայեաց' որ ոչ հաւատովք , բայց լի անուամբ զանձինս նյ նախրեն , և 'ի տան նյ կերակրին , և վասն ինչ պատիւ ընդունին , և եկեղեցւոյ գլուխ համարին , և զօրէնս նյ ընծեւնուն , և տգիտաց փարդապետ անուանին , և մոլորելոց առաջնորդ . և ինքեանք մելորեալք են , թողեալ զշնորհսն նյ , զաղօթսն և զիւզն օծման՝ զարարաւիրանք հրամայեցին հիւանդին , և զպահս և զաղօթս ցաւածին , և ինքեանք յուռութաւ և 'ի գիր զառածին :

Եւ և առաջնորդացն ևս միս 'ի մարմն խղեսցին և կամ ցառ ինչ արագ անկանի , դիւթա 'ի տունս անեն առ 'ի յուռութել . և ոչ մի տրապքին զիւթիւքն վարին , այլ և անձանց ևս ուռութաւ ուսանին , և գրել պահաւրանս , և 'ի փոքս ցաւածիցն արկանեն , և ժաժմուկս մտացածին բանից . և զանուան որ ոչ լի 'ի պատուիրանս՝ գրածս անեն , և զանուն Վրիտտոսի ընդ նոսինս արկանեն՝ զի գրածն անձական համարեացի : Եւ այն չափ յանգգնեցցց սատանայ , մինչև զտուրք անուն նյ 'ի պահարանս զիւթաց գրել , և 'ի յուռութաւ արկանել . զի այն ոչ 'ի պատիւ նյ է , այլ յարհամարհանս : Եւ ևս առաւել պարտաւորին՝ զի զանձ յուռութաւ և 'ի պահարանս ընդ գիւղքն արկանեն , և ոչ խնանս զաներեւոյթ նետս քառանայի . զի ուռութք և գիր պահարան՝ զիւթաց հրամանք են , և ոչ նյ . և վասն այնորիկ չտայ սատանայ զգալ զար նետս իւր , զի և զտուրք անուն նյ ետ չարաչար հարկանել 'ի հրամանս իւր , զի վասն տնուաւրնս նյ մի զք կարացե խնանալ զխաւարային խորհուրդս նորա : ( ) Ի յիմարեալ մտօք անուամբ քրիստոս նեպք անուանին , և գործովք յիմարեալ խնարհին յիմաստութենէ իւրեանց : Երդ միեմէ որ զգևան պաշտիցէ , յաչ և 'ի բերանս զգևան համբուրեացէ . ոչ , այլ զհրամանս դիւացն կատարել՝ է կատարեալ գիւն պաշտութիւն :

Երդ յորժամ 'ի խաիրս և 'ի հմացս երեւի կեւա , և 'ի գիւթութիւնս և 'ի թալլութիւնս և 'ի հատահարցութիւնս և 'ի հառահմցութիւնս և 'ի մաղաքախութիւնս և 'ի քառահարցութիւնս և 'ի հեղահարութիւնս և 'ի հմացութիւնս և 'ի միջագիտութիւնս և 'ի գրարարու-

Թիւնս, յաստեղագիտութիւնս, 'ի դիւահարցութիւնս, յօրահմայս, 'ի լուսնախտիրս, և 'ի շեղջախտիրս, յուլոսնահմայս, 'ի գեղահմայս, 'ի մննիկոնս, յուռութս, 'ի բախտս, 'ի ճակատագիրս, և 'ի գիր պահարանի, և յամենայն 'ի շարժմակս բժժանաց, հմայից, դիւթաց, յորս կոչեն զդէսն յաղ, յերկաթ, 'ի ջուր, 'ի նարօտս, յիւղն, 'ի գարի, 'ի յուլունս, 'ի մում, և 'ի հեր գլխոյ և յամենայն պղծութիւնս՝ որով պղծենն և կորուսանեն զողիս հնազանդելոցն: Եւ արդ այս ամենայն սգոյ և արեւասուաց և մեծի բարկութեան չիցէ արժանի, զի յետ զորդին իւր առաքելոյ յայնպիսի իրս մտաբերել իշխեցեմք: Եւ արդ որ այսմ հնազանդիցի, պարտ իցէ արգեօք զանձն քրիստոնեայ կոչել՝ որ հեռացեալն է 'ի Վրիստոսէ, և հնազանդեալ կամաց դիւաց, և 'ի ծառայութիւն կայ սատանայի, և զհրամանս նորա կատարէ հանսպազ հմայիւք և յուռութիւք և պահարանօք զրոյ՝ զորս գրեն մանկունք անիծից, և համարին կալ 'ի սպասու սրբոյ սեղանոյն ւնյ:

Ով անմիտք և անհանձարք, ոչ լսես՝ զի մեղաւորին ասէ ւնձ. “Եւ ընդէր բնաւ պատմես զարդարութիւն իմ, կամ առնուս զուխա իմ 'ի բերանս քո”, և դարձեալ ասէ. “() մեղս թէ տեսանէի 'ի սրտի իմում, միթէ լսէր ինձ տէր”, և դարձեալ ասէ. “Եւ բաց կացեք յինէն ամենեքեան՝ որ գործէք զանօրէնութիւն”, Եւ 'ի մնոտի աղօթս քո հրաժարէ զքեզ մարգարէն, և ոչ իմանաս: } Երժամ ասես, եթէ 'ի բաց կացեք յինէն ամենեքեան՝ որ գործէք զանօրէնութիւն, ոչ ապաքէն անձինդ ասես հեռանալ 'ի բաց, պիղծդ և անօրէնդ. յորժամ դու իսկ ասես 'ի խնդրուածս քո, մեղաւորին ասէ ւնձ՝ դու ընդէր բնաւ պատմես զարդարութիւն իմ, ոչ ապաքէն քեզ ասես. ընդէր իշխես բաւալ զամենապիղծ բերանդ քո, և պատմել զարդարութիւնն ւնյ, ոչ ապաքէն հակառակ քեզ բարձառիս, և ոչ իմանաս: Եւ յորժամ լսես 'ի բումմէ բերանոյդ իսկ՝ զմեղս թէ տեսանէի 'ի սրտի իմում, միթէ լսէր ինձ տէր, արդ ահա դու իսկ գիտեա՝ թէ ունիս մեղս 'ի սրտի, տէրն ոչ լէ քեզ. զի դու ասես զայդ բերանով քով հանապազ: Եւ արդ յորժամ զբարձառ բերանոյդ ոչ լսես, զիմորդ հնարս սատանայի գիտել մար-

Թափեա . և կարեվեր արարեալ զքեզ՝ և ոչ իմանա . որ զգիրս ընթեանուս , և զգրեալսն ոչ իմանա :

Օ ինչ հրամայեն մեզ պատուիրանք այ . ոչ ապաքէն ամենայն գործոց մերոց զխաչն հրամայէ պահապան և յօրինիչ , հիւանդաց աղօթս և օծումն իւղոյ , և լկեւ լոցն՝ ի սատանայէ պահս և աղօթս . և որ զայս խոտիցէ , գրովք և յուսթովք վարիցէ , և կանայս ձեռնածուս ի տունս մուծանիցէ , արտաքոյ է պատուիրանաց և քրիստոնէութեան , և ընդ նդովիւք առաքելոցն : Օ ի ի նոցանէ այդ ոչ քարոզեցաւ . այլ և նդովս ևս դնէ ի վերայ և ասէ . “ Եթէ որ աւելի քան զայս ուսուցանիցէ , նդովեալ վիցի ” . և դարձեալ ասէ . “ Եթէ ասեւի քան զգրեալսն իմանալ ” . և դարձեալ ասէ . “ Եթէ ձեալ ամենայն մարդ՝ որ ոչ կացցէ ի գրեալսն ի գիրս ” . և Վրիստոս ասէ . “ Եթէ որ լուծցէ մի ինչ ի պատուիրանաց , փգըր կոչեսցի ” : Եւ որ ահա զշնորհսն այլ և զգորութիւն սուրբ խաչին լուծանես , և զպահս և զաղօթս զոր պատուիրանք հրամայեն , և մուծանես ըզգիր պահապան , և զուսթովս դիւթացն՝ որ ոչ է ի պատուիրանաց այլ , այլ զգաղտնի նետոս սատանայի ի ձեռն դիւթացն , որ իբրեւ զմէջ տարածեալ ունի զամենայն աշխարհս , և ոչ իմանան :

Եւ ասես ևս . զոր դիւթքն գործեն և ասեն , այսպէս լինի : Եւ եթէ երբեք պատահէ՝ մի խաբիր ով մարդ . ոչ եթէ ի դիւթէն եղև , այլ և եթէ չերթայիր առ դիւթն՝ քեզ ի Ժամուն այն այնպէս պատահէր . բայց դու զայլ ողորմութիւնն դիւթին զգորութեն կարծեցուցանես : Բայց ի ձեռն դիւթաց բաղում անգամ չլինի , և երբեմն լինի . ոչ եթէ զգորութեամբ դիւթին լինի , այլ իբրեւ կուրաց ընդ խարխափս ընդ օտոս ինչ անկեալ գտանիցին . ահա ընդ խարխափս գտանես , և ոչ եթէ աջօք ինչ յառաջագոյն տեսանիցես . նոյնպէս և զդիւթացն տեսանիցես : Բայց մարդիկ յիմար ի լպատահեալն չհային , բայց եթէ զմինն պատահել տեսանիցեն՝ զայն առեալ վերացուցանեն , և ի լսելիս ամենեցուն արկանեն : Եւ դիւթի և ուսթոյ զգորութիւն ոչ լինի . և եթէ եղեալ տեսանես ի յանկարծ , որպէս ասացին , ոչ եթէ յուսթէն և ի դիւթէն եղև , բայց զի դու այնպէս հաւատացեր՝ Եւ ետ ան այնպէս

լինել ըստ քում այնպէս հաւատապէս, զի մեծապէս գատապարտեցիս, զի փոխանակ այ առ դիւթն ընթացար : ( ) Ի յորժամ թողու զպատուիրանն, և ՚ի դիւթս և ՚ի յուռութս ապաւինիս, մոտեր կամեք ընդ հնազանդութեամբ սատանայի, և տէր եղև կամեց քոյ . որպէս որդի թագաւորի յորժամ կամեք թողու զթագաւորն, և երթայ ՚ի լերինս առ աւազակապետ մի, և տայ զինքն ՚ի ծառայութիւննմա, ապաքէն տէր և իշխան է աւազակապետն կենաց և մահու նորա :

Ընդ մեծ մասն աշխարհիս ընդ յուռթիւք և ընդ հըմայիւք եմուտ ՚ի հնազանդութիւն սատանայի, և չէ որ որ իմանայ զչարաչար ամբարշտութիւն մեր . որ թողեալ զնո՞ծ արարիչ, և առ դիւթս և առ գուռթս և առ թոփէս և առ պահարանս և առ հմայս ընթանան, և հաւնապազ բարկացուցանեն զարարիչն : Եւ արդ առ այս առ մենայն զինչ պարտ էր առնել, բայց միայն սգալ և լալ . զի փոքր մասն աշխարհիս հազիւ թէ տարեացի . զի առեալ զպատիւ որ այն վայել էր՝ մահկանացու մարդոց մնաւորեալ էաք զգիտութիւն . զայն գիտութիւնն՝ որ առաջնոցն երևէր, որպէս Սառգայ վասն իշոյն կորուսելոյ յայտնեաց . վասն զի տղայք էին, և չէր կատարելութիւն գիտութեան առ նոսա : Բայց առ մեզ կատարելութիւնն ճշմարիտ ողւոյ գիտութիւնք . զի ինքն Վրիպոս եկն աւետարանեաց, զկապանս օրինացն ելոյժ, զշնորհս եւոյժ, զմահ խաւիւսեաց, զյարութիւն խոստացաւ, և զաղքայութիւն և զկեանսն յաւիտենից : Եւս է կատարեալ գիտութիւն, և ոչ գիւտ իշոյ կորուսելոյ . զանգ գիտութիւնն եւթարձ, և զայս եւոյժ, զոր ոչ կամի վասն մեր եթէ զմարմնաւորութիւնն ինչ խնդրեացուք . այլ մեք զհոգևորա՞ն հոգացուք, և զմարմնաւորան ՚ի նա ընկենացուք . վասն այսր ծածկեաց ՚ի մէջ զայն գիտութիւն :

Ընդ մի հաւատայք՝ եթէ որ զօշարդութեամբ յայ և ՚ի սրբոց զօրութեան գիտել ինչ կարծեցուցանիցէ զքեզ . արգելեալ է ՚ի մէջ զայն, զի չէր ինչ մեծ այն . քան զշնորհսն զոր ետ մեզ : Ընդ եթէ որ հաւատուք առ նո՞ծ անկանի, աղաչանք ապաւինի ՚ի նշխարս մարտիրոսաց, ընդունի բռնկութիւն ցառոց, զհարածութիւն ակաթի, և զկրուն դիւաց, և զթողութիւն մեղաց : Եւ և ծածկեալ մարգարէութիւնն ՚ի յայժմու ժա-

մանասկիս մարդոց ոչ է . զի ոչ նշխարը մարտիրոսաց ըզմեղս ուրուք յանդիմանեն , և ակտեայ ապաշխարու թիւն 'ի վերայ ածեն առանց կամաց առնելոյն . զի ան ոչ երբէք բռնադատէ զմարդ , այլ 'ի կամսն ապաստան առնէ , զի վարձս ընկալցի գործելին : Եւ ոչ եկեղեցիս և մատուռնս շինեն , զի ոչ երբէք ան սովոր է պաշտօնիսն գործել , զի մի բարիքս մեր 'ի հարկէ լինիցին . այլ 'ի կտակն ապաստան արարին , զի վարձս տացէ ամեն լեացն : Իսոյց պաշտօնի շինուելը 'ի դիւաց կեղծեաց լինին՝ զի անվարձ աշխատ և ծաղր արանցեն զմարդիկ :

Եւ զյառաջիկայ ինչ գիտութիւն դեք ոչ երբէք գիտեն , զի մինն միայն է սրտագէտ՝ արարելն ամենայնի . իսկ դեքն և դիւթքն աղտորածք են , և աչ արարել , և կեանս և մահ և առողջութիւն և հիւանդութիւն և բժշկութիւն և մեծութիւն և աղքատութիւն իւրոց աղտորածոց տալ՝ արարչին միայն վայել է , և ոչ դիւաց և ոչ դիւթաց . որ և անձանց նոցա ան է իշխան և արարել : Եւ զիսորդ իշխեն այլոց աղտորածոց հրամայել որոնք չեն արարիչ . զի արարածք արարչին միայն կան 'ի հնազանդութիւն , որ եղծանել և նորոգել կարէ , և ոչ դիւաց և դիւթաց , որ և ինքեանց լուծին իշխանութիւն :

Եւ զիստացեալ եթէ ան միայն է արարիչ , ընդէր ընդ կապանօք խտրոց և հմայից արկանել զանձն , և յորահմայս ամբարշտել . և համարիս 'ի նմանէն ինչ եղծանել և կամ նորոգել խտոյ , որթոյ , և նիւթաց կապոյ , հնձանի , և սերմանց , և ամենայն գործոյ որ ան ջանէ ընդ ձեռս ձեր : Եւ զիսորդ յորահմայս և 'ի խտիրս անկանիս , աղէ տուր ինձ պատասխանի : Եւ փաստակար է շաբաթն և չորեքշաբաթն , զի սոքա անուամբ Վրբիս տոսի միայն են քրիստոնեայք . և անուն ինչ նորոգել և եղծանել ոչ կարէ առանց լուսոյ և սթիւ . և լոյսն և սթիւն յարեգակնէ է . և արեգակնն աչ եթէ յաւուրս չորեքշաբաթին և 'ի շաբաթուն այլ ինչ ծագումն է , և 'ի յայլն այլ . այլ այս մի ծագումն է , և նոյն հանապազ : Եւ զի եթէ մի ծագումն է արեգական՝ չորեքշաբաթին և ուրբաթին , շաբաթուն և կիրակիին , ընդէր 'ի մի ծագմանէն սոքա փաստեն և նոքա ոչ , տուր ինձ պատասխանի , ու յիմարդ խտրողադիւթ և ծա-

ուայդ հմայից և հեռացեալ 'ի շնորհացն ւայ . ոչ ապա-
քէն ամենայն աւուրքն տեառն են , և 'ի յաւուրս ամե-
նայն զոր բարի գործեմք՝ մերով յօժարութեամբ և կա-
մառն ւայ , և զոր չարն գործեմք՝ մերով չարութեամբ
և ներերով ւայ . և բարւոյն ամբ է կատարիչ , և չարին
մեք եմք իշխան : Եւ անուն շաբաթու և չորեքշաբա-
թու զհարգ կարէ նորոգել ինչ կամ եղծանել , քանզի
և մարթին իսկ ոչ . զի անուն՝ անձն և միտս ոչ ունի , և
որ ինչ անձն և միտս ոչ ունի՝ զհարգ մարթի առնել ա-
րարչութիւն : Բայց միայն սատանայ ապշեցոյց զքեզ ի-
մանալ զայս . զի զայ արարչութեանն պատիւ առեալ , և
անշունչ անուան շաբաթին և չորեքշաբաթի նուիրես ,
և ընդ կռապաշտման դատապարտիս :

Եւ թողեալ զյիմարութիւնդ քո որ 'ի ձեռն խրա-
րանաց աւուրդ է , զի ոչ ինչ կարես տալ պատասխա-
նի , բայց միայն անօրէն մոլորութիւնդ քո քարշէ զքեզ
գործել զայգ . բայց աղէ ցոյց , ընդէր ամբարշտես և 'ի
լուսինդ , և առնես եղծիչ և նորոգիչ զլուսինդ . եթէ
յարեգակն ամբարշտէիր , թերեւ տայիր ինձ պատու-
խանի՝ թէ . յարեգակն տօթութի է , և կարող է հասու-
ցանել և լիացուցանել , ցամաքեցուցանել և սնացուցա-
նել ըստ հրամանի արարչին . զի հիւթք չորք են որ դար-
մանեն զարարածս ւայ՝ հրամանաւն ւայ , հուր և ջուր և
հող և օդ . և 'ի դոցանէ թէ որ պակաս գտանի 'ի խառ-
նուածսն , երկիր պտուղ ոչ բերէ . և յայտնիւթոյ տու-
լուսնոյ ոչ գտանի : Եւ ընդէր ունիս զլուսինդ պատճառս
եղծանելոյ և նորոգելոյ . հողն յերկրէ է , հուրն յարե-
գակնէ , ջուրն յանձրեաց , օդն միրկածին . այս են որ
դարմանեն զարարածս հրամանաւն ւայ : Եւ անոյ զինչ
իշխանութիւն է եղծանել կամ նորոգել . զի լուսնոյ ոչ
տօթ է և ոչ օդ , ոչ հող է և ոչ ջուր . բայց միայն մեզ
'ի լուսաւորութիւն գիշերոյ ստեղծաւ . և պատի Թաղի՝
բերելով զօրինակ կենարարին , և ինքն զինքն ոչ գիտէ՝
եթէ է ինչ և կամ չէ , զի շունչ և կենդանութիւն ոչ
գոյ 'ի նմա . բայց շարժի և գնայ իբրեւ զհուր և զջուր ,
և կայ մեզ 'ի հարկի և 'ի ծառայութիւն հրամանաւ ա-
րարչին . և խոտոյ և սերմանց նա ոչ իշխէ , զի ամենե-
ւին անշունչ է : Եւ զոր օրջափ տանջանայ և գեհնի աբ-
ժանի համարիցիս զայն , որ զանշունչն շնաւոր կարծե-

ցուցանէ, և զպատիւ և զիշխանութիւն արարչին առ-
նուցու և տաքէ սատանայի և աւուրց հմայից, և պաշ-
տէ զարարածս և ոչ զարարիչն : { Երգամ զիշխանու-
թիւն եղծանելոյ զնիցես աւուրց նշան, և տէր և արա-
բիչ զնոսա կարծեցուցեր, և եղեր գործովքն քովք պաշ-
տօնեայ և երկրպագու լուսնոյն և աւուրց հմայից, և
անկուծանելի ածեր 'ի վերայ քո զանէծան օր ասէ՝ ե-
թէ “ Լնիծեալ լիցի որ պաշտօն տանիցի և երկիր պա-
գանիցէ արեգական և լուսնի և զօրութեանց երկնից ” :
Եւ ընդէր վիրաւորիս, ով թշուառական, աներեւոյթ
նետիւ սատանայի, արկանելով 'ի վերայ գործոց քոց
հմայս աւուրց և խտիրս . յորմէ ոչ ինչ օգտիս, բայց
միայն տուգանս ոգւոյ և առիթ գեհնին :

Իսկ եթէ ասես, եթէ ընդէր օչ հաւատացից հմայիցն՝
յորժամ տեսանեմք զնամ ինչ եղծեալ 'ի յաւուրս խտրոցն,
մի խաբիր, ով մարդ, զի չիք ինչ յարարածս այ առանց
ախտից և ապականութեանց և փոխելոյ . զի անեղծ և
անփոփոխելի արարիչն միայն է : Բայց արարածս որ ընդ
ձեռամբ մեր անցանէ՝ ախտ և ապականութիւն և եղ-
ծումն և յարգարումն : Եւ եղծումն և յարգարումն 'ի
խամբայութենէ անձրեաց լինին, և 'ի տօթոյ արեգա-
կան, և ոչ կռուելոյ օգոյ . այլ ոչ եթէ 'ի լուսնոյ, զի
ոչ եթէ 'ի լուսնի անձրեւ է . և ոչ եթէ 'ի տօթութիւն,
և ոչ օդ՝ եթէ վնասէր խոտոյ և սերմանց և ամենայն
գործոյ՝ զոր խտրես գործել 'ի յաւուրս նորա : Բայց
միայն լուսատու է արարածոց : Եւ քեզ 'ի լուսնոյն վնաս
երբէք օչ լինի, բայց միայն 'ի տօթոյ արեգական, և 'ի
խոնաւութենէ լուսնի : Օ ի որպէս 'ի չոր և 'ի ցամաք
հոտ ինչ վնասակար օչ հարկանի . և յորժամ զգիջու թի
հովոյն արեգակն ջրուցանէ, հոտ և որդունս ծնանի .
զի զոր օրինակ և 'ի հանդերձս մարմնոյ յորժամ գիջու-
թիւն և ջերմութիւն և փոշի ոչ է՝ զեռունք ոչ ծնանին,
և յորժամ ջերմութիւն մարմնոյն և թացութիւն քր-
տան և փոշին ընդ միմեանս մտանեն՝ զեռունք հանդեր-
ձից յոյժ ծնանին, նոյնպէս և փոշի 'ի խոտոյ և 'ի գի-
ջութենէ և տօթոյ աւուրն լինի և 'ի կշռելոյ առ մի-
մեանս հիւթիցն : Օ ի շաբաթն և չորեքշաբաթն
հիւթս ինչ ոչ ունին, և արարածոց այ ոչ իշխեն, ոչ
նորոգել և ոչ եղծանել :

Ի՞նչ ուլ մարդ յիմար և տնհանձար, եթէ կամիտ ընտրել վասն գործոյ ձեռաց քոց, զխառնաւածս հիւթիցն ընտրեալ, զտեթուածեանս և զցրտութեանս, զխմաւածութեանս և զցամաքութեանս, և զաւուրսն զարնանայիմ և արջանայիմ . և ոչ ՚ի շաքաթս ամբարշտել, և ՚ի նմանէն համարել զեղծութիւնս և զաջողութիւնս գործոցն : Իսկ եթէ ասես դարձեալ, է զի և ՚ի խտրանացն աւուրց զխառն որթն և զիմի և ամենայն ինչ զոր յաւուրսն գործեմք, արդ համարեաց և ինիցի այդպէս . բայց ՚ի միտ առ, մի աւուրց համարիր՝ եթէ նորա իշխեն . զի զաւուրցն ան լոյս միայն եցոյց մեզ, և զբարի գործել ՚ի նմա և չար՝ մեր իշխանութիւն է : Եւ եթէ ՚ի սաստնայէ համարիս զապականութիւն գործոց քոց, ստատայ առանց քոյդ կամաց և ան թողացուցանելոյ՝ արարածոց ան ոչ իշխեն : Եւ իսկ դիտեալ եթէ ՚ի խոզիցն երամակ ոչ իշխեաց մտանել, բայց եթէ հրամայեաց . և զինչ նոցա ոչ իշխեաց կորուսանել, բայց եթէ ՚ի անն առ հրաման : Եւ եթէ առանց մերոյիմ կամաց իշխեր սաստնայ մտաց մերոց, հաճոյ ան և ոչ միում ումեք ապր լինել, այլ զտննեան ընդ մեզօք արկեալ կորուսանէր : Իսկ եթէ այդպէս է, ոչ մարդարէքն մտր դարէ իննէին, և ոչ առաքեալքն առաքեալք, և ոչ արդարքն ամենայն արդարք . զի նմա այնպէս կամ էր : Իսկ ոչ այդպէս . այլ որ նմայն հնազանդի, նմա միայն իշխէ : ( ) Ի զայդ դու իսկ դիտա, զի սաստնայ մարդա տեաց է և ոչ մարդասէր . և թէ ունէր իշխանութիւն գործոց ձեռաց մերոց խանգարել և կեցուցանել, վաղուց իսկ կորուսեալ էր՝ ոչ միայն զգործս մեր, այլ և զմեզ իսկ զլիովին, զի կամք նորա այն իսկ են . այլ ոչ իշխէ : Իսկ եթէ լինի ասականութիւն գործոց քո, այսպէս դիտա . արար զքեզ ան ՚ի պատկեր իւր, և իշխան ամենայն արարածոց իւրոց, և զամենայն ինչ հրամայեաց քեզ գործել հաւատովք և շնորհօք, և պահպանութեամբ նշանաւ սուրբ խաչին . և դու թողեր զձմարիտն ան, զհաւատս և զխաչն պահապան, և արարիր իշխան գործոց քոց զշաքաթն՝ զաւուրսն հմայիցն : Իսկ թոյլ տայ և ան ապականել գործոց քոց ըստ հմայիցն քոց, զի ասութեանն հաւատացես և մեծապէս դաւաւարտիցիս, փոխանակ զի զձմարտութիւնս

աչ ընկալար : ( ) ի Պաւղոս ասէ վասն 'Ի, ետինն և պաւլոսի անիրաւութեանց . “ Փոխանակ , ասէ , զի Ճշմարտութեանն ոչ հաւատացին , այլ հաճեցան ընդ անիրաւութեանն , վասն այնորիկ առաքեացէ նոցա ան աղբեջութիւն մտորութե' հաւատալ նոցա մտորութեանն , զի դատապարտեսցին որք ոչ հաւատացին Ճշմարտութեանն , այլ հաճեցան ընդ անիրաւութիւնն , ” :

Ի՛նք ո՞չ զարհուրեալ , ով մարդ , որոյ թողեալ զանձն արարչդ , և սովորեալ մտք արարածոց պաշտօնս մատուցանես հմայիւքդ : || Է լսես գրոյս որ ասէ ' եթէ “ Հմայք ուշիատութիւն և ցաւ ածին 'ի վերայ , ” . և դարձեալ մարգարէն ասէ ' եթէ “ | ցաւ իբրեւ դառաջիկն աշխարհս մեր հմայիւք նման այլազգեաց , ” . և Ի՛նք ետեալ ասէ . “ ( ) աւուրս խտրէք և զամիսս և զժամանակս , երկրն չիմ 'ի ձէնջ , ” : Ի՛նք պարտ է և մեզ երկնչել 'ի պատուիրանաց , և հաւանել Ճշմարտութեանն . և պիղծ համարել զնոսա՝ որք խտրանօք և դիւթօքն վարին , և սուտ երազօք պատրեալ բանդազուչին : Եւ ոչ իմանան՝ եթէ յորժամ թողեալ ուրուք զՃշմարիտ ճանապարհս անպաշտութեան , և այնպիսեացն լսել հաւանի , բազում անգամ զստութիւնն որպէս Ճշմարտութիւն ցուցանէ 'ի միտս նորա , զի չարաչար դատապարտեսցի . փոխանակ զի Ճշմարտութեանն ոչ հաւատաց , այլ հաճեցաւ ընդ անիրաւութեանն , որպէս և գրեալ է ' յերրորդ (Թագաւորութեանն . յորժամ մեղաւ Ի՛նք աք' ետեա ( ) իբրեւ մարգարէ զտէր , և զօրութիւնք երկնից կային յաջմէ և յահեկէ . և ասէ տէր . ով եղցէ և պատրեսցէ զԻ՛նքաք , և եղցէ 'ի Հռամաթ Գաղատա . և մեռցի . և սկսան ասել ոմն այսպէս , և ոմն այնպէս : Եւ ել ոքի և եկուց առաջի տեառն և ասէ . ես երթայց և պատրեսցից զնա , և մեռցի : Եւ ասէ տէր . ի՛նք : Եւ ասէ . եղցց ոքի առտ 'ի մարգարէս նորա , և եղցէ 'ի Հռամաթ Գաղատա . և մեռցի : Ի՛նք տէր ոչ է այն պիտրանացն՝ պարտապան . բայց թող ետ պատրանացն լինել , փոխանակ պատրանացն լինել հաւատալոյ նոցա սուրբ մարգարէիցն :

Ի՛նք որ հաւատալ սովորի պատրանաց դիւանց , թոյլ

տալ ի՞նչ պատրել զնա՝ զի դատապարտեսցի, փոխանակ
հաւատալոյ նոցա ստուծեանն : Եւրդ փախիցուք ՚ի
պատրանաց սուտ մարդոց , և ՚ի տեսլենէ երազոց , և ՚ի
դիւացոյց գիտից սուտ նշխարաց , և ՚ի հրամանաց խա-
բող մոլորեալ երազախօս սարսաւորաց նորա , որք աշ-
խատեն զանձինս բազմաց սուտ մարգարէութեամբն իւ-
րեանց , և զպատիւն նոյ առեալ՝ զոր պարտ էր ՚ի տանն
նոյ առաջի սրբոյ խաչին և սուրբ վկայիցն մատուցանել ,
զգոյշի անուշահոտ խնկացն և զպայծաութիւն լու-
սոյն առեալ առաջի ստուծեանն մատուցանեն : Եւ
յիմար ընթերցող յամենայն մոլորութեանց , չեղէն
քեզ բաւական նշխարք մարտիրոսաց՝ որ եկեալ և դա-
դարեալ են առ քեզ , և հանապազ խնդրեն վասն քո .
և կամ նշան սրբոյ խաչին՝ որ առ քեզ և ՚ի տան քում
հանապազ : Եւրդէր ոչ խնդրես ՚ի նոցանէ զխնդիրն քո .
զի ընթանաս ՚ի խնդիր պատիր բանից . մի եթէ ի՞նչ
վասն զի ոչ չողար առ նոսա՝ բարկանայ քեզ . ոչ ապա-
քէն ինքնին ասէ . “ Եթէ որ ասիցէ , ասէ , ձեզ աստ
է Վրիստոս կամ անդ , մի հաւատայցէք . զի բազում
սուտ Վրիստոսք և սուտ մարգարէք ելին ՚ի յաջխարհ .
և մարտիցուցանեն , ասէ , եթէ հնար ինչ իցէ և զընտ-
րեալն , ” : Եւ հա եղև իսկ և տեսաք յետ մարգարէիցն
սուտ մարգարէք , յետ առաքելոցն սուտ առաքելաք , և
յետ մարտիրոսացն ահա այժմ իսկ տեսանեմք սուտ
մարտիրոսս խաբել զմարդիկ : Եւ վասն տգիտաց որք
ոչ գիտեն զհոգի զօրութեանն և ճմարտութեան , ա-
ռաք զհրամանս զայս ՚ի տեսնէ որ ասէ . “ Եթէ ա-
սեն ձեզ՝ եթէ ահա յանապատի է , մի ելանիցէք . և
եթէ ասիցեն՝ եթէ յշտեմարանս է , մի ելանիցէք , ” :

Եւրդ պարտ է պահել զպատուէրն Վրիստոսի , և մի
խաբել մեզ ՚ի պատրանաց դիւաց , թէպէտ և սուտ ինչ
տանջանօք չարչարիցեն զմեզ . զի լաւ է օրինօք Վրիս-
տոսի չարչարել , քան հրամանաց դիւաց հնազանդել ,
թէպէտ և նշանս և սքանչելիս առնիցեն . զի սովոր է
սատանայ սուտ նշանօք որպէս ճմարիտ ցաամամբք պատ-
րել զմարդիկ՝ որք ոչ ինչ տեղեակ են աներևոյթ նե-
տից նորա , զոր և յառաջն եցոյց առ Երեմիա մարգա-
րէին , առ Սոփէսիս (Յանէս , առ Պետրոսիս Սիմոն ,
և այլք բազումք՝ որք զարբանեկութի սատանայի հար-

կանէին, և սուտ նշանս ցուցանէին, և իշխանք և ժողովուրդք հաւատային՝ մինչև զսուրբ առաքեալսն հաւածել, և զճմարիտ քարոզութիւնն Վրիստոսի մորութիւն համարել, և բազում նեղութիւն հաւատացելոյն հասուցանել։ Արդ սուտ մարգարէիցն և սուտ առաքելոցն և սուտ մարտիրոսացն վասն սուտ նշանի մի հաւատար, զի սովոր է սատանայ զայդ առնել. որ ՚ի յայնժամ զմովսէսեանսն և զպաւղոսեանսն զհոգեւիցոն և զամենիմաստն աշխատէր, որչափ ևս առաւել զյի մարսս և զտիմարսս :

Արդ այս ամենայն աներևոյթ հնարս սատանայի զինչ ունիցիմք առնել. այլ զգուշանալ պատուիրանացնայ, և սիրել զնա յամենայն սրտէ և յանձնէ և ՚ի զօրութենէ. և անդադար աղօթել ՚ի տուէ և ՚ի գիշերի։ Օ ի արթեք զհոգն շիջուցին, զառիւծն սանձեցին, զգազանական ձուկն դադարեցուցին, զծռն հերձին և զժողովուրդն ապրեցուցին։ Այս պահօք ամրացուցանել զքեզ, զի պահք զէն են առաքինութեան. ՚ի ձեռն պահոցն շքեղացուն դէմքն Սոլսէսի. ՚ի ձեռն պահոցն Վիտուէ ապրեցաւ, մարգարէն յերկինս վերացաւ։ Այս մի վասն քո դանդաղ և յիմար մտացդ փոքր համարիր ըզմեծդ անօրէնութիւնս։ Նիշեա վասն զի փոքր կարծեցուցանելոյ իջամայ զպատուիրաննայ՝ ել ՚ի դրախտէն. վասն փոքր կարծելոյ Վամայ զքանթ հօրն յայտնեալ անկաւ ընդ անիծիւք և ընդ ծառայութեամբ. վասն փոքր կարծելոյն յաւաւայ զանդրանկութիւնն ընկենալ տեղի ապաշխարութեան ոչ եգիտ. վասն փոքր կարծելոյ Սոյէնի զաժ անգէտ համարել սպանմամբ Սբէրի երերումն և տառանումն ընկալաւ. վասն փոքր կարծելոյն Սորիտայ և Սադանայ և Սբերոնի ՚ի պատու քահանայութեն մերձենալ կենդանւոյն ընկլան ՚ի դժոխս. վասն փոքր համարելոյ զպոռնկութիւնն Օամբրի քսան և երեք հազար արսնցն սատակեցան. վասն փոքր համարելոյ երդմանն Սեդեկիայ՝ աւարտումն Սրուսաղէմի. վասն փոքր համարելոյ Սաուղայ ստել բանինայ և չպանանել զՍքազ՝ պատառումն թագաւորութեանն. վասն փոքր համարելոյն Սաւթի ընդ թուով առնել զՍարայէլ՝ սպանումն Եօթանմասուն հազարացն. վասն փոքր կարծելոյ Սաիիրայ տտելոյն և Սնանիայ՝ զգառն

մահ ընկարան . և վասն փոքր կարծելոյ բազմաց զպատուիրանն նոյ՝ աստ տանջեցան , և անդ տանջանաց ակն ունին : Եւ արդ պարտ է պահել զպատուիրանս զգրեալս . ոչ յշտեմարանս մտանել , և ոչ յանապատս ելանել , և ոչ երկիր պազանել երկիւզիւ օտարին . այլ պահել ըզպատուիրանս նորա , ոչ յաւելուլ և ոչ հատանել :

Չիցէն մեզ բաւական իւրաքանչիւր նշխարք մեր , ընդէր ելանեմք և խաբումք 'ի դիւաց . չիցէն մեզ բաւական հոգեկիր մարգարէքն , ընդէր ընեմք երազոց . չիցէն մեզ բաւական քահանայք նոյ , ընդէր երթայցեմք առ հարցուկս մօլորեալս . չիցէն մեզ բաւական օրէնքն բնագիրք՝ յոր էնն լիով կամքն նոյ , ընդէր ունիցիմք զհրամանս նորատուրս և զթուղթս պատիրս՝ որ թերի և պակաս կարծեցուցանեն զպատգամս հոգեկցոս մարգարէիցն , զքարոզութիւն սուրբ առաքելոցն և ըզվարդապետութիւնս սուրբ աւետարանին . և զոր 'ի պատուիրանացն ոչ է հարկաւորել հարկաւորէ , և գինքն յերկնից ցուցանէ , զգրեալս մատամբն նոյ : Եւ ոչ լւսեմք Սաղմոսի որ ասէ . “ Եթ իւռովել դէնզ , մի բաւիւ և մի թղթով , որպէս թէ 'ի մէնջ , : Եւ միտ առ , ով յիմար և չարագիւթ , զի վասն միոյ մեղաց 'ճամ ել 'ի դրախտէն . վասն միոյ սպանութեանն տառանումն Լրացենի . վասն գիծութեան ջրհեղեղն աշխարհի . վասն ամբարտաւանութեանն անկումն սատանայի . վասն ամբարշտութեանն շփոթումն լեզուաց . վասն արուազիւտութեանն կործանումն Եդոմայ . վասն սուտ երդմանն աւերումն Երուսաղէմի . վասն զծնողս արհամարհելոյ անէծք և ծառայութիւն . վասն սուտ վկայելոյ սղոցումն ծերոցն առ Շուշանա . վասն ոչ գահանալոյ աստակումն Հերովդէի . վասն խտտարտութեան ընկզմումն Վարաւածի . վասն գողութեան քարկծումն Եթարայ , վասն տրտնջման յօձիցն սատակումն . վասն պոռնկութեան որ անկան 'ի միում աւուր քսան և չորք հազարք : Եւ վասն 'ի սուտ յաճա երթալոյդ , և վասն անխափի 'ի հմայս մերձենալոյդ՝ են 'ի ձեզ , ասէ քարոզն եկեղեցւոյ , բազում հիւանդք և ախտաժէտք . վասն այդորիկ և մահք տարաժամք . վասն այդորիկ և նեղութիւնք բազումք . վասն այդորիկ և անզաւակութիւնք 'ի ծննդոց և կապումն երկանց անլուծանելի . վասն այդորիկ և

ը կուտն դիւաց . վասն այդորիկ տնանկա թիւնք և աղքատութի . վասն այդորիկ և երկնային պատու հասք . վասն այդորիկ և անգաւառանաց սնու թիւնք . վասն այդորիկ և շարժմունք անդադարք . վասն այդորիկ և չափօղութիւնք անասնոց . վասն այդորիկ և զրկանք է գողոց . վասն այդորիկ և հուր գեհնին և աղջամուղջքն յաւիտենից և տանջանքն միտնջենաւորք :

Օ ի եթէ զբաժակն ոսկի՝ զոր թագաւորի իսկ մատուցանեմք ի սպաս և ի տեղան, և դարձեալ զնոյն առեալ՝ և կոյ և ցեխ և աղբ մարդոյ առեալ բերեմք՝ զոր և նա խի տեսանէր, մի թէ զնոյն բաժակն միւսանգամ անդրէն ի նորաք անդան իշխեալք մատուցանել . ոչ : Ինգէր . զի աղբոյն պղծեցաք, և թնամանեալ բարկանայ և դարչի թագաւորն : Եւ կամ վասն երդմանոց պատուիրանք որպէս տեսն : Սարգիկ, առէ, զոր ինչ ի վեր է քան զինքեանս՝ յայն երդնուն . նոյնպէս և անձ, վասն զի ոչ գոյր մեծ որ երդնոյր՝ յանձն իւր երդուաւ և ասէ այսպէս . « Զանձն եմ երդուայ՝ ասէ տէր, եթէ օրհնելով օրհնեցից զքեզ » : Եւ երդնուլ նոյ յարարածս իւր անհնարին է, ամբարշտութի է : Եւ կամ յետ Քրիստոսի գալստեանն գրել մեզ գիր մատամբ նոյ, և տալ . զի եթէ այդ միւսանգամ մեզ պետք էին յերկնայ, ապա Քրիստոսի գալուստն թերի և անկատարուն էր : Այլ այդպէս . այլ օրէնքն մեզ ի յերկրի ետուն հրամանս լիով ի ձեռն Սովսէսի և Զիսուսի . և յետ այսորիկ տանջանք և արքայութիւն : Եւ այդ կրուկին օրէնք մեզ երկնատուրք գրեալ մատամբն նոյ այլ ոչ առաքին : Եւ այդ սատանայ զմանս յաջ խոտորեցուցանէ, և զմանս յահեկ . և զահեակն ամենեքեան իմանալք, վասն զի յայսնի են գործք ձախոյ կողմանն . բայց զաջն ոչ իմանալք, զի անպաշտութեան կերպարանօք խոտորի : Եւ վասն այսորիկ առաք զպատուէրս զայս՝ եթէ « Սի խոտորեցիս ի գրեալս պատուիրանացս յայոցանէ յաջ կամ յահեակ » :

Եւ արդ հայեցուք ի պատուիրանս նոյ, և զգրեալս ի նմա արասցուք . և մի մոլորեցուք իբրեւ զհեթանոսն ի բախտ և ճակատագիր և ի հրամանս : Օ ի զինչ և հրամանք տարածին ընդ ամենայն երկիր, և բանդագուշեալք խօսին սուտ, եթէ մարդ ընդ հրամանս

վարի և գործէ : Եթէ այդպէս է , և ընդ հրամանաւ գործէ մարդ , ապա յայտ է՝ եթէ և դատի ոչ վասն մեղացն , զի զհրամանս նորա կատարեմք : Եթա և պատկիմք ոչ վասն արգարութեան . զի ոչ եթէ մեր կամաւ գործեմք զգարին , այլ նորա հարկաւ ակամայ : Եթա և թագաւորք ոչ պարտին՝ զգորն և զպտնիկն և զսպանողն տանջել , զի ոչ իւրով կամաւ գործէ զայն , այլ զհրամանս կատարէ : Եթա թէ որ պիղծ այր ապանանիցէ , կամ նու սկեսուրս , կամ դրացի զգրացի , կամ ծառայ գտէր , կամ աղախին զտիկին , կամ աշակերտ զվարդապետ թշնամանիցէ և սպանանիցէ , չպարտի որ մեղադրել և կամ պատուհասել , զի զհրամանն կատարեն : Եթա և զաւագական չպարտիմք մեղադրել և հալածել , զի հրամանաւ գանձի վերայ որպէս ասեսդ : Եթայց ոչ այդպէս . այլ արարածս ընդ հարկաւ և ընդ ծառայութեամբ և ըստ հրամանի սորա վարին , և ճինձ ղուկ անգամ յորոգայթ . ոչ անկանի առանց հրամանի . բայց միայն զմարդ տէր և ի վեր քան զհրամանս ստեղծ : ( ) Ի որպէս ինքն անձ ոչ է ընդ հրամանաւ ծառայ՝ այլ ազատ և զինչկամարար նմին , որպէս և զմարդն բոտ իւրում նմանութեան ստեղծ տէր և ազատ և անձնիշխան և զինչկամարար բարւոյ և չարի : Եւ կամակար մտօք եթէ բարիս գործեմք՝ արքայութիւն խոստացաւ , եթէ չար՝ զգժոխս : Եւրոդ և կատարիչ անձ բարւոյ , և ընդ մահ մեղաւորին ոչ կամի , բայց զանձնիշխանութի ի մէջ ոչ բառնայ , քանզի ասէ իսկ՝ եթէ կամեսցիք և լուիջիք ինձ :

1 Եթիկակին պարթին :

ՆՈՐԻՆ

ՏԵԱՌՆ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ

ԾԱՆԴԱԿՈՒՆԻՈՅ

ԿԱՆՈՆՔ

Արդ ես զայս ըստ իմում գիտելոյ ասեմ՝ թէ որ զմանուկ տգէտ զտխմար, որ ոչ կարէ կարդալ զաւետարանն 'ի բեմի 'ի լուր ժողովրդոցն, և զբոլոր ուսումն կարգի քահանայութեան ոչ է ուսեալ, զպատիժ քահանայանայոյ նորա նա կրէ՝ որ ձեռնադրեացն զնա. զի զհասնոցն և զուսելոցն զհամարս մեղաց անձինք իւրեանց տան : Ըյլ օրէն է առաւել զգիտունն և զհասակաւ կատարեալս արժանացուցանել զանձինս, և առաջնորդել ժողովրդեան : Այսն որոյ մեծին իսկ Պաւղոսի ձայնարձակ բարբառումն զբողոք բարձեալ ասէր Տիմոթեայ՝ թէ “Ձեռս յուրուք վերայ վաղվադակի մի ողիցես, և մի լիցիս կցորդ մեղաց օտարաց, և դարձեալ. “Այ՛ մատաղատունկ, զի մի հպարտացեալ 'ի դատաստան սատանայի անկանիցի, : Ըյլ զի պարտ է քահանային անարատ լինել որպէս այս տնտեսի, վերակացու լինել հաւատարիմ բանիւ վարդապետութեամբ : Ըրդ զոր օրինակ Պաւղոս զՔրիստոս դէն միջնորդ այս և մարդկան, և երաշխաւոր և փրկանս ամենայն աշխարհի, արդ ոչ ապաքէն նոյնօրինակ և քահանային օրէն է ամենայն անարատութիւն լինել առաջնորդ և փրկանք քաւութեան մեղաց ժողովրդեանն այս : Ըրդ եթէ մեծին Առնանիսի ասէ գիր՝ եթէ հեզ և խոնարհ և հանդարտ էր քան զամենայն մարդիկ և ուսեալ զամենայն իմաստութիւն եզիպտացոց, զի թէ հեզն և հանդարտն և

խմաստունն և անարատն 'ի բժոյ՝ հաւատարիմ պատգա-
մաւոր նոյ և մտերիմ տեսուչ ժողովրդեանն ոչ կարաց 'ի
մեղաց ողջ պահել զժողովուրդն, և ապրեցուցանել զնո-
սա 'ի հարուածոցն նոյ, և ժառանգեցուցանել նոցա զպար-
գեական երկիրն, իսկ քահանայք տգէտք և արատաւորք
զխորդ փառն ապրեցուցանել զժողովուրդն 'ի մեղաց՝
որք և զանձինս անգամ չկարեն պահել 'ի մեղաց, թող
թէ ժողովրդեանն նոյ լինել առաջնորդ և երաշխաւոր՝
տանել յարքայութիւն նոյ: Վանքի գրեալ է և պատուի-
րեալ՝ թէ մի յաջ խոտորիցիս և մի յահեակ: Աման զ-
րոյ պատուիրեմ առաջնորդաց եկեղեցւոյ զգուշանալ 'ի
ձեռնադրութենէ տգիտաց, և մի կաշառօք արծաթոյ
զոք յառաջ մատուցանել յեպիսկոպոսութիւն, կամ
յերիցութիւն, և կամ 'ի սարկաւազութիւն, կամ
յայլ աստիճան, որպէս 'ի սուրբ աւետարանին փրկիչն
ասէ առ սուրբ աշակերտան՝ թէ “**Ձգի առեք, և ձրի
տաք**” :

**ՅԱՂԱԳՍ ԳԱՌԱՆՈՐԴԱԿԱՆ ՊԱՀՈՑ ԵՒ
ԲԱՂԴԱՏՈՒԹԻՒՆ ՆՈՐԱ ԸՆԴ ԶԱՏԿԱԿԱՆ
ԳԱՌԱՍՆԻՆ**

Արդ վասն զի պահոց քառասնորդ կոչի օր մի ուր բաթ՝ չարչարանք խաչելութիւնն տեառն , և առիթ կոչման չարչարելոցն յաշխարհիս ունել յանձին զօրինակ չարչարանայն տեառն , առ 'ի փրկութիւն հոգւոյ չարչարակցացն տեառն , և առ 'ի պահպանութիւն անձանց պատուիրանապահացն տեառն , առ 'ի լինելոյ չարչարակից խաչելութեանն տեառն , և փառակից յարութեանն , և առիթ կոչման մեղաւորաց յապաշխարութիւն : Արդ յայսմ քառասներորդի որպէս զի օրէն է զշաբաթն և զկիրակէն որպէս զուրբաթ և զգորեքշաբաթ պահել զհետ օրինացն առնելոյ¹ , և յայնմ քառասներորդի որ կոչի՝ կիրակէն կոչի օր առաջին և ըսկիզբն աւուրց յարութեան և ուրախութեան աշխարհի և աւետիք արքայութեան , լի ամենայն ուրախութեամբ անձանց պատուիրանապահացն արդարութեան օրէն է զուրբաթն և զգորեքշաբաթին իբրև զկիրակէն և զշաբաթն ուտել : Վասնզի զոր օրինակ 'ի զատկէն մինչև ցվերացումն տեառն կիրակէ կոչի , յայսպէս և 'ի բարեկենդանէն մինչև ցգատիկն ուրբաթ :

Արդ քեզէն զքեզ ած 'ի հաւան , և զուգեա զայս քառասուն քաւութեան , և զայն քառասուն ուրախութեան . կռեա զքառասուն ընդ քառասնի , և զուրբաթ և զգորեքշաբաթ ընդ շաբաթու և ընդ կիրակէի , և գտանես հասարակ . ոչ 'ի սմա յագումն և ուրախութիւն , և ոչ 'ի նմին պահք և տխրութիւնք : Այս քառասուն առիթ քաւութեան մեղաց տարւոյն , և այն քառասուն յաջորդ ուրախութեանց տարւոյն : Արդ օրէն է զայս պահոց քառասնորդս հարթիկ պահել 'ի

¹ Յայլում օրին . առնելոյ :

բարեկենդանէն մինչև ցղատիկն . քանզի քաւիչ և թռ-
ղիչ մեղաց տարւոյն կողի : Եւ զինի և իւղ, ձու¹,
ձուկն, պանիր, կոգի, կաղտի, բաժին, շճուկ, կաթն,
խեր, և ձկանմորէ, զայս բնաւ ամենևին չէ օրէն և ոչ
վայել է ճաշակել ամենայն ումեք, մեծի և փոքու, ար-
դարոյ և մեղաւորի : Եւ ատ են մեզ այլ կամակքն քա-
ռասուն աւուրն, կանեփհատն, կտաւատ, փոխինդ,
հատ, սամթաջուր :

Եւ զայսու քառասնորդաւ տէրն ի լերինն փորձու-
թեան տարաւ յետս զփորձին սատանայ, որ է օրինա-
կաբեր յաղթութեան ամենայն հաւատացելոց . միթէ
այ պահէլ ինչ պիտոյ էր . ոչ ապաքէն վասն օրինակի
մարդկան առնէր զայն : Եւ զէթէ զհանապազօրն մե-
ռանել ոչ կարեմք ըստ բանին Պաւղոսի, այլ գոնեայ քա-
ռասուն աւուրքս լինել հաղորդ չարչարանացն տեառն
ջանասցուք . զի բազ անկեալ² մեղք տարւոյն քառա-
սուն աւուրքս ընկեսցուք յանձանց : Եւ զիտես զի որ
միտեալ մտօք չարչարակից լինին չարչարանացն Վրիս-
տոսի, նոքա միայն կարեն լինել փառակից յարութեն .
քանզի ասէ, թէ ոչ միայն հաւատալ ի Վրիստոս, այլ
և վասն անուան նորա չարչարանս ընդունել արժան է :

Եւ զայս քառասունք չարչարանք խաչելութեան
տեառն, և այն քառասունք յարութեան կենդանութե-
տեառն : Եւ յս քառասունք քացախ և լեղի չարչարանացն
տեառն, և այն քառասունք խորիսխ մեղու և ձկան խո-
րովելոյ մասն յարութեանն տեառն : Եւ յս քառասունք
զինուորացն կնքով պահէլ զգերեզմանն տեառն, և այն
քառասուն հրեշտակացն զաւետիսն տալ մարիամանցն
զյարութեանն տեառն : Եւ յս քառասուն միջնորդ ա-
պաշխարութեան, և այն քառասուն երաշխաւօք թռ-
ղութեան : Եւ յս քառասուն քաւիչ յանցանաց, և այն
քառասուն թողիչ մեղաց : Եւ յս քառասուն լալոյ և ար-
տասուաց, և այն ցնծութեան և ուրախութեան : Եւ յս
քառասուն սերմանելոյ ցաւովք և տրտմութեամբ, և
այն քառասուն ժողովելոյ փառօք և գովութեամբ :

Եւ զայս քառասնորդաւ մեծ մարգարէն Սովետէս ետ

1 Յայլում չիք յոս, յորում և
զրեալ էր զինի կողի, բաին :

2 Յայլում օրինակի բազանիւն :

գորէնս ժողովրդեանն , և այն քառասորդաւ քաւեաց
 Սուխէս զյանցանսն Մհարովնի և զյանցանսն ամենայն
 ժողովրդեանն : Միս քառասորդաւ չոգաւ Լաղիա 'ի
 լեռան սինէական , առնուլ հրաման 'ի տեառնէ զվերա-
 նապոյն իւրոյ յերկինս : Մյսու պահօք ապրեցան երեք
 մանկունքն 'ի բարձրաբերձ բոցոյ տոչորական հրոյն սա-
 տակերնէ : Մյսու պահօք լուծին նինուէացիքն զվճիռ
 մահուան զտէրունական հրամանին , առ 'ի լինելոյ ըն-
 դունելական պահք ապաշխարութեան նոցա , և արա-
 գաթող լինելոյ մեղք յանցանաց նոցա :

Ի ՍՈՒՐԲ ԵՐՐՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆ ԵՒ Ի ԾՆՈՒՆԳՆ

ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԱՄՖՈՒԾՈՅ ՄԵՐՈՅ

Սրբոյ և զուգական երրորդութեան երեք անձինք ,
մի անութիւն , մի էականութիւն , մի խոյութիւն , մի
ինքնակամութիւն . մի է թաղաւորութիւն , մի է ար-
քայլութիւն , մի է տէրութիւն , մի է իշխանութիւն , մի
է փառաւորութիւն , մի է բնութիւն , մի է հաւատա-
րութիւն , մի է սրբութիւն , մի է կամք , մի է խորհուրդ ,
մի է փառք , մի է պատիւ , մի յոյս , մի սէր , մի հաւատ :
Սեծ , հզօր , կարող և 'ի վեր քան զամենայն , անեղ ,
անանց , անսկիզբն , անվախճան , անկատարած , անհատ ,
անտես , անքնին , և ոչ իւրք կարօտ , և ոչ իմիք ցան-
կացող . ամենահայր , ամենասէր , ամենագութ , ամե-
նախնամ , ամենալուր , ամենապարզ և , ամենահաւ , ա-
մենատես , ամենագէտ , ամենափրկիչ , ամենակեցոյց :
Որ ականարկելովն դարմանէ զամենայն արարածս , զերկ-
նաւորս և զերկրաւորս , զերեւելիս և զաներևոյթս , 'ի
չէնս և յանչէնս , յամենայն արարածոց յերեւելեաց և
յաներևութից , յերկնաւորաց և յերկրաւորաց՝ նմա
փառք յաւիտեանս :

Ս'իւծին խանն կամօք հօր եկեալ յերկիր , և 'ի սրբ-
բոյ կուսէն մարմնացեալ , չարչարեալ , թաղեալ , յարու-
ցեալ յերրորդ աւուր՝ նստաւ ընդ աջմէ հօր . և գայ դար-
ձեալ դատել զկենդանիս և զմեռեալս : Որ ըստ էութեն
անմայր , և ըստ տեսչութեանն անհայր՝ եկն փրկել
զարարածս : Զէ հնար և սոսկ այ չարչարել , և մեռա-
նել չէր հնար . արդ էն ան եկն և եղև մարդ , և մե-
ռաւ և փրկեաց զարարածս : Արդ այլ ոք արարիչ և փրկ-
իչ և կեցուցիչ իբրեւ զնա ոչ եղև և ոչ եղիցի և ոչ լի-
նելոց է . բայց միայն մինն , միածինն , 'ի կուսէն ծնեալ
ան , եղեալ մարդ : Քանզի բազումք 'ի մարդկանէ անա-
ծանօթք , անատեք , անախօք . այլ ըստ բնութեան
մարդիկ կոչին , և ոչ ան : Այլն ոմանք մարմնով յեր-

կինս . սակայն և անդ մարդիկ ըստ բնութեան են , և կամ հրեշտակք , այլ ոչ եթէ անձ : Նոյն օրինակ և Նա- նին այլ եկեալ յերկիր և եղեալ մարդ , և մեռեալ իբրև զմարդ , այլ ըստ էութեանն անձ կոչի , և ոչ մարդ . և ըստ տեսչութեանն անձ մարդացեալ , և ոչ մարդ անձացեալ : Սարգ յերկինս և յերկրի մի և նոյն ինքն միացեալ միաւորեալ մարմնով և անձութեամբ , 'ի սրբոյ կուսէն ծնեալ կամաւ հօր բան և միտք , և կամաւ հօր 'ի սկզբանէ արար զամենայն , և 'ի վախճանի երևեցաւ մարդկան , տէր և տեսուչ յերկինս և յերկրի : Եւ յառաջ քան զյաւիտեանս և 'ի վախճանի էջ յերկիր վասն կենաց և փրկութեան մարդկան . միջնորդ այլ , և երաշխաւոր աշխարհի . պատարագ հօր , և փրկութիւն մարդկան . զատիկ աշխարհի , և տօն տիեզերաց . հովիւ մարդկան , և պահապան 'ի թշնամեացն . տուիչ կենաց , և աւետաւոր յարութեան . յաջողիչ կենաց , և առիթարքայութեանն . խաղաղարար աշխարհի , և լուսատու խաւարելոյ . տուիչ կենաց , և բաշխող պարգևաց . փառք արդարոց , և փրկանք մեղաւորաց . կեանք կենդանեաց , և յոյս մեռելոց : Նմա փառք յաւիտեանս :

Աստուած սէր է, ասէ արդին որոտման սիրելի աշա-
կերտն Քրիստոսի Յովհաննէս . և որ կայ 'ի սէրն՝ յաճ
բնակէ, և աճ 'ի նմա : Եւ արդ եղբարք, լուարուք և
'ի միտ առէք զձառս սիրոյ : Օ ի ամենայն որ սիրէ զաճ,
սիրէ նա և զեղբայր իւր . զի սէրն այս սիրով եղբօրն ե-
րևի : Օ ի թէ զեղբայրն զոր տեսանէ՝ ոչ սիրէ, զաճ
զոր ոչն տեսանէ՝ զհաճոյ կարիցէ սիրել : Եւ յսուիկ ճա-
նաչեմք եթէ սիրեմք զաճ, յորժամ սիրեմք զեղբայրն
մեր ըստ հոգւոյն սիրոյ և ոչ ըստ մարմնոյ : Օ ի այլ
է սէր հոգւոյն և այլ մարմնոյն . զոր յառաջ գնացեալ
ասասցուք յիւրում տեղւոյն : Իայց արդ ամենայն որ
սիրէ՝ ճանաչի յայ, և ինքն ճանաչէ զաճ . և ամենայն
որ ոչ սիրէ զեղբայր իւր ցաւակցաբար, օտար է յայ, և
զչնորհս աճային ոչ կարէ ընդունել : Եւ մենայն որ սիրէ
զեղբայր իւր 'ի սուրբ սրտէ, բնակարան լինի այ, և աճ
'ի նմա բնակէ : Օ ի ինքն տէրն սիրեաց զմեզ և առա-
քեաց զհոգին ճշմարտութեան բնակել 'ի մեզ : Օ ի ի-
մանալի հոգին մեր ընդ անիմանալի հոգւոյն այս սիրով
կապակցի . և որպէս նա սիրեաց զմեզ, նոյնպէս և 'ի
մէնջ կամի սիրել զմիմեանս :

Տես թէ որչափ համարձակութիւն ունի սէրն առ
աճ, որպէս թէ նման այս առնէ զմարդն : Օ ի աճ սի-
րովն իւրով նման մարդկան եղև, և եղոյց թէ մարդիկ
իւրեանց սիրովն նման այս լինելոց են : Օ ի աճ այնչափ
սիրեաց զաշխարհս, մինչև զորդին իւր միաժին առա-
քեաց 'ի փրկութիւն աշխարհի . եթէ մեք սիրեսցուք
զմիմեանս որպէս և սիրեաց աճ զմեզ, ոչ ինչ է չար որ
խափանէ զսէրն մեր : Եւ մենայն որ սիրէ, յայտնի է ա-
ռաջի մարդկան և համարձակ առաջի այ . զի երկիւղ 'ի
մեզաց մահու ոչ ունի, այլ սիրովն այս զինեալ կայ, և
անահ յամենայն երկիւղական վտանգից : Եւ սէր է,
անդ երկիւղ ոչ է . որպէս և Յովհաննէս ասէ . “ Եր-
կիւղ ոչ գոյ 'ի սէրն, այլ սէր կատարեալ 'ի բաց մերժէ

զերկիւղ, : Օ ի երկիւղ ընդ տանջանօք է, և սէր 'ի համարձակութիւն. և զի երկիւղ հալածի 'ի սիրոյ : Եւ ուր սէր ոչ է, անդ է երկիւղ զատաստանին, և ահ կորստեան յաւուր մեծի ահեղ ատենին : Իսկ սէր ան-երկիւղ առնէ զմարդ յամենայն տանջանօք : Այլ զայն ասեմ, որ ամենեւին հեռի է յերկրայութենէ : Օ ի երկրայութիւն և սէր 'ի միասին ոչ բնակէ. և գիտելի է՝ զի տէրն ոչ միայն 'ի կեանսն յաւիտենականս պողա-բերէ զպատու խաղաղութեան իւրոյ, այլ և յաշխարհիս յայտնիկ զամենայն թշնամութիւն 'ի բաց հալածէ, զնախանձ և զատուրութիւն, զոխակալութիւն և զա-րականութիւն, զարախօսութիւն և զհայհոյութիւն, զտրտունջ և զբամբասանս, զհարտութիւն և զամբարհաւածութիւն, և մանաւանդ զմայրն ամենայն չարեաց զարծաթսիրութիւն և զագահութիւն :

Ի՞նչ որ զսէրն ունի, յայտ ամենայն չարեացս 'ի բաց հեռանայ, և յերկնային անքոյթ խաղաղական նաւահանդիսուն ժամանէ յամենեւին բարին : Օ քնն խաղաղական քան զսէրն՝ ազատ լինել յամենայն խռովութե-նէ և զանձային հաճոյսն կատարել : Այն բանալի է ար-քայութեան երկնից և ճանապարհ կենացն յաւիտե-նից : Այն զմարդիկ որդիս նոյն առնէ և երկնից արքայ-ութեան ժառանգորդ : Այն զապականացու բնութիւն անապական գործէ, և զմահականացուս յանմահութիւնս գերափոխէ : Այն զերկրայինս երկնային առնէ, և ըզհողեղէնս հրեղէն կազմէ : Եւ արդ ո՞վ կարէ պատմել զանչափ մեծութիւն սիրոյն, զի անձառ և անպատում է. ըստ որում և անեղ բնութիւն անութեան անքնն-նելի է, յոյսպէս և բնութիւն սիրոյն : Եւ որպէս ան-անբաւ է, բայց յամենեւինն մերձ է, և բնակեալ է 'ի հեզս և 'ի խնարհս և յայնոսիկ՝ որ դողան 'ի բանից նորա, այնպէս և սէրն յամենեւեան մերձ է, որ կամին զնա. և ինքն եկեալ բնակեացէ 'ի ինդրոզս իւր : Բան զի սէրն սիրէ զսիրելիս իւր, և ատէ ոչ զատելիս իւր : Ար ինչդրեն զնա, մերձ է 'ի նոսա անձապէս. զի անձ սէր է և կամեցող սիրոյ 'ի սուրբ սրտէ և յանկեղծաւոր հաւատոյ :

Քանզի գրեալ է և պատուիրեալ թէ մի յաջ խոտորիր և մի յահեակ, արդ զնչական ախտն աջոյ կոչէ և զմարմնական ախտն կոչէ ահեկի: Բազումք իսկ որ դատարկութեամբ անցուցին զաւուրս իւրեանց, երկփութեամբ վարին, մեղանչեն և ոչ գիտեն. քանզի թշնամին այ և մարդկան այսու ախտիւք յաղթեաց հոգեղինին Ղաամայ, և սովին ախտիւս յաղթեցաւ ՚ի հոգեղինէն Ղաամայ. այսու ախտիւս եսպան գերկրաւոր Ղաամ, և սովին ախտիւս սպանաւ յերկնաւոր Ղաամայն. այսու ախտիւքս իսաբեաց զնախահայրն Ղաամ, և սովին ախտիւս իսաբեցաւ ՚ի նորածնեալ Ղաամայն. այսու ախտիւք եկուլ զնչաւորն Ղաամ, և սովին ախտիւքս եթուք Թծեղինաւն Ղաամաւ. այսու ախտիւք ընկեց զՂաամ ՚ի դրախտէն, և սովին ախտիւք հեզձաւ և ինքն ՚ի ծովուն. այսու ախտիւք յաղթեաց կերողին Ղաամայ ՚ի դրախտին, և սովին ախտիւքս յաղթեաց ՚ի պահողէն Ղաամայ յանապատին. այսու ախտիւքս իսաբեաց զտգէտն Ղաամ ՚ի դրախտին, և սովին ախտիւք իսաբեցաւ և ինքն յետոյ ՚ի լերինն փորձութեան: Երդ փորձին մարդկան մինչդեռ կամէր զստեղծին իբրեւ զստեղծեալն փորձել ինքն փորձեալ գտաւ որդին կործատեան և ժառանգորդ իսաւարի: Երդ քանզի հոգեով ախտիւք անկաւ հոգին չար յերկնից և մարմնով ախտիւք զմարմնաւորն եհան ՚ի դրախտէն, վասն այսորիկ հայր ամենայն ախտից և չար չնչոց կոչի հպարտութիւն, և մայր ամենայն ախտից մարմնոյ՝ որկորստութիւն: Երդ յայսմ ախտիցս ծնանին ամենայն ախտք չնչական և մարմնական. արդ այսու ախտիւքս կառի ընդ վանականս գաղտնապէս. այսու ախտիւք սերմանեաց զցայգն քնով, երկութէ զցայգն երազով և արկանէ զցերեկն լեզուով:

Երդ այսոքիկ են որ կոչի ահեկի. որկորստութիւն, անառակութիւն, շուայտութիւն, արբեցութիւնք, քրնածութիւնք, ստախոսութիւն, որովայնամոլութիւն.

վասն այսորիկ ասէ առաքեալ . “ Երաւուր պորտոյ և պորտ կերակրոյ , նո՛ւ զսա և զնոսա խաւիանեցէ ” : Եւ ասն պողոնկութեան . ցանկութիւն , գիճութիւն , իգաւիրութիւն , ակնատեսութիւն , ակնագնացութիւն , պագշոտութիւն , անամօթութիւն , լոբութիւն , յարատ տեսութիւն , ծիծաղութիւն , շուայտեցութիւն , շնութիւն , պողոնկութիւն , իգացելութիւն , արուագիտութիւն : Եւ ասն այսորիկ ասէ առաքեալն , թէ “ Լմեալն մեղք մարմնոյն արտաքոյ մարմնոյն են . բայց որ պողոնկիցի , յիւր մարմինն մեղանչիցի ” : Եւ ասն դատարկութիւն . վատ , դատարկ , անյարիւր , վեհերոտ , դանդաղ կոտ , չգործու , չկեցու , դատարկակեաց , դատարկակեր , անգութ , անամօթ , քնեայ , երազատես , երազագէտ , վատ մարգարէ , տգեղծ ՚ի մարտի , անմիտ , անհանձար . վասն այսորիկ պատուիրեաց առաքեալ . “ Եր գործէն ոչ կերիցէ մի ” : Եւ ասն նենգութեան . խորամանկութիւն , խարդախութիւն , չարիմաց , ժանտիմաց , ժանտամիտ , թիւնաւոր , օձաքիմ , խարաղիմաց , ամենակեղծ , բիւրակեղծ , բիւրաբիծ , ամենաչար , խոժոռամիտ , խոժոռաղէմ , տրտմող , ուռուցկոտ , դէզաւոր , դեզամոր , դեղխիչ , գռռող , խաղմառու , շիժող , դաշտխօս , բանտարկու , հրապուրիչ , որոշիչ , ոխապահ , քինահան , անհաշտ , ատեցող . վասն այսորիկ ասէ , թէ այս ախտք են և կոչին ահեկի , և վասն սոցա դատապարտիմք :

Եւ այս են աջոյն . ամբարտաւանութիւն , ամբարհաւաճութիւն , անաւառութիւն , նեղութիւն անգոյս , արհամարհութիւն , չարակամ , խտտախիտ , խտտամիտ , խտտապարանոց , յամառ , անհաւան , անհնազանդ , խտաբարոյ , խտաբան , խտտախօս , չարաբան , չարաւիրտ , բարկացող , սրտմտող , չարացառումն , վայրապարացառումն , անժողով , եռացկոտ , փքացող , յարձակող , հարկանող , կռուող , արիւնեբես , տրտմող , միջ ոչ զփղձուէն և ոչ զփութն թափել չկարէր յիստակեցուցանել զմիտս իւր : Եւ դարձեալ թէ ոչ աղաչիցի յուրմեքէ՝ ուտել ոչ կարէ և ոչ աղօթել , այլ յաղթեալ ՚ի ցամառէն՝ անհաշտ անկանի : Եւ ասն այսորիկ բողոքէ մարգարէն և ասէ , “ Լարկանայք և մի մեղանչէք ” . ևս առաքեալ , թէ “ Լեզակն ՚ի վերայ բարկութեան ձերոյ միմեցէ . և մի տալք տեղի սատանայի ” . և դար-

ձեալ ասէ, թէ “ Բարկութիւն մարդոյ զարգարութիւնն ոչ գործէ ” : 1) ասն հպարտութեան . հպարտ, անճշտ իշխան, անզգամ, ապարասան, անհաւան, անհնազանդ, ստահակ, ստամբակ, վերիակ, հեռ, յամառ, վիճող, հակառակող, ընդդիմացող, վատախօս, կադող, թշնամանող, խռովիչ, խաղմարար, խանդարիչ, չարաբան, չարաբար, չարակամ, չարալուր, չարատես, չարախօս, սուտ, ստապատում, կտակոր, կամապաշտ, կամակատար՝ որ կողի մտախոհ, անձնատեսաց, անձնակորոյս : Բանզի գրեալ է . “ 1) որ սիրէ զմեզս՝ ատեսաց զանձն իւր ” . և դարձեալ, եթէ հանապազ գնձ առաջի աչացդ տեսանես՝ ոչ մեղանչես և ոչ գործես զպոս ամենայն : Փառասեր, անձնակամ, անձնասեր, անձնահաճոց, դատարկակեաց . և այս ամենայն չարիք մտեալ բնակէ՝ ի մարդն և մերժէ յայն : 2) որ աղաչեմ վասն այ զամենեւեան պահելով զանձինս՝ ի չար արեւես յայս մանէ . քանզի վասն սոցա բարկանայ նձ, որ զայս կրէ յանձն իւր :

1) ասն վարդապետաց : 1) քտանի վարդապետ խոնարհ և ոչ աշակերտ հնազանդ . ուսեալն հպարտանայ և տգէտն խօտանայ . չիք որ որ իրաւամբ վարի, և ոչ որ որ արդարութեամբ կայ . գիտունն սնափառի և տըգէտն փառասիրի . գիտունն չիմնարհի և տգէտն չհնազանդի . ծերն սաստեղով հրամայէ և փոքրն սաստեղութեամբ պատասխանէ . ծերն զպատիւ խնդրէ և փոքրն զհանգիստ . չիք որ որ խմանայ և չիք որ որ ուսանի և առնէ . չիք որ որ տգետէր է և չիք որ որ անապատասեր է . հրաժարեալք յաշխարհէ և չհրաժարեալք ի ստացուածոց . հրաժարեալք ի ծնողաց և չհրաժարեալք ի ծանօթից . հրաժարեալք ի հոգոց և չհրաժարեալք ի խորհրդոց . հրաժարեալք ի հոգոց և չհրաժարեալք ի մեղաց . հրաժարեալք ի լերինս և չհրաժարեալք ի հրապարակաց . հրաժարեալք ի պահս և չհրաժարեալք յըմպողաց : 2) արդ բազումք են կոչեցեալք և սակաւք են ընտրեալք :

1) որդ զոր օրինակ եկեղեցին կոչեցաւ քահանային, և չէ օրէն նմա այլ կին ունել՝ բայց ի միջին, զի եթէ աշխարհականին չհրամայէ երկու կանայս ունել՝ այլ մի, ի նա յարել, զնա սիրել, նովաւ կեալ, զի այս է հրա-

ման տեառն , և դարձեալ հոգին ամուսին կոչի , և զե-
կեղեցին ամուսին կոչէ , արդ՝ նոյն օրինակաւ և վանա-
կանին վանքն կոչի , զի զվաներն եկեղեցւոյն է ծնեալ .
քանզի ասէ առաքեալ [Թէ գլուխ կնոջ՝ այր է , և փառքն
կնոջ՝ այրն , և օրէնք կնոջ՝ այրն :] Եւ յորժամ վանաց
երէցն գլուխ և փառք և օրէնք վանացն իցէ , 'ի տեղւոջն
կացցէ . և տեսցէ զԺողովուրդ իւր . զի [Թէ դու որ ա-
ռաջնորդ ես՝ ոչ կաս 'ի կայի , այլոց զիմորդ կարես ասել՝
[Թէ կաց 'ի կայի , երկիր 'ի տեառնէ և հնազանդէ՝ այ
վարդապետաց :] Եւ որք զիւրեանց անձանց զպատուին
չկարեն հաւաստեալ պահանջել , զիւրեանց անձինս ար-
ձակ համարձակս արածեն , զայլոց անձինս նդովիւք հա-
շեն և մաշեն . ինքեանք երիվարաւ սատանայիւ զհետ
տերանց և տիկնաց յածեալ ծփին , և 'ի կրօնաւորաց և
'ի վանահանաց իբրեւ յանարգաց դարչին և խորշին .
չկարէ ոք երկուց տերանց ծառայել :

8 ԱՆԿ

Վան խոսարձանութեան ձարոց յանցանաց . . .	13
Վան ապաշխարութեան	21
Վան պահոց պերդութեան	30
Վան ընդունելի և անընդունելի աղօթից . . .	38
Յաղագս ողորձութեան փնանկաց	47
Յաղագս պարոց և պատարագաց	57
Վան խոսոց և ձաշխից	63
Յաղագս միութարութեան աղբարաց	71
Վան զահանայից փեսչութեան	79
Յաղագս բամբասողաց	89
Վան սիրոց և մախանաց և նախանչո	97
Վան բարչացողաց բարոց	102
Վան ղխապահաց և զխահանաց	108
Վան սալա գողութեան որ ոչ ապաշխարեն . .	114
Վան չար սովորութեան երդման	118
Վան արբեցողաց անօրէնութեանց	125
Վան անօրէն լապերաց դիւանանաց	131
Վան քնալողաց	138
Վան անանամոլաց	142
Վան չտրելոյ զլիզնամիս աց	149
Վան անեղ հարուածոց կարչոյ	156
Վան պգողութեամբ ի խորհարդն մեքենալոյ .	165
Վան միութարութեան ձախճանելոց	174
Ողբ	182
Ղօթ	184
Յաղագս պէսպէս առաքինութեան խրատ . . .	187
Յաղագս պէսպէս ախարից	188
Վան հմայից դիւանանաց	190
Կանոն	207
Յաղագս զառանգորդան պահոց	209
Ի սորբ երբորդութեան	212
Վան սիրոց	214
Րան խրատ առ ճգնաւորսն	216

UNIVERSITY OF MICHIGAN

3 9015 04147 3771

